

DE
1

1981

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI



10-12

ANUL XXXI—1981

COMITETUL DE REDACȚIE :

- Președinți :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
P. S. VISARION, Episcopul Aradului.
- Vicepreședinți :** P. S. Episcop-vicar TIMOTEI LUGOJANUL.
P. S. Arhiereu-vicar GHERASIM HUNEDOREANUL.
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.
Preot DAN EMILIAN NICOLAU, ecleziarh la catedrala Episcopiei Aradului.

Redactor responsabil : Preot IOAN NEGRUȚIU.

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

P. D. 1

MITROPOLIA BANATULUI

Anul XXXI nr. 10—12

octombrie—decembrie 1981

CUPRINSUL

*** „Simb'iza” noastră de totdeauna — — — — — 629

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

*** Tentative de reactualizare a păgînismului — — — — — 632

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

*** Învățătura ortodoxă cu privire la Dumnezeu — — — — — 638

STUDII

Pr. prof. DUMITRU STĂNILOAE: Icoanele din biserică — — — — — 642

Prot. D. BALAȘA: Basarab I apărătorul Ortodoxiei — — — — — 660

I. D. SUCIU: Denumirea Banatului înainte de ocuparea habsburgică în documentele bisericești — — — — — 669

INDRUMĂRI OMILETICE ȘI CATEHETICE

Preot N. SEBEȘAN: Fățărnicia — — — — — 683

Preot N. DIACONU: Poezia Crăciunului — — — — — 686

Preot IOAN POP: „Plinirea vremii” — — — — — 688

Preot IOAN BUNEA: Cateheză despre criteriile de apreciere a faptelor morale — — — — — 692

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

SIMEON AL TESALONICULUI: Cuvînt despre preoție (traducere de: preot C. Teofil). — — — — — 697

Preot SPIRIDON BOGATU: Rînduiala slujbei Învierii Domnului — — — — — 711

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

Pr. prof. SORIN COSMA: Preotul profesor dr. Petru Barbu (1864—1941) — — — 715

URME DIN TRECUT

MIRCEA TELEGUȚ: Vestigi: cu privire la epidemia de ciumă din Timișoara (1738—1740) — — — — — 720

DOCUMENTAR

Prof. PETRU I. DAN: Traian Dragosin, participant la lupta pentru unirea Transilvaniei cu România — — — — — 728



TREPTE ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Cincinalul calității și eficienței (1981—1985). Primul român în Cosmos. Contribuții românești la cercetarea spațială. Realizări și perspective în domeniul ocrotirii sănătății. Complex școlar pentru copiii handicapați. — — — — 734

CRONICA BISERICESCĂ

Sesiunea de vară a Sfintului Sinod. Comemorarea solemnă a sinodului II ecumenic. Conferință teologică interconfesională dedicată sinodului ecumenic de la Constantinopol (381). Cinstirea unui teolog român. Altar ortodox în R. F. G. Printre confracții din Banatul iugoslav. Continuarea dialogului dintre Bisericele Ortodoxe și Biserica Romano-catolică. Consiliul Ecumenic al Bisericilor și problemele internaționale actuale. Bisericele și cauza progresului. Cursuri ecumenice. Ecumenismul pus la încercare. Sesiune pastorală pentru clerul din eparhia Belgradului. Centenar Teilhard de Chardin. — — — — 740

NOTE ȘI COMENTARII

Ortodoxia este credința Bisericii Universale. Atentat care a indignat întreaga lume. Primejdia holocaustului nuclear. — — — — 752

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Oaspeți străini la Centrul eparhial. Eveniment interconfesional. Hramul unor așezăminte mănăstirești. Nouă promoție seminarială. Revedere colegială. Concurs de predică și cateheze. Preotul și familia sa. Reparații și pictări de biserici. Restaurare de pictură. Lucrări gospodărești. Colecția muzeală a protopopiatului Reșița. Centenarul morții mitropolitului Procopie Ivăciovici. Depozitul eparhial de obiecte bisericesti. Decese. — — — — 759

Episcopia Aradului și Hunedoarei

Slujiri arhieresti. Misiuni arhieresti. Tirnosiri de biserici. Hramul mănăstirii Prislop. Conferință preotească. Intrunire colegială. Plecat dintre noi. — — 766

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Liviu Smeu: *Almăjul grăniceresc* (pr. prof. Viorel Râncu); Valeriu Braniște: *Oameni, lapte, întâmplări*, ed. Valeria Căliman și Șerban Polverejan (Marcu Bănescu); Doru Popovici: „*Preste deal*”... *Viața compozitorului Ion Vidu* (preot V. Muntean); Corneliu Mircea: *Inter-comunicare* (M. Bănescu); Rodica Virtăciu-Medelet: *Pictorul Ioan Zăicu* (L. I. Oprișă) — — — — 772

POȘTA REDACȚIEI

Clarificări la unele observații (I. D. Suciu). Omagierea corului parohiei Radna (Teodor Viği). — — — — 780

MITROPOLIA BANATULUI

Tome XXXI Nos. 10—12

octobre—décembre 1981

SOMMAIRE

* * * Notre „symbiose” — — — — — 629

L'ÉGLISE ET LES PROBLÈMES CONTEMPORAINS

* * * Tentatives de reactualisation du paganisme. — — — — — 632

LA VRAIE DOCTRINE DE L'ÉGLISE

* * * „Je crois en Dieu...” — — — — — 638

ÉTUDES

Prêtre Prof. DUMITRU STĂNILOAE: Les icônes de l'église. — — — — — 642

Prêtre D. BĂLAȘA: Bassarabe le 1-er, défenseur de l'Orthodoxie. — — — — — 660

I. D. SUCIU: La dénomination du Banat, avant l'occupation de l'Empire des Habsbourg, dans les documents ecclésiastiques. — — — — — 669

SERMONS ET CATÉCHÈSES

Prêtre N. SEBEȘAN: L'hypocrisie. — — — — — 683

Prêtre N. DIACONU: La poésie du Noël. — — — — — 686

Prêtre IOAN POP: „L'accomplissement du temps”. — — — — — 688

Prêtre ION BUNEA: Catéchèse sur les critères d'appréciation des oeuvres morales — — — — — 692

PROBLÈMES PASTORAUX ET LITURGIQUES

* SIMEON DE THESSALONIQUE: Discours sur le sacerdoce (traduction par le Prêtre C. Teofil). — — — — — 697

Prêtre SPIRIDON BOGATU: Le règle de l'office de la Résurrection. — — — — — 711

FIGURES D'ANCÊTRES

Prêtre Prof. SORIN COSMA: Le prêtre professeur dr. Petru Barbu (1864—1941) 715

VESTIGES DU PASSÉ

MIRCEA TELEGUȚ: Vestiges concernant l'épidémie de peste à Timișoara (1738—1740). — — — — — 720

DOCUMENTAIRE

Prof. PETRU I. DAN: Traian Dragosin, participant à la lutte pour l'union de la Transylvanie avec la Roumanie. — — — — — 728

ANNIVERSAIRES

* * * Fête de la République. — — — — — 731

ÉTAPES DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA PATRIE

Le quinquennal de la qualité et de l'efficacité (1981—1985). Le premier roumain dans le Cosmos. Contributions roumaines à la recherche spatiale. Réalisations et perspectives dans le domaine de protection de la santé. Complexe scolaire pour les enfants handicapés. — — — — — 734

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

Session d'été du Saint Synode. Commémoration solennelle du II-ème synode oecuménique. Conférence théologique interconfessionnelle dédiée au synode oecuménique de Constantinople (381). Honneur rendu à un théologien roumain. Autel orthodoxe roumain dans la République Fédérale d'Allemagne. Parmi les confrères du Banat yougoslave. Suite du dialogue entre les Églises Orthodoxes et l'Église Catholique-Romaine. Les Églises Orthodoxes et le Conseil oecuménique des Églises. Le Conseil oecuménique des Églises et les problèmes internationaux d'actualité. Les Églises et la cause du progrès. Cours oecuménique. L'oécuménisme mis à l'épreuve. Session pastorale pour le clergé de la diocèse de Beograd. Centenaire Teilhard de Chardin. — — — — — 740

NOTES ET COMMENTAIRES

L'Orthodoxie est la foi de l'Église Universelle. L'attentat qui a indigné un monde entier. Le danger du holocauste nucléaire. — — — — — 752

LA VIE ECCLÉSIASTIQUE DANS LA METROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et Caransebeș

Hôtes étrangers au Centre diocésain. Événement interconfessionnel. La fête patronale de quelques établissements monastiques. Nouvelle promotion du Séminaire théologique. Rencontre collégiale. Concours de sermons et de catéchèses. Le prêtre et sa famille. Réparations et peintures iconographiques des églises. Restauration de peintures. Travaux administratifs. La collection muséale du doyenné de Reșița. Centenaire de la mort du métropolitain Procopie Ivăcișan. Le dépôt diocésain d'objets ecclésiastiques. Décès. — — — — — 759

L'Evêché d'Arad et Hunedoara

Liturgies pontificales. Missions épiscopales. Consécration d'églises. Conférence pastorale. Décès. — — — — — 766

PRESENTATIONS BIBLIOGRAPHIQUES

Liviu Smeu : *L'Almăj garde-frontière* (Pr. Prof. Viorel Râncu); Valeriu Braniște : *Hommes, faits, événements*, ed. Valeria Căliman et Șerban Polverejan (Marcu Bănescu); Doru Popovici : *"Au de-là de la colline..." Vie du compositeur Ion Vidu* (Prêtre V. Muntean); Corneliu Mircea : *Intercommunication* (M. Bănescu); Rodica Virtăciu-Medeleț : *Le peintre Ioan Zaicu* (L. I. Oprea). — — — 772

COURRIER DE LA RÉDACTION

Clarifications à quelques observations (I. D. Suciu). Hommage rendu au chœur de la paroisse de Radna (Teodor Vigi). — — — — — 780

„SIMBIOZA“ NOASTRĂ DE TOTDEAUNA

Cercetarea chiar și numai sumară a trecutului Bisericii Ortodoxe Române demonstrează oricui legătura permanentă care a existat între destinul ei și acela al poporului. Spre deosebire de alte neamuri încreștinate târziu după ce au intrat în istorie, românii n-au trebuit să fie botezați căci s-au născut creștini. Faptul acesta a dus la o simbioză, am putea spune unică în istorie, cu aplicări și consecințe de natură să explice identitatea de totdeauna între Biserică și popor, mult binefăcătoare în rodirile ei de-a lungul vremii. Organizarea statală a strămoșilor noștri apoi, la începuturile ei și în dezvoltările ulterioare, n-a urmat altă cale decât aceea a perfecției îngemănări de năzuințe, opintiri și biruințe. De aceea noi n-am avut preocupări legate de precizarea raporturilor dintre Biserică și stat pentru că nu le-am considerat nicicând ca două entități diferite. În conștiința noastră Biserica și statul se armonizează desăvârșit ambele promovind constant bunăstarea spirituală și materială, fericirea veșnică și temporală a celor în slujba cărora se află.

Potrivit teoretizărilor comune Teologiei apusene, romano-cato-lice și protestante, tabloul acesta al trăirii noastre creștinești și românești ar putea lăsa impresia unei construcții neobișnuite. Și totuși noi simțim, sintem convinși — iar faptele o atestă — că avem de-a face cu o realitate din cele mai pregnante.

Acestei realități i-a dat glas nu mult timp în urmă Prea Fericitul Patriarh Iustin la întrunirea din 29 iunie 1981 a plenarei Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste. Vorbind cu acest prilej, el a spus printre altele :

„... Biserica și națiunea noastră și-au împletit firele existenței lor, în toată curgerea vremii, de la nașterea lor pînă în vremea noastră, viețuind în unitate desăvârșită. Condițiile istorice și identitatea de idealuri au determinat această simbioză, care s-a dovedit

binefăcătoare atât pentru Biserică, precum și pentru poporul nostru.

„În marca familie sau comuniune românească noi ne simțim legați între noi ca frați, precum sîntem legați de părinții, moșii și strămoșii noștri, care au păstrat neîntreprupte firele existenței noastre de-a lungul vremii.

„De aceea, dragostea noastră de țară înseamnă contopirea noastră spirituală cu pămîntul strămoșilor în care sînt adînc înfipte rădăcinile existenței noastre.

„Oriunde ne-am afla, glasul pămîntului nostru ne cheamă neîncetat acasă, aducîndu-ne aminte de ziua de ieri, de azi de mîine, ca de o permanență care este mai presus de noțiunea de timp. Din această cauză noi nu putem să ne desprindem de el, nu-l putem părăsi sau schimba cu alt pămînt, chiar dacă ar părea că este el mai mînos sau mai frumos.

„Iubindu-și țara, poporul nostru creează pentru noi binele comun și individual, aici, pe pămîntul nostru strămoșesc, făcînd din fiecare plan cincinal o etapă nouă de realizări pentru întărirea și înflorirea patriei, pentru o viață mai bună pentru întreaga obște românească, pentru fiecare dintre noi. ... Urmînd pilda părinților, moșilor și strămoșilor noștri, care împerecheau credința cu dragostea de pămîntul străbun, rugăciunea cu munca și drepturile fiecărui cu datoriile obștești, ne străduim și noi, potrivit cu nevoile vieții de acum, să ne facem părtași la opera de zidire a României socialiste a României fericite pe care poporul nostru și-a asumat sarcina de a o înfăptui în vatra strămoșilor noștri.

„Iar, pentru tot ceea ce Biserica datorează statului nostru socialist, a încheiat Prea Fericirea Sa, pentru cadrul legal creat ei în societatea de acum, pentru libertatea reală și deplină de care beneficiem, pentru înlesnirile pe care le dobîndim și, în general, pentru larga înțelegere pe care fiecare unitate bisericească o găsește la toate autoritățile, înalta ierarhie, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române adresează conducerii de stat calde mulțumiri, asigurînd-o de toată prețuirea lor, precum și de cooperarea lor statornică la tot lucrul bun și de folos poporului nostru“.

Cuvîntarea Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române arată cu limpezime crezul nostru și în același timp mărturisește despre o realitate înfiptă adînc în conștiința oricărui ortodox român. Am fost și sîntem într-adevăr una cu poporul și cu țara, împărtășim

aceleași năzuințe, depunem aceleași străduințe. Simbioza dintru început, a rămas identitatea noastră de totdeauna.

La această simbioză s-a referit și Președintele statului, Domnul Nicolae Ceaușescu când, în cuvîntarea rostită la încheierea amintitei plenare, arăta că „aici sînt uniți într-o simbioză puternică... oameni cu diferite concepții filozofice, dar cu o singură convingere: aceea de a servi poporul, de a servi patria...”

Celui care nu ne cunoaște îndeaproape, asemenea formulări i-ar putea apare greu de înțeles. Noi însă ne-am născut și am crescut în ambianța deplinei armonii dintre Biserica ai cărei fii sîntem și poporul, țara, statul din care facem parte, trăim simbioza lor și experimentăm zilnic binefacerile colaborării întreolaltă.

La alții poate fi într-altfel și chiar este. Nu toate Bisericile și neamurile au avut aceeași dezvoltare, nu toate au aceleași tradiții și condiționări istorice. Ale noastre ne aparțin și sîntem mîndri de ele, înțelegînd să nu le ignorăm în vecii vecilor.



TENTATIVE DE REACTUALIZARE A PĂGINISMULUI

Nu demult am atras atenția cititorilor revistei „Mitropolia Banatului” asupra unui curent de factură neofascistă cu pretenții de filozofie care s-a ivit în Apus: „noua dreaptă” (nr. 1—3/1980, pp. 181—183). Dacă revenim asupra lui motivul este nu vreo popularitate oarecare, întrucât de așa ceva nu poate fi vorba, ci doar pentru că repulsia ce o trezește determină ecouri ce ajung mereu și până la noi (cf. prof. univ. dr. Ludwig Grünberg, „Noua dreaptă” la confluența politicii cu filozofia, în volumul colectiv: *Neo-fascism, terorism, noua dreaptă. Probleme vechi, ipostaze noi în lumea capitalistă*, București, 1981, pp. 234—253).

Lansarea publicistică a „noii drepte” cu toată cohorta de „argumente bazate pe ultimele cuceriri științifice”, de false embleme, de cuvinte noi pentru idei vechi, reprezintă încercarea de a revitaliza „clasice” opțiuni retrograde, care să se opună cursului actual al evoluției sociale și politice a lumii contemporane. Printre aceste „opțiuni”, oricâtă risipă de cuvinte alese fac teoreticienii „noii drepte” de a o masca, se află și compromisele teorii rasiste.

De la început se impune o precizare. Rasismul nu este afirmat, de această dată, răspicat — ar fi mult prea riscant, după ce a fost atît de iremediabil condamnat datorită crimelor în masă pe care le-a inspirat și imensele suferințe provocate omenirii în anii de tristă amintire ai dominației fasciste — ci promovat sub forme mai insidioase: „Cauza fundamentală a rasismului în această a doua parte a secolului XX — declară Alain de Benoist, lider ideologic al „noii drepte”, — este incapacitatea de a admite un altul, incapacitatea de a concepe pe alții ca diferiți, ca incomensurabili în raport cu sine. Revoluția de la 1789 nu a emancipat indivizii decît cerîndu-le să renunțe la identitatea lor colectivă. Această emancipare nu este decît o amăgire: ea a luat dintr-o mină ceea ce a dat altuia”.

Modul concret în care se concepe traducerea în viață a acestor teze, implicațiile lor politice și sociale arată limpede că ele nu constituie decît un simplu paravan pentru a masca concepții și prejudecăți rasiste, pentru a susține „superioritatea” anumitor rase în comparație cu altele.

Mai întii, promotorii „noii drepte” cer, în numele salvării „specificității rasei europene”, reîntoarcerea la vechile principii ale comunității indo-europene care „postulează proeminența suveranului și a preotului față de războinic și a războinicului față de producătorul consumator” și unde „regii și înțelepții comandă celor puternici, iar aceștia din urmă celor bogați” (săracii nici măcar nu sînt luați în seamă).

Asemenea idei trădează, pe lângă nostalgia structurilor care consfințesc dreptul total al celor puternici de a dispune de cei slabi, și încercarea de a izola Europa de trecutul unei culturi considerate „impure” datorită amestecului rasial. Exaltarea în limbajul reprezentanților „noii drepte” a unor expresii precum „păduri celtice”, „cîmpuri germanice”, „vocea singelui” pune în lumină nu dorința regăsirii unei eventuale identități istorice, ci tentativa de respingere a tot ceea ce au achiziționat de-a lungul evoluției lor popoarele europene, de curățire a culturii lor de influențele „nefaste” înregistrate în urma contactului cu alte culturi. Este concludent în această privință faptul că tăișul principal al atacului este îndreptat împotriva gânditorilor și curentelor filozofice care au susținut în plan teoretic egalitatea oamenilor, între ele evident creștinismul, acuzate că ar fi modelat miturile indo-europene, slăbind astfel vitalitatea culturii europene, forța sa originală.

Ajunși la acest punct, se cuvine să menționăm că, în concepția „noii drepte”, rasismul se împletește strîns și se sprijină pe teoria „inegalității dintre oameni”, revendicarea „dreptului” la diferență transformîndu-se în afirmarea „ierarhiei naturale”. Astfel, pornind de la ideea că „oamenii sînt inegali de la natură și nu e cazul să-i mințim” (L. Pauwels), că egalitatea ar fi „un nonsens biologic”, reprezentanții „noii drepte” conchid că inegalitatea atît a ființelor, cît și a grupurilor sociale și a raselor este ceva natural și noncorrigibil, ceea ce ar justifica principiul luptei pentru existența și supraviețuirea celui mai apt, dreptul celor puternici de a-i domina pe cei slabi. În acest demers, reprezentanții „noii drepte” invocă descoperirile sociologiei.

Să cităm un pasaj din lucrarea „Rădăcinile viitorului”, însumînd dezbateri din cadrul „Clubului Orologiului”, la care participă reprezentanți ai „noii drepte”: „Utopia egalitară constituie în sine o pîrghie puternică și universală de contestare socială: orice societate prezintă inegalități și nu există nici o problemă economică sau socială care să nu poată fi înțeleasă sub acest unghi. Așadar, a admite ca valoare socială dominantă aspirația la egalitate înseamnă a pregăti o armă absolută împotriva societății”. Iată recunoașterea aproape deschisă a faptului că prin concepțiile „noii drepte” se urmărește să se legitimeze și să se prelungească existența unor structuri sociale perimate în care exploatarea, concurența, ierarhia strictă, inegalitatea, dominația sînt sacre și intangibile.

Teza preferată a „noii drepte” privind izolarea europenilor de alte rase conține, implicit, ideea îndepărtării țărilor dezvoltate de marile probleme ale lumii contemporane, a sustragerii lor de la răspunderile ce le revin în ceea ce privește dezvoltarea țărilor pe care le-au exploatat, reducerea decalajelor economice, făurirea unei noi ordini economice internaționale. A împărtăși astăzi concepțiile ierarhice ale neodarwinismului social care împart oamenii și rasele în diferite categorii valorice înseamnă a justifica și perpetua aceste raporturi inechitabile, înseamnă, cu alte cuvinte, a te opune luptei popoarelor pentru a-și făuri o viață demnă, liberă.

Apare, deci, limpede că „noua dreaptă” nu face decît să reediteze, folosind alte formule aceleași teorii rasiste pe care le-a promovat cu atîta cinism dreapta clasică. Așa cum remarca și ziarul „International Tribune”, „după mai bine de trei decenii de hibernare, mici dar influente grupuri de dreapta din Franța caută din nou să se afirme, exprimînd teorii despre rasă, biologie, elitism politic, teorii discreditate ca urmare a înfringerii fascismului în cel de-al doilea război mondial”. Acest rol al „noii drepte” este recunoscut și de unul din liderii săi, Louis Pauwels, care scrie: „Există pur și simplu oameni de dreapta care reflectează. Ei nu sînt foarte numeroși, dar strădania lor constă în a face dreapta tradițională mai inteligentă”. De fapt, „inteligenta” de care face atîta caz „noua dreaptă” nu constă decît în frazeologie pseudo științifică, în preocuparea de a aduce în prim-planul scenei spirituale — și nu numai spirituale — teze înfirmate irevocabil de istorie, de evoluția gîndirii sociale.

Interesant e pe deasupra faptul că „noua dreaptă” promovează totodată reîntoarcerea la păgînism. Louis Pauwels nu s-a sfiit să declare: „Eu cred în reîntoarcerea la un păgînism spiritual”. Alain Daniélou, alt promotor al „noii drepte”, susține la rîndul său că „iluzia monoteistă” este o „aberație din punct de vedere al experienței spirituale”. Cel care va clarifica pozițiile în raport cu religia va fi însă Alain de Benoist în recenta sa carte „*Comment peut-on être païen*” — *Cum poți fi păgîn* (Paris, Albin Michel, 1981).

Scopul lui Alain de Benoist este de a pune în paralelă păgînismul, ca religie originară a Europei, ca parte constituantă mereu centrală a actualității sale, cu gîndirea biblică și creștină. Potrivit opiniei sale, acest păgînism ar prezenta din nou atracție.

Vrea el să reinvie un trecut depășit? Nu aceasta îi este intenția. Neo-păgînismul pe care îl preconizează nu este o simplă reîntoarcere la cea fost odată ci, potrivit pretențiilor sale, alegerea deliberată a unui viitor mai autentic, mai armonios, mai puternic.

El apreciază că religiile Europei antice n-au cedat în fața monoteismului, ci dimpotrivă s-au impus prin bogăția și complexitatea lor spirituală și teologică. Ceea ce este important e de a considera zeii ca „centre de valoare” iar credințele cu privire la ei drept sisteme de valori: zeii și credințele dispar, dar valorile rămîn.

Aceasta însemnează, afirmă Alain de Benoist, că păgînismul nu se caracterizează printr-un refuz al spiritualității sau o respingere a sacrului; el constă dimpotrivă în alegerea și reimproprierea unei alte spiritualități, a unei alte forme a sacrului. Departate de a se confunda cu agnosticismul sau cu lipsa de credință el pune, după teoreticianul „noii drepte”, o relație fundamental religioasă între om și univers, dovedind în același timp o spiritualitate mai intensă, mai gravă, mai puternică decît aceea a monoteismului iudeo-creștin.

Scopul vizat de Alain de Benoist este căutarea principiilor fundamentale ale unui neopăgînism faustian pe linia a ceea ce el numește „adevărată religie a Europei” căreia îi indică o nouă genealogie în care cu surprindere găsim pînă și pe un Theillard de Chardin!

Dumnezeu este pentru el „profunzimea lumii”. Omul atinge divinitul cînd oferă ceea ce are mai bun, cînd se depășește. Păgînismul de astăzi propune omului ca încă în cursul vieții sale să se depășească pe sine și să participe astfel la substanța lui Dumnezeu.

Catehism al neopăgînismului, cartea la care ne referim este mai ales un pamflet contra creștinismului. Întocmai lui Nietzsche pe care îl citează și la care se referă adesea, Alain de Benoist consideră că încreștinarea Europei a fost unul din evenimentele cele mai dezastuoase ale întregii istorii: o adevărată catastrofă. De aceea va recurge la un adevărat rechizitoriu în care orice arme îi sînt permise, fie cele ale pretensei erudiții, fie cele ale ironiei sarcastice.

Biblia prezintă pe Dumnezeu ca pe un cu totul Altul; de aici concluzia pe care o trage autorul despre deprecierea omului, învinuire esențială solfegiată pe toate gamele.

Pentru creștinism apoi, se știe, este definitorie înfrățirea universală întemeiată pe credința în Dumnezeu care a creat pe om după chipul și asemănarea Sa și care cheamă pe toți să-i devină fii adoptivi. Pentru Alain de Benoist, dacă toți oamenii sînt frați, în afara oricărei paradigme specific umană, atunci nici unul nu poate fi cu adevărat frate. Instituirea unei paternități simbolice universale anulează posibilitatea chiar a unei înfrățiri reale, deoarece elementul care ar fi s-o proclame se dovedește pînă la urmă că o distruge.

Cum este prezentată problema libertății? După Alain de Benoist în Biblie omul nu este liber decît pentru ca să se supună ori să se condamne. El nu are altă libertate decît aceea de a renunța la ea. El se mîntuie acceptînd de bună voie supunerea. Afirmatia monoteistă este astfel în primul rînd o interdicție solemnă impusă omului. Dacă Adam și Eva ar fi ascultat de Dumnezeu, istoria nici n-ar fi început, umanitatea n-ar fi existat cu adevărat „Da”-ul solemn al lui Avraam este un „nu” la adresa autonomiei omenești, un „nu” la adresa istoriei. În loc să ajute omul să se depășească pe sine, monoteismul Bibliei îi consumă vitalitatea.

Dar problema moralei? După Alain de Benoist „gramatica” monoteismului iudeo-creștin este în primul rând morală, nu religioasă, Biblia este o carte în care se exprimă o anumită morală, o carte a hiper-moralismului, un sistem care închide omul într-o problemă maladiivă. Deoarece Biblia impune lumii un cod ale cărui izvoare sînt în afara lumii, ea face viața străină ei înșiși și o împiedică să se realizeze. Ea sfarmă elanul vital și energia creatoare impunându-le continue limite. De aceea progresul moralei creștine în istorie echi-valează cu un declin al energiei.

Ce se poate spune despre modul cum este concepută pacea în Biblie, mai ales în cartea profetului Isaia? Pentru Alain de Benoist ea este o iluzie primejdioasă deoarece neagă pe de-o parte existența conflictelor, pe de altă parte realitățile politice. Pacea cimitirelor, ironizează el, va domni pentru totdeauna. Stăpînul va adopta comportarea și manierele sclavului. Acest ideal de pace universală este un ideal al non-contradicției care implică logic dispariția diferențelor. Monoteismul iudeo-creștin, vehicul al obsesiei Unicului și omogenului, cere stingerea conflictelor, fără să înțeleagă că structura conflictuală este chiar aceea a viului și că stingerea implică entropia și moartea.

Cu privire la om și valoarea sa Alain de Benoist apreciază că Biblia profesează o ideologie primejdioasă întemeiată pe iluzii. În ochii săi afirmația că omul este o ființă unică n-are nici un temei. Aceasta înseamnă a reveni la unitatea biologică, a reduce istoria la biologie. Mîtul biblic sacralizează unicitatea omului și nu are altă importanță decît una pur biologică.

Tot după teoreticianul „noii drepte”, fanatismul și intoleranța decurg din monoteismul iudeo-creștin. În monoteismul Bibliei iadul propriu-zis este reprezentat de „ceilalți”. Astfel ar exista un raport privilegiat între intoleranță, refuzul „celuilalt”, afirmarea unui Dumnezeu unic și a unui adevăr unic pe de-o parte, și antropologia „A-celuiași” produsă de monoteismul iudeo-creștin pe de altă parte. Intoleranța din vremea noastră nu face decît să laicizeze sistemul adevărului unic, a modelului unic la care trebuie redusă orice diversitate. Biserica la rîndul ei oferă elemente inspiratoare în această direcție.

La capătul considerentelor sale, Alain de Benoist pretinde că monoteismul iudeo-creștin duce mai puțin la respectul persoanei și mai mult la diformarea ei sub forma individualismului, adică la ideologia care, odată transpusă în viața profană, justifică în numele unui adevăr abstract universal, ruptura solidarității dintre individ și cetate.

În locul monoteismului iudeo-creștin deci, ne este propus păgînismul indo-european care ar afirma primatul omului, al omului prin natură nevinovat. Această nevinovăție îi permite să pună în acțiune seriosul pe care copilul îl pune în joc, de a transforma acțiunea în joc.

De unde în Biblie (mereu după Alain de Benoist) istoria e concepută ca repetiție, în păgînism ea este o istorie propriu umană făcînd parte în cea mai largă măsură tuturor înnoirilor decurgînd din puterea creatoare a omului. „Idolatria” este adevărata credință prin care omul devine mare, prin care se înalță deasupra lui însuși instituindu-se deplin ca măsură a tuturor lucrurilor.

Toleranța trebuie căutată doar în cadrul păgînismului. El este tolerant prin însăși natura lui. Politeismul este deja o formă sublimată a pluralismului. În păgînism lupta dintre religii sau credințe este exclusă ca și lupta dintre clasele sociale datorită însăși caracterului lor ireductibil.

În timp ce creștinismul a disprețuit femeia, trupul, sexualitatea, antichitatea europeană ne oferă spectacolul unei sexualități naturale, liber asumată, în care tabu-urile și interdicțiile vehiculate mai tîrziu de creștinism sînt absolut inexistente.

Am rezumat pînă aici tezele expuse de Alain de Benoist în „*Comment peut-on être païen*” (apud René Coste, *Un néo-paganisme virulent*, în: *L'Osservatore romano*, Roma, an XXXII, nr. 19 (1981), 12 mai 1981, p. 11). Ele s-ar cere evident combătute, dar eroarea și nocivitatea pe care le conțin sînt mai mult decît evidente. Împăratul roman Iulian Apostatul încercase și el pe vremuri readucerea păgînismului în actualitate lansînd aceleași critici contra „iudeo-creștinismului”; o tentativă asemănătoare aparține lui Adolf Hitler și acoliților săi în primele decenii ale veacului nostru. Toate absurditățile lor s-au risipit însă iar bunul simț și rațiunea sănătoasă le-au aruncat în lada de gunoi a istoriei.

Fără doar și poate „noua dreaptă” n-are nici un fel de perspectivă, nici ca „filozofie” pentru că în realitate denumirea îi este improprie, nici ca „mișcare” sau „curent” pentru că s-a compromis dintru început datorită afinităților cu neofascismul general repudiat.

ÎNVĂȚĂȚURA ORTODOXĂ CU PRIVIRE LA DUMNEZEU *

Împrejurul meu aud spunându-se: „Doamne” sau „Dumnezeule”, „mulțumesc lui Dumnezeu”, „ferească Dumnezeu”, „omul propune, Dumnezeu dispune”... Există însă Dumnezeu?

Văd apoi săvârșindu-se botezuri, cununii, înmormântări, alte ceremonii religioase. Mai văd sărbătorindu-se Crăciunul, Paștile, Rusaliile... Cu toate acestea există Dumnezeu?

Alături de mine observ semenii care se roagă lui Dumnezeu, care îi mulțumesc pentru binefaceri ce spun că le-au primit de la El, care îi cer sprijin în nevoile lor. Sunt alții care merg la biserică, care se pregătesc să devină preoți, care devin preoți sau călugări spunând că slujesc lui Dumnezeu. Cine este însă Dumnezeu?

Ce aflu interesându-mă despre Dumnezeu. Nu toate îmi apar clare atunci când mă interesez cine este Dumnezeu. Nu înțeleg bunăoară cum a făcut Dumnezeu pe om, lumea și ființele vii.

Eu știu că la început pământul era o masă gazoasă care s-a răcit, că prima dată a apărut o celulă ce a evoluat până s-a transformat în ființe. Toate își au o explicație. Simt totuși nevoia de a crede, de a avea o religie. Mi se pare că e necesară o morală și că Evanghelia stabilește reguli de comportare folositoare. Însemnează însă aceasta că sunt credincios?

Cîtă valoare au reprezentările lui Dumnezeu? Am văzut icoane și tablouri care reprezintă pe Dumnezeu, lucrări și fapte ale Sale. Cel mai adesea este înfățișat ca un bătrîn încărcat de ani stînd pe un tron, asemenea împăraților, sau printre nori în înaltul cerului. Dar în cîte alte chipuri nu-L văd reprezentat pe Dumnezeu? Este însă El așa cum îl înfățișează icoanele și tablourile? Este El așa cum îl descriu unii?

Cum este Dumnezeu? Este El asemenea mie ori este nematerial? Pînă la urmă îmi dau seama că nu înțeleg cum este în ființa Sa.

x) În paginile de față și la aceeași rubrică din numerele următoare ale revistei redacția își propune să prezinte un material care, întemeiat pe diferite publicații ce i-au stat la îndemînă, va putea sluji preoților în propovăduirea dreptei învățături a Bisericii.

Cum era închipuit Dumnezeu în vechime? Unde să-L caut și mai ales unde să-L găsec? Asemenea mie L-au căutat alții înaintea mea, din cele mai vechi timpuri și istoria îmi spune în ce fel li s-a părut că L-au găsit.

Pe vremuri, cu mii de ani în urmă, cînd oamenii trăiau din vînat și locuiau în peșteri, dansau înaintea chipului animalelor și gîndeau: „zeul vînaătorii ne va ajuta. Să vînam cît mai multe animale”. Alții se închinau animalelor și ziceau: „acest animal este zeul tribului nostru; el ne va protegui”.

Apoi oamenii au inventat diferiți zei voind să fie numai ai lor, diferiți de ai celorlalte triburi și așteptau să-i apere, să le vină în ajutor, să le fie de folos.

Astfel și-au făcut chipuri ale acestor zei, cioplite în piatră sau lemn, turnate în metal. Ei voiau să-și vadă mereu zeii, să-i atingă cu mina.

În cinstea lor au zidit temple, uneori mari și frumoase, aici aducînd jertfe. Pentru a face plăcere zeilor organizau sărbători iar ca să le cîștige bunăvoința le aduceau ofrande.

Odinioară oamenii credeau în duhuri care erau unele bune, altele rele. Adesea se temeau de aceste duhuri: atunci le confecționau reprezentări înfricoșătoare și le ofereau jertfe. Totodată se străduiau să-și atragă aceste duhuri și atunci au recurs la rituri și practici magice: sugrumau animale și le scurgeau sîngele; făceau statuete cu chipul vrăjmașilor și le aruncau în foc spre a-i pedepsi.

Alți oameni credeau în duhurile morților care reveneau pe pămînt.

Pînă astăzi în unele părți auzim că ar exista vrăjitori care recurg la magie. La fel se mai întîlnesc inși care cred în duhuri, în fantome. N-au dispărut complet unele superstiții: teama de numărul 13, atingerea lemnului ca să nu se întîmple nimic rău...

Vechii egipteni înfățișau pe Anubis, zeul morților, printr-o ființă avînd cap de șacal. Ei adorau apoi soarele: „Ești frumos, Ra, stea luminoasă, tu strălucești în inimile noastre”.

Egiptenii de odinioară credeau că morții continuă să trăiască în împărăția lui Anubis. De aceea așezau în morminte (în piramidele construite pentru faraoni) figurine reprezentînd prietenii decedatului ori lucruri de care se presupunea că au nevoie: podoabe, hrană, mobilier.

Intocmai egiptenilor, grecii antici adorau numeroși zei.

Zeus ținînd în mînă fulgerul întocmai unui sceptru, era mai marele zeilor. Poseidon era zeul mării pe care grecii îl invocau în călătoriile pe apă. Hermes era poștaşul zeilor. Hades, zeul lumii de sub pămînt, domnea asupra împărăției morților. Apolo era zeul sănătății și adevărului. Helios era zeul soarelui.

Zei sălășluiau pe vîrfurile Olimpului, munte care se pierdea în înălțimea cerului. Grecii își închipuiau pe zei asemenea oamenilor,

cu aceleași calități și defecte, în stare să iubească și urască, să se bucure și să întristeze, să invidieze și să greșască... Grecii venerau pe zei în păduri pe munți și în temple.

Romanii au avut aceeași zei ca și grecii, dar le-au dat alte nume. Jupiter era mai marele zeilor, Marte era zeul războiului, Minerva zeița înțelepciunii, Venus zeița iubirii.

Străinii veniți la Roma și-au adus zeii lor: Mitra cunoscut perșilor era zeul soarelui și era sărbătorit la 25 decembrie... Pe vremea imperiului, romanii au luat obiceiul să divinizeze pe împărați încă fiind în viață.

Strămoșii noștri *geto-daci* au avut și ei numeroase zeități, dar cel mai important a fost considerat Zamolxe care sălășluia în muntele Co-gaionon și domnea asupra împărăției morților. Alt zeu era Gebeleizis, personificarea cerului, care trebuia îmbunat trăgându-se cu arcu contra norilor.

Geto-dacii se credeau „nemuritori”, după moarte sufletele mergând la Zamolxe spre a duce o viață fericită. De aici curajul și vitejia lor în războaie.

Exista și un cult oficiat în „sanctuale” pe munți și întreținut de preoți, chiar de călugări, vegetarieni și puritani, celibatari și abstinenți.

Evreii au cinstit mereu un singur Dumnezeu. În Biblie El este numit Iahve, ceea ce înseamnă: „Eu sînt” (Ieșirea 3, 14).

„Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău. Să nu ai alți dumnezei afară de mine. Eu sînt Dumnezeuul de trei ori Sfînt (vezi Ieșirea cap. 20; Deuteronomul cap. 5). Evreii ziceau: „Dumnezeul nostru este Dumnezeuul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov, Dumnezeuul părinților noștri”. El a scos „poporul ales” din robie cu ajutorul lui Moise. El a încheiat „Legămîntul” pe muntele Sinai și a dat „Legea”. Apoi a dus pe evrei în Canaan, Țara Făgăduinței și le-a dat Sfînta Cetate unde au înălțat Domnului Templul sfînt.

Istoria evreilor a fost din cele mai frămîntate. Cînd împlineau Legămîntul, puteau cînta lui Dumnezeu: „Cîntați Dumnezeului nostru, cîntați; cîntați împăratului nostru cîntați” (Psalmul 46, 6). Alteori însă n-au respectat Legămîntul pe care l-a încheiat cu ei Domnul. Atunci Iahve le-a trimis judecători și profeți să-i cheme la pocăință, să reînnoiască Legămîntul. La sfîrșit le va trimite pe Mesia care îi va izbăvi de tot răul.

Hindușii (indienii) caută la rîndul lor desăvîrșirea, absolutul, dumnezeirea. Ei adoră diferiți zei: fiecare zeu este o înfățișare a dumnezeirii. Shiva este zeul dansului care creează și distruge lumea. Vișnu este zeul mîntuitor...

Înainte de a se uni cu dumnezeirea, credincioșii trebuie să devină desăvîrșiți. Pentru aceasta sînt obligați să trăiască de mai multe ori sub diferite forme, uneori reîntrupîndu-se în animale.

Buda pe care îl cinstesc asemenea unui zeu, s-a născut dintr-o familie regească acum 2500 de ani. Ajungînd la convingerea că în viață predomină suferința, s-a hotărît să trăiască în sărăcie și să caute adevărul spre a-l propovădui și altora. În țara sa n-a găsit mulți care să-l asculte; destui i-au îmbrățișat însă învățătura în Asia de sud-est și în Japonia cinstindu-l prin meditație.

Musulmanii se roagă lui Alah, dumnezeul lor unic, pe care refuză însă să și-l închipuie sub formă văzută. Religia lor a fost întemeiată de Mahomet. El cunoștea bine Biblia. În ochii săi Avraam, Moise și Iisus erau profeți ai lui Alah.

Cartea sfîntă a musulmanilor este Coranul; textele care îl compun sînt considerate cuvîntul lui Dumnezeu.

Musulmanii se roagă de mai multe ori pe zi. Cine poate se duce cel puțin o dată în viață la Mecca, orașul sfînt.

Creștinii, în fine, sînt cei care cred în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Iisus ne-a putut vorbi despre Dumnezeu, „Tatăl Său”, ca nimeni altul. Dumnezeu propovăduit de El a creat lumea și pe noi.

Cum a evoluat lumea în decursul miliardelor de ani, cum au urmat erele una după alta, cum s-a născut viața pe pămînt, cum au apărut plantele, animalele și oamenii, toate acestea ni le arată știința. Credința creștină nu vrea să înlocuiască rezultatele științei. Ceea ce ne spune ea este însă esențial pentru conștiința noastră: lumea nu s-a născut singură și la întimplare; Dumnezeu este acela care se află la originea lumii și a vieții. Fără Dumnezeu lumea n-ar exista.

E adevărat că pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut. Avem însă semnele lui Dumnezeu. Semnele arătate de Dumnezeu prin „poporul ales” le găsim în Biblie. Semnele arătate de Dumnezeu prin Fiul Său, Iisus Hristos, le găsim în Evanghelii. Semnele arătate de Dumnezeu prin cei dinții creștini le găsim în Noul Testament. Semnele pe care ni le arată Dumnezeu mereu le găsim în Biserica Sa. Credincioșii pot descoperi aceste semne ale lui Dumnezeu dacă le caută.

Și acum ce vei crede tu? Chiar dacă ești credincios, nu înseamnă că toate îți sînt clare. Rămîn întrebări la care nu încetezi să cauți răspuns. De ce există suferință în lume? De ce oamenii își fac rău. unul altuia? De ce se produc războaie? De ce moartea nu poate fi înlăturată? Da! toate acestea le întîlnești la fiecare pas, dar în pofida lor și gîndind la Iisus, la suferințele, moartea și învierea Lui, creștinii cred în Dumnezeu.

Există El? Unde se află? Răspunsurile sînt multe. Ele diferă de la o epocă la alta, de la un ins la altul. Fiecare trebuie să răspundă personal. Care e răspunsul tău?

Dumnezeu este în mijlocul nostru. Dumnezeu este prezent acolo unde este viața: mama care aduce pe lume o nouă ființă, mulțumește lui Dumnezeu; bolnavul care se face sănătos, mulțumește și el lui Dumnezeu. Dumnezeu este prezent acolo unde este dragoste: cînd faci bine aproapelui, cînd ajuți pe oricine care se află într-o nevoie oare-

care. Dumnezeu este prezent acolo unde este iertare și îngăduință întreolaltă : cineva se împacă cu semenul pe care l-a vrăjmășit, ura este alungată de bunăvoință, războiul este biruit de pace... Toate acestea arată prezența lui Dumnezeu.

Eu cred în dragostea lui Dumnezeu. El iartă totul căci nu pot să cred în Dumnezeu fără dragoste.

Cred în dragostea dintre frați și surori, dintre părinți și copii, dintre oameni, indiferent ce îi deosebește pe unul de altul. Dragostea aceasta îmi întărește credința în Dumnezeu care este iubire : „Dragostea este de la Dumnezeu și oricine iubește este născut din Dumnezeu și cunoaște pe Dumnezeu" (Ioan 4, 7).

ICOANELE DIN BISERICĂ, REPREZENTARE VIZIBILĂ A DREPTEI CREDINȚE ȘI MIJLOACE DE ÎNTÎLNIRE A CREDINCIOȘILOR CU HRISTOS ȘI CU SFINȚII CARE S-AU DESĂVÎRȘIT ÎN EL

de : preot prof. DUMITRU STĂNILOAE

1. Rostul sf. icoane în Biserica ortodoxă.

Așa cum nu se poate săvârși liturghia fără rugăciuni, la fel nu se poate săvârși fără icoane. Dacă în mod excepțional ea se săvârșește într-un alt loc decât în biserică, trebuie să fie cel puțin un antimis, pe care este zugrăvită înmormântarea Domnului, și o icoană a lui Hristos la dreapta ușilor împărătești și una a Maicii Domnului la stînga lor, spre care privesc credincioșii.

Icoanele au mai întii o funcție de călăuzire și întărire în dreapta credință. Încă Sf. Vasile cel Mare a spus : „Ceea ce aduce cuvîntul prin istorisire la auz, tot aceea înfățișează și arată pictura în mod tăcut ochilor” (*Omilie la mucenicul Varlaam*, 17, 3)¹. Ele întipăresc în mintea și amintirea credincioșilor învățătura despre Dumnezeu cel în Treime, actele mîntuitoare ale lui Hristos, locul Maicii Domnului în iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu, rodirea credinței în Hristos în sfinți, ca îndemn la înduhovnicirea noastră.

Sf. Părinți, care vorbesc de rolul învățătoresc al icoanelor, vorbesc și de modul emoționant în care ne sădesc ele învățăturile credinței și pildele de împlinire a lor de către sfinți. Sf. Grigorie de Nisa privește cu adîncă cutremurare o icoană a jertfei lui Isaac (*Despre dumnezeirea Fiului și a Sfîntului Duh* ; PG 46, 572 CD ; idem, *Omilie la Sf. Teodor*).

Sf. Vasile cel Mare a dat și formula pe care și-a însușit-o Sinodul VII ecumenic : „Cinstirea chipului trece la cel zugrăvit” (*Comentar la Isaia Proorocul*, cap. 13). Această trecere a cinstirii la modelul chipului se produce în mod firesc. Episcopul Hypatie al Efesului scrie : „Noi permitem podoaba în biserici, pentru că fiecare pătură

¹ La V. Nyssen, *Inceputurile picturii bizantine*, București, 1975, p. 44. Vezi în aceeași operă și alte texte din Sfinții Părinți despre rostul educativ al icoanelor, pp. 44—47.

de credincioși e ridicată la Dumnezeu în modul potrivit ei și unii sînt înălțați de la această podoabă la o frumusețe spirituală și de la multe lumini din locașul sfînt la o lumină spirituală și necorporală”².

Dar mai mult decît aceasta, prin icoane cei zugrăviți în ele devin o prezență în locașul bisericesc. Astfel în Epistola către evrei se spune, după ce s-a amintit de mulți drepti din Vechiul Testament (și poate și din era Noului Testament dinainte de scrierea epistolei): „Drept aceea avînd împrejurul nostru atîta nor de martori, să lepădăm orice povară și păcatul ce grabnic ne împresoară și să alergăm cu stăruință în lupta care ne stă înaintea” (Evrei 11, 1—2). Sfinții de mai înainte au rămas vii și după moarte. Ba mai mult ei se află împrejurul credincioșilor, mai ales cînd aceștia sînt adunați în rugăciune și cînd Hristos se aduce din mijlocul lor jertfă Tatălui. Sfinții nu pot lipsi din jurul lui Hristos intrucît însuși Hristos a făgăduit: „Iată Eu cu voi sînt pînă la sfîrșitul veacurilor” (Matei 28, 20). Dar Hristos este cu ei cînd se deschid Lui prin rugăciune și prin ascultarea cuvintelor Lui. Cel ce-și vede cuvintele Lui ascultate se vede El însuși de față, repetîndu-și aceste cuvinte în mod spiritual și bucurîndu-se de ascultarea lor și de împlinirea lor. Dar tot așa este de față acolo unde-și vede privit cu credință și cu iubire chipul Lui. De aceea putem spune că prin icoane e dat un plus de prezență și de lucrare mîntuitoare, sau se revarsă un plus de daruri peste credincioșii adunați în locașul bisericesc.

De aceea și Sinodul VII ecumenic declară: „Fie prin cugetarea la cuvintele Scripturii, fie prin reprezentarea icoanei... noi ne amintim de prototipuri (de modelele lor vii) și sîntem introduși lîngă ele” (Mansi, XIII, 482). Iar Sinodul din Constantinopol din 860 afirmă în acelaș sens: „Ceea ce Evanghelia ne spune prin cuvinte, icoana ne vestește prin culori și ne face prezent” (Mansi, XVI, 400).

În mod special prin sfințirea ei de către preot, după ce el a verificat conformitatea ei cu conținutul de totdeauna al învățăturii creștine, icoana devine o ajutătoare minunată, sau „un canal al harului”; căci „fiecare icoană primește prin sfințire harul Sfîntului Duh”. „Icoana dă mărturie despre prezența sfîntului, ea exprimă slujirea lui prin rugăciunea cea pentru noi și prin comuniune”³.

„Desigur, icoana nu are o viață proprie; în ea însăși nu e decît o scîndură de lemn. Numai pentru că ea își atrage valoarea teofanică din *participarea* la „Cel cu totul altfel”, prin mijlocirea asemănării, ea nu se poate închide în ea însăși, ci devine un mijloc de iradiere... Icoana traduce o prezență energetică care nu e localizată, nici închisă, ci iradiază în jurul punctului ei de condensare”⁴.

² La V. Nyssen, o. c., p. 48.

³ Sf. Ioan Damaschin, *Cuvîntul prim despre sf. icoane* I, 16, PG. 94, 1300.

⁴ P. Evdokimov, *L'art de l'icone*, Bruges, 1970, p. 154.

Cinstirea care trece de la icoană la prototipul ei viu, nu e o trecere de la un spațiu definit la alt spațiu definit, ci trecerea de la spațiu definit la spațiul supradefinit, la un spațiu de alt ordin, dar nu depărtat, nu rupt de legătura cu spațiul definit. Trecerea aceasta de la icoană la prototipul ei viu e o intrare prin ea în contact cu prezența prototipului nevăzut, spiritual. Dar orientarea sufletului cinstitor spre prototipul chipului văzut, atrage și atenția aceluia spre cinstitor. Iar unde privește sfântul la un cinstitor, el privește plin de puterea Duhului Sfânt din el, putere care și iradiază din el. Slujba de sfințire a icoanei, care cheamă pe Duhul Sfânt asupra ei, e o confirmare a acestui fapt. Această slujbă întărind încrederea cinstitorului în puterea ce iradiază din prototip asupra lui prin icoană, intensifică gândirea plină de credință a cinstitorului la prototipul chipului, iar aceasta îndeamnă prototipul să se aplece cu și mai multă atenție spre închinătorul la icoana lui. Căci chemarea prototipului pe nume cu credință și convingerea că în prototip este prezent Hristos și din El iradiază Duhul cel Sfânt, e ca un fel de epicleză adresată de închinătorul la icoană, Duhului Sfânt aflător în prototip. După Sfântul Ioan Damaschin icoanele sînt „pline de puterea lucrătoare a lui Dumnezeu și de har, căci numele celui care este zugrăvit, e chemat asupra lor într-un fel de epicleză (invocare)”⁵.

Rezumînd ideile din scrierea împotriva împăratului Constantin V. Copronimul, Ioan din Ierusalim, singelul patriarhului Teodor din Antiohia (socotită mult timp ca un compendiu al învățăturii despre icoane a Sf. Ioan Damaschin, scrisă după 766), H. I. Schulz zice: „Icoana conduce prin privirea ei cu credință de la vederea simțială la contemplarea spirituală și la întîlnirea tainică cu sfintele persoane și cu faptele mîntuitoare reprezentate în ea... Aceasta presupune că întîlnirea harică cu cel reprezentat nu e simplă opinie subiectivă, ci bazată pe o prezență obiectivă a celui reprezentat în chip”⁶.

Această aplecare a prototipului spre cinstitorul icoanei are loc în orice clipă în care un credincios intrînd în biserică se închină la o icoană. Ba aceasta are loc chiar și în cazurile închinării la icoanele din casă, sau din alte locuri. Dar mai accentuată este această aplecare a lui Dumnezeu celui în Treime, a Domnului Iisus Hristos, a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, a sfinților și a îngerilor în timpul sfintei liturghii, cînd sînt invocați des prin rugăciunile preotului însoțit de întreaga comunitate. Căci nu fără folos îndeamnă preotul spre sfîrșitul tuturor ecteniilor comunitatea: „Pe Preasfînta Curata, Preabinecuvîntata, mărita, Stăpîna noastră de Dumnezeu Născătoare și Pururea Fecioara Maria cu toți sfinții pomenind-o”, la care comunitatea răspunde: „Preasfîntă Născătoare de Dumnezeu, mi-luște-ne pre noi”.

⁵ La H. J. Schultz, *Die byzantinische Liturgie*, Freiburg im Breisgau, 1964, p. 96, nota 11.

⁶ O. c., p. 96.

Am spus că unde este prezent Hristos nu poate să nu fie prezentă și Prea sfânta lui Maică și toți îngerii și sfinții. Dar ei sînt prezenți nu fiecare în izolare, ci concentrați toți spre acțiunea mintuitoare a lui Hristos pe care El o săvîrșește în sfînta liturghie. De aceea adresîndu-ne Maicii Domnului, sau vreunui sfînt în fața icoanei lui, noi ne adresăm în același timp lui Hristos, noi ne aflăm încadrați într-un progres continuu în această solidaritate și în acțiunea Sfintei Treimi și a lui Hristos Mintuitorul ce se săvîrșește asupra noastră.

Pe de altă parte nu numai ascultînd cu credință cuvintele lui Hristos și privind chipul Lui, sau cuvintele Lui încorporate și realizate în sfinți, ne punem în legătură cu El, ci și rostindu-le noi înșine. Însă toate cuvintele Lui rostite de noi se cuprind concentrat în numele Lui, iar cele încorporate în sfinți, în numele sfinților. Prin nume distingem pe de o parte o persoană de celelalte, pe de altă parte el cuprindem toate faptele ei; de aceea chiar într-o singură faptă a ei se cuprind toate cu specificul persoanei lor, căci e o faptă cu o pecete imprimată pe toate faptele ei ca persoană unică. Dar prin rostirea numelui o chemăm în mod deosebit, sau ne punem în atenția ei persoana noastră în fața ei, intrînd într-o relație directă. De aceea pe drept cuvînt spune Evdokimov că „numele lui Dumnezeu este icoana lui orală; nu se poate rosti numele lui Dumnezeu în desert, căci Dumnezeu este prezent în numele Lui”⁷, sau în cel ce-I rostește numele. De aceea icoana își capătă toată importanța pentru credincioși prin faptul că odată cu sfințirea i se dă și numele, cum i se dă omului la Botez⁸. Iar numele e propriu persoanei, pentru că numai ea e conștientă că e strigată pe nume și distinsă de celelalte prin aceasta. Iată de ce privind icoana lui Hristos, a Născătoarei de Dumnezeu, a sfinților, credincioșii se întîlnesc cu ei și pentru că li se adresează pe nume. Credinciosul provoacă persoanele dumnezeiești sau pe ale sfinților să vină de față chiar prin chemarea cu credință a lor pe nume⁹.

În cadrul liturghiei, întîlnirea tainică cu persoanele reprezentate în icoane este ca un fel de pregătire spre întîlnirea mai deplină cu Hristos în Taina Euharistiei, așa cum sînt de altfel și rugăciunile preotului și cele ale comunității călăuzite de preot. Și unele și altele sînt pe de o parte mijloace de întărire în dreapta credință, pe de altă mijloace de întîlnire cu Hristos Mintuitorul, înconjurat de îngeri și de sfinți. Căci atît în cuvînt cît și în chipurile din icoane e prezent tainic Dumnezeu Cuvîntul cel întrupat, Subiectul tuturor cuvintelor

⁷ P. Evdokimov, o. c., p. 179.

⁸ „Icoana e sfințită prin numele lui Dumnezeu și prin numele prietenilor lui Dumnezeu și acesta e motivul pentru care primește harul lui Dumnezeu” (Sf. Ioan Damaschin, *Prima cuvîntare despre icoane*, P.G. 94, 1300).

⁹ Olivier Clement, *Le visage intérieur*, Paris, 1978, p. 46; „În icoană o persoană se deschide se comunică, intră în relație cu noi, ne antrenează în relația sa cu Dumnezeu”.

și faptelor mîntuitoare și îndumnezeitoare, iar împreună cu El, ca cuvinte încorporate deosebit de fidel, Prea sfînta lui Maică, îngerii și sfinții care-L înconjoară, și care sînt cuvintele ipostasiate împlinite în mod exemplar și cuvîntătoare în modul cel mai folositor și mai eficient. Dar toată sporirea acestei întîlniri cu Hristos prin rugăciunile sfîntei liturghii și prin icoanele din locașul bisericesc înaintează spre întîlnirea supremă din Euharistie.

Dacă liturghia este înaintare cu Hristos, care ne conduce prin faptele Sale mîntuitoare pînă la prefacerea pîinii și vinului în trupul și sîngele Lui răstignit și înviat și la împărtășirea de ele, atunci El și faptele Lui trebuie să domine spațiul principal al locașului bisericesc, înconjurat de îngeri, sau avînd în apropiere pe Preacurata Lui Maică; numai în locuri mai depărtate trebuie să fie zugrăvite și diferitele categorii de sfinți, fiecare din ei în cîte o singură icoană. Tematica principală, multiplu reprezentată a icoanelor, este hristologică, sau lucrarea mîntuitoare a lui Hristos, care a început cu faptele lui istorice și continuă să se îplinească acum, prelungindu-se în tot cursul liturghiei, pentru a se aplica și celor ce cred și vin la întîlnirea cu El acum în biserică. Sfinții ne arată efectele lucrării mîntuitoare a lui Hristos în trecut, dar ne deschid și perspectiva îndumnezeirii noastre asemenea celei a lor și ne îndeamnă să ne silim asemenea lor în împlinirea programului de înduhovnicire din puterea lui Hristos și ne asigură de ajutorul rugăciunilor lor prin prezența lor nevăzută reprezentată în icoane. Adresările comunității către Hristos se alternează din cînd în cînd cu adresări către sfinți. Comunitatea simte rugăciunile ei de cerere și cîntările de laudă către Dumnezeu însoțite și încălzite de rugăciunile îngerilor, ale sfinților și mai ales ale Născătoarei de Dumnezeu. Hristos cel din biserică nu e un Hristos izolat, cum e în lumea protestantă, nu e un stăpîn ascuns într-o transcendență total despărțită de lumea celor mîntuiți a sfinților și de noi cei din biserică. Transcendentul e coborît și coboară prin tot universul de persoane mîntuite în trecut, e prezent și lucrător în lumea îngerească care precum Îl înconjoară pe El ne înconjoară și pe noi, e prezent în Sfînta lui Maică și în toți, sfinții, iradiînd prin toți asupra noastră. Cerul sfinților, al îngerilor, cer care înseamnă prezența lui Hristos și a Sfîntei Treimi în ei, se unește cu pămîntul, pentru transfigurarea întregii creațiuni văzute. Rugăciunile acelor unite cu ale credincioșilor se înalță împreună spre Hristos, care e mai presus de ei, dar și în ei, care le primește și le prezintă Tatălui în cerul cerurilor, în jertfelnicul cel mai presus de ceruri, culminînd cu jertfa Sa. Dar tot El îi umple totodată pe toți cu puterea Duhului său cel Sfînt. Hristos e într-un anumit grad încă de acum totul în toți cei ce cred și tind spre El și unitatea aceasta a lor prin prezența Lui în ei înaintează spre împărtășirea euharistică de El și apoi spre viața eshatologică, fără sfîrșit, cînd unitatea tuturor în El se va desăvîrși (I Corinteni 15, 28). Rugăciunea și cîntarea credincioșilor, din care nu lipsește Duhul lui Hristos, se întărește prin

privirea icoanelor, care înalță cugetul dincolo de ele, la Hristos însoși, înconjurat de îngerii și de sfinții Lui.

Trăirea aceasta a lui Dumnezeu, a Născătoarei de Dumnezeu, legătura cu sfinții, prin privirea icoanelor lor, prin chemarea numelui lor, e mai presus de ceea ce se poate defini rațional. Ea e apofatică. De aceea icoana însăși e apofatică, pentru că prilejuiește legătura celui ce o privește, prin contemplare, cu realitatea vie, tainică de dincolo de simțuri a lui Dumnezeu sau a sfinților reprezentați, plini și ei de Dumnezeu, cel cu neputință de definit¹⁰. E apofatică cum e toată liturghia. E apofatică pentru că unește trecutul cu prezentul și cu viitorul eshatologic etern. „Icoana este un chip al eternității. Ea ne îngăduie să depășim timpul și să întrevădem veacul viitor în oglinda tremurîndă a chipurilor”¹¹. La această caracterizare a lui Florensky, am putea adăoga că icoana este un chip al eternității vii, pentru că prin ea transpare și Cel ce nu are început și sfârșit și margine în puterile Lui. Ea este un chip prin care transpare infinitatea lui Dumnezeu.

Dar eternitatea și infinitatea vieții spre care deschide icoana poarta sînt ale ipostasului divin făcut om din iubire și ale ipostasurilor umane în care locuiește ipostasul dumnezeiesc Cel întrupat și odată cu aceasta însăși Sfînta Treime. De aceea icoanele au nume de persoane. Prin ele nu licărește o esență eternă și infinită, ci o persoană dumnezeiască, care implică o comuniune cu altele, prin fețe omenești care au caracter personal. E o eternitate și o infinitate care ne vorbește și cu care vorbim, cu care sîntem în dialog și care-și revărsă eternitatea și infinitatea lor ajutătoare, iubitoare, călăuzitoare, sfințitoare în noi. Eternitatea aceasta ce transpare prin icoane, revărsată în trup ridică și trupul la viața eternă prin învierea trupului asumat de Fiul lui Dumnezeu. Atît prin faptul că ne arată eternitatea personală, cît și prin faptul că ea ne arată eternizarea trupului, „iconografia este metafizica existenței concrete”, cum zice P. Florensky¹², care e totodată metafizica concretă a vieții.

Icoana își are începutul, după Sf. Ioan Damaschin, în întruparea Fiului lui Dumnezeu, deci în începutul coborîrii din iubire a Fiului lui Dumnezeu la noi în vederea mîntuirii. Ea e dovada iubirii lui Dumnezeu cel mîntuitor și de oameni iubitor față de noi. Refuzul icoanei ascunde în sine o neîncredere în iubirea coborîtoare a lui Dumnezeu la noi. Icoana e dovada faptului că Cel fără de început, Cel mai presus de existență, s-a arătat în chip omenească, a luat un mod de existență omenească, deși în acest mod de existență omenească se străvede toată taina Celui mai presus de existență. De aceea numai deasupra icoanei lui Hristos se scriu cuvintele „Cel ce este” (O ON). Existența omenească și-a descoperit în El adînci-

¹⁰ P. Evdokimov, o. c., p. 195.

¹¹ P. Florensky, *L'icône*, în : Contacts, 1974, nr. 4, p. 325.

¹² Idem, *art. cit.*, p. 324.

mile ascunse în infinitatea divină, mai presus de existență. Icoana e totodată încoronarea lucrării Fiului lui Dumnezeu pe linia mîntuirii noastre, arătîndu-ne în El umanitatea noastră înviată și eternizată. Icoana e o laudă adusă lui Dumnezeu, dar nu unui Dumnezeu a cărui mărime l-ar împiedica să se apropie de noi, ci a unui Dumnezeu care din iubire față de noi s-a făcut om, ca să îndumnezeiască pe om. „Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi”, incomparabil mai minunat decît un Dumnezeu care se ține într-un plan cu totul separat și ascuns de noi, care nu are față de noi nici o bunăvoință. Icoana concretizează astfel în sine mărirea lui Dumnezeu și mărirea de care i-a făcut parte omului. Ea concentrează în sine întruparea Fiului lui Dumnezeu și învierea umanității asumate din puterea Lui care s-a arătat cu adevărat eficientă și în acelaș timp iubitoare.

Dar faptul că Fiul lui Dumnezeu ia față omenească și o poate eterniza pe aceasta prin înviere, făcînd-o un mediu de comunicare a slavei dumnezeiești, sau faptul că dumnezeirea Lui poate transpara prin fața omenească, arată că Dumnezeu însuși are în Sine virtualitatea feții omenești, în care e concentrată întreaga spiritualitate a firii omenești; sau că Dumnezeu a făcut pe om după chipul spiritualității Sale și capabil de comunicare cu spiritualitatea dumnezeiască. „Dacă conștiința dogmatică afirmă adevărul icoanei în funcție de întrupare (care se împlinește în înviere n.n.), ea e condiționată prin creațiunea omului „după chipul lui Dumnezeu”, prin structura iconică a ființei umane. Fiul lui Dumnezeu nu se întrupează într-un element străin, eterogen, ci regăsește propriul Său chip¹³, sau chipul al cărui arhetip este El însuși. Animalul nu poate fi făcut temă a icoanei, pentru că prin el nu poate transpara spiritualitatea conștientă a persoanei în comunicare cu spiritualitatea infinită a lui Dumnezeu cel personal. În Hristos chipul uman și arhetipul dumnezeiesc se unesc într-un unic ipostas. Apostolii care priveau fața lui Hristos nu puteau separa între ceea ce se arăta omenesc și dumnezeiesc în ea. Prin chipul lui Hristos din icoană transpare arhetipul divin, putînd fi privite și trebuind să fie privite în unitatea lor. În icoana lui Hristos ipostasul divin s-a actualizat în chipul Său uman, sau prototipul suprem în propriul Său chip. *Humanum capax divini* înseamnă că Dumnezeu își poate impropria, purificînd-o și desăvîrșind, la maximum, gîndirea, simțirea, voința, toată complexitatea vieții umane, prezentă în trupul ce-și găsește întreaga expresivitate în față.

„Contra sărăciei unui spiritualism excesiv trebuie afirmat că în Dumnezeu absența imaginii (a arhetipului chipurilor, în special al celui uman, n.n.), ar fi o lipsă de plenitudine. Dumnezeu este forma tuturor formelor, Icoana tuturor icoanelor, Arhetipul atotcu-

¹³ P. Evdokimov, o. c., p. 178.

prinzător. Apofaza nu e pură negație, ea vrea să spună că Dumnezeu este o Meta-Icoană, după terminologia lui Dionisie, o Hyper-Icoană. Iconoclaștii manifestă o ciudată insensibilitate față de realismul sacru al existenței, o ruptură totală între spiritual (și dumnezeiesc) și întrupat¹⁴. Dumnezeu nu poate fi socotit condamnat la o veșnică stare informă, sau haotică.

Creștinismul nu vede în toate o unică esență panteistă, supusă involuntar unor procese formatoare ciclice, nici nu ține separat pe Dumnezeu de lumea creată de El, incapabil să-i dea niște forme corespunzătoare virtualităților Sale pline de sens, ci vede pe Dumnezeu potențind, adîncind, sensibilizînd, prin puterile Sale, prin viața Sa, prin iubirea Sa eternă și infinită față de unele persoane neuniforme, puterile, viața, iubirea făpturii și sporindu-i cu frumusețea Sa negrăită și nestîrșită.

Dar capacitatea omului de a le cuprinde pe toate în mod unitar organizat și în adîncul deplinei lumini, neacoperite de întunec și nestrimbate, o cîștigă omul în Hristos, în care chipul lui Dumnezeu este refăcut deplin, întrucît e străbătut intim de arhetipul dumnezeiesc.

Dumnezeu Cuvîntul, creînd pe om ca o ființă conștientă mărginită în puteri, nu poate să nu-i dea acesteia un chip actualizat pînă la un anumit grad. Căci chipul e forma organizată a raționalității proprii omului ca chip culminant în cosmos, destinat să imprime chipul său în tot cosmosul. În toate lucrurile ce le face, prin organizarea lor conform rațiunii sale și deci conform în mod indirect Rațiunii supreme, spre care rațiunea omului tinde, revenind mereu asupra formelor anterioare ale organizării date lucrurilor și faptelor sale. Dar chipul acesta, fiind conform Logosului divin ca arhetip, este pe de altă parte într-o legătură cu arhetipul dumnezeiesc infinit și e chemat să se imprime în toate în mod tot mai desăvîrșit și să le cuprindă pe toate ca și arhetipul lui și în mod tot mai conform cu Acela. Iar chipul lui Dumnezeu în om, avîndu-și baza în sufletul acestuia, se reflectă sau se prelungește și în trup și în special în fața lui. Iar în Hristos arhetipul penetrînd chipul Său, se reflectă și în fața Lui omenească. De asemenea, într-o anumită măsură și în fețele celor ce se unesc prin credință și viață cu Hristos, care ne arată cum trebuie să ne organizăm viața și relațiile noastre cu semenii și cu creațiunea într-un mod tot mai desăvîrșit.

Prin aceasta fața omenească își recîștigă toată lumina, toată adîncimea și adună în ea toate sensurile creației în mod drept și armonios. „După fire rămîne întreg om, după har și participare, după ce s-a răstignit omul vechi și se recîștigă asemănarea, se face întreg dumnezeu în suflet și în trup, avînd harul necreat și strălucirea de cristal a slavei cerești a luminii feții Dumnezeu-omului Iisus Hristos, care-l unește cu slava Tatălui și a Fiului și a Sfintului Duh. Pentru aceasta sfintele icoane ne înfățișează pe sfinți asemănători după har și participare cu Acela care fiind întreg Dumnezeu, îi umple întregi de El însuși și nu lasă în ei nimic gol de prezența Lui. Prin firea îndumnezeită a omului, în care se recapitulează toate, însuși Dumnezeu se face totul în toate”¹⁷. „Pentru ortodoxie omul și creația, pe care le-a făcut Dumnezeu sînt existențe teologice, una fiind în alta și toate și fiecare participînd pe măsura proprie la energiile necreate ale lui Dumnezeu. Toate au fost create în Hristos și participă la centrul lumii care este Hristos”¹⁸. Toate participă la centrul de lumină care este în același timp centrul de foc al iubirii din ea, care este Hristos.

¹⁷ Ierom. Simion Grigoriatis, *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, 1978, p. 64 (în grecește).

¹⁸ Idem, *o. c.*, p. 65.

Adunarea realizată a tuturor sfinților din cer și cea intenționată a credincioșilor de pe pământ în Hristos e afirmată oral prin cuvintele cu care se încheie fiecare ectenie: „Pe Prea sfânta, curata, prea bine cuvântata, mărita, Stăpina noastră de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioara Maria cu toți sfinții pomenind-o, pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm”, Să trăim viața noastră cum au trăit-o aceia, pentru ca să ajungem în Hristos la deplina unitate cu ei.

Dar „lumina icoanei nu este a veacului acestuia. Nu vine din afară ca să o lumineze în mod trecător. Ci chiar din icoană, din fețele sfinților și din zidirea schimbată la față se revarsă lumina senină, odihnitoare, lină, necreată și neînserată, ca un har și dar al Sfintului Duh. Nu sînt mai luminoase icoanele care înfățișează fapte ce s-au săvîrșit ziua decît cele care ne înfățișează fapte care s-au săvîrșit noaptea. Nu e mai întunecoasă Cina cea de taină, rugăciunea în Ghetsimani decît Domnul care vorbește cu Samarineanca la fîntîna lui Iacov, decît Învierea sau Cincizecimea. Nu e ziua care luminează scena icoanei, nici noaptea care o întunecă... Icoana nu are nevoie nici de zi și nu se teme nici de noapte. Noaptea și ziua au nevoie de puterea transfigurătoare și de harul icoanei... Toate sînt pline de lumină necreată... Ne aflăm în pridvorul cerului și pămîntului nou, în afara luminii create și a spiritului închis al lumii”, care se răspîndește în toată lumea naturală¹⁹.

„Icoana Schimbării la față nu e mai luminoasă decît icoana răstignirii. Fața Domnului nu „strălucește” mai mult la Schimbarea la față ca în orice altă icoană a Lui. Schimbarea la față nu e în icoană un fapt înșingurat și separat, ci har și lumină tainică ce umple și face vii toate. Toată iconografia este un spațiu schimbat la față... Este lumea schimbată la față, lumea luminării necreate... Toate se întrepătrund, se află pretutindeni și nicăieri”²⁰, în spațiul natural.

Olivier Clement spune și el: „Lumina icoanei simbolizează slava dumnezeiască necreată, voalată chiar prin profunzimea ei, trimițînd la sursa ei supraființială. Iată de ce într-o icoană lumina nu vine dintr-un focar situat în interiorul cosmosului și provocînd fenomenul umbrei sau exprimînd opacitatea și dedublarea omului... Iconografii numesc fondul însuși al icoanei, lumină... Toate culorile se definesc în această artă, ca tot atilea refracții ale luminii luminilor, un alb vibrant care le sintetizează pe toate și se deschide transcendenții prin tușeurile unui aur solar”²¹.

Aflîndu-ne în biserică, ne aflăm în orizontul dumnezeiesc care e numai lumină, dar o lumină care deși pornește din Hristos nu confundă persoanele sfinților unite cu El, care se păstrează și ele ca lumini pline de lumina Lui. Spațiul bisericesc e un spațiu al luminii

¹⁹ Idem, o. c., pp. 130—2.

²⁰ Idem, o. c., pp. 132—4.

²¹ Olivier Clement, o. c., p. 54.

mai presus de fire, al sensului plinar și etern al existenței. „Mărire Ție, celui ce ne-ai arătat nouă lumină” cîntă comunitatea pregătindu-se pentru începutul sfintei liturghii. „Pe Născătoarea de Dumnezeu și Maica Luminii întru cîntări cinstind-o să o mărim” cîntă strana la peasna a noua de la utrenie, arătînd pe Hristos ca lumină; ca lumină nu numai în dumnezeirea Sa, ci și în umanitatea scăpată de întunerecul păcatului, pe care a primit-o din Sfînta Născătoare de Dumnezeu, pentru ca să umple lumea de ea.

Fața omului se descopere în comuniune în adevărul ei, prin faptul că se luminează, arătînd că e chipul comuniunii Persoanelor treimice. Icoana e luminoasă pentru că înfățișează fața lui Hristos în comuniunea treimică, fața sfinților în comuniune cu Dumnezeu, întretolaltă și plini de atenție binevoitoare față de noi. Sf. Grigorie Palama spune: „Cum se poate oferi trupul nostru ca o jertfă plăcută lui Dumnezeu? Cînd ochii noștri au o privire plină de dulceață, după cum s-a scris: „Cel a cărui privire e dulce, iertat va fi”²².

Fața sfîntului din icoană, e luminoasă pentru că e deschisă cu iubirea lui Dumnezeu și credincioșilor și prin această e fericită. Icoana sugerează împlinirea prototipului prin deschiderea dublă și simultană, transcendenței și aproapelui. Ea arată o exterioritate-interioritate, o prezență a incognoscibilului în care transcendența se dăruiește fără a înceta să fie inaccesibilă”²³. „Fața bună a privirii e menținută, tăcerea hrănește făgăduința unui cuvînt”²⁴. Lumina feței iubitoare spune mai mult decît orice cuvînt. Pentru că sfîntul privește transcendența iubitoare infinită, „icoana lui este nemișcată și tăcută, avînd tăcerea unei chemări. Dar ea nu e prin aceasta statică. Ea prezintă uneori echilibrul celei mai extreme tensiuni”²⁵.

2) Așezarea icoanelor în locașul bisericesc.

Locașul bisericesc redă prin ordinea în care sînt așezate icoanele în el recapitularea tuturor în Hristos, recapitularea realizată într-o măsură pe seama sfinților și în curs de realizare pe seama noastră printr-o înaintare în asemănarea cu Hristos și prin apropierea de El pînă la unirea cu El. Chiar dacă nu sînt zugrăviți toți sfinții în biserică, cei zugrăviți îi reprezintă pe toți, precum chiar dacă nu sînt prezenți toți credincioșii vii în biserică, sau într-o singură biserică, cei prezenți într-o biserică îi reprezintă pe toți. Sfinții și credincioșii de pe pămînt se împărtășesc toți de același Hristos, ultimii sub chipul pîinii și al vinului, dar și în alte moduri anterioare acestuia, primii în chip spiritual.

Din cupola centrală a bisericii Hristos Pantocratorul îi privește și îi îmbrățișează pe toți, pe îngeri și pe sfinții trecuți din această

²² *Triades*, ed. Meyendorff, la Olivier Clement p. 55.

²³ Olivier Clement, o. c., p. 58.

²⁴ Idem, o. c., p. 59.

²⁵ Idem, o. c., p. 61.

viață, pe ultimii așezați în general într-un registru inferior celui al îngerilor, și pe credincioșii vii din biserică. Descriind pictura bisericii Nea zidită de împăratul Vasile I, în palatul imperial, Patriarhul Fotie zice, în cuvîntarea de la sfințirea ei, în 1 mai 881: „În cupolă este un chip care reprezintă pe Hristos. Ai putea spune că El privește peste pămînt și se preocupă de ordinea și chivernisirea lui; așa de potrivit a exprimat zugravul în chip și culori providența Ziditorului față de noi. În registre circulare aflate mai jos este zugrăvit un mare număr de înger, care se mișcă slujind Domnului comun”²⁶. Pe pandantivele cupolei care leagă cupola cu spațiul naosului se află icoanele celor patru Evangheliști, care prin scrisul lor inspirat de Dumnezeu unesc cerul cu pămîntul și reprezintă toată învățătura prin care ne conduce Hristos spre El și care ne spun că Pantocratorul s-a întrupat pentru a noastră mîntuire și unire cu El. Mai jos pe pereții laterali sînt sfinții care s-au apropiat de Hristos în viața lor pămîntească și mai mult în cea de după moarte. Chiar chipurile sfinților din naos sînt așezate după o ordine folosită în biserică Nea: „În timp ce cupola e locul bisericii cerești (a îngerilor în jurul Pantocratorului, n.n.), zona de mai jos reprezintă chipul bisericii pămîntești... Patriarhi, învățători ai bisericii și preoți își au locurile lor în naos, aproape de absida principală, sau în nișele așezate imediat sub cupolă. Martirii acoperă, grupați după o anumită ordine, arcurile principale ale cupolei, pereții, coloanele și bolțile din naos, asceți, cuvioși, sfinți locali ocupă locuri în partea de Apus a bisericii aproape de intrare”²⁷. Dar Hristos Pantocratorul ne conduce, folosindu-se și de înger și de sfinți, în viața noastră de acum, spre viața noastră viitoare, la unirea cu El, care ne cheamă spre împărtășirea cu El, aflat sau venit în întîmpinarea noastră pe Sfînta Masă din altar. Dar în legătură cu Pantocratorul, cu îngerii, cu sfinții avem încă de acum o pregustare a vieții viitoare. Iar aceasta ne ajută să înaintăm la o și mai deplină pregustare a ei prin Sfînta Împărtășanie cu Hristos cel jertfit și înviat pe altar.

„Absida altarului cere o reprezentare care să fie într-o relație specială cu mîntuirea noastră... Dacă chipul lui Hristos are un loc privilegiat în cupolă..., rangul al doilea după El nu-l poate avea decît chipul Născătoarei de Dumnezeu. Lucrarea mîntuirii, a cărei actualizare se încheie pe altar, ia începutul de la întruparea în sinul Maicii Sale zugrăvit în absida altarului. Cea mai expresivă înfățișare a acestui chip este chipul bizantin de mai tirziu al Platiterei

²⁶ Fotie, *Ektasis*, George Kodinos, Excelta, *Corpus Scriptorum Historiae byzantinae*, 16, 199 urm. la H. Schulz, o. c., p. 101 și nota 23 de la aceeași pagină.

²⁷ E. Giordani, *Das mittelbyzantinische Ausschmückungssystem als Ausdruck einer hieratischen Bildprogramms*, în: *Jahrbuch der österreichischen byzantinischen Gesellschaft*, Wien, p. 125, la H. J. Schulz, o. c., p. 110. O descriere amănunțită a temelor iconografice în Biserica ortodoxă, cu varietatea ce o primesc în unele pri-vințe, în multe biserici, se poate afla la I. D. Ștefănescu, *L'illustration des Liturgies dans l'art de Byzance et de l'Orient*, Bruxelles, 1936.

(mai cuprinzătoare ca cerurile) al Născătoarei, la sinul căreia se odihnește, plutind într-o aureolă, Cuvîntul întrupat. În biserica Nea, Maria este zugrăvită în forma mai veche a Orantei (a Rugătoarei) cu mîinile întinse spre Fiul Ei din partea Lui dreaptă, la stînga Lui aflîndu-se Ioan Botezătorul. Fotie o prezintă ca pe marea rugătoare, ca pe ocrotitoarea împărăției, cum o laudă acatistul”²⁸.

Cele două mari biserici închinat²⁹ Întelepciunii dumnezeiești, după modelul Sfintei Sofia din Constantinopol, anume Sfînta Sofia din Kiev (1037), și cea din Ohrida (1050), duc mai departe reprezentarea lucrării mîntuitoare a Domnului, săvîrșită în liturghie, deschizînd drumul pentru etapa următoare a temelor și ordinii iconografiei locașului bizantin²⁹. Catedrala din Kiev așează în absida altarului împărtășirea Apostolilor, iar pe registrul inferior chipurile marilor ierarhi ai Bisericii: Sf. Atanasie, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie Teologul și Sf. Chiril din Alexandria, ca modele de slujitori ai sfintei liturghii, ca chipuri ale Marelui Arhiereu Hristos, care împărtășește pe Apostoli pe un registru superior și pe preoți și pe credincioși la liturghia ce se săvîrșește în locașul bisericesc. Catedrala din Ohrida mai are pe pereții din altar zugrăvită jertfa lui Isaac și alte scene ce se referă la Sfînta Împărtășanie³⁰.

Biserica Mănăstirii Noi din Hios (de pe la mijlocul sec. XI) arată un ciclu lărgit de scene, care zugrăvesc opt din faptele principale cu semnificații mîntuitoare ale lui Hristos, prin care credincioșii sînt conduși spre unirea cu Hristos de pe altar. Ele se află în nișele dintre altar și naos și reprezintă: Buna Vestire, Nașterea, Prezentarea la templu, Schimbarea la față, Răstignirea, Luarea de pe cruce și Învierea. În biserica din Dafni se află în aceste nișe 12 scene, între care și Nașterea Sfintei Fecioare³¹. „Ceea ce e reprezentat în ele nu e numai numărul sărbătorilor împărătești, ci taina lui Hristos în întregimea ei, precum e actualizată în viața liturgic-sacramentală a Bisericii și în anul bisericesc, dar concentrată mai ales în săvîrșirea Euharistiei, în Sf. Împărtășanie și în propovăduirea Evangheliei.

Astfel icoanele aduc în felul lor la expresie faptul că biserica este locul prezenței mîntuitoare a tainei lui Hristos și întrucît ele o înfățișează, contribuie ele însăși la actualizarea ei”³². Cele 12 sărbători împărătești mai sînt reprezentate și prin icoanele din primul rînd de pe iconostas deasupra cărora sînt așezați apostolii, apoi prooroci iar sus de tot crucea, care domină totul, ca un fel de paralelă a Pantocratorului, întrucît „prin cruce a venit mîntuirea a toată lumea” și în

²⁸ H. J. Schulz, *o. c.*, p. 105.

²⁹ Idem, *o. c.*, p. 169.

³⁰ Idem, *o. c.*, p. 170.

³¹ Idem, *o. c.*, p. 133.

³² Idem, *o. c.*, p. 134.

jertfirea de Sine a lui Hristos pentru noi și în jertfirea de noi înșine lui Dumnezeu și între noi constă toată mîntuirea, sau toată „liturghia”.

Icoanele exprimă în chipuri ceea ce se înfăptuiește prin cuvinte, prin rugăciuni, prin săvîrșirea Tainei Sfintei Euharistii, prin împărțirea de ea; și întrucît ele sînt alte mijloace ale iradierii puterii lui Hristos în mod direct și prin Sfînta Sa Maică, prin îngeri și prin sfinți, contribuie și ele la primirea de către credincioși a darurilor lui Hristos și la trăirea acțiunii mîntuitoare săvîrșită de Hristos în Sfînta Liturghie.

La această participare și trăire a lucrării lui Hristos, credinciosul e introdus sau e pregătit prin privirea în pridvor a judecării lui Hristos, a fericirii veșnice și a chinurilor veșnice ce-i așteaptă pe cei ce împlinesc sau nu împlinesc învățăturile Lui, înainteză sau se opun înaintării în unirea cu Hristos prin conformarea voinței lor cu a Lui.

Am amintit că locașul bisericii, ca spațiu liturgic, e pentru credincioși o altă lume, sau o lume creată transfigurată, sau în curs de transfigurare, lumea în care e depășită separația între trecut, prezent și viitorul eshatologic, între pămînt și cer, între creat și necreat. La trăirea acestui caracter al locașului bisericesc contribuie în mare măsură icoanele din ea. În cuvinte de subtilă sesizare, pline de poezie, descrie atmosfera ce iradiază din icoane, starețul Vasile al mănăstirii Stavronichita de la Sfîntul Munte: „Altceva este tabloul și altceva icoana (ortodoxă). Primul este opera unei capacități de creație artistică; cealaltă vlăstar și strălucire a vieții liturgice. Primul vorbește de această lume și lasă pe om în ea, cealaltă îți aduce o solie simplă, liniștită, dătătoare de viață, coborîtă de sus. Îți vorbește de ceva care a depășit pe ieri și pe azi, pe aci și pe acolo, pe al meu și pe al tău... Îți vorbește prin ea o realitate pururea vie și neschimbată... ceva din adînc care unește toate în om”³³. „În icoană nu avem o expunere fidelă a istoriei, ci o prefacere a ei într-o lucrare liturgică prezentă. În iconografie evenimentele mîntuirii nu se interpretează istoric, ci ne introduc în lucrarea lor tainic, se intrupează liturgic... Cîna cea de taină nu s-a terminat. Nu a trecut vuietul Cincizecimii... Botezați (scufundați în harul noiei creații), intrați în lumea iconografică și liturgică aflăm pe Domnul și pe sfinți vii, în atingerea nemijlocită și în comuniune vie”³⁴.

În lumea eliberată de schimbări a icoanelor domnește netulburarea și liniștea, „suflă adierea Duhului, plutește odihna Duhului. În ea se află sabatismul adevărat, care îndulcește osteneala și satură dorul de viață... Ne aflăm în a opta zi, în spațiul raiului”³⁵.

³³ Arhim. Vasile, *Eisodicon*, pp. 123—4

³⁴ Idem, o. c., pp. 125—6.

³⁵ Idem, o. c., p. 127.

Eternitatea neschimbată, dar bogată a vieții în Dumnezeu, e afirmată în icoanele ortodoxe prin marea varietate a culorilor, unită cu stabilitatea formelor. A observat-o aceasta teologul catolic Thomas Spidik care scrie: „Icoanele ruse (noi am zice: ortodoxe n.n.), sînt de o bogăție surprinzătoare de culori și sentimentele pe care ele le trezesc sînt exprimate printr-o tonalitate extrem de variată, în vreme ce liniile și formele rămîn totdeauna identice, așa cum le voiește tradiția iconografică. Pentru artistul din Occident, a se dezvolta și a progresa înseamnă a răspunde unui irezistibil impuls spre o schimbare de forme, spre o „restructurare”. Zugravul icoanelor era dimpotrivă fericit să găsească schema de forme fixe, un teren preservat, garantat de toată evoluția internă și personală”³⁶. Icoanele ortodoxe redau și ele „odihna mobilă”, sau „mișcare stabilă” a vieții duhovnicești, a vieții în același Dumnezeu înfinit și neschimbat de care vorbesc Părinții răsăriteni (Sf. Grigorie de Nisa, Sf. Maxim Mărturisitorul, etc.). Viața sfîntului nu iese din Dumnezeu, nu trece la altceva, nu trece dincolo de Hristos, pentru că Dumnezeu e nesfîrșit, și în afară de El, deci și de Hristos care s-a făcut om ca să-l eternizeze pe om, așa cum este, în cadrul lui potențial inifinit, nu e ceva mai înalt.

Totul e paradoxal în lumea ce ne-o înfățișează icoana. E o unire a contrariilor, deci o unire a tuturor aspectelor realității, într-o mare pace. Trupul lui Hristos din icoană poartă semnele cuiei și nu e sfîșiat de ele și biruit de moarte. Trăim experiența tainică și echilibrul plin de viață adîncă și intensă al sfinților, „beția lor trează”, bogăția nesfîrșită a vieții și îmbătarea de ea, unită cu liniștea nesfîrșită și neînvîforată, smerenia și măreția în gradul suprem accesibil omului, plinătatea vieții într-o eternă nemișcare „externă”, „frumusețea ascunsă și totuși iradiantă”. „Nici-o tristețe în suportarea morții... pocăința se împacă cu seninătatea nădejdi și cu liniștea”. Toate acestea se resimt în spațiul bisericii. „Unitatea și comuniunea în Sfîntul Duh domnește în întreagă această lume, care trăiește, se roagă, se zidește, se exprimă în icoane, cîntă. Toate sînt libere și împrietenite, înfrățite și de un neam... Nu e în ea nici-o tulburare a lumii prezente, deși toată creația e prezentă, împreună țesută cu nestrîcaciunea și încălzită cu lumina...

Aceleași tonuri exprimă durerea și pătimirea săptămîinii celei Mari și bucuria învierii și a Cincizecimii... Întristarea în spațiul liturgic nu sfîrșește în deznădejdea necredinței... Toate se amestecă cu nădejdea mîngîietoare, cu Duhul Mîngîietorul. Întristarea bucuroasă domnește în perioada de pocăință a Triodului și aceeași inimă înfrîntă, cu-

³⁶ *La spiritualité de l'Orient chretien, Manuel systematique, Orientalia Christiana Analecta*, 206, 1978, p. 3.

vioasă, sfântă, va străluci de lumina învierii, din lumina Dumnezeu-omului" ³⁷.

Despre trăirea depășirii prin icoane a separației între lumea văzută și nevăzută, fapt care întărește aceeași trăire în Liturghie, spune și H. I. Schulz : „specificul acestei iconografii stă tocmai în faptul că granițele între văzut și nevăzut, între timp și veșnicie, între simbol și realitate sînt depășite și în ele se aduce la expresie unitatea trainică trăită între amîndouă” ³⁸.

Deși icoanele ne arată pe Hristos și pe sfinți aflîndu-se în eternitate, scufundați în ea, ei caută spre noi, își trimit puterile la noi. Pantocratorul nu e numai serios în menținerea lumii în rînduiala ei generală, ci și atent la fiecare din noi, ajutîndu-ne și mîngîindu-ne pe fiecare. Viața noastră e și personală și comunitară în ambianța lui Hristos și a sfinților. Iar pe lingă icoana lui Hristos Pantocratorul a apărut încă de timpuriu icoana lui „Iisus cel milostiv”, „Cel de oameni iubitor”, „Cel de bine făcător”, pe baza unei tradiții din primele secole creștine ³⁹. Icoanele ne sugerează prezența vie a lui Hristos și a sfinților în locașul bisericesc. Ele înlesnesc dialogul credincioșilor cu Sfînta Treime, cu Maica Domnului și cu sfinții.

Iconografia răsăriteană e o revărsare a eternității milostive peste viața pămîntească, îndulcind-o cu liniștea plină de nădejde a eternității.

N. Ozoline a remarcat că icoanele nu sînt numai o reprezentare văzută a planului nevăzut al faptelor mîntuitoare ale lui Hristos, ce s-au săvîrșit și se sfîrșesc în sf. liturghie și care și-au arătat eficiența deplină în sfinți, ci au un rost complementar, care constă pe de o parte în intensitatea întîlnirii credincioșilor cu Hristos și cu sfinții în timpul liturghiei, pe de altă într-o punere în relief a semnificației lărgite a evenimentelor mîntuitoare. De aceea nu se poate săvîrși liturghia fără cîteva icoane (de ex. fără icoana lui Iisus de-a dreapta ușilor împărătești și a Maicii Domnului la stînga lor, a chipului înmormîntării Domnului zugrăvit pe antimis). Preotul trebuie să se închine în fața lor la săvîrșirea anumitor acte și la rostirea anumitor cuvinte, iar uneori să le și sărute. Pe de altă parte într-o icoană de la mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai din sec. VII, locul central între Apostoli este gol. El e locul Sfîntului Duh. Prin aceasta se redă plenitudinea apostolică a Bisericii, care nu poate fi fără Sfîntul Duh. Tot acolo în fața Sf. Apostol Petru stă Sf. Apostol Pavel, ceea ce nu corespunde istoriei. Prin aceasta se redă din nou plenitudinea apostolică a Bisericii, care nu poate fi concepută fără Sf. Apostol Pavel.

³⁷ Arhim. Vasile, o. c., pp. 127—130.

³⁸ O. c., p. 171.

³⁹ Dem. Constantelos, *A note on Christos Philantropos in bysantine Iconography*, in : *The Orthodox Theological Review*, Brooklyn, nr. 2, 1978, pp. 159—162.

Din sec. VII începe să se zugrăvească Domnul care se schimbă la față pe Tabor în mandorlă, care arată slava necreată ce-L înconjoară. Aceasta pune din nou într-un relief mai accentuat transcendența lui Hristos cel înconjurat de slavă, care nu împiedică însă iradierea ei peste Apostoli și prin ei peste toată Biserica⁴⁰.

⁴⁰ N. Ozoline, *L'icône. Analogie et complémentarité de l'image par rapport au geste et à la parole de liturgie*, în: *Gestes et paroles dans les diverses familles liturgiques*, Roma, 1978, pp. 167.

BASARAB I APĂRĂTORUL ORTODOXIEI

de : preot D. BĂLAȘA

Mirajul comorilor fabuloase ale geto-dacilor (luate în cea mai mare parte de romani) a declanșat migrația popoarelor nomade spre centrul Traciei și de aci spre Roma sau chiar spre Constantinopol. Circa un mileniu de ani, aceste popoare mici, dar înarmate ca pentru atac, s-au izbit unele de altele. Dintre acestea slavii și bulgarii au reușit să se centralizeze în sudul Dunării, unde au asimilat în parte masa de români, iar ungurii, la apus de Tisa, în anul 895. Aceștia din urmă au primit protecția papală.

În anul 1001, Ștefan primește titlul de „*rege apostolic*” și coroana de aur, precum și garanția sprijinului armat „împotriva necredincioșilor și schismaticilor”. Era tocmai ceea ce dorea. Cu ajutorul armatelor papale, „regele apostolic” și-a întins stăpînirea, „a pătruns pe teritoriul românesc la nord de Carpați, unde voievodatele de la finele secolului al IX-lea continuau să existe ca formațiuni politice separate de coroana ungară. Trecerea lui Ștefan în rîndul sfinților, decretată de papa de la Roma pentru aportul adus Catolicismului”,¹ a consfințit pentru veacuri lupta împotriva Ortodoxiei prin regatul ungar. În numele așa-zisei misiuni apostolice de a trece pe „schismatici” la ritul catolic, poporul maghiar, mic la număr și de curînd stabilit în granițe slabe și neprecise, își lărgeste baza cîmpind teritoriul locuit de schismatici, în special de români. Urmează o seculară și tristă asuprire. Neizbutind să frîgă pe musulmani prin cruciade, papa, prin *regii apostolici*, își îndreaptă ostirile împotriva *schismaticilor*, în special al românilor. Prin așa-numitele ordine militare monahale, formate din cavaleri dotați cu echipament modern, ofensiv, sub masca difuzării catolicismului se începe lupta împotriva Ortodoxiei. Între ordinele monahale militare, care au luptat în contra românilor „schismatici” se numără *teutonii*, *dominicanii* (sau predicatorii), *minorii* (sau franciscanii) și *ioaniții* (sau ospitalierii). Se adaugă la acestea,

¹ Vezi Iohann Eilstich, *Încercări de istorie românească* (cu un studiu introductiv de Adolf Armbruster) trad. de Radu Constantinescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 91.

ordine pur monahale ca *Ordinul augustinilor*, *Ordinul cistercienilor* ș. a. Toate erau supuse „exclusiv autorității papale și nu celei episcopale, pe care adesea n-o recunoșteau”². Singur papa le dirija, se îngrijea de dotarea lor cu cel mai bun armament și peste tot supuneau sau ucideau pe adversarii catolicismului, în numele Crucii³. Aproape toți papii din acest timp au dat scrisori, „bule”, prin care așteptau anticipat de păcatele viitoare, pe membrii acestor ordine militare monahale ce ar omori un schismatic sau un păgîn. Invocîndu-se pericolul cuman și al schismaticilor care amenințau pe credincioșii de rit apusean din teritoriul ocupat, regele Andrei II obține de la papa și aduce în Transilvania *Cavalerii ordinului teutonic*, ziși și Ordinul „cavalerilor germani” (*Deutsche Ritterorden*) sau Ospitalieri ai St. Maria. Aceștia se așază în Țara Birsei (Borza) și o ocupară militărește. Cu munca forțată a românilor, ei ridicară cetatea Marienburg (Feldioara) și altele⁴. Pentru a-și consolida poziția, acești cavaleri, cu asentimentul regelui apostolic, aduc sași (populație germană) din Flandra (Flandrensi), din Luxemburg, din părțile Rinului, din Saxonia și se fixează în diferite puncte ale Transilvaniei (Tirnava, Sibiu, Brașov, Bistrița) și chiar în Cîmpulung, Buzău și în Moldova pînă la Siret⁵.

În 1222, urmează o neînțelegere între regele Ungariei și teutoni pe tema împărțirii veniturilor, care se soldează cu obligația de a împărți pe în două aurul și argintul și de a supune pe „necredincioși” pînă la Dunăre și pînă la Siret⁶.

² *Istoria Bisericii universale*, vol. II, Editura Institutului biblic și de misiune, București, 1956, p. 117.

³ În 1373, papa Grigorie al IX-lea, cerea clerului din Ungaria și Transilvania să împiedice vânzarea de arme către turci și către valahi. Vezi *Hurmuzaki—Densușianu*, I, 2, p. 207. În 1377, Radu I voievod cumpăra din Veneția „10.000 armuri pentru călăreți” (cf. *Revue Historique du Sud-Est Européen*, an. II, 1925, p. 80. Cit. după Octavian Iliescu, *Despre natura juridică și importanța despăgubirilor oferite de Basarab voievod Regelui Carol Robert (1330)*, în S.M.I.M., vol. V, 1962, p. 144, nota 2. În 1453 aprilie, papa Nicolae al V-lea trimitea „la Constantinopol trei galere genoveze încărcate cu arme și merinde”. Steven Runciman, *Asaltul Constantinopolului*, în *Magazin istoric*, 1971, I, p. 39.

⁴ Vezi Iohann Filstich, o. c., p. 95: „românii ajutară la ridicarea cetăților săsești, ceea ce s-a petrecut în veacul al XII-lea, cu dare zilnică din truda lor, pentru munca faurilor”.

⁵ Vezi Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii române*, I, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1980, p. 226; *Istoria Bisericii române I*, Editura Institutului biblic, București, 1957, p. 130—133. La Cîmpulung teutonii au zidit cloosterul catolic (Kloster) „din care n-a mai rămas decît piatra contelui săsesc Laurențiu”. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești*, ediția II-a, vol. I, București, 1929, p. 26. Vezi și interesantul studiu al lui Mircea Mușat, *Considerații privind urmările dominației și ingerințelor străine asupra evoluției istorice a poporului român*, apărut în revista *Anale de istorie*, XXVII, 1981, nr. 2, pp. 80—81. Acesta sesizează faptul că regii unguri „cu un număr presupus de 200.000 oameni (...) nu putea domina efectiv și nici asimila provinciile pe care le invadaseră. Iată de ce regii unguri au trebuit să procedeze la colonizări cu secui și saxoni și să aducă ordinele cavalerilor-călăgări pentru reușita propagandei catolice și apărarea Carpaților”.

⁶ N. Iorga, o. c., p. 26—27.

Neînțelegerea între unguri și teutoni continuă. Papa Honoriu al III-lea, în 1224 apr. 30, ia sub protecția scaunului papal Țara Bîrsei și poruncește clerului superior catolic din Ungaria să nu se amestece în Țara Bîrsei. Totodată poruncește clerului și poporului cucerit de teutoni să asculte de arhiepiscopul papal, de pe lângă Cavalerii ordinului teutonic⁷. În 1225 papa retrage pe teutoni din Țara Bîrsei, dar ungurii nu pot face față apărării militare și în 1247 iunie 8, Bela al IV-lea, aduce Ordinul cavalerilor ioaniți (sau Ospitalieri) cu încuviințarea papii și le dă în arendă pe 25 de ani, „Țara Severinului, împreună cu cnezatele lui Ioan și al lui Farcaș, precum și toată Cumania, exceptînd voievodatele românești al lui Litovoi și al lui Seneslau, cu condiția ca să dea jumătate din venituri. Motivul acestui contract este arătat în preambul: „mulțimea poporului supus”, (de fapt de teutoni). Preceptorul ioaniților s-a obligat să ia armele împotriva schismaticilor, dacă nu s-ar supune s-au ar ataca regatul ungar. Puterea militară a acestor cavaleri poate fi înțelesă mai bine din clauzele următoare: *dacă vreo armată ar năvăli în regat, să dea ajutor 100 de frați „în-zestrați cu arme ostășești și cai”. Dacă vre-o armată creștină ar pătrunde în regat, Preceptorul va da 50 de frați „înarmați spre paza și apărarea cetăților”, și 60 de frați „împotriva tătarilor”*⁸. Am citat aceste exemple pentru a înțelege puterea ofensivă a acestor cavaleri.

Ei stau în slujba regelui ungar, pînă în 1310, cînd din ordinul papii au trecut „în insula Rhodos”⁹.

Ordinul Dominicanilor.

Papa Grigorie al IX-lea, trimitea în Cumania cavalerii ordinului Dominicanilor. Ca și teutonii, ei erau „o tagmă de călugări ostași mențiți să lupte cu armele împotriva necredincioșilor”¹⁰. Episcopia cumanilor cu „scaunul în orașelul Milcovia”, a fost opera lor și a slujitorilor lor, coloni. Erau prezenți aci încă din 1221—1223. E bine de subliniat că *episcop al cumanilor a fost numit de papă, călugărul Teodoric fost provincial al Dominicanilor din Ungaria*. Acesta a cerut să depindă direct de papă, ceea ce Grigorie al IX-lea, în 1229, a aprobat și s-a ivit astfel conflictul între Episcopia Cumanilor și Statul ungar.

Scrisoarea papii, din 1234 noiembrie 14, amintește prințului ungar că a jurat chiar în acel an că va sili pe acei „*falsos christianos... să dea ascultare Bisericii române*”. Papa amintește de „*niște oameni ce se numesc români (qui walati vocantur)*”, care deși erau creștini, nesocoteau „*Biserica romană (Ecclesian Romanam)*” și țineau de ritul grecilor (*Grecorum ritum tenentibus*). Ceva mai mult, unii unguri și teutoni din regatul Ungariei treceau la aceștia, „*alcătuiind un singur*

⁷ D.I.R.C., XI, XII, XIII, vol. I, p. 205—206, doc. 152. Vezi și doc. 153, 154.

⁸ Vezi D.R.H.B.I, p. 3—11, doc. 1. Vezi și D.R.H.D, *Relațiile între țările române*, vol. I, București, 1977, p. 21—28, doc. 10.

⁹ Vezi: *Istoria bisericească universală...* (op. cit.), p. 119.

¹⁰ *Istoria Bisericii române*, vol. I, București, 1957, p. 134.

popor cu pomeniții români". Reiese că românii începuseră asimilarea infiltrățiilor maghiare, trecându-le la ortodoxism, și de aceea Papa poruncește să le numească un episcop catolic, care să asculte de Roma, „silindu-i prin pedepse bisericești, fără drept de apel, pe cei ce s-ar împotrivi”. Într-adevăr, principele Bela jurase într-o scrisoare către papă că va sili pe „români să primească pe episcopul” ce le va trimite¹¹. Așa-zisa convertire a cumanilor, făcută de militarii dominicani, a fost ceva forțat, artificial și la un număr redus. În 1237 mai 16, o parte din frații Ordinului predicatorilor dominicani se afla în Țara Severinului în sprijinul statului feudal ungar. Papa Grigorie al IX-lea dă dreptul călugărilor acestui ordin „care predică pentru aducerea Țării Severinului (terra Sewrin)”, să acorde iertarea păcatelor, cu scopul ca „mulțimea oamenilor din Țara Severinului să fie adusă... să primească învățătura credinței catolice”¹². La aceeași dată, papa împuternicește pe călugării Ordinului dominican să binecuvinteze „acoperămintele altarelor și veșmintele preoțești și cimitirele”, fiind lipsă de episcopi catolici¹³.

În cadrul ofensivei papale împotriva Ortodoxiei și a românilor în special, se încadrează scrisoarea papii Inocențiu al IV-lea din 1253 iulie 23, adresată Predicatorilor (dominicani) ce vor merge în țările grecilor, bulgarilor, cumanilor etc., către păgini și către cei ce nu dau ascultare Bisericii romane. Menționea, clericilor „care s-ar înapoia în chip deschis la ascultarea scaunului apostolic să se bucure de privilegiul clerical”, arată clar că se referă la ortodocși¹⁴.

În 1273 (sau 1276—1277), „regele apostolic”, cu ajutorul predicatorilor, în luptele cu românii în jurul Hațegului, ucide pe voievodul Litovoi și ia prizonier pe fratele acestuia, Bărbat, care se răscumpără cu o sumă mare de bani¹⁵. În 1283 septembrie 3, papa Nicolae al IV-lea, improspătind cadrele de luptători împotriva Ortodoxiei, dă scrisori de călătorie fraților din Ordinul predicatorilor, care merg în mai multe țări din răsărit, printre care numește și „Țara Valahilor”¹⁶.

În 1290 septembrie 9, același papă scrie lui Rudolf „împăratul romanilor” să dea ajutor episcopului Benevenuto, „legat papal” în contra tătarilor, saracinilor, ereticilor și celorlalți necredincioși ca să fie „nămicite cu desăvârșire mișeleștile lor uneltiri”¹⁷.

Din cele citate mai sus reiese clar că papa antrena într-o luptă

¹¹ D. R. H., *D. Relațiile între Țările Române*, vol. I, p. 20—21, doc. 9.

¹² D.I.R., C, sec. XI, XII, XIII, vol. I, p. 301, doc. 252.

¹³ Sergiu Columbeanu, *Cnezațe și voievodate românești*, Editura Albatros, București, 1973, p. 65, comentind acest text spune că prin această dispoziție, papa prîjină din punct de vedere religios, politica de consolidare a statului feudal maghiar din ținuturile bănățene ai căror locuitori erau români de rit creștin răsăritean.

¹⁴ D.I.R., C, XIII, vol. II, p. 7, doc. 7.

¹⁵ Vezi Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, I, Editura științifică, București, 1974, p. 236.

¹⁶ D.I.R., C, vol. cit., p. 302, doc. 341.

¹⁷ *Ibidem*, p. 334, doc. 380.

complexă, toate forțele apusului, în special împotriva ortodoxiei, recte a românilor.

Inchiziția. (împotriva românilor).

Lupta aceasta culminează cu anul 1299 ianuarie 28. Alt papă, Bonifaciu (care numai binefăcător nu a fost pentru români), numește pe arhiepiscopul de Strigonium, Gheorghe, procurator al bisericii din localitatea de reședință și din Alba (azi Ungaria). Cităm: Pentru ca „ciuma ereziei, a schizmei, a păgînii să fie smulsă din rădăcini din această țară... îți dăm dreptul ca împotriva ereticilor, schismaticilor și păgînilor, precum și împotriva oblăduitorilor, ajutătorilor sprijinitorilor și apărătorilor lor, cu ajutorul fraților din Ordinul predicatorilor sau acela al fraților minoriți... să exercite slujba de anchetatori și pedepsitori (sub. D. B.)”¹⁸.

Cu ajutorul celor două ordine militare inchiziția și războiul în contra Ortodoxiei capătă noi aspecte.

În 1304, din scrisoarea papii Benedict al XI-lea reiese că în Cumania și Albania existau „episcopi de legea grecească”¹⁹. De fapt încă din 1234, din corespondența papii cu regele Ungariei se constată existența unor pseudo-episcopi (ortodocși) în Cumania²⁰.

În rindul papilor care se înscriu în permanența războiului de fapt împotriva românilor schismatici, este și Clement al IV-lea (1305—1315). Ca și predecesorii săi, acordă anticipat „iertarea păcatelor tuturor acelor care vor muri în lupta cu schismaticii și cu tătarii”²¹.

Basarab voievod învinge pe tătari „La Trecători”.

Un rescript din 1324 amintește de convorbiri diplomatice între „regele apostolic”, Carol Robert, și Basarab voievod. Discuțiile fuseseră purtate în mai multe rinduri de Martin solul regelui ungar, cu Basarab domnul românilor²². În 1325, acesta cîștigase mai multe lupte împotriva tătarilor și își întinsese hotarul de est pînă la Nistru, peste „teritoriul ce-i va purta numele”²³. Tot în legătură cu victoria lui Basarab în contra tătarilor, *Cronica rimată* a lui Filip Mousket mențio-

¹⁸ *Ibidem*, p. 246, doc. 502.

¹⁹ Hurmuzaki I, 1, 132.

²⁰ Vezi Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 214.

²¹ Hurmuzaki I, 1, p. 574. Dumitru Stănescu, *Din trecutul nostru politic și bisericesc*, București, 1921, p. 35.

²² Dan Berindei, *Din începuturile diplomației românești moderne*, Editura politică, București, 1965. D.I.R., C, veac. XIV, vol. I, p. 129—130.

²³ Petru Demetru Popescu, *Basarab I*, Editura militară, 1975, p. 99. Idem, *Basarab I cel Mare și Carol Robert de Anjou*, în revista *Albina*, 1980, oct., p. 3. Într-un document din 1377, regele Ungariei numește țara lui Basarab „Bozorabia”. Vezi N. Iorga, *o. c.*, p. 175, nota 4. Mircea Mușat, *o. c.*, p. 81, precizează că „teritoriul pe care Basarab I își afirma autoritatea absolută era cuprins între Carpații Meridionali, mergînd peste munți în Țara Făgărașului, în vest — cuprinzînd Banatul de Severin, în est pînă în sudul Moldovei, la nord de Delta Dunării, între Prut, Nistru și Marea Neagră — viitoarele județe Cahul, Ismail și Cetatea Albă — teritoriu numit atunci Basarabia, de la numele lui Basarab I”.

nează că tătarii fuseseră bătuți de „regele din țara Valahilor”, „la trecători”, adică undeva în munți. De aci ei au fost urmăriți pînă dincolo de Nistru²⁴. Victoria lui Basarab a fost un mare cîștig pentru Creștinătate, de care va beneficia întregul apus.

Inchizitorii dominicani trimiși în țara lui Basarab. 1327.

În urma răsunetului marei victorii, în 1327 papa Ioan al XXII-lea trimite o scrisoare, ca niciodată din cele cunoscute de noi, „nobilului bărbat Basarab voievod în Transalpina (= nobili viro Bazaras Voievode Transalpino)”. Numindu-l „*principe catolic*”, îi scrie că se bucură cităm, „*de operele tale lăudabile pe care mai acum, de curînd, le-ai exercitat pentru exterminarea națiilor necredincioase*”, ce erau „în pămînturile de sub stăpînirea ta, aflătoare în regatul Ungariei” etc., rugăm noblețea ta, o îndemnăm și îi atragem luarea aminte, adăugîndu-ți cu aceasta iertarea păcatelor tale..., să primești bine pe acești cercetași, cînd vor veni în aceste teritorii și să-i tratezi cu onoare, dăruindu-le lor în acestea și în altele, sfat ajutor și favoare, astfel ca ei să-și îndeplinească misiunea fără greutate”²⁵.

Pentru lămurirea problemei, menționăm că în același an 1327 februarie 1, papa Ioan scria din Avignon comitelui Solomon, priorul principal al Predicatorilor din Brașov, să ajute pe dominicanii trimiși ca inchizitori împotriva ereticilor ca să-i îndepărteze sau să-i omoare (sic!). Este vorba de „dușmanii Crucii”, din Germania, Polonia și din meleagurile învecinate²⁶. Tot la aceeași dată, papa pune pe cavalerii dominicani, trimiși împotriva ereticilor, sub protecția banului Slavoniei, a voievodului Transilvaniei și a lui Basarab voievod de dincolo de munți (*Vaivoda Transalpinus Bazaras*)²⁷. Spre a completa știrile despre aranjamentele papale, menționăm că în același an la iulie 1, Ioan al XXII-lea face cunoscut Predicatorilor din Ungaria că în Slavonia și în Bosnia activează ca inchizitor Ordinul minorităților²⁸.

Sprîjinirea inchizitorilor pentru exterminarea ereticilor și a schismaticilor sau aducerea acestora la ritul apusean a fost pentru Basarab ceva imposibil. Totuși, Carol Robert, cu demnitarii săi, crezînd că domnitorul român va sprijini activitatea papală și că papa îi va trimite ostașii ordinelor militare, cu ajutorul cărora la un moment dat și-ar fi reluat Transilvania și tot teritoriul contropit (de unguri), pune la cale înlăturarea lui Basarab voievod. Cercetătorii Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu constată că după 1327, papa Ioan al XXII-lea intrase în legătură directă cu Basarab voievod și regele Carol Robert își vede periclitată situația. Totuși „asupra cauzelor con-

²⁴ Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, o. c., p. 203.

²⁵ Hurmuzaki, vol. cit., p. 591. Dumitru Stănescu, o. c., p. 36—37. Textul latin la p. 38.

²⁶ D.I.R., C, vol. cit., p. 212—213, doc. 433.

²⁷ Idem, p. 212, doc. 432. Vezi și Traian Simu, AO, 1930, 305.

²⁸ D.I.R., vol. cit., p. 229—230, doc. 460. Vezi și doc. 461 și 462.

flictului nu sintem tocmai bine lămuriți"²⁹, spun cei doi cercetători istorici.

Cavalerii ordinelor militare apusene sub comanda lui Carol Robert pornesc un atac masiv contra schismaticului Basarab voievod (1330)

Disponind de efectivele cavalerilor ordinelor militare catolice staționate la marginile regatului său, Carol Robert organizează în 1330 o expediție pentru înlăturarea aceluia care obținuse cu mijloace proprii, victoria strălucită împotriva tătarilor. *Cronica pictată de la Viena (Cronicon Pictum Vindobonense)* relatează această acțiune la care a participat o mulțime de clerici. Aceasta dovedește că războiul împotriva lui Basarab, avea un caracter ecleziastic, în mare, iar în mic scopul lui Carol de Anjou era de a întinde granițele sale, până la Nistru, la Dunăre și chiar la sud de marele fluviu. Pentru aceasta, în luna septembrie, intră în țara lui Basarab. Prin surprindere, a ocupat Severinul (Zeurinul) și fortăreața lui, și „Le-a încredințat” lui „Dionisie fiul lui Nicolae nepotul lui Ivancea”, căruia i-a acordat și „demitatea de ban”. În întâmpinarea invadatorilor, Basarab a trimis o solie, care i-a întâlnit la Motru. În cronică, solul principal apare cu un *coif metalic pe mână*, prezentind regelui o scrisoare, din partea lui Basarab, în care îl făcea atent pe „încoronatul papal” că dacă nu se înapoiază nu va putea niciodată ocoli primejdia³⁰. Cum scopul expediției era detronarea lui Basarab și înscăunarea lui Toma voievodul Transilvaniei, regele comunică solilor: „Să spuneți lui Bazarad că el este păstorul oilor mele și eu, din ascunzișurile sale, de barbă îl voi scoate”. La această jignire, Basarab voievod și-a adunat oastea cea mare și după lupte de hărțuială, care au durat circa 30 de zile, într-o posadă, într-o trecătoare, după cum reiese din *Cronica pictată*, între 9—12 noiembrie, armatele orgoliosului Robert au fost distruse prin lupte de la distanță și chiar corp la corp³¹. *Cronica pictată* spune că „a fost aci un cumplit dezastru, căci au căzut o mulțime de ostași, de principii, de nobili și numărul lor nu se poate socoti... Acolo au murit și trei prepoziți (administratori bisericești), anume: magistrul Andrei prepozitul bisericii albense, bărbat foarte venerabil vicecancelarul majestăți sale regele; fiind el acolo a pierit cu sigiliul regelui; mai departe, Mihail prepozitul de Poszega și Nicolae prepozitul din Alba Transilvană, după aceea Andrei, plebanul din Sarus și monahul

²⁹ Vezi *Istoria românilor I*, Editura științifică, București, 1974, p. 270.

³⁰ Vezi și Mircea Mușat, *op. cit.*, p. 84; Octavian Iliescu, *Despre natura juridică și importanța despăgubirilor oferită de Basarab voievod regelui Carol Robert (1330)*, în SMIM, V, 1962, p. 168.

³¹ La *Trecători* bătuse și pe tătari. Alegerea acestor locuri pentru lupte capitale, era o tactică a lui Basarab I. Pentru identificarea luptei capitale, va trebui căutată mănăstirea ridicată pe locul respectiv, dacă nu cumva va fi vorba de lupta de la Argeș.

Petre din Ordinul predicatorilor, bărbat onest, acolo a primit paharul morții crincene, pentru că în creierii capului... l-au bătut cu măciuci de lemn... Și unii din preoți care erau capelanii regelui fură uciși³². A căzut în sfârșit o mulțime nenumărată de cumani". Românii au luat „mulți prizonieri cu sine, atât răniți cât și nevătămați, și au luat foarte multe arme și haine prețioase ale tuturor celor căzuți; și bani de aur și de argint și vase prețioase și cingători de sabie și multe pungi cu groșițe late (cu bani!) și mulți cai cu șei și frîie, ce toate le-au luat și le-au dus la Bazarad voievod. Iar regele și-a schimbat însemnele armelor sale cu care a îmbrăcat pe Desev, fiul lui Dionisie, pe care crezîndu-l valahii a fi însăși regele, l-au omorît cu cruzime. Și însuși regele de-abia a scăpat cu cîțiva inși". Și încheie *Cronica Pictată* că toate acestea s-au întîmplat „ca nu cumva să se semețească ungurii de mulțimea izbînzilor... ci să învețe umilința"³³. Istoricul Dr. Fessler, după ce descrie dezastrul suferit de Carol Robert spune, între altele: „Intrarea regelui în Timișoara a fost cu totul emoționantă; din armata numeroasă cu care el trecuse pe aici înainte cu vreo cîteva săptămîni, nu mai erau nici măcar atîția cîți îl însoțeau odinioară la o vînațoare de plăcere. Lipsa de prevedere și de cumințenie nu le mărturisește niciodată beliducele cel bătut și nici poporul învins nu le recunoaște. Ceea ce n-a fost decît urmarea firească a acestei lipse (de prevedere și de cumințenie), poporul ungar și domnitorul său le puse pe socoteala infidelității și trădării principelui valah"³⁴.

Documente ulterioare vor aminti de această strălucită victorie a românilor³⁵, iar regele ungar nu va mai îndrăzni multă vreme să se bată cu românii, deși va avea în continuare ajutorul ordinelor cavalerilor apuseni. Papa Ioan al XXII-lea va încerca din nou în 1334, ațîțarea la război contra schismaticilor și păgînilor, acordînd iertarea păcatelor tuturor celor ce vor muri în lupte cu aceștia³⁶.

Afirmația lui Ludovic, în 1347 iunie 30, că tatăl său, Carol Robert, mersese „cu puternica sa oștire pentru a dobîndi din nou părțile transalpine” este o dovadă că Basarab cucerise independența Țării Românești, înainte de 1330. Interesant de reținut este că în 1352 iulie 15, papa Clement al VI-lea acordă sprijinul regelui Ludovic și recunoaște anticipat stăpînirea Ungariei asupra provinciilor, orașelor, ce-

³² Capelanii regelui erau numiți direct de papă. DIR, C, XIV, vol. II, doc. 471.

³³ Am citat din *Cronicon Pictum Vindobonense*, în *Izvoarele istoriei României*, vol. XI, trad. și comentarii de G. Popa Lisseanu, București, 1937, p. 233—236; Ștefan Pascu și Liviu Maior, *Culegere de texte pentru istoria romanilor*, vol. I, Editura didactică și pedagogică, București, 1977, p. 35—37; Constantin C. Giurescu, *Probleme controversate...*, Editura Albatros (București, 1977), p. 159—160; Maria Holban, *Despre raporturile lui Basarab cu Ungaria...*, în *Studii — revistă de istorie*, 1967, nr. 1, p. 29.

³⁴ Vezi Dr. Fessler, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen*, Leipzig, vol. III, p. 127. Apud Traian Simu, AO, 1930, 304.

³⁵ DRH, D, I, doc. 35, DRH, C, X, doc. 26 și 275.

³⁶ *Hurmuzaki*, I, 630.

tăților și satelor etc. pe care le va smulge cu forța armelor de la schismatici³⁷.

Profesorul I. C. Chițimia, vorbind despre vechea vatră a Voditei „în semnificația istorică și culturală a unor documente”, citează faptul că papa Grigorie al XI-lea cerea să afurisească „pe toți locuitorii care ar furniza arme românilor”, ceea ce arată clar ce însemna lupta și invazia catolică în aceste părți. Tot el subliniază că „asalturile catolicismului (și ale Ungariei prin el) n-au încetat”³⁸.

Am citat aci mai multe exemple din care reiese că în trecut, nu ungurii au învins pe români, ci armatele cavalerilor din ordinele militare amintite, susținute de papa. Iar în luptele din 1330, Basarab voievod a învins oștile reprezentative ale apusului, comandate de regele ungar. Dealtfel, în 1369, așa-zisul „rege apostolic” a întărit cetatea Bran, nu cu ostași unguri, ci „cu briganzi din companiile războinice internaționale și cu meșteri în arbaletă, de arc, englezi”. Este clar deci acest lucru. Ungurii, un popor mic și de curînd venit pe aceste meleaguri, nu ar fi putut cotorpi și înrobi poporul român, nici nu ar fi putut face din acesta vasali, dacă nu ar fi avut ajutorul masiv al ordinelor militare din apus, patronate și subvenționate de papa. În felul acesta, autoritatea feudală ungară a fost ridicată pe o treaptă nemeritată și de aceasta a beneficiat pînă la începutul secolului XX.

Rîndurile de față sînt un omagiu adus lui Basarab apărătorul Ortodoxiei și tuturor celor căzuți în lupta pentru independență.

³⁷ DRH, C, X, doc. 136.

³⁸ Vezi I. C. Chițimia, în *Mehedinți — istorie și cultură* (I), Drobeta-Turnu Severin, 1978, p. 273.

DENUMIREA BANATULUI ÎNAINTE DE OCUPAREA HABSBURBICĂ ÎN DOCUMENTELE BISERICEȘTI

de : I. D. SUCIU

Unitatea geografică dintre Dunăre — Tisa — Mureș și lanțul Carpaților cunoscută azi sub denumirea de Banat a avut o individualitate proprie și o dezvoltare aparte în decursul istoriei care i-au creat un rol important în trecutul poporului român.

Avînd un relief foarte variat (munți, dealuri, cîmpii) cu bogății atît ale solului cît și subsolului, străbătută de numeroase riuri și fluvii, unitatea aceasta geografică a oferit omului condiții prielnice de dezvoltare încă din epoca paleolitică. B. P. Hașdeu considera că „din toate regiunile locuite astăzi de români la nord de Dunăre, Banatul și Oltenia cu prelungirea lor cea comună în Țara Hațegului sînt singurele care reprezintă o continuitate neîntreruptă geografico-istorică a neamului românesc...”¹ B. P. Hașdeu aduce probe de continuitate istorică în Banat bazîndu-se pe argumente filologice luate din folclorul bănățean. La sfîrșitul secolului al XIX-lea el nu avea și argumente istorice, intrucît istoriografia română nu era în stadiul actual de dezvoltare. Instituția de ban cu înțelesul de guvernator care administra un teritoriu se întîlnește încă din secolul X la slavii de sud : în Croația, Slavonia, Dalmația².

Dar unii istorici, ca J. Săfarik, Nicolae Iorga și Aurel Sacerdoțeanu atribuie originea instituției și a termenului de „ban” de la „numele haganului avar Baian din secolul al VI-lea”³. Acesta a impus strîngerea tributului de către fruntașii obștei sătești numiți „bani”, sistem care a continuat în tot timpul stăpînirii avarilor care durează cîteva secole pînă în jurul anului 800 cînd, în urma luptelor cu francii, se destramă. De la avari termenul de ban a fost luat de români și slavi, de la care a fost împrumutat de unguri.

¹ B. P. Hașdeu, *Românii bănățeni din punctul de vedere al conservatorismului dialectal și teritorial*, București, 1896, p. 2.

² Ștefan Ștefănescu, *Bănia în Țara Românească*, București, 1965, p. 19.

³ Aurelian Sacerdoțeanu, *Elemente de continuitate și unitate în istoria medievală a românilor*, în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, 1968, pp. 131—133. N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*, București, 1940, p. 31.

Deci prin termenul de „Banat” se înțelege un teritoriu guvernat de un ban care avea menirea să asigure paza teritoriilor de graniță în părțile mai periclitate de atacurile străine. În părțile din sudul Dunării atacurile veneau dinspre bizantini, apoi de la bulgari iar mai târziu, începînd cu veacul XIV de la turci. De aceea „banate” mai sînt menționate încă din secolul al XIII-lea și chiar în apropierea Banatului de Severin. Astfel avem Banatul de Cucevo și Branicevo (1272) precum și Banatul de Vidin (1365—1369) care aveau aceeași menire de apărare miliatră⁴.

După ce ungurii ocupă spațiul geografic dintre Dunăre — Tisa — Mureș și Carpați introduc organizația comitatensă și astfel la 1177 se amintește pentru prima dată comitatul Timiș, la 1197 comitatul Cenad, la 1200 comitatul Caraș apoi la 1290 comitatul Cuvin.

Așadar, din simpla înșirare a datelor rezultă în mod clar că ocupanților maghiari le-a trebuit o perioadă de aproape 150 de ani pînă să reușească o stăpînire efectivă asupra întregului spațiu geografic dintre Mureș — Tisa — Dunăre și Carpați. De asemenea trebuie să reamintim că atît termenul de „megye” cum se numeau comitatele în limba maghiară cît și acela de „ispán” conducătorul comitatului derivă din limba slavonă, ceea ce înseamnă că ungurii au preluat cele mai importante forme administrative de la populația ce au găsit-o aici și care era organizată în „medja” și jupanate. Ei au denumit comitatele după cetățile mai însemnate din ținutul respectiv (Cenad, Timișoara, Carașova, Cuvin) iar nu după riurile mai importante. În toată Ungaria medievală nu aveau nici un comitat care să-și tragă numele de la riuri ci toate numele provin de la cetăți.

Abia după apariția comitatelor în documente, apare și o nouă organizație a cărei denumire fusese împrumutată de la slavii de sud, aceea a Banatului de Severin. Primul ban al noii organizații este Luca, amintit într-un act al regelui Béla al IV-lea din 1233. Din acest motiv, istoriografia română consideră ca dată a întemeierii Banatului de Severin anul 1230, ca o marcă de apărare a sudului regatului ungar împotriva atacurilor lui Ioan Asan al II-lea, adică a regatului româno-bulgar⁵. Dar noua organizație politică care avea o importanță strategică și, din acest considerent, banii ei se încadrau printre cei mai înalți demnitari ai regatului medieval ungar, nu cuprindea decît cîteva cetăți învecinate cu Severinul, deci nici pe departe nu cuprindea întregul Banat de azi.

Nicolaus Olahus care ne-a lăsat una dintre primele descrieri ale Banatului de azi numește regiunea „provincia Timișană” iar în continuarea specifică că „regiunea situată între Timiș și riul Mureș se numește Timișana (Temesköz)”⁶. Tot el, arată cetățile care cuprindeau

⁴ Șt. Ștefănescu, *o. c.*, p. 20.

⁵ *Istoria României*, II, București, 1962, p. 113. N. Iorga, consideră ca dată a întemeierii, 1233 (*o. c.*, p. 28).

⁶ *Călători străini despre Țările Române*, I, București, 1968, pp. 496—497.

Banatul de Severin: „De aici avem cetatea Severin, mai jos de Podul lui Traian, cu alte trei cetăți, Orșova, Peth, Mehadia ce le sînt supuse (turcilor). Cel care era mai mare peste ele se numea ban, dregătorie de mare cinste printre ai noștri. Se împlinesc cam șaisprăzece ani acum sau pe atît de cînd am pierdut acest Banat din nepăsarea conducătorilor noștri...”⁷.

Cetatea Peth poate fi localizată sau „pe lingă” Moldova Veche (Pet) sau lingă Dubova⁸. Înclinăm să credem că era cea de lingă Moldova Veche și în acest fel cuprindea o fișie mai întinsă de-a lungul nordului Dunării, împreună cu cetățile Mehadia, Orșova și Severin.

Instituția Banatului de Severin se menține pînă la 1526 cînd prin bătălia de la Mohacs, turcii ocupă cetățile menționate mai sus și instituția dispăre⁹. În schimb peste zece ani, în partea deluroasă a provinciei, neocupată de turci, se înființează Banatul de Caransebeș-Lugoj, amintit prima dată la 1536, care cuprindea teritoriul vechilor districte Lugoj, Caransebeș și Mehadia și care se va menține pînă la 1658 cînd ardelenii îl vor ceda turcilor¹⁰. Banatul de Caransebeș-Lugoj nu va mai avea importanța militară a Banatului de Severin și banii lor, deși se bucurau de oarecare autonomie în cadrul principatului transilvănean nu mai aveau rangul Banilor de Severin.

Deci analiza evoluției istorice ne arată că sub denumirea de Banat se înțelegea la început, extremitatea de sud a provinciei cu cetățile Severin, Orșova, Mehadia apoi o fâșie de-a lungul Dunării pînă la cetatea Peth. După 1526 a fost ocupat de turci. O nouă unitate politică, cu denumirea de Banatul de Caransebeș-Lugoj, apare la 1536 cuprinzînd districtele Lugoj, Caransebeș, Mehadia care se menține pînă la 1658 cînd ardelenii îl cedează turcilor care îl anexează la Vilaetul de Timișoara ce s-a înființat în partea de șes a Banatului în 1552.

Dintre istoricii și geografilor români care s-au ocupat de originea numelui Banat amintim pe Gavriel Pop¹¹, Patriciu Drăgălina¹² și Marius Bizerea¹³.

După Gavriel Pop, Banatul însemnează „prefectură, ducat, principat, căpitănat, comitat limitaneu, cnezat, marchienat”. Numele de Banat e „foarte veche”. Sub arpadieni pînă la bătălia de la Mohacs (1526) funcționa Banatul de Severin. Sub principii Transilvaniei se înființează „Banatul de Lugoj-Caransebeș” care a funcționat pînă la 1658 cînd se anexează la vilaetul de Timișoara, unificîndu-se în acest fel

⁷ *Ibidem*, p. 498.

⁸ Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, II, p. 384.

⁹ Patriciu Drăgălina, *Din istoria Banatului Severin*, II, p. 157.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Geografia Banatului și cunoștințe istorice și etnografice despre locuitorii Banatului compuse pentru tinerime*, Lugoj, 1864, pp. 1—2: „Numele de Banat”.

¹² Patriciu Drăgălina, *o. c.*, III, pp. 6—9: „Numele Banatului”.

¹³ *Banatul ca unitate și individualitate istorico-geografică în cadrul pămîntului locuit de români*, „Tibiscus” — *Etnografie*, I, pp. 7—24: Originea numelui de „Banat” și a conștiinței de „bănățean”.

toată unitatea geografică a spațiului dintre Dunăre — Tisa — Mureș — Carpați. În amintirea Banatului de Severin, curtea din Viena înființează comitatul Caraș-Severin¹⁴.

Patriciu Drăgălina după ce examinează unele afirmații ale istoriografiei străine care susțineau existența unor bani de Severin încă din sec. XI (1094) ajunge la concluzia că „nu se confirmă nici prin documente, nici prin date autentice” existența acestei instituții în veacul XI și bazându-se pe documentul din 1233 consideră ca existent Banatul de Severin la această dată¹⁵. Cunoaște și el denumirea de „Temesköz” dată de Bonfiniu ca și acelea mai noi ca „Voivodina sîrbească” denumire ce apare în cancelaria austriacă după revoluția de la 1848—1849 și aceia de „Dél-Magyarország (Ungaria de sud), dată de istoriografia maghiară, denumiri care „nu s-au înrădăcinat în graiul poporului”¹⁶.

Marius Bizerea afirmă, pe bună dreptate, că Banatul de Severin ca și cel de Lugoj-Caransebeș „nu a putut da nici numele său întregului ținut și nici unei conștiințe proprii legată de întreg teritoriul Banatului”. El consideră că „încadrarea Banatului Timișan între limite politico-administrative precise care coincideau cu cele naturale... au constituit premisele individualizării geografice a Banatului începînd cu anul 1718 și nu mai devreme”¹⁷.

Deci toți cercetătorii de pînă acum recunosc că sub denumirea de Banatul de Severin apoi de Lugoj-Caransebeș nu se cuprindea decît o parte a actualului Banat. În acest caz, se ridică întrebarea: cum se numea de către izvoarele contemporane spațiul geografic dintre Dunăre — Tisa — Mureș — Carpați care azi e cunoscut sub numele de Banat?

Răspunsul îl avem dacă urmărim izvoarele mai vechi, italiene, latine și slave care ne relatează despre acest spațiu geografic. La 1881, istoricul V. A. Urechia publica mai multe hărți ale Țărilor române descoperite de el în cursul unei călătorii în Italia¹⁸. Harta nr. 2 din 1453 cuprindea cursul Dunării de la Belgrad pînă la vărsarea în Marea Neagră cu regiunile limitrofe din stînga fluviului. Urechia o descrie sumar: „Ultima chartă reprezintă România și Transilvania în cîțva în relief. Ea pune „Prinzipio della Valachia” dincolo de podul lui Traian; figurează apoi mai multe cetăți dincolo și dincoace de Olt și în Basarabia”¹⁹. Rezerva lui Urechia e explicabilă deoarece el nu știa în acea vreme că Banatul pînă la ocuparea de austrieci se chema Valahia. Urmărind harta, constatăm că ea corespunde perfect realității: lîngă Dunăre e Banatul Severinului. La nord-vest, teritoriul între Tisa

¹⁴ Gavril Pop, o. c., pp. 1—2.

¹⁵ P. Drăgălina, o. c., II, pp. 145—146.

¹⁶ *Ibidem*, III, p. 7.

¹⁷ Marius Bizerea, *art. cit.*, pp. 11—12.

¹⁸ V. A. Urechia, *Chartografia română*, Analele Academiei Române, s. II, t. II, s. 1 (Partea administrativă și dezbaterile), pp. 419—425.

¹⁹ *Ibidem*, p. 421.

și probabil Cerna e „prinzipio de la Valachia“, vecin la nord-est cu Transilvania, pe care o menționează de două ori iar la est cu „Valachia“ pe care o menționează de trei ori (Valchia, Vlachia, Volachia). Dunărea se varsă în Mare prin șase brațe ceea ce confirmă și alte izvoare.

Harta de la 1453, pînă în prezent este prima dovadă asupra denumirii spațiului geografic dintre Dunăre — Tisa — Mureș — Carpați. Să nu uităm că la 1453 la conducerea Banatului era Ioan de Hunedoara care prin victoriile lui împotriva turcilor se făcuse cunoscut în toată Europa și deci și geografului italian care a întocmit harta. Harta din 1453 e reproducă și de Marin Popescu-Spineni, care de asemenea necunoscînd denumirea veche a Banatului se limitează a o descrie: „O hartă italiană din 1453 arată: prinzipio della Volachia (Banat), Transiuana (Transilvania), Valachia (Muntenia) și Vlachia și Volochia, pentru Moldova“.

Bazat pe această hartă cit și pe descrierile lui Giovanandrea Gromo, Eugen Stănescu trage concluzia că în evul mediu, Banatul se numea Vlahia²¹.

Primul călător care descrie actualul Banat este italianul Giovanandrea Gromo. El a funcționat pe lângă regele Ioan Sigismund Zápolya fiind consilier secret, colonel și expert militar. Era deci în măsură să cunoască foarte bine regatul lui pe care îl descria în două rapoarte, primul din 1564 și al doilea, mai detaliat, din 1565—1570. Ambele rapoarte au fost publicate de istoriografia română atît în original cît și în traducere²².

Vom spiciu din cele două rapoarte a lui Giovanandrea Gromo părțile care se referă la Banat, pe care el îl numește Valahia citeriore adică de partea aceasta în raportul din 1564 și Valachia Cisalpina în raportul din 1565—1570, adică Valahia de dincoace de Alpi. Menționăm că scriitorii medievali numeau munții Carpați, cu denumirea de Alpi. Adjectivul de „citeriore“ sau „cisalpina“, Gromo îl adaugă pentru a face deosebire de celelalte Valahii, între care Țara Românească pe care Gromo o numește Valachia ulterioare, adică de dincolo de Carpați, care este mai departe.

²⁰ Marin Popescu-Spineni, *România în izvoare geografice și cartografice*, București, 1978, p. 107.

²¹ Eugen Stănescu, *Unitatea teritoriului românesc în lumina mențiunilor externe „Vlahia“ și sensurile ei*, „Studii“ — Revistă de istorie, 1968, t. 21, nr. 6, p. 1119.

²² Raportul din 1564 publicat de A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I, (1527—1572) București, 1929, pp. 250—258. Descrierea din 1565—70 publicată de Aurel Decei, *Giovanandrea Gromo, Compendio di tutto le cose notabili d'esso regno (sec. XVI)*, „Apulum“, a II, (1943—1945), pp. 140—214. Ambele rapoarte au fost traduse în *Călători străini despre Țările Românești*, II, București, 1970. Primul care a sesizat aceste rapoarte este Nicolae Iorga. Încă din 1915 el semnalează acest raport publicat în „Archiv für Siebenbürgische Landeskunde“ în Revista istorică (a. 1915, I, nr. 4, april, pp. 65—69: *Încă o mărturie despre români*). Reamintește numirea de „Vlahia Citerioară“ pentru Banat și în *Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*, I, București, 1945, pp. 110, 125.

Regatul Transilvaniei condus de Ioan Sigismund Zápolya, cuprinde trei provincii, Vlahia citeriore, Transilvania și o parte din Ungaria: „... Tol Regno contiene in se tre Provincie: la Valachia citeriore, Transilvania et parte di quella che propriamente si chiama Ungheria; la Valachia, Carasebeș citta popolata ha per capo, con le mura di pietra sgrezza et fossi senza aqua, con una rocca dentro di grosse mura ma senza fianchi et fosse; tutte le case di legno, ma assai vistose et ben accomodate, habitate da molti ungheri nobili di sito fortificabile;... et in cambio di questo Carasebes, il represente fortificó la rocca di Logos, come confine piu vicino di Temisvar posseduto dal Turco... In tal provincia sono assai castelli; ma queste due roche sono le principali. Il governatore di tutto tal paese risiende in Carasebes, quale comanda a meglio di cinquecento covagli, tutti provisionati per guardia di tal provincia”²³. (... Acest regat cuprinde în sine trei provincii și anume: Valachia citeriore, Transilvania și o parte din ceea ce se numește propriu zis, Ungaria; Valahia. Capitala sa este Caransebeș, un oraș bine populat, cu ziduri de piatră fărămicioasă și cu șanțuri fără apă. Înăuntrul orașului se află o cetate cu ziduri groase, dar fără flancuri și fără șanțuri; toate casele sînt de lemn, dar foarte arătoase și bine înzestrate, locuite de mulți nobili unguri... și în schimbul acestui Caransebeș, regele prezent (Ioan Sigismund, n.n.) a întărit cetatea Lugoj, ca fiind un loc mai aproape de Timișoara, stăpînită de turci... În această provincie sînt foarte multe castele, dar cele două cetăți sînt principale. Guvernatorul întregii provincii își are reședința la Caransebeș și are sub comanda lui peste 500 de călăreți care toți sînt echipați pentru paza acestei provincii)²⁴.

În continuare, Gromo descrie hotarele Valahiei cisalpine: „Confinata adunque questa Valachia verso Sirocco con la sudetta Varsava, dominata dal turco, verso levante con la Valachia Ulteriore, dominata da Petrazzo, a mezo giorno con Temisvaro, pur dominato del Turco, verso Ponente con l'Ungheria, verso il Tramontana con Transilvania...”²⁵ (Această Valahie se mărginește așadar spre sud-est cu sus amintita Varsava (Orșova n.n.), stăpînită de turci, spre răsărit cu Valachia Ulterioară (Țara Românească n.n.) stăpînită de Pătrașcu, spre miazăzi cu Timișoara, stăpînită de asemenea de turci, spre apus cu Ungaria și spre nord cu Transilvania”²⁶.

Timișul izvorăște din nordul munților Valahiei Cisalpine: „Temis nasce nei monti di Valachia Cisalpina, verso Tramontana”²⁷.

Și în raportul din 1564, Gromo descrie Banatul. Regatul lui Ioan Sigismund Zápolya — scrie Gromo — se întinde de la Dunăre și îndreptîndu-se spre apus trece în Valachia Citeriore: „... et tirando

²³ Aurel Decei, *art. cit.*, p. 156.

²⁴ *Călători străini despre Țările române*, II, p. 329.

²⁵ Aurel Decei, *art. cit.*, p. 157.

²⁶ *Călători străini...*, II, p. 329.

²⁷ Aurel Decei, *art. cit.*, p. 193.

verso Ponente per passo strettissimo et difficile si istende per Valachia Citeriore, fino al forte passo chiamato da alcuni le Porte di ferro et da altri le Porte di marmo... In detto paese sono molte terre grosse aperte: ville et anche castelli et citta. Le principal terre sono Logos, terra grossa aperta, per mezzo la qualle passa il Temis, fiume navigabile, quale mezza giornata sotto Belgrado intra nel Danubio... Le principal et metropoli di tal paese e Charasebes, terra grosse murata, con borghi amplii, ma le case di legno"²⁸; (... Şi îndreptîndu-se spre apus, printr-o trecătoare foarte îngustă şi greu de trecut se întinde prin Valachia Citeriore pînă la trecătoreala întărită numită de unii Porțile de Fier, de alții Porțile de Marmoră... În această țară se află multe orașe mari deschise, sate precum şi castele şi cetăți. Orașele mai de seamă sînt Logos, oraș mare deschis, prin mijlocul căruia trece fluviul navigabil Timiș, care la o jumătate de zi de Belgrad se varsă în Dunăre... Principalul şi capitala acestei țări e Caransebeș, oraș mare întărit, cu suburbii mari dar cu case de lemn;)²⁹.

În continuare, Gromo descrie bogățiile Valachiei Citeriore: „...Questo paese ha grandissimi bosche in monte e in piano et le pianuse per il piu de bellissimi pascoli et perciò di armanti et cavalli copiosissimo, ma non molto poi di formenti o altri grani abbondante, benché però per suo ne habbia. Del detto passo entrando in Transilvania"³⁰. (Această țară are păduri mari şi la munte şi la şes, iar cîmpiile în cea mai mare parte cu păşuni foarte frumoase şi de aceea e foarte bogată în cirezi şi herghelii de cai, dar nu prea are grîu sau alte cereale, deşi totuşi are pentru nevoile sale. De la numita trecătoare (Porțile de Fier n.n.) se intră în Transilvania...)³¹.

Scriind despre împărțirea regatului lui Ioan Sigismund Zápolya, Gromo repetă cele trei părți din care se compune: „Quanto alla divisione delle sudette parole si puo in parte comprendere esser diviso in tre parti quanto al sito: cioè Valachia Citeriore, Transilvania et Hungaria"³². (Cit despre împărțirea sa se poate înțelege din cele spuse mai sus că în privința așezării se împarte în trei părți: adică Valachia citeriore, Transilvania şi Ungaria)³³.

Despre limba şi legea locuitorilor Valahiei Citeriore, Gromo ne dă detalii foarte importante: „La lingua loro si chiama romanza o romanescha et e quasi un latino maccaronesco. Si tengono discesi da colonie Romane. La legge et religione loro é greca"³⁴. (Limba lor se numește romanza sau romanescha şi este ca un fel de latinească gro-

²⁸ Andrei Veress, o. c., I, p. 251.

²⁹ *Călători străini...*, II, p. 316.

³⁰ Andrei Veress, o. c., p. 251.

³¹ *Călători străini...*, II, p. 317.

³² Andrei Veress, o. c., I, p. 253.

³³ *Călători străini...*, II, p. 320.

³⁴ *Ibidem*, p. 253.

solană. Se socotesc urmași ai coloniștilor romani. Legea și religia lor este cea greacă³⁵.

Iată cum acest italian, cu două secole și jumătate înainte de apariția școlii ardelenne recunoștea latinitatea limbii române și, ceea ce e mai important, susținea că românii bănățeni, în secolul al XVI-lea, erau conștienți că sînt urmașii coloniștilor romani aduși în Dacia.

Și în altă parte, Gromo afirmă că Valachia Citeriore cuprinde cele două orașe, Lugoj și Caransebeș precum și pasul Porțile de Fier spre Transilvania: „...et una verso la Valachia Citeriore, ove prima si trovan le due grosse terré, Charansebes et Logos. Poi il fortissimo passo di Porta di Marmoro”³⁶. (...și una spre Valahia Citeriore unde se găsesc cele două orașe mari, Caransebeș și Lugoj și în sfîrșit pasul foarte puternic al Porților de Fier)³⁷.

Ceea ce trebuie relevat din cele două descrieri a lui Gromo este faptul că deși între anii 1564—1570 cînd le redactează, Banatul de Caransebeș-Lugoj funcționa ca instituție, și cunoaștem numele Banilor din această perioadă, totuși în descrierea lui Gromo nu apare nicio dată termenul de „Banat” sau de „ban” ci numai acela de Valachia. Pentru a o deosebi de Țara Românească pe care o numea Valachia Ulteriore (de dincolo de munți), Gromo mai adaugă termenul de „Citeriore” (de partea aceasta a munților) sau „cisalpina” (de dincolo de munți). Cum se poate explica acest lucru? Explicația o găsim în faptul că Gromo știa că unitatea geografică dintre Dunăre — Tisa — Mureș — Carpați, în lumea italiană se numea Valachia, dar el nu descrie decît acea parte a Valachiei care făcea parte din regatul lui Ioan Sigismund Zápolya. Cealaltă parte, adică șesul care fusese ocupată de turci în 1552, deci înaintea întocmirii descrierii lui Gromo, fusese transformată în vilaet cu sediul administrativ în Timișoara. Cea mai bună dovadă că în lumea italiană această unitate geografică se numea Valachia constă în însemnarea lui Joannes Paulus Campani, superiorul iezuiților din Alba Iulia. După ce se instalează la conducerea Transilvaniei dinastia Báthory care era catolică, pentru consolidarea catolicismului lovit de protestantism reinstalează ordinul iezuit la Alba Iulia. Joannes Paulus Campani, italian însemnează la 7 februarie 1584; „Hodie Valachi duo nobiles missi sunt ex Lugos et Caransebes, *provincia Valachica*, petitum sacerdotem pro illis pertibus, addentes: si venerit aliquis curaturus 60 pagos, qui non volunt liberos suos dare haeticis baptizandos”³⁸. (Astăzi au fost trimiși doi nobili valahi din Lugoj și Caransebeș, *provincia valahă* cerînd un preot pentru acele părți și adăugînd: dacă ar veni cineva să păstorească 60 de sate, care nu vor să-și boteze copiii la eretici). Și în cazul însemnării lui Cam-

³⁵ *Călători străini...*, II, p. 320.

³⁶ Andrei Veress, *o. c.*, I, p. 254.

³⁷ *Călători străini...*, II, p. 321.

³⁸ Dr. Andrei Veress, *Fontes rerum Transilvanicarum. Epistolae et acta Jesuitarum Transylvaniae temporibus principum Báthory*, II, Budapesta, 1913, p. 30.

pani trebuie să reamintim că deși Banatul de Caransebeș-Lugoj funcționa ca unitate administrativă, el numește teritoriul de sub jurisdicția celor două orașe, provincia Valachichia, adică provincie română, ceea ce constituie o nouă dovadă asupra numelui de Valahia ce se dădea acestui spațiu geografic.

*
* *
*

Cu excepția hărții din 1453, izvoarele italiene, indică sub denumirea de Valachia doar teritoriul cunoscut azi sub denumirea de Banatul de Caransebeș-Lugoj. Bazându-se pe aceste izvoare, istoricul maghiar Pesty Frigyes trage concluzia că numai partea muntoasă a Banatului se numea Valachia. Nefăcînd cercetări mai amănunțite, istoricii români au preluat această teză de la Pesty. Traducătoarea textelor lui Gromo, afirmă că prin Valachia Citeriore se înțelege „fostul Banat de Severin apoi de Lugoj și Caransebeș în care se cuprindeau cele 8 districte ale românilor”³⁹. Și Eugen Stănescu își exprimă rezerva cînd susține că „Giovanandrea Gromo denumește Banatul „Valachia Citeriore” înțelegînd, poate, prin aceasta numai partea răsăriteană a Banatului”⁴⁰.

În realitate, pe lângă izvoarele italiene, mai sînt și izvoarele sud slave, destul de numeroase, care ne aduc mai multă lumină în această problemă, dată fiind poziția geografică a Banatului ce a avut multiple legături cu lumea sud-slavă.

La 1652, mitropolitul Timișoarei, Sfîntul Iosif cel Nou, se intitula „Vlaskozemski” adică din Țara Românească⁴¹. Or știm, chiar după izvoare sirbe⁴², în mod sigur, că Sfîntul Iosif cel Nou în acest an își avea reședința în Timișoara, unde păstorește între anii 1650—1655.

Probabil că Silviu Dragomir se referea la manuscrisul cumpărat în 1652 de un călugăr de la mănăstirea Studenița intitulat *Prolog ot vladike Iosifa Vlasko — zemskago* (Prolog de vlădica Iosif al Țării valahe)⁴³. În acest caz, din titlul Sfîntului Iosif cel Nou constatăm că și partea de șes a Banatului împreună cu Timișoara, ocupată după cum am mai afirmat, încă din 1552 de Turci, purta denumirea de Valahie, și sub acest nume era cunoscut în lumea sud-slavă.

Mai concludent este Catastiful de mile al călugărilor trimiși în Banat de patriarhul Maxim din Ipek, la 1660 și 1666.

³⁹ *Călători străini...*, II, p. 316, nr. 3.

⁴⁰ Eugen Stănescu, *art. cit.*, p. 1119.

⁴¹ Silviu Dragomir, *Vlașca din Banat*, „Universul”, a. 1932 (XLIX), nr. 116 (27 aprilie), p. 1, ediția 3.

⁴² Slobodan Kostić, *Sematizam pravoslavne srpske eparhije temisvarske krajevinu Rumuniji za 1929 godinu*, Timișoara, 1929, p. 5.

⁴³ Dr. Silviu Anuichi, *Relații bisericești româno-sirbe în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1980, p. 23.

Imputerniciții patriarhului Maxim au trecut Dunărea în călătoria din 1660 la 27 decembrie pe lângă Palanca Nouă și au început să adune mile la Biserica Roșie. În a doua călătorie, în 1666, au trecut Dunărea la 24 decembrie pe la Hrom (Ram) și au început să colecteze mile tot de la Biserica Roșie. În prima călătorie, delegații patriarhului au vizitat 168 de localități și trei mănăstiri iar în a doua călătorie, 103 localități dintre care 93 sate și 10 orașe și orașele ca: Timișoara, Arad, Lipova, Denta, Beșenova, Rudna. Toate localitățile vizitate erau din partea de vest a Banatului, adică din regiunea ocupată de turci la 1552. În Banatul de Caransebeș-Lugoj nu au colectat mile întrucât era anexat Ardealului și patriarhul din Ipek nu își întindea jurisdicția acolo.

Catastiful a fost publicat în 1931 de istoriografia sîrbă⁴⁴, iar acum, localitățile din Banatul românesc, de istoriografia noastră⁴⁵. În introducerea catastifului, călugării scriu: „Paky vedomo da est vtori put kogdo poidosmo na Vlasku” (Și iarăși să se știe al doilea drum, cînd am fost în Vlașca). Care era această „Vlașcă” rezultă din orașele și satele parcurse de cei doi călugări: toate localitățile sînt în partea de șes a Banatului, în Pașalicul de Timișoara. Dar asta e o nouă dovadă că întreg spațiul geografic dintre Dunăre — Tisa — Mureș — Carpați se chema în lumea slavilor de sud „Vlașca” sau Valahia. Dușan Popovici în introducerea ce o face la publicarea Catastifului sesizînd însemnarea călugărilor, privitoare la „Vlașka” susține că „cuvîntul vlaška înseamnă păstori și nimic mai mult”⁴⁷. Deci după el, călugării scriu că ar fi trecut în stînga Dunării în țara păstorilor. Este adevărat că în limba sîrbă actuală termenul de „vlașchi” indică și păstori. Numai că în acest caz nu este adecvat deoarece pe lângă sate, care am putea admite că aveau și păstori, călugării de la Ipek au străbătut și numeroase orașe ca Timișoara, Aradul, Lipova „orașul apărut de Dumnezeu” și altele a căror populație nu se mai poate susține că era alcătuită din păstori. De asemeni, călugării au vizitat și șase mănăstiri, unde viețuiau călugări și nu păstori. Apoi călugării de la Ipek au străbătut și sate sîrbe din Pașalicul de Timișoara care nu mai erau locuite de păstori. În acest caz, însemnarea călugărilor de la Ipek nu poate fi interpretată decît în sensul că prin denumirea de „Vlașka” călugării înțelegeau vechiul nume al Banatului, acela de Valahia, pe care o dădeau întregului spațiu geografic dintre Dunăre — Tisa — Mureș și Carpați.

⁴⁴ Svetozar Martić, *Katastif Pecerski iz 1660—1666*, „Glasnik Istorijskog Drustva u Novom Sadu”, a. 1931 (IV), nr. 4, pp. 211—223, nr. 5, pp. 447—455; a. 1932 (V), nr. 1, pp. 72—79, nr. 3, pp. 418—422.

⁴⁵ I. D. Suciu, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1981, p. 108—149.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 108.

⁴⁷ Dușan Popovici, *O Banatu i stanovnistu Banata u 17 veku* (Banatul și populația Banatului în secolul al XVII-lea), „Glasnik Istoriskog drustva u Novom Sadu”, 1931 (IV), nr. 4, p. 196.

Rezultă aceasta și din vechiul proverb sîrb „Obișav i Vlašku I Baciku” (A cutreierat și Vlașca și Bacica)⁴⁸. Care Vlașcă e vecină cu comitatul Bacica? Este Vlașca Bănățeană, deci și în vechiul proverb sîrb se atestă această denumire pentru actualul Banat.

Mai concludent este memoriul din 1690 al patriarhului Arsenije Cernojevici adresat împăratului Leopold I. Patriarhul cere ca privilegiile de curînd dobîndite să fie aplicate „et in hac Parvam Wallachiam praeterea Transylvanicam et reliquas quaslibet provincias haereditarias”⁴⁹. (...Și în această Valahie Mică de lingă Transilvania și în celelalte ținuturi ereditare). La punctul 24, patriarhul cere să se aducă la îndeplinire strămutarea populației ce l-a urmat: „Translationem quoque gentis eidem jam dudum decretaliter compromissam, videlicet ad... Parvam Vallachiam, Syrmium... districtum Aradiensem, inclusive Jenova et Hallmaqy...”⁵⁰ (Strămutarea poporului care de mult, a fost făgăduită prin decret în Valahia Mică, Sirmia... ținutul Aradului, ca Ineu și Hălmagiul...).

Din simpla înșirare a ținuturilor învecinate reiese în mod clar că prin „Parvam Walachiam praeterea Transylvanicam” și „Parvam Vallachiam” înțelegea spațiul geografic dintre Dunăre — Tisa — Mureș — Carpați adică actualul Banat. El fixează hotarele cu precizie cînd vorbește de Sirmia și districtul Aradului, regiuni separate de Parvam Vallachiam.

Prin adresa din 31 mai 1694, Consiliul de Război austriac răspunde la memoriul lui Arsenije Cernojevici, arătînd condițiile în care urmează a se face colonizarea de sirbi în Banat: „et signanter in Parvam Vallachiam sic dictam”⁵¹.

Denumirea de „Vlașca” pentru Banat se mai întîlnește și în 1708 la sinodul de la mănăstirea Cruședol. La acest sinod a fost ales episcopul Isaia Diaconovici ca mitropolit în locul lui Arsenije Cernojevici, decedat. Între cei 57 delegați la sinod, se afla și „egumenul de Vlașca” care era starețul Arsenie al mănăstirii Hodoș-Bodrog⁵². Or, această mănăstire era în partea de șes a Banatului, în stînga Mureșului, ceea ce indică din nou că izvoarele sud-slave înțelegeau întreg spațiul geografic al Banatului de azi.

Deci, în urma dovezilor aduse, putem afirma că pînă la ocuparea habsburgică din 1716, întreg spațiul geografic cunoscut în prezent sub denumirea de Banat, era numit de izvoarele italiene și sud-slave Valahia sau Vlașca.

Maghiarii și turcii care au ocupat provincia mai tîrziu nu întrebuințau această denumire. La congresul de pace de la Carloviț, turcii

⁴⁸ Silviu Dragomir, *art. cit.*,

⁴⁹ I. D. Suciș; Radu Constantinescu o. c., I, p. 150.

⁵⁰ *Ibidem*,

⁵¹ *Ibidem*, p. 153.

⁵² Dr. Silviu Anuichi, o. c., p. 46.

foloseau pentru Banat denumirea de „Temesvarerische Länder“, „Temesvarer Provinz“ și „Temeser Bezirk“⁵³ adică țara Timișoarei, provincia Timișoarei și regiunea Timișului.

Primul care folosește termenul de Banatus Temesvariensis (Banatul Timișoarei) este învățatul italian Marsigli. El motivează că a luat această denumire de la fortăreața Timișoara: „qui a fortalitio Temesvar ita appellantur“⁵⁴. Termenul este artificial, deoarece după cum remarcă, pe bună dreptate, istoricul Patriciu Drăgălina, în Timișoara n-au funcționat niciodată bani, ci comiți. Termenul a fost adoptat și de administrația austriacă care după ce ocupă Banatul, îl declară provincie componentă a imperiului, instituind un guvernator în Timișoara. Această situație durează până la 1779, când în urma repetatelor insistențe ale Dietei Maghiare, Maria Tereza dispune incorporarea Banatului la Ungaria care introduce administrația comitatensă prin înființarea celor 3 comitate: Timiș, Torontal și Caraș. Situația aceasta durează până în 1849 când se reînființează provincia Banatul în frunte cu un guvernator cu sediul la Timișoara. Dar în decembrie 1860, Franz Ioseph I îl va anexa la Ungaria care reintroduce administrația comitatensă ce va dura până la eliberarea Banatului din 1919.

*

*

*

Pentru istoriografia română, vechea denumire a Banatului de Valachia sau Vlașca are o importanță deosebită. Cuvântul valah este de origine germanică și cu el erau indicate populațiile de origine română. Astfel anglo-saxonii încă din secolul al V-lea au numit poporul gal din Anglia, wali, weali, wealh, iar țara lor, Wales. Francii de origine germană, au numit populațiile romanice din Belgia, vallonii. Germanii au numit Italia: Walhen și Walholant. Tot germanii au numit populația romanică din Elveția ce trăiește în munții Apenini, wallisi iar poporul wallisi ori walsi.

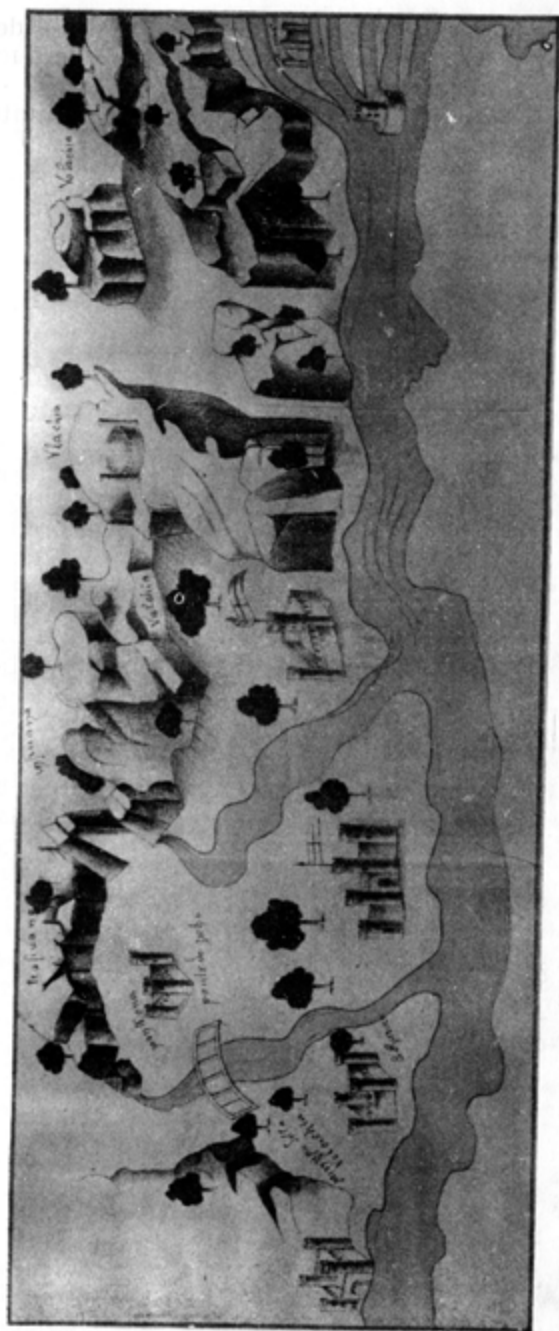
Slavii din sud au împrumutat termenul de la germani, dar adaptându-l la limba lor l-au transformat în vlah. Istoricul sud-slav Lucius Ioannus seria la 1668 în Istoria Dalmației și Croației că „la bulgari, sirbi și croați, vlah, înseamnă roman, latin și italian“. De la slavi, termenul a fost adoptat de greci, apoi de maghiari, turci și de la aceștia din urmă, de tătari. Toți indicau sub acest nume populațiile romanice⁵⁵.

Deci când se stabilesc slavii de sud în actualul Banat, în secolele VII—VIII, ei au găsit aci o populație romanică, pe care au botezat-o cu numele împrumutat de la germani, vlahi iar țara lor Vlașca. Nu

⁵³ P. Drăgălina, o. c., p. 7.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Simion Mangiucă, *Tratat de originea, vechitarea și însemnătatea istorică a numelui Valac*, „Albina“, 1866 (I), nr. 85 (30 oct/11 nov.), 87 (/18 noiembrie).



HARTA ITALIANĂ DIN 1453.

Reprezintă cursul Dunării de la Belgrad până la confluența cu Marea Neagră. În stînga imediată a fluviului se poate citi Blantul Severin. La nord-vest, pe teritoriul actualului Banat, „Prinzpio della Valachia”. La nord-est, de două ori Transilvania iar la est de trei ori Valechia, Vlachie și Valachia.

este numai Banatul în această situație ci toate cele 13 „Vlahii” identificate de-a stînga și dreapta Dunării de filologul Simion Manguica⁵⁶, la care se adaugă acum a paisprezecea.

Evidența acestor Vlahii este o nouă dovadă despre continuitatea poporului român în spațiul carpato-dunărean.

⁵⁶ *Ibidem*, 1867, nr. 110 (1/13 octombrie).

FĂȚĂRNICIA

Duminica 27-a după Rusalii

Una dintre cele mai obișnuite scăderi ale noastre este fățărnicia sau prefăcătoria. Ne place să ne arătăm altcum decît sîntem, să spunem altceva decît ce gîndim, să facem altminterea decît ne-ar îndemna inima... Și acestea toate pentru a convinge pe semenii noștri că sîntem mai buni decît în realitate, pentru a ne atrage luada și admirația lor sau — de atîtea ori — pentru a ne împărtăși de o favoare care într-alt fel nu ne-ar fi acodată.

Meteahna aceasta era foarte răspîdită și printre cei de altă dată, mai ales printre fariseii care au devenit prototipul fățărniciei, pînă la a-i împrumuta numele. Mîntuitorul Hristos nu i-a cruțat și ori de cîte ori i s-a oferit prilejul i-a înfierat socotindu-i asemenea „mormintelor văruiate care afară par frumoase iar înăuntru sînt pline de oase de morți și de toată necurătenia” (Matei 23, 27; Luca 11, 44).

Cum se comportau fățărnicii cu care a avut de-a face Domnul? Cînd se rugau, aceștia ieșeau pe străzile cele mai umblate și se așezau la răspîntii; cînd *posteau* se arătau triști, își smoleau fețele și își puneau cenușe pe cap; cînd *mergeau la biserică* se așezau în cele dintîi rînduri ca nimeni să nu-i scape din vedere; cînd *făceau vreo milostenie* o trîmbețau ca toți s-o afle... Prescripțiile Legii le îplineau fără greș *spălîndu-și* mîinile și de asemenea spălînd chiar scaunele pe care stăteau cînd se așezau la masă, neîngăduindu-și vreo *lucrare în zi de sărbătoare*, nedepășind un anume *număr de pași sîmbăta*, etc... Acestea toate le făceau spre a fi socotiți de semenii lor cucernici și drepecți înaintea lui Dumnezeu.

Plini de ei înșiși fățărnicii farisei pretindeau că nimeni nu le este asemenea și condamnau pe ceilalți pe care îi considerau păcătoși. Nici pe Mîntuitorul nu l-au scutit de cele mai aspre și pătimașe critici. Sfînta evangheliie de astăzi (Luca 13, 10—17) tocmai ne-a relatat că vindecînd Domnul în zi de sîmbătă o femeie gîrbovă ce de 18 ani zăcea în neputință, fariseii s-au miniat zicînd: „Sînt șase zile în care se cade să lucreți; în acelea veniți și vă vindecați, iar nu în ziua sîmbetei”.

Oamenii aceștia care paradau în așa-chip cu preținsele lor însușiri bune și cu desăvîrșirea ce le era străină, erau în realitate niște

păcătoși vrednici de disprețul și a celui din urmă ins. Cu toate acestea, nici unul din ei n-ar fi îngăduit să i se atribuie cel mai mic cusur; iar dacă cineva ar fi făcut-o, se repezeau turbați asupra lui să-l sfișie.

Chipul fățarnicului din vremea de altă dată n-a dispărut, deși a fost demascat atât de necruțător de Mîntuitorul. El a dăinuit în toate vremurile și pretutindenea. Îl găsim și azi. Nu e nevoie să ne uităm împrejur, ci doar să ne cercetăm pe noi înșine. De cîte ori nu sîntem și noi fățarnici? Nu există zi aproape, nu există împrejurare în care fățarnicia să nu-și spună cuvîntul.

Și nu e bine! Mîntuitorul ne-a învățat să fim nu fățarnici, ci în toate comportările noastre simpli și firești. Una din marile însușiri ale creștinului trebuie să fie tocmai simplitatea și naturalețea.

*

Între esența, fondul sau partea dinăuntru a oricărui lucru și forma sau aspectul lui exterior, e necesar să existe o strînsă legătură. Îmbrăcînd spre pildă o haină care îți vine bine și e arătoasă, te aștepti ca să fie în același timp și de calitate superioară. Sau ți se servește la masă o mîncare, o privești, o miroși, îți trezește pofa și îți zici că trebuie să fie în același timp și foarte bună. Vrei să faci o călătorie cu un vapor și alegi pe acela care, după aparențe ți se pare că este cel mai rezistent, cel mai în stare să te ferească de orice naufragiu...

Ce s-ar întîmpla dacă haina arătoasă pe care o îmbraci constăți că e făcută dintr-un material foarte slab, dacă mîncarea gustoasă la înfățișare e totuși amară, dacă vaporul trainic pe dinafară se scufundă la cea mai mică furtună?

Nepotrivirea dintre fond și formă e pricina unor mari neajunsuri și a unor și mai mari primejdii. Lucrul acesta este adevărat în viața de toate zilele și cu atât mai mult în cele duhovnicești. Păcatul cel mare al fariseilor, de care aminteam la început, tocmai acesta era: de formă ei săvîrșeau tot binele pe care îl cerea Legea: se rugau, posteau, miluiau, respectau simbăta..., dar sufletul lor era plin de răutate și de necurătenie. Virtuțile cu care voiau să lase impresia că sînt împodobiți nu le aparțineau cu adevărat. Erau ca și o firmă în dosul căreia nu se găsea nimic.

Din istorii ale trecutelor vremi aflăm că vechii egipteni acordau o cinstire deosebită zeiței Isis al cărei chip se credea că se afla în templul său din Sais, așezat în dosul perdelei altarului. Nenumărați au fost aceia care intrînd în templu se închinau înaintea perdelei ce ascundea chipul zeiței. Într-o bună zi însă un curios, ars de dorința de a vedea aveau chipul zeiței pe care o cinstea, se apropie de perdea și o dădu de-o parte. Și ceea ce constată il îngrozî: înapoia perdelei nu se afla nimic. (ap. Clément Oberhammer, *Nouveau recueil d'exemples*, trad. M. Grandclaude, ed. 2 Mulhouse — Tournai, 1936, pp. 14—15).

Așa se întâmplă și cu atîția dintre noi creștinii. Arborăm virtuți care dacă sîntem cercetați mai de aproape, se constată că în realitate nu le avem. O facem aceasta pentru că sîntem fățarnici.

Nepotrivirea dintre fond și formă e o racilă care roade adînc viața noastră spirituală și ea trebuie stîrpită. Creștinul adevărat se străduiește nu să pară bun, ci să fie într-adevăr bun. De aceea el nu se va împopoțona cu însușiri pe care nu le are, ci se va comporta firesc și simplu, potrivit zicerii: „ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul”.

E mai bine să nu te înșeli nici pe tine nici pe alții pretinzînd că ai virtuți care în fond îți lipsesc. În felul acesta îți dai seama, tu în primul rînd, cine ești cu adevărat și ce mai ai de făcut spre a deveni virtuos. Pe de altă parte nici nu te faci de ris în fața acelor care, oricît ai căuta să te prefaci, își dau seama de ceea ce valorezi. Un dascăl al Bisericii povestește în acest sens o anecdotă care e bine să ne-o reamintim:

„Se spune că un prestidigitator din Alexandria dresase, prin agilitate, o maimuță să danseze pe scenă ca o dansatoare; îi punea masca de rigoare și costumul potrivit rolului; creindu-și un cor, prestidigitatorul cîștigase o frumoasă reputație grație maimuței care dansa după ritmul cîntecului și care, prin toate cîte făcea și părea că face, își ascundea firea. Cum spectatorii erau captivați de acest număr excepțional, cineva inteligent dintre cei de față arătă, printr-o glumă, celor extaziați, că maimuța era tot maimuță. În timp ce toți aclamau și aplaudau evoluțiile orchestrice ale maimuței, care se mișca în perfectă armonie cu cîntecul și cu intonația, glumețul inteligent aruncă pe scenă cîteva din acele lucruri de mîncare care atrag lăcomia unor astfel de animale. Cînd văzu migdalele împrăștiate în fața corului, maimuța nemaîntîrziind nici o clipă și uitînd de scenă, de aplauze și de podoabele costumului, se îndreptă spre fructe și culese cu palmele mîinilor tot ce găsi. Pentru ca masca să nu-i incomodeze gura, ea și-o scoase la iuțea sfîșiind cu unghiile înfățișarea-i falsă. Isprava maimuței provocă, în loc de laude și de admirație, un imens hohot de ris printre spectatori, iar ea apărea hidoasă și ridiculă dintre rămășițele măștii” (Grigorie al Nisei, Despre sensul numelui sau profesiunii de creștin, Migne, P. G. XLVI, 240 C — 241 B).

Atîția dintre noi sîntem asemenea maimuței din poveste: ne străduim să părem cum nu sîntem în realitate, spre a culege admirația semenilor noștri, dar se ivește totdeauna prilejul cînd vrînd nevrînd ne dăm în vileag adevărata fire. Decît să ajungem de ris, mai bine să ne comportăm așa cum sîntem, naturali, neîngăduindu-ne însă nici un pic de oboseală în strădania de a ne desăvîrși.

Fariseismul, fățarnicia nu sînt de nici un folos. Ele constituie o piedică în calea desăvîșirii. Noi trebuie să îmbinăm continuu în viața noastră fondul cu forma, faptele bune cu care ținem să aparem în fața

semenilor avînd mereu un temei real în sufletul nostru. Făcînd așa vom realiza simplitatea, firescul de care vorbeam.

Să ne ajute Dumnezeu să nu fim niciodată asemenea acelor fari-sei pe care i-a condamnat Mintuitorul Hristos pentru că „una spuneau și alta făceau”. Binele cu care ne vrem împodobiți să zacă și în inima noastră, acum și pururea.

Preot N. SEBEȘAN

POEZIA CRĂCIUNULUI

Meditație la Ajunul Nașterii Domnului

E mult de atunci. Au trecut aproape două milenii de cînd într-un staul din Vifleemul Iudeii s-a născut un Prunc menit a deveni piatră de hotar între două lumi. Stihiiile toate s-au cutremurat, iar eco-ul evenimentului dăinuie mereu. Catapeteasma ce acoperea ochii noștri și ne ținea în întunericul păcatului a fost sfîșiată. De aceea în simbolismul său naiv dar adînc, melodul bisericesc poate spune :

„Nașterea Ta Hristoase Dumnezeule
Răsărit-a lumii Lumina cunoștinței”.

E momentul pe care colindătorii îl vestesc cu prilejul sărbătorii de acum. E praznicul Nașterii Domnului ; e Crăciunul.

În zilele acestea de mare taină, cînd umbrele nopții stăruie peste străzi, peste case, peste ogrăzi și se desprind ușor de pe somnul din ferestrele negre trecînd nevăzute ca duhurile prin ziduri ca să se topească în lumea unde viii n-au intrare, cînd la curmătură se prelinge ața de argint a soarelui apune și noaptea de iarnă a îmbrăcat culorile împărătești, cînd pe bolta albastră sclipește aurul luceafărului scînteind proaspăt în spuza de ger a văzduhului și luminează alb hlămida de blană scumpă de pe umerii acoperișurilor, în ceasurile acestea cînd Sfîntul Prunc va primi povara lutului și Sfînta Maică botezul durerii pentru trezirea și mîntuirea noastră, e atîta liniște și pace, atîta duioșie și melancolie...

Dacă liniștea neclintită care domnește acum peste firea încă în puterea vrajei nopților acestora de poveste ar intra în suflete și le-ar potoli, poate am avea răgaz să ne amintim de învățătura Cuvîntului înomenit și poate am avea răgaz și să ne dăm seama că viața ar trebui să fie totdeauna frumoasă, că pacea din suflete ar aduce pacea între oameni și înfrățirea din fire ar putea face loc bunei învoiri așa cum a venit s-o răsădească Mintuitorul.

Cită poezie în toată această coborire a Fiului lui Dumnezeu între creaturi. A venit ca prunc și poate de aceea, cei mici în special, sint cei care o înțeleg mai bine, așa cum este ea concretizată în imaginea darnicului Moș Crăciun.

Cine nu-și aduce aminte de mai mult sau mai puțin îndepărtatul timp când toată grija noastră, de cum se lăsau omăturile peste pământ, era să smucim săniuța de după ușă și s-o pornim pe cine știe unde. Rebegiți de frig, cu năsururile roșii și smirciite, cu mâinile ciocan și picioarele sloi urcam de cincizeci de ori dealul și, când veneam acasă eram calzi cu trupurile aburinde de viață, cu albastrul ochilor așa de proaspăt că toată povara vieții se topea pe chipul luminat de bucurie al mamei... De cum ne simțea că venim cu ceata copiilor hăulind de bucurie, gilgiind de râs și voie bună, ascundea repede lucrul: am aflat abia mai târziu că sta săptămîni multe, nopți și zile întregi croșetînd, brodînd, cosînd hăinuțe și ciorăpei, așternuturi pentru paturi mititele, perdeluțe și covorașe, pentru casele de păpuși; înșirînd lanțuri de hîrtie colorată, netezînd șuvițe de beteală, dregînd aripi de îngeri atinse de luminări, învelînd bomboane, poleînd nuci și îmbrăcînd mere în hîrtii aurite. Noi nu știam. Noi știam că Moș Crăciun le are toate într-o traistă destul de mare ca să încapă în ea darurile pentru toți copiii pămîntului și fericirea noastră era întreagă atunci, pentru că n-o puteam măsura și nu eram reduși la realitatea justelor proporții ca azi.

În ziua de Ajun toată casa era numai un zvon de miresme, de nuci și prune uscate, de turtă dulce și cozonaci de... Oh, Doamne, cine nu poartă în suflet buchetul copilăriei pritocit cu grijă și în mare taină în inima de copil de o mamă bună. Așteptam apoi venirea lui Moș Crăciun, încredințați fiind să el nu se va supăra pe noi, căci am fost cumînți, că va fi darnic.

Și după ce trecea în grabă, nevăzut de nimeni lăsînd tot felul de daruri, bucuroși la culme, recitam poezioare, cu ochii pironiți pe pachetelele albe de sub poalele de cetină:

„Moș Crăciun cu barbă albă,
Moșul nostru drag și bun...“.

Ce frumos și simplu se desfășurau toate. La fel colinzile și cîntecele de stea, pe care le cîntam cu multă însuflețire!

De aceste sfinte lucruri ne aducem aminte acum repetînd melodiile pe care le avem toți pe buze:

„Steaua sus răsare
Ca o taină mare
Steaua luminează
Și adeverează“.

Coborîndu-ne cu ani în urmă pe firul vieții, parcă devenim mai buni, mai curați. Uităm de tot ceea ce zbuciumul de fiecare clipă a adaus sufletului nostru îngreunîndu-l. Și Doamne, cît este de bine ca

pentru o clipă cel puțin să fim iar acei copii din fața pomului de Crăciun încărcat de luminițe, să cădem în genunchi și să mai rostim încă odată, o singură dată numai, dar din străfundul ființei noastre :

„Tatăl nostru care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău, fie împărăția ta, facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pe pământ...”.

Preot N. DIACONU

„PLINIREA VREMII”

Praznicul Nașterii Domnului sau Crăciunul

Istoria lumii e presărată cu evenimente deosebit de importante care se păstrează în amintirea oamenilor și rămân treze în conștiința generațiilor. Creștinismul își are și el istoria proprie marcată de fapte pe care le reținem, ne bucurăm de ele, ne înalță, ne întăresc. Unul dintre cele mai importante este Nașterea lui Hristos.

Cînd s-a petrecut aceasta? „La plinirea vremii” spun Scripturile (Galateni 4, 4). A trebuit să treacă un interval de timp pînă cînd oamenii de atunci și-au putut însuși pregătirea necesară din partea Providenței divine, în vederea primirii Mîntuitorului. Lumea veche trebuia să-și dea seama de prăpastia în care căzuse, de neputința ridicării proprii, de necesitatea absolută a venirii Mîntuitorului. Numai atunci putea înțelege gestul bunătății lui Dumnezeu care îl făcea pentru binele și fericirea oamenilor. Și apoi alipindu-se cu toată dragostea lor, cu toată credința, cu toată virtutea și tot cugetul de cerescul izbăvitor, să-l asculte și să se integreze voinței lui Dumnezeu.

Venirea Mîntuitorului, timpul, locul, împrejurările trebuiau cunoscute de cît mai mulți. Hristos venea o singură dată și pentru toată lumea iar mîntuirea trebuia să devină bun al tuturor.

Prima făgăduință a lui Dumnezeu că va trimite un izbăvitor o face îndată după căderea în păcat. Dumnezeu spune șarpelui că se va naște cineva din femeie care îi va zdrobi capul : „Vrăjmășie voi pune între tine și între femeie și între sămînța ta și sămînța ei ; acela va zdrobi capul tău și tu vei păzi călcîiul lui” (Facerea 3, 15). Chiar strămoșa noastră Eva spera că va naște pe Cel prezis. Apoi alte multe femei și mame au purtat în suflet această arzătoare dorință. De marea cinste nu s-a învrednicit însă decît aceea care prin viața ei neprihănită să merite a primi în sinurile ei pe Mîntuitorul.

Pregătirea în vederea primirii lui Mesia s-a făcut pe două căi : la „neamuri” și la poporul „ales”, ales de Dumnezeu să păstreze curată revelația. Neamurile păgîne erau pregătite prin legea morală na-

turală (Romani 1, 19—20; 2, 15) care se manifesta în conștiință. Ea îi spunea fiecăruia dacă o faptă e bună sau e rea. Ea păstra înclinația spre bine, adevăr și spre Dumnezeu. Prin experiența religios-morală se întărea sentimentul vinovăției, al părăsirii de către Dumnezeu, al neputinței și dorința după un ajutor „de sus”. Pregătirea „neamurilor” s-a făcut și în chip pozitiv, prin reminiscențe din revelația primordială și diferite acțiuni ale providenței divine. Preoții lor, poezii, vestalele, oracolele, transmiteau licăriri de lumină în privința timpului venirii, împrejurărilor etc. Unele mituri păgine vorbesc de un șarpe răufăcător, altele de originea divină și nașterea din Fecioară a Celui ce va să mîntuiască lumea. Altele indică timpul venirii. Prezența magilor la nașterea lui Iisus e o dovadă că Orientul păgîn aștepta un Izbăvitor, cunoștea locul și timpul, ca și semnele venirii Sale.

La iudei s-a păstrat cu toată sfințenia făgăduința primordială (protoevanghelia). Apoi patriarhii primesc mai precis făgăduința Răscum-părătorului. Li se descopere că printr-un urmaș al lor se vor binecuvînta toate neamurile pămîntului (Facerea 22, 18; 26, 4; 28, 14). Prin profeți Dumnezeu a descoperit precise și numeroase știri. Sub sfînta cupolă a nădejdi, luminile cerești ale profeților devin flăcări. Se precizează exact timpul venirii Mîntuitorului, cu peste 400 de ani înainte (Daniel 24, 26). Cu 700 ani înainte de Naștere, Dumnezeu descoperă prin profeți că Hristos se va zămisi dintr-o Fecioară (Isaia 7, 14), că Fecioara și după ce va naște va rămîne tot fecioară. Deci la naștere se va produce o minune, zămisirea însăși fiind o minune: „Și Domnul mi-a zis: Poarta aceasta va fi închisă, nu se va deschide și nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeu lui Israil a intrat pe ea. De aceea va fi închisă” (Iezechiel 44, 2). Nașterea se va întîmpla în mica cetate Betleem (Miheia 5, 2). El nu va veni cu asprime ci blînd și smerit, călare pe asin (Zaharia 9, 9). Cu 500 de ani înainte de naștere s-a prezis că Mesia va fi vindut pe 30 de arginți (Psalmul 41, 9; Zaharia 11, 12), că va pătimi (Zaharia 13, 7; Isaia 52, 14; 53, 7), că va muri între păcătoși dar va mijloci pentru păcătoși (Isaia 53, 12). Întreaga viață și activitate a Mîntuitorului se poate reconstitui din profeții. Pentru exactitatea datelor prezise Isaia este numit „protoevanghelist”.

În nădejdea venirii lui Mesia au adormit toți dreptii Vechiului Testament și toți cei ce prin viața lor curată au săvîrșit binele, au slujit dreptății și adevărului, s-au străduit să împlinească virtuțile ce aseamănă cu Dumnezeu.

Nașterea lui Hristos s-a întîmplat astfel la „plinirea vremii”. În Fecioara Maria se împlinesc proorociile. Ea naște pe Mîntuitorul în Betleem, exact așa cum a fost prezis. Originea lui e divină (Luca 1, 35). El vine smerit, nu în palate ci în ieslea săracă a unui staul sub privirea blîndă a dobitoacelor și sub puzderia miriadelor de stele. Vine să mîntuiască lumea și pornește de la cele mai de jos, mai neputincioase, ca să ajungă apoi la cele mai înalte. Venea să deschidă tu-

tuturor cerul „ca toți să se mintuiască” (Matei 16, 24 ; Luca 9, 23), lasă credinciosului voința liberă să meargă pe calea care o vrea dar îi spune : „Eu sint calea, adevărul și viața” (Ioan 14, 6). Înțelepții magi vin din depărtări ca să I se închine. Cerul a săltat de bucurie iar îngerii cântau : „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie” (Luca 2, 14). Păstorii aduc daruri și-L omagiază pe Noul-născut. Se vor bucura de El, mai târziu, toți năpăstuiții, sclavii, cărora le propovăduia egalitatea, eliberarea, păcătoșii întorși de la păcatele lor, bolnavii tămăduiți și toți cei ce căutau mîntuirea. Alții I-au făcut opoziție. Patima, egoismul, lăcomia, ura, perfidia, minciuna... se ridică împotriva Lui : „Oricine făptuiește rele urăște lumina și nu vine la lumină” (Ioan 3, 20). Bătrînul Simeon spune profetînd Sfintei Fecioare Maria referitor la Iisus : „Acesta este pus spre căderea și ridicarea multora... și ca un semn care va stîrni împotriviri... ca să se descopere gîndurile multor inimi” (Luca 2, 34—35). Irod lovește primul. Urzește planul uciderii. Dumnezeu ocrotește viața Pruncului. Menirea Lui nu era plinită. „Iosife, scoală-te, ia Pruncul și pe mama Lui și fugi în Egipt și stai acolo pînă îți voi spune fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-L ucidă” (Matei 2, 13). Dreptul Iosif adună în grabă ce putu, „a luat noaptea Pruncul și pe mama Lui și a plecat în Egipt” (Iuda 5, 15). La vreme potrivită primește poruncă în vis prin înger : „Iosife ia Pruncul și pe mama Lui și mergi în pămîntul lui Israel, căci au murit cei ce căutau viața Pruncului” (Matei 2, 20). „Iosif, sculîndu-se, a luat Pruncul și pe mama Lui și a venit în pămîntul lui Israel” (Matei 2, 21). Prin repetatele cuvinte adresate de înger lui Iosif, „scoală-te ia Pruncul și pe mama Lui”, se subliniază un adevăr. Iosif nu dormea. Prin cuvîntul „scoală” se indică o poruncă urgentă. Se cerea o acțiune promptă de absolută necesitate ; adică ridicăți-vă imediat și plecați. „Ia Pruncul și pe mama Lui” repetat, conține o precizare : ia pruncul, nu ia-ți copilul. „Și pe mama Lui”, nu pe femeia ta, căci bătrînul și bunul Iosif era pentru mama și Pruncul Sfînt, ocrotitor. El era rudenia Sfintei Fecioare și rînduit de Dumnezeu pentru ocrotirea Familiei Sfinte. Copilul era al Tatălui Ceresc, era Logosul divin intrupat (Ioan 1, 14) din Fecioara Maria, zămislit prin umbrirea Duhului Sfînt (Luca 1, 35) cum arătase îngerul la Bunavestire : „Pentru aceasta și Sfîntul ce se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema” (va fi), Fecioara Maria este numită a doua Evă, pentru că prima Evă prin neascultare a pierdut neamul omenesc, I-a dus spre moarte. Maria prin ascultare I-a dus la viață. Ea a renăscut în har neamul omenesc prin Iisus Hristos. Dacă Eva e mamă trupească, Maria e mamă duhovnicească, mamă a lumii noi.

Evenimentul nașterii Mîntuitorului îl serbăm și ne bucură azi. Ne-a bucurat și în anii trecuți și ne va bucura în fiecare an, pe noi și copiii noștri, cum s-au bucurat părinții, bunicii, moșii și strămoșii noștri și toate generațiile de creștini de la Hristos încoace. Această bucurie s-a accentuat prin veacuri primindu-și adevărata ei dimensiune.

Ce înălțător cîntă acest eveniment sfînta noastră Biserică prin textele cîntărilor ei : „Tatăl bine a voit, Cuvîntul trup s-a făcut și Fecioara a născut pe Dumnezeu om. Steaua vestește, magii se închină, păstorii se minunează și făptura se bucură” (hvalite, stihira 2).

Prăznuind Crăciunul ne vin în minte cuvintele Mîntuitorului Hristos : „Eu nu numai pentru aceștia (Apostoli și ucenici) mă rog, ci și pentru cei ce vor crede prin cuvîntul lor în Mine (Ioan 17, 20). Rugăciunea Lui a ajuns pînă la noi și focul ei simțim că ne învăpăiază sufletul de credință, căci și noi sîntem cei ce credem prin cuvîntul Apostolilor, în Iisus Hristos. „Pentru că ai văzut Tomo, ai crezut ; fericiți cei ce n-au văzut și au crezut !” (Ioan 20, 29). Ești fericit Tomo că ai ajuns să te convingi de realitatea Mea. Ai mers pînă acolo încît ai atins ranele cu mîna ta. În sufletul tău nu mai încapă îndoială, adevărul e deplin. Dar mare merit au cei ce n-au văzut și au crezut. Au crezut prin cuvîntul vostru și vor crede. Noi îi ferim pe martorii și propovăduitorii lui Hristos (Faptele Apostolilor 2, 32) și sîntem încredințați că mărturia lor este adevărată (cf. Ioan 21, 24 ; 1 Ioan 1, 1—3 ; II Petru 1, 16—17). Cu fiecare an această bucurie se înnoiește. În fiecare an Hristos se naște ca fiecare generație de creștini ce vine în lume să știe și să cunoască harul și ajutorul dat de Dumnezeu, de mîntuirea adusă prin Iisus Hristos.

În această bucurie nu uităm de aceea care a fost din veac profețită, de aceea care a împlinit profețiile, care a dăruit trup din trupul său Fiului lui Dumnezeu, L-a născut, crescut, ocrotit, împreună suferind ; de aceea care a avut bucuria să fie numită de arhangel „plină de dar” ..., „binecuvîntată între femei” (Luca 1, 28 și 42), „Maică a lui Dumnezeu” (Luca 1, 43) ; prin a cărei cuvînte vorbește Duhul Sfînt zicînd : „Că Dumnezeu a căutat spre smerenia roabei Sale și iată de acum mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Cel puternic și Sfînt este numele Lui” (Luca 1, 48—49) ; de aceea pe care psalmistul profet o vede în ceruri alături de Fiul său încununată de mărire. „De față a stătut împărăteasa de-a dreapta Ta, în haină aurită, îmbrăcată și prea înfrumusețată” (Psalm 44, 11).

Biserica îi acordă cuvenita cinstire „ca Maicii lui Dumnezeu”. Prin cîntări teologhisind o ferim zicînd : „De Dumnezeu Născătoare Fecioară, ceea ce ai născut pe Mîntuitorul, șters-ai blestemul cel dintîi al Evei ; că Maică te-ai făcut bunăvoinței Tatălui, purtînd în brațe pe Dumnezeu Cuvîntul întrupat. Nu suferă taina ispitire ; numai cu credință toți o mărim strigînd cu tine și zicînd : negrăite Doamne, mărire Ție” (stihira a 3-a, laude).

CATEHEZĂ DESPRE CRITERIILE DE APRECIERE A FAPTELOR MORALE

I. *Ascultarea* : Libertatea voinței în săvârșirea faptelor.

II. *Introducere* — Pregătirea apercetivă.

Ce învață Sfinta Scriptură despre crearea omului? „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său... și după asemănarea sa...” (Facerea 1, 26—27). Cu ce a înzestrat Dumnezeu pe om dintru început? De ce daruri sufletești l-a învrednicit? I-a dat *rațiune și voință liberă*, deci l-a făcut ființă morală, avînd posibilitatea să-și impună sau să-și interzică săvârșirea unui act în vederea unui scop și conform cu ideea de bine. Este omul autorul faptelor sale? Incontestabil, omul este săvîrșitorul faptelor sale — deci al moralității! Putem vorbi în lumea animală de fapte raționale și libere? Nu! De ce? Fiindcă animalele se conduc după instincte. Obişnuit, cum numim faptele omenești, raportate la legea morală? *Morale* sau *imorale*, după cum voința făptuitorului este conformă sau în opoziție cu legea morală, cu Binele, care este Dumnezeu.

III. *Anunțarea subiectului*. Astăzi ne oprim asupra posibilității creștinului de a determina caracterul moralității, a distinge cu precizie — caracterul moral sau imoral al faptelor sale. Aceste mijloace de care dispune creștinul — în această lucrare poartă numele de: „*Criteriile de apreciere a faptelor morale*”.

IV. *Tratarea* — În lumina învățăturii creștine, scopul omului este *desăvîrșirea*. „*Fiți desăvîrșiți, precum și Tatăl vostru este desăvîrșit*” (Matei 5, 48). În vederea împlinirii acestui scop, se cere să ne conformăm voii lui Dumnezeu, așa cum ne exprimăm în rugăciunea „Tatăl nostru”: „*Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pămînt*”. (Cererea a treia). Voia lui Dumnezeu o cunoaștem din „legea morală naturală” (Romani 2, 14) și din „Legea pozitivă”, descoperită de Dumnezeu în Vechiul Testament, prin profeți și în Noul Testament, prin Iisus Hristos.

Conformindu-ne voii lui Dumnezeu săvîrșim *fapte morale* (bune), împotrivindu-ne voii lui Dumnezeu, săvîrșim *fapte imorale* (rele). Sau, altfel spus, orice acțiune liberă, conformă cu voia lui Dumnezeu, revelată în Iisus Hristos, este bună; orice acțiune liberă, neconformă cu voia lui Dumnezeu revelată în Iisus Hristos este rea.

Cînd folosim cuvîntul „faptă” sau „acțiune liberă” în definirea moralității, e necesară o precizare, spre a înlătura orice nedumeriri: Cuvîntul „faptă” nu se referă numai la aspectul ei văzut, ci în primul rînd, la izvorul din care purcede, la sufletul în care se zămislește; acolo este rădăcina ei, seva dătătoare de viață, din care răsar frunzele, florile și roadele.

Mîntuitorul subliniază — în repetate rînduri — valoarea faptelor omenești, precum și necesitatea lor (Matei 5, 16; 7, 16 și 21). Incon-

testabil, că Mintuitorul nu vorbește despre fapte ca fiind împlinirea pur exterioară a Legii, așa cum le făceau fariseii. Pe aceștia îi vestește, numindu-i „morminte spoite, care pe dinafară arată frumoase, iar înăuntru sînt pline de toată necurătenia” (Matei 23, 25—27). Nu fapta este esențială, ci „inima omului”. Din inimă ies toate : cuvinte și fapte. „Din inimă ies : gînduri rele, ucideri, adultere, destrăbări, furtisaguri, mărturii mincinoase, hule” (Matei, 15, 18—19). Moralizarea pornește dinăuntru înafară. Mintuitorul s-a pronunțat în această privință, interpretînd porunca a VI-a și a VII-a din Decalog, în „Predica de pe munte” (Matei 5, 21—28). Morala Ortodoxă pune accentul pe aspectul lăuntric al moralității, pe „voința cea bună”, pe „ochiul curat și luminat”, dar apreciază și faptele bune ca roade firești ale luminii lăuntrice. Faptele rele vădesc întunericul dinăuntru...

În această ordine de idei, se impune următoarea precizare : cînd este vorba de examinarea faptelor, de cîntărirea lor, de judecarea lor, ele pot fi privite din două puncte de vedere : *subiectiv și obiectiv*. *Subiectiv*, cînd avem în vedere raportul dintre voința autorului faptei și scopul urmărit de el prin fapta respectivă. Ex. : faci milostenie, nu pentru a ajuta pe aproapele, ci spre a fi lăudat de oameni. *Obiectiv*, cînd avem în vedere raportul dintre fapta în sine — desprinsă de intenția și voința făptuitorului — și legea morală. Ex. : milostenia o primim numai în raport cu legea morală.

Spre a putea aprecia valoarea morală a unei fapte, a bunătății sau răutății ei, este absolut necesar s-o privim deopotrivă obiectiv și subiectiv, adică să ținem seama de o parte de condițiile în care se prezintă persoana celui care săvîrșește fapta, de raportul dintre faptă și intenția săvîrșitorului, iar de altă parte de raportul dintre faptă în sine și legea morală.

Morala creștină ne pune la îndemînă trei elemente (semne, izvoare), puncte de vedere prin care se judecă moralitatea unei acțiuni. Acestea sînt : *Criteriile de apreciere a faptelor morale* (Cuvîntul „criteriu” derivă de la latinescul „criterium”, care, la rîndul lui, își are obîrșia în grecescul „krino”, care înseamnă a judeca, a aprecia dintr-un anumit punct de vedere sau din mai multe un fapt, o problemă, o valoare). Criteriile moralității sînt punctele de vedere prin care se judecă moralitatea, valorificarea unei acțiuni. Ele sînt în număr de trei : *obiectul, scopul și împrejurările acțiunii morale*.

Prin *obiectul* unei fapte înțelegem fapta în sine după cuprinsul său. Privite după obiectul lor, unele fapte sînt bune, altele sînt rele. Spre ex. : dreptatea, milostenia, cumpătarea etc. . . sînt bune după obiectul lor, de vreme ce furtul, crima etc. sînt rele după obiectul lor.

Obiectul are mare importanță în determinarea moralității unei fapte ; cele bune sînt poruncite de legea morală, cele rele sînt interzise de legea morală. O faptă rea după obiectul ei nu poate fi îngăduită de morala creștină, indiferent de scopul pentru care este făcută. Dictonul : „Scopul scuză mijloacele” (machiavelismul) este inadmi-

bil din punct de vedere creștin. (Machiavelismul își are originea la Nicolo Machiaveli, diplomat florentin — 1469-1527, care a scris cartea „*Principele*”, în care a propus orice mijloace pentru atingerea scopului: minciună, viclesug, trădare, sforărie, corupere etc...).

Prin *scopul unei fapte* se înțelege motivul pentru care ea a fost săvârșită, sau, mai exact, ceea ce urmărește făptuitorul prin fapta sa. Ex.: Scopul milosteniei este alinarea suferințelor aproapelui, scopul minciunii este inducerea în eroare a aproapelui... Scopul poate fi *apropiat* sau *îndepărtat* (final). Scopul apropiat al unui pictor ar fi câștigul bănesc, iar scopul final ar fi gloria. Pe linie strict creștină, scopul credinciosului este preamărirea lui Dumnezeu prin împlinirea voii Lui și desăvârșirea lui morală. Orice activitate ziditoare, deci cuprinsă în dispozitivul voii lui Dumnezeu, în viața pămîntească, urmărește un scop imediat, folositor, (ex. satisfacția conștiinței, alinarea suferinței, etc.), dar și un scop final, zidirea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt: Din punct de vedere moral — creștin, nu există *fapte indifferente*, decît în abstract, fiindcă a te plimba sau a practica un joc distractiv... nu sînt fapte indifferente, ele se fac cu un scop (recreere, destindere, sau unul negativ de a spiona pe cineva sau câștiga bani trișînd...). Pentru creștin, regula este cea rămasă de la Sf. Ap. Pavel: „*Ori de mîncăți, ori de beți, ori altceva faceți, toate spre mărirea lui Dumnezeu să le faceți*” (I Corinteni, 10, 31).

O faptă bună cu privire la obiectul ei, printr-un scop bun spre care se îndreaptă își poate mări bunătatea, după cum își poate mări răutatea. Ex.: ajunarea e faptă bună în sine, dar dacă o faci pentru iertarea păcatelor aproapelui, bunătatea ei sporește, după cum furtul rău în sine, devine și mai rău, dacă îl faci spre a lăsa pe vrăjmașul tău într-o lipsă totală.

Imprejurările reprezintă situațiile sau condițiile în care se desfășoară o faptă. Ele dau faptei un caracter particular, prin care ea se deosebește de alte fapte de același fel. Aceste situații se referă — deopotrivă — la obiectul și subiectul faptei, precum și la modul de desfășurare și săvîrșire a faptei.

Imprejurările care influențează asupra moralității unei fapte răspund la următoarele întrebări: Cine? ce? unde? prin ce mijloace? pentru ce? cum? cînd? (quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando?). Răspunsul la fiecare întrebare arată o situație care dă caracteristică faptei respective.

Cine? Răspunsul la această întrebare ne dă lămuriri asupra persoanei făptuitorului, arată situația lui socială, culturală, profesiunea, vîrsta — tînăr, bătrîn...; de aici depinde și calitatea faptei săvîrșite. Ex.: milostenia unui om avut e de mai mică valoare decît a unui om sărac. Ex. văduva din Evanghelie (Luca, 21, 1—4). Tot așa, mai mare păcat este furtul unui om bogat decît furtul unui om lipsit. Cazul lui Jeân Valjean din „*Mizerabilii*” de V. Hugo.,

Ce ? Răspunsul la această întrebare arată cantitatea sau calitatea lucrului folosit. Spre ex. : la furt, bunul furat aparține Bisericii, părinților, unui sărac sau unui bogat, dacă are valoare mai mare sau mai mică etc...

Unde ? Răspunsul arată locul unde s-a săvârșit fapta, spre ex. : pe stradă, acasă, în biserică, în cimitir, în pădure etc.

Prin ce mijloace ? Răspunsul la această întrebare arată mijloacele de care s-a folosit săvârșitorul ; a făcut el fapta sau prin intermediar, sau a fost instrumentul altuia. Spre ex. : pentru a înșela, s-a folosit de minciună, făgăduință, jurămint, amenințare...

Pentru ce ? Răspunsul arată scopul faptei urmărit de către săvârșitor. Spre ex. : a făcut fapta pentru a ajuta pe cineva, pentru a înșela...

Cum ? sau în ce chip ? Răspunsul la această întrebare arată — de o parte — starea suflească a făptuitorului, iar — de altă parte — modul în care s-a săvârșit fapta. Spre ex. : din dragoste, din ură, cu pregătire, în stare de beție, furie, neglijență, cu lemn, cu fier etc....

Cînd ? Răspunsul la această întrebare arată timpul cînd s-a săvârșit fapta (ziua, noaptea, în timpul Sf. Liturghii, în post, în ajun).

Împrejurările își au importanța lor în determinarea moralității faptelor. Ele pot schimba caracterul moralității faptelor omenești, precum și gradul moralității. Datorită împrejurărilor, o faptă bună poate să devină mai bună sau mai puțin bună, din faptă bună să devină faptă rea. Ex. : ajutorarea într-o situație foarte grea pentru semenii, mărește valoarea morală a faptei. Cazul cu Samarineanul milostiv. În cazul postului și rugăciunii, cînd nu se fac „să nu știe stînga ce face dreapta”, ci spre a fi lăudați de oameni, valoarea lor scade.

V. *Recapitulare*. Criteriile moralității nu cuprind toate aspectele vieții. Ele sînt puncte de reper pentru definirea moralității în situațiile mai frecvente. *Obiectul* stabilește moralitatea obiectivă a acțiunii, determină de o parte *genul moralității* (fapta e bună sau rea), precum și *specia* acesteia (ce fel de faptă este : virtute sau păcat). *Scopul* precizează moralitatea subiectivă a faptei și-i stabilește în mod definitiv caracterul moral... *Împrejurările* influențează moralitatea faptei, aducînd anumite nuanțări în moralitatea obiectivă și subiectivă a faptei. Smințește sau zidește...

Regula de urmat e următoarea : „Pentru ca o faptă să poată fi socotită bună, e necesar să fie bună cu privire la toate cele trei elemente ale ei ; în timp ce, pentru ca o faptă să fie rea, e de ajuns să fie rea numai cu privire la unul din cele trei elemente. Astfel, milostenia spre a fi o faptă cu adevărat bună (după obiect e bună), ea trebuie să fie bună și cu privire la scop (să fie făcută pentru a-l ajuta pe aproapele, nu pentru a atrage lauda oamenilor), de asemenea trebuie să fie bună și cu privire la împrejurări (să nu faci milostenia cînd ești beat, sau din lucruri de furat). Postul e o faptă bună după obiect, dar dacă îl faci din zgîrcenie sau pentru lauda oamenilor, devine faptă rea (e

postul zadarnic ca al fariseilor" (ap. I. Zăgrean, *Morala creștină*, București, 1974, p. 97).

VI. *Asocierea*. Folosind, „criteriile moralității” ca judecăți de apreciere a faptelor, creștinul care vrea sincer să se realizeze, își cristalizează în minte trei noțiuni: *moral*, *imoral* și *amoral*. Ce se înțelege prin *moral*? Realizarea binelui — după obiect, scop și împrejurări. *Imoral*? Împotrivirea la realizarea binelui... Cît privește noțiunea de *amoral* — luată strict etimologic — înseamnă fără morală, indiferent față de orice manifestare a conștiinței. La amoral nu există nici un conflict între conștiință și conduită... Avînd lămurite noțiunile de moral și imoral, ușor dăm calificativul unei acțiuni libere a omului. Spre ex.: conduita fariseilor și cărturarilor (evlavia lor), departe de a fi în nota celor trei criterii ale moralității; în schimb, aceea a creștinilor, este conformă cu voia lui Dumnezeu revelată în Iisus... (vezi Matei, cap. 23).

VII. *Generalizarea — Concluzia*. Pentru a se realiza ca ființe raționale și libere, spre a-și dobîndi mîntuirea, creștinii sînt datori să săvîrșească fapte morale după cele trei criterii conformîndu-se voii lui Dumnezeu revelată în Iisus Hristos, nu incidental, ci permanent.

VIII. *Aplicarea*. Criteriile moralității sînt puncte de sprijin și de orientare pentru preoți în munca lor duhovnicească. Folosirea lor — cu deosebire la Taina Mărturisirii — dă rezultate bune. Sînt povățuiri pentru duhovnic — spre a nu aluneca nici în rigorism moral, nici în laxism. Sînt de folos tuturor creștinilor, spre a putea judeca — în cunoștință de cauză — moralitatea faptelor lor. Lucrînd astfel, conștiința lor creștină va ciștiga în sensibilitate, și vor găsi calea mîntuirii. Ei vor îmbrățișa iubirea ca legea supremă a moralei creștine și motiv al oricărei fapte a vieții lor. Se va întări solidaritatea dintre ei, lucrînd pentru binele obștesc.

Se recomandă cartea: „*Carte foarte folositoare de suflet — despărțită în trei părți, dintre care cea dintîi cuprinde: învățătura către duhovnic. A doua: Canoanele Sfîntului Ioan Pustnicul. Iar a treia: stăruire dulce către cel ce se ispoveduiește, tălmăcită din limba grecească* — București, Tipografia Cărilor Bisericești, 1929.

Preot IOAN BUNEA

P R O B L E M E P A S T O R A L E Ș I L I T U R G I C E

SIMEON, ARHIEPISCOPUL TESALONICULUI *

CUVÎNT DESPRE PREOȚIE

Iubite și întru Hristos al meu adevărat frate,

Noi sîntem datori după porunca Mîntuitorului să arătăm iubire tuturor oamenilor și mai ales fraților adevărați, care ne iubesc pe noi. Desigur, dragostea cea întru Dumnezeu este una singură, neîmpărțită și nedespărțită și pe aceasta sîntem datori a o împărții tuturor deopotrivă. Să facem însă acest lucru după exemplul Mîntuitorului Hristos, care este însuși iubire și în același timp săvîrșitorul iubirii. El s-a dat pe sine tuturor, însă fiecăruia s-a dat după natura, după felul

*) Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului a trăit și a activat la sfîrșitul veacului al XIV-lea și începutul veacului al XV-lea. Ca arhiepiscop al Tesalonicului a părăsit între anii 1410 și 1429, cînd a și decedat.

Prin felul cum și-a trăit viața și prin faptele pe care le-a săvîrșit el aparține celor mai virtuoși și mai de seamă bărbați, pe care i-a avut Biserica lui Iisus Hristos. Pentru aceste motive el a fost trecut în rîndul fericirilor și socotit întru toate asemenea cu Sfinții Părinți.

De la acest strălucit ierarh și mare scriitor bizantin, renumit în special ca dogmatist și polemist neîntrecut, ne-au rămas mai multe scrieri. Amintim dintre acestea pe cele mai însemnate și anume:

1. *Expunerea credinței ortodoxe*, studiu în care se ocupă și de cultul și tainele Bisericii.

2. *Expunerea învățăturii dogmatice în antiteză cu învățătura ereticilor.*

3. *Despre dumnezeieștile taine și despre cultul și rugăciunile Bisericii.*

4. *Despre simbolul credinței*, etc.

Opera teologică și literară a lui Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului, a fost tipărită pentru prima dată în grecește, la Iași, în Moldova, la anul 1683. În colecția Migne această operă a fost introdusă în întregime după publicațiile de la Iași și e cuprinsă în tomul 155, col. 24—1004, seria greacă.

În anul 1765 s-a tradus în românește, din îndemnul mitropolitului Grigorie al Ungro-Vlahiei, de către „smeritul Chezarie”. O mare parte din această operă a lui Simeon al Tesalonicului s-a tipărit atunci la București. După o sută de ani, adică la 1865 a fost retipărită, aceeași lucrare, tot la București, de către Toma Teodorescu. Atît din pricina limbii, care are acum o vechime de peste două sute de ani, cit și din pricină că traducătorul s-a ținut prea strîns legat de textul grecesc, traducerea este aproape improprie cititorului român.

În zilele noastre se accentuează tot mai mult și mai des necesitatea înnoirii metodelor pastorale ale clerului ortodox. Desigur, timpurile noi și viața cea nouă, cu marile ei reforme sociale și economice cer metode noi de pastorație creștină.

și după măsura în care-l vrea pe El, întocmai ca soarele, a cărui lumină luminează și strălucește deopotrivă tuturor, dar fiecare primește atîta cît dorește și cît poate ca să vadă din această strălucire. Drept aceea și zice Mintuitorul: „Eu iubesc pe cei care mă iubesc pe mine”.

Prin aceste cuvinte nu vrea să spună nicidecum că pe unii îi iubește și că pe alții nu-i iubește, ci spune că îi iubește pe toți deopotrivă, pentru că El însuși este iubire. Ceea ce vrea să ne spună însă prin aceste cuvinte este că Hristos nu constrînge pe cei care s-au îndepărtat de El, așa precum nu pretinde nici altora ca să-L iubească dacă nu voiesc, pentru că nu este nici în natura și nici în intențiunea Lui să respingă, sau să constrîngă pe cineva. El se dăruiește însă cu totul pe sine și ca cel ce este însuși iubire își descopere în chipul cel mai clar posibil întreaga sa iubire tuturor ce-L iubesc și doresc să se apropie de El. Tot astfel poruncește și Sfîntul Apostol, învățîndu-ne să arătăm purtarea noastră de grijă, mai întîi, față de cei ce au aceeași credință cu noi.

Deci la fel și eu, care sînt cel mai neînsemnat între cei mai mici, fiind însă credincios și din darul lui Dumnezeu preot și rob al lui Hristos, am datoria, ca după puterea mea, să-mi aduc aminte de poruncile Lui și mai ales de porunca iubirii care este capul și coroana tuturor poruncilor. Doresc ca prin această iubire să găsească Hristos puțin loc de sălășluire întru mine, ca la un iubit ucenic al său, precum însuși spune: „Cel ce rămîne întru dragoste, întru Dumnezeu rămîne, și Dumnezeu rămîne întru el”. Prin urmare, dator fiind a păzi și eu această poruncă a iubirii și a o arăta tuturor și mai ales celor ce mă iubesc pe mine, iată socotindu-te pe tine ca pe cel mai iubit frate al meu, îți arăt astăzi acest adevăr. Prin scrierea de față nu intenționez să-ți fac nici un fel de mustrare și nici nu vreau ca să-ți dau sfaturi. Ceea ce doresc este să-ți aduc aminte și să-ți cer să dai atențiune mai amănunțită slujbei căreia te-ai învrednicit. După cum știi, prin bună-tatea lui cea desăvîrșită, eu m-am învrednicit mai înainte de cît tine a

Clerul ortodox nu poate și nu trebuie să fie niciodată anacronic. El trebuie să țină pas cu vremea, cu viața, cu reformele și cu întreg progresul societății. El trebuie să se situeze totdeauna în miezul problemelor care agită lumea și să nu rămînă anchilozat în forme și tradiții care omoară.

Socotim însă că, înaintea oricăror reforme externe, e necesar să fie reformată conștiința preoților. Prin o asemenea reformă ei trebuie să devină oameni noi, oameni dedicați cu totul misiunii lor, oameni care se jertfesc cu entuziasm pentru binele și fericirea credincioșilor.

Am socotit că citirea și aprofundarea „Cuvîntului despre preoție”, scris de Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului, poate ajuta multora în verificarea conștiinței lor preoțești și poate înlesni săvîrșirea reformei sufletești, de care au trebuință atîția preoți.

Pentru aceste motive am tălmăcit din limba elinească acest „Cuvînt despre preoție” și prin mijlocirea tiparului îl trimitem tuturor celor interesați, spre a le călăuzi pașii pe toate căările activității pastorale, pentru binele lor, pentru binele credincioșilor pe care îi păstoresc și pentru binele patriei noastre iubite.

Traducerea s-a făcut după colecția Migne, seria greacă, t. 155, col. 954—976.

fi părtaş acestei sfinte slujbe și preot al lui Hristos și săvârșitor al sfintelor taine, al acestor mari și dumnezeiești lucruri, care sînt mai presus de mine.

Acuma însă iată că te-ai învrednicit și tu, să fi slujitor al lui Hristos și liturghisitor al Lui și să fii de față și să privești tainele și să te apropii de ele și să te împărtășești cu ele și vestitor al Evangheliei te-ai făcut. Acum nu mai ești stînjinit de nimica, ci neîmpiedecat și direct vezi focul cel dumnezeiesc. Acuma nu mai primești și nu te mai împărtășești cu sfintele taine cu ajutorul linguriței și prin mijlocirea unui serafim, adică a unui preot, precum făceai odinioară, ci tu însuși ai devenit serafim, învrednicindu-te de sfînta taină a preoției. Acuma nu mai ești chemat, ci tu chemi pe alții la rugăciune. Acuma cînd însuși ești purtător al darurilor cerești aduci tu pe alții în apropiere de Dumnezeu. Acuma chemi și îi îndemni pe credincioși să fie cu atențiune și îi aduci la Hristos și tu însuși te-ai făcut cale și îndrumător altora spre lumină. Ești întocmai ca un heruvim și vezi prin mijlocirea tainelor în întregime pe cel ce vede toate. Ești serafim purtător de foc și țiitorul cărbunelui celui viu. Ești scaun, pentru că întru tine se odihnește — prin săvîrșirea și împărtășirea cu Sfintele Taine — cel ce este pretutindeni prezent. Ești în sfîrșit inger pentru că slujești și liturghisești lui Dumnezeu. Și ești toate acestea nu după vreo închipuire oarecare ci real și adevărat, pentru că nu slujești unei închipuiri, ci aceluiași stăpîn care este înconjurat sus în ceruri de către cele fără de trupuri puteri. Întocmai precum slujesc netrupeștile puteri sus în ceruri așa săvîrșești tu jos pe pămînt aceeași slujbă, pentru că ziditorul tuturor a rînduit să se săvîrșască aceeași liturghie atît sus în cer cît și jos pe pămînt.

Creatorul a săvîrșit aceeași lucrare, atunci cînd s-a unit cu noi spre a se arăta în lume om asemenea nouă. Netrupesc fiind, s-a îmbrăcat de bună voie întru materie și s-a unit cu oamenii cei trupești. Necreat după fire și fără de început, voind să se unească cu creatura, n-a luat natura creaturilor spirituale, adică a îngerilor, pe care din nimica i-a făcut ființe spirituale și nemuritoare, învrednicindu-i slavei Sale. A luat însă natura noastră cea creată și s-a unit ipostatic cu noi. Nedespărțit de Dumnezeire, a îmbrăcat firea noastră cea omenească în chip neamestecat, pe care a împărtășit-o apoi de strălucirile și darurile Dumnezeirii. „Căci în el locuiește, trupește, toată plinătatea dumnezeirii” (Coloseni 2, 9). S-a arătat deci în lume și s-a dat pe sine nouă și pentru noi se dăruiește continuu. Și ne-a învrednicit pe noi să fim slujitori și liturghisitori și tăinuitori ai acestor lucruri dumnezeiești și mai presus de cuvînt.

Ce altceva mai mare și mai înalt putea oare să ne dăruiască? Ca slujitori ai tainelor am primit o vrednicie mai presus de înger (O adîncul bunătății Stăpînului!).

Cel ce este necuprins, dar care cuprinde toate ia prin noi un anumit loc în spațiu. Cel neatins se ține în mîinile noastre. Cel nevăzut

devine perceptibil și văzut. Cel nepătruns de minte se dăruiește oamenilor, prin noi cei ce sintem din firea cea smerită și păcătoasă. Și toate acestea se săvîrșesc prin preoția care ni s-a dăruit nouă. O ce minune!. Prin mijlocirea tainelor, Dumnezeu devine cauză și efect, dătător și purtător, prilejuitor și sălășluitor întru noi. El se minie și se împacă, se îmblînzește și copleșit fiind de milă se împărtășește oamenilor.

Ce altceva mai minunat decît aceasta putea să fie? Ce bun mai mare s-ar fi putut dăruii oamenilor? Ce putere mai înaltă și ce demnitate este, care să aibă mai bogate și mai mari daruri decît aceasta?

Iată noi cei care sintem praf, țărînă și viermi devenim puteri și stăpîniri. Și chiar mai mult decît puterile și decît stăpînirile cerești sintem noi în stare să facem prin puterea preoției noastre. Într-adevăr, căci noi preoții, prin taina botezului și prin celelalte taine, ne facem creatorii unei zidiri mai bune și devenim părinții fiilor lui Dumnezeu și ajutătorii celor ce primesc harul lui Dumnezeu și iertători de păcate și eliberatori de suflete și descuietori ai ușilor raiului și dezlegători ai legăturilor celor veșnice și chiar împreună lucrători cu Dumnezeu pentru mîntuirea oamenilor.

Sintem noi oare vrednici de aceste mari daruri? Se cuvine să ne întrebăm, cum ar trebui oare să fim și cît datorăm lui Dumnezeu pentru că ne-a înzestrat cu o asemenea putere?

Chiar dacă am fi întru toate asemenea acelor cete îngerești care au ochi mulți și priveghează neîncetat și tot n-am fi vrednici de aceste mari daruri. Nu, pentru că nici o creatură nu poate să fie vrednică de așa ceva.

Cele mai înalte cete îngerești se cutremură și se înspăimîntă cînd văd ceea ce se face, prin preoția noastră, jos pe pămînt. Și cu adevărat și mai virtos se minunează aceste cete atunci cînd iau cunoștință, prin mijlocirea Bisericii, despre nemărginita înțelepciune a lui Dumnezeu, așa cum zice și Sfîntul Pavel: „Cetele îngerești cunoscînd firea lor cea creată și nemăsurata bunătate a lui Dumnezeu, se tem și-L preamăresc și se minunează de ceea ce se săvîrșește prin sfînta preoție”.

Cum trebuie oare să fim noi cei care ne-am învrednicit a ajunge miniștrii și slujitorii ai acestor mari și dumnezeiești taine? Această înfricoșată și cutremurătoare demnitate, care este patimilor pieire și curățitoare de păcate, devine, adeseori — prin nevrednicia noastră — începătoare și chiar cauză a unor patimi și păcate. Se întîmplă asemenea lucru pentru că unii preoți coboară această demnitate duhovnicească la un nivel cu totul lumesc. Ei săvîrșesc uneori lucruri cu totul nepermise, numai și numai să dobîndească această demnitate fără să-și dea seama că prin asemenea fapte mai mult se îndepărtează decît se apropie de adevărata preoție.

Sfînții aceia din vechime au trăit asemenea îngerilor și au realizat în viața lor pămîntească curătenia acestora, pentru că au înțeles frumusețea și înălțimea preoției. Ei se sfiau și se cutremurau în fața acestei taine și după cît era posibil refuzau primirea ei. Unii chiar au

fugit uneori de preoție. Dacă însă se învredniceau odată cu această taină ei o cinsteau și prin faptele lor ne-au arătat limpede cum trebuie să trăim și cum să ne purtăm în viață.

Intrucît, iubite frate, prin darul lui Dumnezeu ne-am învrednicit și noi a fi părtași aceleiași taine, sîntem datori să ne îngrijim și să ne examinăm viața și după puteri să ne-o îndrumăm după exemplul pe care ei ni l-au dat. Lucrarea aceasta a preoției nu este ușor de îndeplinit, nu numai nouă celor ce sîntem mai mici și mai neînsemnați, dar nici chiar acelor bărbați care au ajuns la cea mai înaltă curățenie și trăiesc o viață îngerească. Nu este ușor ea nici chiar ingerilor. Aceasta este o lucrare proprie naturii divine, care a creat din nimica toate cîte sînt și care poate de asemenea să le păstreze, să le continue, să le transforme și să le schimbe precum voiește. Reiese acest adevăr și din faptul că din întreaga lume creată numai noi oamenii a trebuit să fim refăcuți, să fim creați a doua oară prin Iisus Hristos. Da, fiindcă numai noi ne-am prăbușit în păcat și am pierdut frumusețea cea dintîi, prin aceea că n-am ascultat de Dumnezeu cel veșnic, cel fără de moarte, cel neschimbat, și am urmat sfatul celui viclean și făcător de rele, sfatul diavolului.

Deși i se pare acestui viclean și căzut că viază și este, lipsindu-se de adevărata voință a lui Dumnezeu, pe care de bună voie a părăsit-o și cu deplină știință s-a ridicat împotriva Stăpînului, a cărui creatură era, prin aceasta s-a făcut pricina pieirii lui și pricina pieirii noastre a celor ce l-am ascultat și-l ascultăm. Diavolul rămîne însă pentru totdeauna despărțit de Dumnezeu și răutatea lui este neștearsă și nedespărțită de el. Noi însă, după cădere, ne-am ridicat din nou, prin marea bunătate a Creatorului nostru.

Diavolul fiind imaterial n-a putut avea ispitirile trupului și deci n-a căzut din pricina unei amăgiri oarecare, ci de bună voie și conștient s-a despărțit de Binele pe care îl cunoștea. Din cauza aceasta nici nu i s-a dat lui chip de pocăință și rămîne pe mai departe în viclenia și răutatea lui proprie.

Noi însă am greșit și am căzut, pe de-o parte din cauza ispitelor trupesti iar pe de altă parte din pricina viclenelor și amăgitoarelor planuri ale diavolului. De aceea ni s-a și dat nouă darul pocăinței. Avînd acest dar, chiar dacă se întîmplă să cădem și prin cădere să ajungem să gustăm răul, dacă dorim din nou adevărul și bunurile dumnezeiești din care am căzut, prin pocăință, dobîndim mila lui Dumnezeu și ne facem părtași iarăși bunătății Sale. Adevărul acesta l-au vestit proorocii și întreg Testamentul cel Vechi. În cele din urmă chiar întruparea Fiului lui Dumnezeu s-a făcut ca noi să cunoaștem prăpastia în care ne prăbușim și cunoscînd-o să ne depărtăm de cel care ne-a amăgit și să devenim iarăși cum am fost întru început, sau chiar și mai buni. Prin marea iubire a Mîntuitorului, firea noastră s-a unit cu Creatorul și prin întruparea Stăpînului ne-am ridicat din adîncul prăpastiei.

Cel intrupat însă nu putea să rămână pururea cu noi, pentru că firea omenească a devenit muritoare prin căderea lui Adam. Nu s-a putut să rămână între noi nici chiar după ce trupul Lui devenise după înviere nemuritor, pentru că nu se cuvenea ca acesta să fie mereu văzut de cei muritori și mai ales de cei fără de lege, de cei păcătoși. Ar fi fost aceasta o necuviință față de dumnezeiescul, față de nestricăciosul și necuprinsul trup. Dar chiar dacă ar fi fost cu puțință ca acest trup să rămână în lume și să pătimească infinit de mult, totuși n-ar fi fost ascultat și n-ar fi fost urmat de către toți oamenii. Libertatea voinței, cu care au fost împodobiți muritorii, i-ar fi împiedecat pe unii de a săvârși cele necesare mântuirii lor și i-ar fi făcut să se lepede de Hristos, așa precum s-au lepădat atîția în timpul cît a pățit El în mijlocul nostru.

Pentru aceste motive El s-a înălțat cu trupul la ceruri. Acolo este veșnic nedespărțit de Tatăl și petrece în sinul Părintelui ceresc fiind pururi pretutindenea. Trupul cel înălțat L-a prezentat ca pe un dar Tatălui, Părintelui ceresc, făcîndu-L împreună șezător și mai presus de toată domnia și de toată stăpînirea și de toată puterea. Sfîntul Apostol Pavel exprimă acest adevăr în cuvintele:

„Și l-a arătat pe el asemenea lui Dumnezeu slăvit și închinat de toată făptura, care se aduce pururea jertfă pentru noi Părintelui ceresc și este mîngăitor și curățător și răscumpărător și împărtășire și dar și cinste și toată desfătarea noastră...”

Săvîrșindu-se deci în acest chip înălțarea și șezînd El de-a dreapta Tatălui ceresc, n-a uitat totuși că nu poate fi mîntuire fără mîntuitor și în marea sa milostivire a dat darul mîntuirii unora ce au aceeași fire pătimitoare, adică unor oameni, care la rîndul lor și ei au trebuință de mîntuire. A făcut acest lucru întocmai ca atunci cînd voind El însuși să mîntuiască pe oameni, s-a făcut om și nu înger. Așa și acum n-a dat darul cel mîntuitor îngerilor, cu care nici nu s-a unit, pentru că nu ei aveau trebuință de înnoire, ci l-a dat oamenilor, căci ei aveau nevoie de restaurare. *În felul acesta a făcut pe preoți mîntuitori în locul său și i-a orînduit pe ei ziditori de suflete și povățuitori către cer și lumină și viață și părinți și păstori.* Și i-a înzestrat pe ei cu puterea. Sa și aceasta nu numai pentru trebuințele lor proprii, ci și pentru mîntuirea altora.

Sîntem datori deci să ne îngrijim a ne arăta vrednici de înălțimea tainei, așa precum se cuvine celor ce au meritat să aibă aici pe pămînt puterea și darul lui Dumnezeu. Trebuie să viețuim în așa fel încît să fim de folos nu numai nouă, dar să dăm exemplul cel mai bun posibil tuturor celor ce ne privesc pe noi și aceasta s-o facem pînă la sfîrșitul vieții noastre, întocmai precum a făcut și Iisus Hristos, care a zis: *„Păstorul cel bun sufletul său și-l pune pentru oi”* (Ioan X, 11). Sfîntul Petru spune: *„...Hristos a pățit pentru noi, lăsîndu-ne pildă, ca să pășim pe urmele Lui”.* (Petru 2, 21). Și iarăși: *„El*

s-a dat pe sine pentru noi, ca să ne izbăvească de toată fărădelegea" (Tit 2, 14).

Dacă în felul acesta trebuie să fim noi preoții, cum trebuie să fie atunci cei ce se îmbracă cu haina călugăriei și se fac stavrofori? Nu este aceasta oare semnul sărăciei lui Hristos? Nu este haina aceasta semnul răstignirii, icoana morții pămîntești, îndreptarea gîndurilor spre cele de sus, spre cele suprapămîntești și lepădare de tot ceea ce este lumesc, de tot ceea ce este pămîntesc?

Pentru aceste motive cei inițiați, cei care cunoșteau această taină fugeau de înălțimea ei, de mărimea slavei celei sfinte. Nu fugeau pentru că preoția ar fi în sine un lucru ce trebuie evitat, ci pentru că îndeplinirea acestei misiuni cere un suflet mare, un suflet capabil să îndeplinească cele sfinte, un suflet care se străduiește cu toată rîvna să fie de folos tuturor fraților. În sinea ei preoția este un dar dumnezeiesc și în același timp o lucrare deosebit de plăcută lui Dumnezeu. Sfîntul Apostol Pavel spune că Dumnezeu, în marea lui iubire față de neamul omenesc, ne-a dat nouă darul preoției. De aceea unii Părinți bisericești, socotind preoția ca pe ceva ce este mai presus de puterile și de vrednicia lor, au încercat să fugă de preoție.

Astăzi însă chiar aceia care au îmbrăcat haina călugăriei, în loc să se teamă, în loc să se smerească, în loc să încerce să evite și să fugă de această taină, ei se străduiesc din toate puterile să dobîndească — dacă se poate — chiar treapta cea mai înaltă a preoției, adică arhieria. Cei mai mulți dintre călugări se socotesc a fi vrednici de arhierie. Ei se amăgesc cu închipuirea că haina călugărească cuprinde în sine toată curătenia, toată evlavია, toată priceperea și toată puterea necesară îndeplinirii misiunii arhieresti. Ei au mers atît de departe încît susțin că aceasta ar fi și părerea Bisericii. E adevărat că o asemenea concepție s-a încetățenit astăzi foarte mult și că aproape toate înaltele demnități bisericești se dau acuma numai călugărilor. De aceea numai cu greu mai poți să întilnești în zilele noastre cîte un preot de mir, intrat în treapta arhieriei. Călugării socotesc că s-a dat lor ca un drept de moștenire ocuparea acestei demnități. Din aceste motive se pretinde și încă în chip indispensabil, preoților de mir, chemați la treapta arhieriei, să îmbrace haina călugăriei, mai înainte de a primi darul arhieresc. Atît credincioșii cît mai ales înțîistătători ai Bisericii interpretează călugăria ca pe o funcțiune a sfințeniei ei, ca ceva ce face pe om sfînt. O asemenea părere greșită a stricat bu-nel rînduiei și chiar vrednicia călugăriei au coborît-o mult. S-a ajuns acolo că unii călugări nu mai cinstesc după cuviință chipul cel călugăresc. Ei se străduiesc din toate puterile și fac toate numai și numai să dobîndească — prin călugărie — demnitatea arhieriei, iar după ce o dobîndesc nu mai fac nimica pentru cinstirea ei. Uneori se întîmplă că fac chiar ce este împotriva acestei demnități. Pentru aceste motive ar trebui deci ca nimeni să nu mai îmbrace haina călugăriei cu gîndul de a ajunge episcop, ci fiecare să gîndească numai și numai

la înaltul și dumnezeiescul ei scop. Iar dacă se întâmplă ca unii călugări să fie socotiți vrednici și aleși, apoi spre a primi taina preoției, sau a arhieriei, ei sînt datori a arăta cea mai înaltă evlavie și a se împodobi cu smerenia Stăpînului, a cărui rînduială și icoană au luat. Unii, însă fac tocmai contrarul și se înalță și se trufesc atuncea cînd ajung episcopi. Cauza acestei trufii nu este desigur taina preoției, ci necunoașterea lucrurilor dumnezeiești și îndreptarea sufletului numai spre cele de jos, spre cele trecătoare, spre cele pămîntești. Cînd spun aceste lucruri mă învinovățesc direct și pe mine, căci și eu sînt cuprins adeseori de patima trufiei. Dîndu-ne însă seama de ceea ce avem rău și cugetînd la cele bune, nu se poate să nu avem nici un folos. E adevărat că supuși fiind schimbării, nu stă în puterea noastră de a nu fi amăgiți în cugetele și gîndurile pe care le avem. Dar e adevărat și aceea că stă în puterea noastră de a cunoaște cele ce sînt de folos sufletului, de a ne opune răului și a ne înălța la cele bune. A nesocoti aceste adevăruri însemnează a ne face vinovați. A fi preocupați mereu de cele superioare, însemnează a deveni mai duhovnicești, mai dumnezeiești.

În fața acestor probleme avem datoria să ne întrebăm: Ai cui slujitorii sîntem? Ce lucrare avem de îndeplinit și al cui chip îl purtăm în noi?

Sîntem slujitorii lui Dumnezeu, cel care a zidit toate și dorește ca toate să fie pururea cît mai bune. Sîntem slujitorii acelui Dumnezeu care binevoiește și lucrează — prin mijlocirea preoților — să restabilească pe aceia care cu știința și cu voia lor s-au schimbat și s-au prăbușit în prăpastia răului.

Lucrarea pe care avem s-o îndeplinim este dumnezeiască, este mai mare decît oricare altă lucrare din lume. Noi săvîrșim acea lucrare, prin care s-au unit cele de jos cu cele de sus, cele pămîntești cu cele cerești, lucrarea prin care s-a dezlegat legătura vrajbei și Dumnezeu s-a împăcat cu oamenii și a încetat întreagă rătăcirea și s-a prăbușit împărăția diavolilor și oamenii s-au făcut asemenea îngerilor și fii ai lui Dumnezeu și chiar dumnezei s-au făcut prin har. Noi sîntem lucrătorii tainei și slujitorii și săvîrșitorii acestui mare lucru. Purtăm în noi cu adevărat și în gradul cel mai înalt posibil chipul lui Dumnezeu. Și-l purtăm fiecare după rangul și după vrednicia sa.

Ca primitor al celor mai înalte daruri și săvîrșitor al tuturor tainelor, episcopul este icoana lui Hristos în lume și împreună cu el și preotul este aproape la fel. Episcopul este chipul Părintelui luminilor de la care vine toată darea cea bună și tot darul cel desăvîrșit. De aceea se și numește episcopul luminător.

Preotul are de asemenea chipul rînduielilor superioare și este, după episcop, a doua lumină. El este lucrătorul și dătătorul Sfintelor Taine și de aceea se și numește el săvîrșitor.

Diaconul este a treia rînduială, a treia treaptă și are chipul îngerilor slujitori, care se trimit întotdeauna, spre ajutor, celor ce vor să

dobindească mîntuirea. De aceea se și numește diaconul crainic, vestitor și slujitor.

Toți sîntem însă reprezentanți ai aceluiași Dumnezeu și ai aceleiași jertfe, din care ne și împărtășim împreună. Sîntem toți un singur trup și împreună slăvim pe Dumnezeu și împărtășim altora darurile dumnezeiești, fiecare după harul și treapta preoției noastre.

Să vedem acum cine este Hristos, cine este acela al cărui chip îl purtăm în noi?

Hristos este Dumnezeu adevărat, fiind veșnic din Cel ce este. Hristos este cuvînt din mintea cea fără de început și Fiul cel unul născut al Tatălui celui prea înalt, de la care și prin care sînt toate și anume: înțelepciunea, puterea, iubirea și cuvîntul. Hristos este domn atotățiitor, nevăzut, negrăit, necuprins, nemărginit, neajuns, imaterial și nemuritor. Pentru noi și pentru a noastră mîntuire s-a făcut om văzut, mărginit, pătimitor, muritor, lipsit, hulit, vîndut, osîndit, batjocorit, chinuit și răstignit. Și toate acestea pentru noi. Ce alt lucru mai dumnezeiesc decît acesta putea oare să facă? Ce semn mai mare al bunătății putea să ne dea? Sau ce lucru mai presus decît acesta putea să ne arate adîncul milostivirii sale? Prin ce alte mijloace putea să se arate mai mult smerenia lui Dumnezeu?

Ziditorul s-a făcut zidire, Creatorul s-a făcut creatură și îndură patimile cauzate de cei pe care i-a creat, și aceasta ca să ajute mîntuirii lor. Stăpînul a pățimit din pricina robilor, cu toate că ei au devenit necredincioși, cu toate că ei au trecut de partea dușmanului și n-au mai voit să recunoască pe Creatorul lor, El totuși s-a jertfit pentru folosul robilor. Ei de bună voie s-au făcut vrăjmași Ziditorului, de care s-au îndepărtat și s-au înstrăinat și față de care nu s-au pocăit. Și mai grav este faptul că ei L-au alungat apoi, L-au hulit, L-au batjocorit și L-au omorît. Pentru toți aceștia, El cel bun, s-a dat pe sine și a pățimit și a murit și a înviat și pe noi ne-a ridicat și s-a suit la ceruri, înălțîndu-ne și pe noi împreună cu El. Din ceruri mijlocește pururea pentru noi și ne-a făcut mădulare ale sale și pe sine s-a dat nouă, căci voiește și dorește să fie veșnic nedespărțit de noi.

Dar noi ce anume dorim să aducem și ce anume dorim să dăm în schimbul atîtor binefaceri?

Datoria față de acest Binefăcător este atît de mare încît chiar de s-ar putea să murim de mii de ori pentru El și tot n-am putea să plătim întreaga datorie. Pentru cite și pentru ce mari binefaceri nu sîntem noi datori? Iar noi nu putem să restituim nici măcar o mică părțică din această datorie. De aceea se cuvine ca cel puțin atunci cînd ne găsim înaintea Lui, cînd liturghisim și săvîrșim faptele smereniei să ne smerim și noi, văzînd aici pe Dumnezeu cel ce s-a smerit și se smerește continuu. Se cade să ne cutremurăm, gîndind la acela înaintea căruia stăm în astfel de clipe. În mijlocul nostru stă atunci în chip nevăzut, însuși Hristos, dar stă în același timp și în chip văzut în dumnezeiasca pîine a trupului și în cinstitul potir al singelui, arătînd

patimile sale, junghierea, piroanele, sîngele și moartea sa. Cu frică și cu cutremur să ne apropiem de El, căci aici îl vedem nemijlocit și sfărîmăm și mîncăm trupul Lui și bem sîngele Lui, și după darul care s-a dat nouă împărtășim și pe alții de această mîncare și băutură. În momentele acelea se minunează heruvimii, se înspăimîntă serafimii și toate puterile îngeresti și dumnezeiești se îngrozesc de cele ce văd și fiecare, cu frică și cu cutremur se apropie de sfînta jertfă. Acum, dîndu-și seama de firea lor cea creată și neputincioasă, slăvesc neîncetat bunătatea lui Dumnezeu. Aceste cete îngeresti stau de frică, împreună cu noi, în jurul jertfelnicului, dorind să vadă sfînta și dumnezeiasca taină. Ele nu stau însă pasive, pentru că de aici din această jertfă își primesc ele raza luminii, toată căldura focului lor și viața și înțelepciunea și învățătura.

Dacă în acest chip stau înaintea Stăpînului aceste netrupești puteri, care sînt libere de orice patimă, atunci cum trebuie să stăm noi cei care sîntem praf și țărînă? Cum trebuie să ne pregătim noi pentru săvîrșirea acestei mari și dumnezeiești lucrări? Trebuie să ne pregătim cu toată grija și să ne apropiem cu toată dragostea spre a săvîrși o slujbă atît de mare. De vreme ce noi știm că singura pricină a acestei jertfe este dragostea lui Dumnezeu pentru noi, datori sîntem să iubim și noi la rîndul nostru, mai presus de orice pe Cel ce atît de mult ne-a iubit pe noi. De vreme ce, din dragoste pentru noi s-a smerit atît de mult și s-a umilit, datori sîntem și noi să ne apropiem cu toată smerenia cu toată dragostea și cu toată căldura sufletului spre a săvîrși slujba dragostei.

Intruparea lui Dumnezeu ne-a arătat că omul n-ar fi putut nicio dată să se înalțe fără ajutorul lui Dumnezeu. Omul a căzut de bună voie în păcat și din cauza aceasta a fost necesar, a fost chiar indispensabil ca Dumnezeu să se unească cu noi și să ajute în felul acesta ridicarea noastră. Se cuvine să ne dăm seama că din fire sîntem neputincioși și să cerem totdeauna ajutorul lui Dumnezeu și să nu cugețăm a face nimic fără de Dumnezeu, pentru că zice Scriptura: „... Fără de mine nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5). Reiese din aceste cuvinte că sîntem datori să ne unim cu Dumnezeu și nedespărțiți să fim pururea cu El.

Dacă diavolul, prin trufie, prin împotrivire, și nebunie s-a făcut viclean, noi cei care cunoaștem sărăcia noastră sîntem datori ca prin smerenie să ne facem fii ai lui Dumnezeu, căci zice Scriptura: „... Cel ce se smerește pe sine se va înălța” (Luca 14, 11). Dacă Stăpînul s-a dat pe sine pentru toți și s-a făcut de toate tuturor celor ce aveau trebuință de El, datori sîntem să ne dăruim și noi Lui, ca în felul acesta să fim iarăși împreună și părtași darurilor dumnezeiești. Să săvîrșim lucrul Domnului cu dragoste și dacă ne este posibil să celebrăm în fiecare zi înfricoșata jertfă, pentru că plăcut este acest lucru înaintea Domnului, care zice: „... Cu dor am dorit să mînc aceste Paști împreună cu voi” (Luca 22, 15). Mintuitorul dorește și cere să

facem în această lucrare neîncetat, pentru că n-a zis : faceți aceasta ceea ce ar fi însemnat să se facă o singură dată, ci a zis : „S-o faceți întru pomenirea mea”, ceea ce înseamnă a se face continuu. Putea oare să ne lase o lucrare mai mare, mai sublimă decât aceasta în care se face zi de zi pomenirea Lui, în care El se înjunghie pentru noi și se jertfește pururea, precum zice : „*Acesta este trupul meu, care se dă pentru voi*”, adică se dă pururea, și iarăși : „*Acesta este sîngele meu, care se varsă pentru voi*”, adică se varsă nu numai o singură dată, ci neîncetat (Luca 22, 19—20). Nu există deci nici o altă lucrare, în întreaga lumea aceasta, care să fie mai folositoare pentru noi și în același timp mai plăcută lui Dumnezeu decât această sfîntă jertfă. Prin sfînta liturghie se face mereu înnoirea oamenilor și împreunarea lui Dumnezeu cu noi. Vedem acest adevăr din rugăciunea pe care a făcut-o Mîntuitorul, atunci cînd pătimea cu trupul, zicînd : „... *Ca să fie una, precum sîntem și noi*” (Ioan 17, 11). „*Ca toți să fie una, precum tu, părinte, întru noi una să fie*” (Ioan 17, 21). Faptul că prin sfînta jertfă ne facem una cu Dumnezeu îl vedem și din cuvintele : „*Cel ce mîncă trupul meu și bea sîngele meu întru mine petrece și eu întru el*” (Ioan 6, 56).

Noi trebuie să știm că sfînta liturghie este cea mai mare laudă și cea mai înaltă rugăciune pe care noi o putem aduce lui Dumnezeu. De aceea trebuie să stăruim a o săvîrși cît mai des posibil. De altfel noi putem vedea că toate creaturile lui Dumnezeu lucrează și că nimic din ceea ce s-a creat și s-a poruncit a se face nu rămîne nefăcut. Trebuie deci să ne dăm seama că și această lucrare care e cea mai însemnată de pe lume — trebuie săvîrșită neîncetat.

Dacă cerul cu toate ale lui se mișcă continuu, dacă pămîntul se rotește neîncetat, dacă toate creaturile lui Dumnezeu lucrează — fiecare după natura sa și după rînduiala pe care a primit-o — atunci cu atît mai mult trebuie să activăm noi preoții, care ne-am învrednicit a fi rînduiți să îndeplinim cea mai mare și mai dumnezeiască lucrare de pe lume.

Dacă toate cele văzute ale lumii se mișcă și lucrează continuu, atunci omul, care e numit uneori lumea cea mică, alteleori lumea cea mare, ar putea oare să stea să nu lucreze ?

Din faptul că omul este cu gîndul într-o neîncetată mișcare și cu sufletul într-o continuă frămîntare, putem trage concluzia că și netrupeștile puteri sînt într-o veșnică activitate. Deci dacă și cele cerești și cele pămîntești și cele materiale și cele imateriale lucrează neîncetat, atunci ar putea oare omul să nu-și facă datoria ?

Sfînta liturghie este partea cea mai însemnată a oricărei slujbe dumnezeiești. Ea este mai presus de orice lucrare și mai presus mai bine, spre unire cu Dumnezeu și chiar spre îndumnezeire, dar mai virtos se povățuiește omul spre îndreptare, spre sfîntire și spre mîntuire. S-ar putea oare ca preotul să nu săvîrșească, din pricina leneșiei sale, o asemenea mare și sfîntă lucrare ?

Nu au dreptate nici preoții aceia care spun că nu pot săvârși sfânta liturghie, deoarece se sfiesc, se tem și aceasta din prea marea lor evlavie. Evlavia nu poate să devină în nici un caz și în nici o împrejurare piedică a lucrării mîntuitoare. Ea nu îndreptățește pe nimeni să neglijeze îndeplinirea datoriilor sale și în special săvîrșirea sfintei liturghii. Să nu existe deci nici un preot care să nu-și facă pe deplin datoria sa, pentru că fiecare va avea să răspundă pentru orice neglijență. Acest adevăr l-a subliniat și sfîntul Vasile cel Mare, atunci cînd a arătat unui oarecare Grigorie marea greșală pe care a săvîrșit-o, părăsind slujba preoției. El spune că după pravilă cel ce este organ dumnezeiesc, adică preot, nu poate nici chiar atunci cînd are motive întemeiate, să neglijeze îndeplinirea marelui îndatoriri, pentru că fiecare va lua plata faptei sale. Și iarăși zice Marele Vasile: „Blestemat este cel ce face lucrul Domnului cu lene și cu silă”. Și care alt lucru dumnezeiesc este mai mare decît sfînta liturghie?

Preotul care nu slujește să se teamă de Dumnezeu, pentru că ne-slujindu-se sfînta jertfă, sînt păgubiți, toți aceia care doresc să dobîndească folos prin ea. Și iarăși nesăvîrșindu-se, nu se face pomenirea Mîntuitorului și nici continuarea patimei celei dumnezeiești.

După învățătura sfîinților părinți numai preoții aceia pot să părăsească preoția, care prin faptele lor nedemne și prin greșelile lor mari sînt opriți de către canoane de a mai sluji cele sfinte. Preotul care, fără să fie oprit de la sfintele slujbe, nu săvîrșește totuși cele sfinte și în special liturghia, lucrează împotriva sa și se face vinovat față de tainele lui Hristos. Iar de este oprit atunci să nu slujească, pentru că dacă greșește cel ce cuminecă nevrednic fiind, atunci și mai mult greșește și se face și mai vinovat cel ce slujește fără să aibă vrednicia morală necesară unei asemenea slujbe. Într-adevăr trebuie să recunoaștem și aceea că vrednic cu adevărat pentru slujirea sfintei liturghii nu este nimeni. Chiar și îngerii se cutremură și se socotesc nevrednici de această slujbă.

Dar de vreme ce Dumnezeu, din iubire și milostivire a dat oamenilor săvîrșirea acestei taine, datori sîntem a ne strădui să săvîrșim cît mai des și cu cît mai multă vrednicie sfînta liturghie. Noi cei care am primit darul preoției sîntem datori să urmăm exemplul Stăpînului, să lucrăm împreună cu El, și ca unii care purtăm chipul Lui să ne împărtășim zilnic cu El. E bine ca în limita posibilităților să-I facem în fiecare zi pomenirea prin săvîrșirea sfintei liturghii. În sfînta liturghie se unește Dumnezeu cu preoții, se unesc îngerii cu slujitorii și se unesc sufletele sfîinților și ale tuturor dreptilor cu Creatorul tuturor. Sfînta liturghie este tuturor celor buni sporire și întărire în cele bune, iar celor păcătoși este ușurare și curățire. De aceea mare și multă este plata celor ce slujesc cu evlavie, cu dragoste și cu vrednicie sfînta liturghie. Iar de nu este posibil a săvîrși, în fiecare zi această slujbă, atunci cel puțin de patru ori pe săptămînă să fie ea săvîrșită, căci așa ne învață și așa a făcut și Marele Vasile. Acest luminător mare, litur-

ghisea de patru ori în fiecare săptămână, iar în celelalte trei zile făcea slujba cuvîntului, adică învăța pe alții cele ce sînt ale lui Dumnezeu. Eu nu îndrăznesc, cu de la mine putere, să cer nimănui ca să liturghisească în fiecare zi, dar avem această poruncă de la Mintuitorul, căci El a zis: „Aceasta să faceți întru pomenirea mea” (Luca 12, 19).

După cum stă scris, sfinții apostoli se adunau în fiecare zi la rugăciuni și la frîngerea pîinii, adică săvîrșeau în fiecare zi sfintele taine și se împărtășeau. Tot astfel au învățat și au făcut cei mai mulți dintre sfinții părinți. Amintim aici pe fericitul Grigorie al Romei, care s-a străduit cu multă căldură întru această săvîrșire și a hotărît și a dispus ca chiar și în zilele de post să se facă liturghie deplină în Biserica Romei. Tot el a învățat pe un oarecare alt episcop, cerîndu-i să facă sfînta liturghie în fiecare zi, chiar și atunci cînd e post. Cuviosul Apolonie și toți ucenicii lui liturghiseau și se împărtășeau în fiecare zi.

Atît Sfîntul Ioan Gură de Aur cît și Sfîntul Vasile cel Mare laudă, în scrierile lor, pe aceia care, cu evlavie și cu vrednicie se împărtășesc în fiecare zi cu sfînta cuminecătură. La fel a fost în bisericile marilor comunități creștine din vechime, unde cei mai vrednici și mai zeloși preoți slujeau în fiecare zi. Teza aceasta e generală și privește deopotrivă atît pe preoții de mir cît și pe cei ce sînt călugări. Avînd însă în vedere că preoții de mir sînt căsătorii și că chiar și călugării pot să fie uneori amăgiți de somn de ispitele vicleanului, sau că și unii și alții pot să cadă în minie, în ură și în alte multe păcate, care opresc de la săvîrșirea sfîntei liturghii, povățuim pe toți să facă ceea ce a făcut și sfîntul Vasile cel Mare, adică să liturghisească de patru ori pe săptămână. Iar dacă și aceasta va fi cu neputință atunci cel puțin de două ori pe săptămână, ceea ce este absolut indispensabil. Lucrul acesta este posibil atît preoților mireni, cît și călugărilor și nimeni nu poate cîrți împotriva lui. Prin studiu, prin meditație, prin rugăciune și prin spovedanie fiecare poate să se pregătească, în cursul celor cinci zile libere de peste săptămână, pentru a săvîrși cu vrednicie sfînta liturghie.

Mai mult decît oricare creștin și mai presus de orice lucru trebuie să se îngrijească de mărturisirea păcatelor sale, pentru că prin spovedanie se curățește omul mai mult decît prin orice altceva. Este necesară spovedania pentru preoți, în primul rînd, pentru că ei se apropie neîncetat de Dumnezeu, cel care vede toate și dă iertare numai celor ce se pocăiesc. Iar dacă vreun preot va fi cuprins și stăpînit de minie și ură împotriva cuiva, lucru care se întîmplă des celor pismăreți și răutăcioși, nu se cade ca el să se apropie de Stăpînul cel bun, de dătătorul de pace. Un astfel de preot devine organ al celui viclean, al duhului celui rău, care se sălășluiește în el. Un astfel de preot trebuie să știe că va avea să răspundă, atît pentru patima care-l stăpînește, cît și pentru părăsirea slujbei. Da, pentru că el de bună voie s-a supus sfatului celui viclean. Fără de voia noastră amăgitorul nu

poate să ne ducă unde voiește pentru că nouă ni s-a dat puterea de a călca peste șerpi și peste scorpii, adică ni s-a dat putere asupra diavolului.

Incepătorul răului poate numai să ne ispitească, dar și aceasta numai cînd i se permite de Dumnezeu, spre încercarea celor credincioși, a celor aleși. Acest lucru îl putem vedea foarte clar din cazul dreptului Iov. Diavolul însă nu poate să ne forțeze la rău, să ne constrîngă, să ne terorizeze, pentru că n-are puterea de a face acest lucru. O asemenea putere n-are el nici asupra altor fapte ale lui Dumnezeu. Nici chiar asupra dobitoacelor n-are el o astfel de putere.

Cu voința și cu puterea pe care o avem, noi putem oricînd să biruim pe cel viclean și putem să facem fapte bune. De aceea vom fi judecați cu mare asprime, dacă ne lăsăm amăgiți și biruiți de cel viclean și dacă din pricina unor patimi urite ajungem să neglijăm preoția, ajungem să ne lăsăm de darul cel mai presus de ceruri, adică de săvîrșirea sfintei liturghii și de întreagă sfințenia ce se împărtășește prin celebrarea ei.

Datori sîntem deci a ne strădui din toate puterile noastre, spre a ne curăți de orice patimă, și a ne feri de cursele vrăjmașului. Noi, cei care ne-am învrednicit sfintei preoții, sîntem datori a ne păstra și a ne prezenta cît mai curați în fața Stăpînului. Cu deplină curățenie trebuie să slujim celui ce este izvorul curățeniei. Sîntem datori să ne străduim pentru împodobirea cugetelor noastre, a cuvintelor noastre, a faptelor noastre, cu tot ceea ce este plăcut Stăpînului nostru și să urmăm întru toate faptele lui.

Și care sînt aceste fapte? Ele sînt iubirea de oameni, mila, dragostea față de toți, pacea și împărtășirea darurilor dumnezeiești tuturor semenilor noștri. În primul rînd este însă unirea, este împărtășirea noastră cu Dumnezeu, care ne și sfințește. Sfînt fiind Dumnezeu nostru, sfințește pe cei ce se apropie de El și dorește ca El însuși să rămînă (să petreacă) întru cei sfinți. El dorește de asemenea să ne învrednicească și pe noi a fi părtași bunurilor sfinților și aleșilor săi. În această viață El ne-a învrednicit a fi slujitori ai sfintelor taine, iar în viața viitoare dorește a ne sălăslui în sfintele sfinților, făcîndu-ne pe veci părtași Lui și împreună stătători cu El. Lui se cuvine toată slava, cîntea și mărirea și închinarea, pentru că El este Fiul lui Dumnezeu celui viu și Dumnezeu nostru, care pentru noi s-a sfințit pe sine prin jertfa sa de pe cruce, ca și noi să fim sfințiți în adevăr, împreună cu Părintele lui cel fără de început și cu prea Sfîntul și bunul și de viață făcătorul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

RÎNDUIALA SLUJBEI ÎNVIERII DOMNULUI

de: preot SPIRIDON BOGATU

Deși fără importanță și în nici un caz de ordin dogmatic, în cultul Bisericii noastre au apărut unele deosebiri perceptibile la nivelul uneia sau alteia din eparhii. Exemplu ne oferă slujba ce se săvârșește la praznicul Învierii Domnului. De aceea ne vom strădui să arătăm rînduiala cea dreaptă și corectă din punct de vedere ortodox a acestui prea frumos și strălucit serviciu dumnezeiesc.

După rînduiala prevăzută atît la începutul Penticostarului cît și în toate manualele de tipic bisericesc ortodox, cu puțin timp înainte de miezul nopții (aproape de orele 12) se bate toaca și se trag toate clopotele bisericii. Slujitorii sfîntului altar se îmbracă în veșmintele cele mai luminoase și mai strălucitoare și apoi întîlîstătătorul (în catedrale arhiereul, în mănăstiri starețul iar în bisericile parohiale cu mai mulți preoți, protopopul) aprinde de la candela de deasupra sfîntei mese sau de la luminarea de pe sfînta masă, o făclie frumoasă, iese cu ea prin ușile împărătești, se oprește pe solee sau între sfeșnicele împărătești și privind drept înainte, înalță făclia cu ambele mîini și cu glas puternic zice: **VENIȚI DE PRIMIȚI LUMINA!** Se îndreaptă apoi cu fața spre credincioșii din dreapta și rostește aceeași invitație. Se întoarce cu fața și spre credincioșii din stînga repetînd aceeași chemare. Dacă servesc mai mulți preoți, își aprind mai întîi ei luminările de la făclia celui mai mare și apoi vin credincioșii cei din față și își aprind luminările de la făcliile preoților și în cele din urmă de la ei își aprind toți cei prezenți în biserică și afară luminările lor. După aprinderea luminărilor urmează ieșirea din biserică și mergerea la locul din fața bisericii, unde se găsește o masă curată și frumos împodobită, pusă din vreme la locul respectiv¹.

La bisericile catedrale, la mănăstiri și la bisericile cu mai mulți preoți slujitori, cel mai mare dintre ei ia sfînta Evanghelie, al doilea în rang ia icoana Învierii, urmașul său ia sfînta Cruce, diaconii, ținînd cădelnița în mîna dreaptă și luminări aprinse în mîna stîngă, cădesc în timp ce merg spre masa din fața bisericii, cîntînd cu toții stihira întîia de la stihoavna Vecerniei glasului al șaselea: *Învierea Ta, Hristoase Mîntuitorule, îngerii o laudă în ceruri...* Această stihiră se repetă, cîntîndu-se neînterupt pînă ce ajung la masa din fața bisericii, unde se oficiază slujba Învierii. Ieșirea aceasta se face în sunetul tuturor clopotelor bisericii.

¹ În privința celor ce urmează îndată după ieșirea din biserică nu este o unitate deplină în întreagă Biserică Ortodoxă Română. Nici Tipicul cel mare, nici marea majoritate a manualelor de tipic ortodoxe, române, slavone sau grecești nu spun nimic despre îndatorirea înconjurării bisericii și cu atît mai puțin nu spun despre o mergere la o troiță, situată uneori la o mare distanță de biserică.

La bisericile parohiale, la care slujește un singur preot, el ia sfânta Evangheliie și sfânta Cruce și iese prin ușile împărătești. Înaintea lui merg paraclisierul și cîntăreții cu icoana Învierii, cu cădelnița și sfeșnice cu luminări aprinse, cîntînd neîntrerupt stihira în-tilia : *Învierea Ta, Hristoase Mîntuitorule*...

Nici Tipicul cel mare, nici alte manuale de tipic scrise în limba română, slavonă sau greacă nu spun nimic despre o înconjurare a bisericii, odată sau de trei ori, înainte de a se duce la masa din fața sfintei biserici. Cu toate acestea există totuși un manual de tipic ortodox român care indică și prescrie îndatorirea de a se înconjura de trei ori biserica înainte de a se duce la masa din fața bisericii. Tipicul acesta a fost întocmit și publicat de către preotul Aurel Popoviciu în anul 1917, fiind tipărit în Tipografia Arhidiecezană din Sibiu².

După ieșirea din biserică, preotul (cînd este unul singur) sau preoții (cînd slujesc mai mulți) merg în aceeași ordine în care au ieșit din biserică și se rînduiesc în latura de apus a mesei, cu fața spre răsărit, situîndu-se totdeauna cel mai mare (arhiereul, etc.), la mijloc, iar ceilalți slujitori la dreapta și la stînga lui în ordinea rangului lor.

Se așează îndată pe masă sfânta Evangheliie, sfânta Cruce, icoana Învierii și sfeșnicele cu luminări aprinse. Cel mai mare dintre slujitori ținînd în mina stîngă o făclie aprinsă și avînd în mina dreaptă cădelnița, cădește sfânta Evangheliie și pe toate cele de pe masă, mergînd și cădînd în continuare și din celelalte trei părți ale mesei. Se îndreaptă apoi cu fața spre credincioși și îi cădește și pe ei, avînd în permanență în fața sa pe diaconi cu făcliile aprinse.

Terminîndu-se căderea, încetează sunetul toacei și al clopotelor, iar diaconul, în lipsa lui, preotul, stînd cu fața spre răsărit, zice : *Și pentru ca să ne învrednicim noi a asculta sfînta Evangheliie, pe Domnul Dumnezeuul nostru să-L rugăm !*

Cîntărețul, credincioșii sau corul cîntă : Doamne miluiește (de trei ori). Diaconul (în lipsa lui, preotul) zice : *Înțelepciune, drepti, să ascultăm sfînta Evangheliie !* Arhiereul sau în lipsa lui preotul zice : *Pace tuturor !* Și binecuvîntează cu mina dreaptă pe credincioși. Se răspunde : *Și duhului tău.* Preotul sau proestosul cînd există zice : *Din sfînta Evangheliie de la Matei, citire !* Se cîntă : *Mărire Ție, Doamne, mărire Ție !* Diaconul, cînd există, în caz contrar, preotul zice : *Să luăm aminte !* Și stînd cu fața spre credincioși preotul (pro-

² Nu este exclus ca această practică să fie o influență veche din partea vre-unui cult eterodox local sau chiar o manifestare bine calculată pentru afirmarea mai puternică a Ortodoxiei în împrejurările vitrege de asuprire și stăpînire străină de odinioară.

tosul) citește sfânta Evanghelie de la Matei, adică evanghelia de la liturgia Sîmbetei celei Mari (28, 1—15), pînă la cuvintele: „Și s-a răspîndit cuvîntul acesta între iudei pînă în ziua de astăzi”.

După citirea sfîntei Evanghelii, preotul (protosul) binecuvîntă pe credincioși cu sfînta Evanghelie pe care o așează apoi pe masă, iar cîntăreții, credincioșii sau corul cîntă: *Mărire Tie Doamne, mărire Tie!* Protosul, luînd cădelnița în mîna dreaptă, iar în mîna stîngă sfînta Cruce și o făclie aprinsă, stînd cu fața spre răsărit, cădește în chipul crucii, dă binecuvîntarea pentru începutul Utreniei, zicînd: *Mărire Sfintei și celei de o ființă și de viață făcătoarei Treimi...* Cîntăreții, credincioșii sau corul cîntă: *Amin*. Apoi întreaga suflarea prezintă cîntă împreună: *Hristos a înviat din morți...* (de trei ori). Simultan se bate toaca și se trag clopotele bisericii. Cîntăreții, credincioșii sau corul cîntă: *Hristos a înviat din morți...* (tot de trei ori). Apoi diaconul (dacă există) trece cu făclia aprinsă în latura dinspre răsărit, cu fața spre preot, iar preotul (protosul), din fața mesei, privind spre răsărit, rostește cu glas răspicat stihul înțîi: *Înviază Dumnezeu, risipindu-se vrăjmașii Lui...* Cîntăreții, credincioșii sau corul cîntă: *Hristos a înviat...* (odată). Apoi preotul (protosul) trece în latura de miazăzi a mesei (diaconul în latura de miazănoapte, cu fața spre preot), cădește iarăși de trei ori și rostește stihul al doilea: *Precum se stinge fumul...*, cîntăreții, credincioșii sau corul cîntă: *Hristos a înviat...* (o dată). Trecînd preotul (protosul) în latura de răsărit a mesei, iar diaconul în partea de apus, (protosul) cădește din nou și rostește stihul al treilea: *Așa pier păcătoșii de la fața lui Dumnezeu...*; cîntăreții, credincioșii sau corul cîntă: *Hristos a înviat*, (o dată). Trece apoi în latura de miazănoapte a mesei, iar diaconul în latura de miazăzi, preotul (protosul) cădește din nou și rostește stihul al patrulea: *Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul...* Cîntăreții, credincioșii sau corul cîntă: *Hristos a înviat...* (o dată). Revenind la locul de unde a plecat, în fața mesei, adică în latura dinspre apus, diaconul găsindu-se acum în latura dinspre răsărit, preotul cădește din nou și zice: *Mărire Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh...*

Cîntăreții, credincioșii sau corul cîntă: *Hristos a înviat...* (o dată). Preotul (protosul), din locul în care se găsește, din fața mesei, cădește din nou și zice: *Și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin*; cîntăreții, credincioșii sau corul cîntă: *Hristos a înviat...* (o dată). Îndată după aceasta, preotul împreună cu ceilalți slujitori (dacă există), cîntă iarăși: *Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd...*, iar cîntăreții sau corul continuă: *...și celor din morminte viață dăruindu-le.*

Diaconul (preotul) zice ectenia cea mare: *Cu pace Domnului să ne rugăm...* (și cele ce urmează). După ecfonismul ecteniei, preotul (protosul) ținînd în mîna dreaptă sfînta Cruce, binecuvîntează pe credincioși și zice cu voce tare de trei ori: *Hristos a înviat!* Cre-

dincioșii răspund de fiecare dată tot cu voce tare: *Adevărat a înviat! Se cîntă apoi de către toți cei prezenți: Hristos a înviat din morți...* Incep apoi să se sune clopotele și toaca. Preotul (protosul) ia sfînta Evanghelie, următorul preot (cînd există) ia sfînta Cruce, altul ia icoana Învierii, apoi cădelnița și sfeșnicele și merg în aceeași ordine ca și la ieșire și intră în biserică. Cîntăreții cîntă *Canonul învierii: Ziua învierii, să ne luminăm...*

PREOTUL PROFESOR DR. PETRU BARBU (1864—1941)

S-a născut la 7 mai 1864 în Lugoj, ca primul din cei 11 copii ai lui Lazăr-Hazi Barbu, meseriaș, și al Ilcăi Barbu. Școala elementară o face la Lugoj, la aceea „școală capitală greco-ortodoxă română” care pentru cei ce au frecventat-o a fost o adevărată mamă ocrotitoare; apoi clasele inferioare la liceul unguresc din Lugoj iar cele superioare la liceele românești din Beiuș, Blaj, Brașov, unde promovează în 1884 examenul de maturitate și se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuți unde obține titlul de doctor în 1891. Face studii de specializare în domeniul pedagogiei la Graz și Berlin, iar în 1892 este numit redactor al revistei „Foaia Diecezană” din Caransebeș și apoi profesor la Institutul teologic și la Institutul pedagogic diecezan, unde a predat mai multe materii.

Incredințarea „Foi Diecezane” de către cărturarul episcop Nicolae Popea lui Petru Barbu mai înainte ca acesta să fi avut vreo calitate oficială, a fost o distincție „apriori”, binemeritată, a tinărului doctor în Teologie. Activitatea lui desfășurată la redacția „Foi Diecezane” a fost aidoma unei torțe. Iată ce scria el în articolul intitulat „Duminica Sintelor Paști 1892”, când a preluat sarcina redactării acestei valoroase reviste: „Organul oficios al eparhiei noastre, cuprinde o parte menită studiului științific și literar care, ținând seama de împrejurările noastre culturale, stăruie să lumineze oamennii noștri, îndeosebi pe preoți și pe învățători... Dacă nu din alte motive, apoi cel puțin iubirea de poporul nostru, care are trebuință de conducătorii luminați, să ne îndemne a lucra cu tot de-adsinul ca foaia noastră să-și ajungă menirea”¹. El a condus „Foaia Diecezană” timp de 16 ani, pînă în 1908. În plus, Petru Barbu se numără printre fondatorii „Drapelului” din Lugoj, fiind în același timp și un prețios colaborator la mai multe reviste, precum: „Candela” — Cernăuți; „Biserica și Școala” — Arad; „Foaia Pedagogică” — Sibiu; „Familia” și „Revista literară” — Oradea, „Societatea de miine” — Cluj; „Gazeta Transilvaniei” — Brașov; „Tribuna” — Sibiu; „Luminătorul”, „Dreptatea” și „Banatul Românesc” — Timișoara; „Progresul” — Oravița; „Românul” — Arad și „Lumina” — Caran-

¹ Foaia Diecezană, anul LVI, nr. 13, martie 1941, pp. 2 și urm.

sebeș. În toate aceste ziare și reviste a făcut să vibreze patriotismul trezit la o viață nouă în Banat.

Ca dascăl a fost „bărbatul vajnic care a făurit generații de luminători ai poporului, profesorul blind și bun care a întemeiat școala dragostei și a iertării, dîrzul luptător naționalist înaintea căruia nici promisiuni, nici amenințări dușmane nu aveau nici un preț”². Potrivit mărturiei unui contemporan, „la Institutul teologic diecezan se putea găsi un nivel superior de gîndire și o atmosferă tinerească plină de entuziasm patriotic, alimentat de lecțiile și atitudinile eminenților săi profesori. Cu osebire cucereau lecțiile neuitatului profesor dr. Petru Barbu... Sufletul acestui profesor a fost un arcuș care cu măiestrie a atins coardele sensibilității românești și creștinești ale tinerelor vlăstare — teologi și pedagogi — păstrătorii și luminătorii de mine ai satelor bănățene”³.

Vorbind despre „atitudinea școlii” care a dat un „eroic detașament de intelectuali” capabili să însușească poporul pentru idealurile independenței, cineva evidențiază recent faptul că „în 1877, la Caransebeș, funcționa un Institut pedagogic și de pregătire a clericilor care a reunit profesori de elită așa cum au fost Enea Hodoș, dr. I. Paul, Patriciu Drăgălina, Nicolae Popovici, dr. P. Barbu, etc. Aceștia au lucrat cu toată rîvna pentru menținerea spiritului treaz față de o asemenea năzuință cum a fost aceea pe care a adus-o anul 1897. Profesorii de la Caransebeș... au avut un rol excepțional în dezvoltarea conștiinței naționale a tineretului. Ei au propovăduit și militat pentru independență prin conferințe și acțiuni culturale, prin munca la clasă și prin cuvîntul scris”⁴.

„În urma faptelor săvîrșite cu scopul vădit de a ține trează conștiința națională, scrie un biograf al său, dr. Petru Barbu a avut mult de suferit. Într-o vreme, contrarii se năpustiseră asupra lui cu vehemență. Se încinse o luptă care a rămas de pomină în analele vremii. Lupta aceasta era personală numai în aparență, în fond a fost o luptă îndreptată contra intransigenței lui naționale. Ajunsese ca prietenii, cu care trăise ani de-a rîndul în deplină armonie, să-i devină dușmani de moarte. Cit i-a fost posibil s-a ținut pe poziție. Într-o bună zi însă a sucombat în fața puterii brutale...”⁵.

Prin rescripul ministerial nr. 307 din 2 martie 1908 minsitruul Apponyi cere Consistoriului destituirea profesorului Petru Barbu, fiindcă în urma anchetei întreprinse la Caransebeș de comisarul dr. Iosif Seghiescu, se constată că profesorii dr. Petru Barbu și Iosif Bă-

² Idem, ibidem.

³ Preot Traian Constantin, *Preotul Alexandru Atnagea, un martir al cauzei românești*, în rev. „Mitropolia Banatului” anul XVIII, nr. 4—6, aprilie-iunie 1968, p. 216.

⁴ Ion Iliescu, *Cultura și cărturarii bănățeni în deceniile independenței*, Timișoara, 1977, p. 43.

⁵ Foata Diecezană, anul LII, nr. 30, iulie 1937.

lan au agitat pe elevi... E lucru dovedit prin fasionările de mar-tori a persoanelor necondiționat demne de credință, că elevii care stau sub conducerea și influența profesorilor dr. Petru Barbu și Io-sif Bălan, cu ocazia alegerilor de deputat dietal au cutureiat satele din apropiere și au agitat poporul, participind ca cortesi principali; mai departe că elevii participă vioi la toată mișcarea națională, ceea ce este a se atribui, că elevii în privința politică urmează exemplul profesorilor". Ca urmare, Apponyi suspendă ordonanțarea subvenției de stat pe seama Diecezei Caransebeșului pînă ce numiții nu vor fi înlocuiți, amenințind totodată și autoritatea mitropolitană cu suspen-darea autonomiei Bisericii și retragerea subvenției de stat. Mitropol-itul Ioan Mețianu și episcopul Ignatie Papp se deplasează la Buda-pesta, dar Apponyi nu cedează de la hotărîrea luată decît cu condi-ția „delăturării" lui Barbu de la catedră. Cu mihnire,⁶ Mețianu se vede nevoit a comunica episcopului de la Caransebeș hotărîrea lui Apponyi: „Mia spus în fine că Frăția Ta ori nu voiești, ori nu ești în stare a delătura răul și că prin urmare nu rămîne decît ori să delături singur răul, ori să te retragi cu totul... și așa să salvăm scumpa noastră autonomie..." La 26 iulie 1908 episcopul Nicolae Popea a murit de supărare. Consistoriul prezidat de Filaret Musta, vicar eparhial comunică lui Petru Barbu următoarele: „Cu provo-care la decisul Consistorial 27 octombrie a.c. nr. 6368 B, Ți-se co-munică, că cu 1 noiembrie a.c. te absolvăm de la postul de profesor, despre care se încunoștințează într-una și direcțiunea Institutului teo-logic". La ultima oră de curs din 31 octombrie 1908, profesorul se desparte de elevi cu următoarele cuvinte: „Să țineți la legea româ-nească, pentru ea să trăiți, pentru ea să muriți! Această să le co-municați și celorlalți colegi ai voștri, cu care eu nu mai vin în atin-gere oficială".

Fiind în plină putere de muncă, după îndepărtarea sa din învă-țămînt, Petru Barbu a funcționat timp de 13 ani ca director al Băn-cii Poporale din Caransebeș, întemeiată în 1907. A fost ales membru în toate organele bisericești, conducind timp de 15 ani și epitropia bisericii din Caransebeș. În această calitate el reglementează parce-lele din cimitir, făcînd chiar o hartă a cimitirului, întocmind schiță pentru fiecare familie.

În anul 1918 a fost ales vicepreședintele Sfatului Național din Caransebeș (președinte a fost protopopul Andrei Ghidiu), avînd ma-reă bucurie de a trăi și vedea cu ochii împlinit visul Marei Uniri pentru care nu și-a cruțat nici propria-i viață...

La 1 martie 1919 este repus în învățămînt, devenind după moar-tea lui Iosif Olariu (6 decembrie 1920), directorul Institutului teolo-

⁶ Telegraful Român din 2 iunie 1904 și Gazeta Transilvaniei din 2 iunie 1904. Cf. Ioan Popescu Puțuri și Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România — 1 Decembrie 1918*, București, 1972, pp. 244—250.

gic diecezan, iar din 1927 primul rector al Academiei teologice. Elevii de altă dată și colaboratorii de mai tirziu păstrează vie în conștiință dăruirea totală pentru catedră și pentru rezolvarea problemelor administrativ-gospodărești și de birou, în ciuda trupului său devenit firav în urma suferințelor sufletești care i-au zdruncinat „voinicia” cu care îl agrăia binevoitorul său episcop Nicolae Popea. Stătea mai tot timpul în birou rezolvând acte sau corectându-și manuscrisele pe care le da la tipar. Punctualitatea lui mergea până acolo că în chiar ziua conferințelor profesoriale redacta și înainta Consiliului eparhial și procesul verbal.

Față de studenți adopta o atitudine de părinte iubitor și drept, gata oricând să treacă cu vederea slăbiciunea omenească, să ierte greșelile, fără a suporta însă minciuna și nesinceritatea. Demnitatea și ținuta proprie voia să le impună deopotrivă colegilor și discipolilor săi⁷.

În anul 1921 înființează fondul de excursii al studenților, efectuând excursii de studii în locurile pitorești ale țării, la centrele eparhiale sau mănăstiri.

Pentru competență și merite deosebite a fost ales membru activ al Congresului catehetic din Sibiu, unde în 1922 a ținut comunicarea „Un cuvânt la reformarea învățămîntului religios”, în care își expune rezultatele experiențelor sale pedagogice, fiindu-i recunoscută unanim autoritatea, motiv pentru care în 1924 a devenit membru al Congresului profesorilor de religie din București.

Pensionându-se la 1 martie 1937, își petrece ultimii ani la fiica sa în București, unde moare în 7 martie 1941. Înmormîntarea a avut loc la Caransebeș în 12 martie 1941, panegiricul fiind rostit de preotul profesor dr. Zeno Muntean. În 1958 osemintele lui au fost depuse în cripta capelei din cimitirul istoric al Lugojului, alături de sicriele altor mari personalități: Eftimie Murgu, Valeriu Braniște, Tiberiu Brediceanu, Coriolan Brediceanu...

Autor încercat al unui mare număr de lucrări de metodică învățămîntului religios, cărți și manuale de religie, profesorul dr. Petru Barbu a fost socotit pe bună dreptate ca „singura și neîntrecută autoritate în materie” în vremea cînd opera sa, răspîdită în mii și mii de exemplare, vedea lumina tiparului⁸.

Pentru edificare, redăm cîteva titluri de lucrări apărute între anii 1896—1933 în tiparnițele de la Caransebeș, Arad, Cluj și București, unele din ele în mai multe ediții: *Manual de istorie bisericească pentru școlile populare și medii inferioare* (1896), *Religia în școlile populare. Indicațiuni metodice* (1897), *Religia în școala veche și școala nouă* (1899), *Elemente de Catehetică sau Metodica re-*

⁷ Date despre viața și activitatea lui Petru Barbu ne-a oferit preot prof. dr. Zeno Muntean, elevul, colegul și succesorul lui la rectorat.

⁸ Foaia Diecezană, anul LVI, nr. 13 martie 1941.

ligiunii (în trei ediții: 1905, 1915, 1933), *Școala modernă și religiu-nea la noi* (1916), *Istorieare religio-morale* (1906), *Istorieare biblice* (ed. XII, 1912), *Istorieare bisericesti* (ed. IX, 1914), *Catehismul* (ed. IX, 1914), *Istoria Testamentului Vechi* (ed. II, 1904), *Istoria biseri-cească* (ed. II, 1908), *Cartea de rugăciuni și cântări bi-sericești* (ed. II, 1908); *Manual de istorie bisericească pentru școlile secundare* (ed. VIII, 1922); *Învățătura Bisericii creștine ortodoxe. Dogmele și Morala Bisericii*, în 2 părți (1918); *Istoria bisericească universală cu elemente de catehism și liturgică* (1931), *Viața Mîntui-torului lumii istorisită cu cuvintele Sfintei Scripturi* (ed. III, Bucu-rești, 1916). Sînt de menționat de asemenea manualele de religie lu-crate în colaborare cu arhiereul Irineu Mihălcescu — Tirgovișteanul, cu aprobarea Sfintului Sinod, precum și publicațiile sale din dome-niul folclorului bănățean pe care le-a adunat într-un volum intitu-lat *Porecle logojene* (Cluj, 1927).

Aprecieri pe care ilustrul profesor Eusebiu Popovici o face la apariția manualului de Catehetică al lui Petru Barbu, adept convins al școlii herbartiene, cînd spune: „De mult doream să văd în litera-tura noastră un manual ca al Domniei Voastre, scurt, practic și co-respunzător științelor și trebuințelor pedagogice — didactice de as-tăzi”⁹, întărită cu aceea a dr. Nicolae Bălan, viitorul mitropolit al Ardealului: „Între manualele pe care le-am consultat la predarea religiunii elevilor de școală populară au desigur o superioritate in-contestabilă manualele părintelui dr. P. Barbu, fiind mai aproape de cerințele pedagogice”¹⁰, constituie mărturii competente ce atestă va-loarea nepieritoare a operei didactice a marelui dascăl de la Institu-tul teologic, primul rector al Academiei teologice din Caransebeș.

Dăltuită cu perseverență, timp de decenii, această operă l-ar putea îndreptăți pe autor ca de dincolo de mormîntul ce-i odihnește trupul trecător să spună împreună cu înțeleptul poet al clasicismului latin: „Non omnis moriar”.

Preot prof. SORIN COSMA

⁹ Prefață la ed. II, *Elemente de Catehetică sau Metodica religiunii*, Arad, 1915.

¹⁰ Dr. Petru Barbu, *Școala modernă și religiunea la noi*, Caransebeș, 1916, pp. 18—19.

VESTIGII CU PRIVIRE LA EPIDEMIA DE CIUMĂ DIN TIMIȘOARA (1738—1740)

Cele mai vechi monumente de artă care împodobesc azi orașul datează din prima jumătate a secolului al XVIII, din perioada de după eliberarea Banatului și a Cetății Timișoara de sub Turci la 1716.

Se afirmă că manifestații din toate domeniile artelor puteau fi întâlnite în Timișoara medievală încă din secolul XIV. Faptul că în aceeași perioadă, timp de mai mulți ani, orașul a fost locul de reședință a regilor Ungariei ne îndreptățește să credem că au fost și monumente de artă. Regele Carol Robert, de origine italian, recunoscut pentru gustul său artistic, a organizat la Timișoara jocuri cavalierești în jurul anului 1326. Printre principii de Timiș, care își aveau sediul în Cetate, trebuie amintiți și mari protectori ai artelor ca Filip Scolari și Pipo Ozorai¹.

Din toate acestea nu s-a mai păstrat nimic, doar din scrieri, ca aceea a lui Bonifinius (*Decades*, III, VIII, 496) se consemnează: „Timișoara, oraș cu o frumoasă așezare, clădiri însemnate și palate pompoase îl împodobesc...”. Din clădirile însemnate și palatele pompoase, citate de Bonifinius, numai două au putut rezista numeroaselor lupte și celor 165 ani de ocupație otomană. Două clădiri, monumente ale arhitecturii gotice au rezistat, dar azi nu le mai putem admira decât pe vechile stampe. Este vorba de castelul Huniadeștilor, distrus în timpul revoluției din 1849, și de biserica Sfânta Ecaterina, demolată în 1762. Pe locul fostei biserici s-a ridicat un obelisc simplu din gresie, azi aflat în cimitirul din Cetate.

Luptele dintre austrieci și turci pentru ocuparea Banatului și a cetății Timișoara la 1552, au transformat orașul în ruină și cenușă, fără ca noul stăpîn să caute a-l readuce la strălucirea pe care a avut-o înainte. Aceasta rezultă din descrierea istoriografului turc Evlia Celebi, care în 1660 petrece cîțva timp în oraș, descriindu-l astfel: „Nici cărămidă nici piatră nu se găsește în toată cetatea, întregul sistem de întărituri fiind din trunchiuri de stejar. Meșterul iscusit care a clădit acest gard, l-a împletit din viță sălbatică stropindu-l cu gips și var

¹ Borovszky S. Magyarország Vármegyei és Városai: Temesvár, Budapesta 1914, p. 239.

(este vorba de împletiturile de nuiete între care pământul bătut forma zidurile) durind astfel o cetate albă strălucitoare, cum în lume alta la fel nu mai găsești". În privința clădirilor orașului Celebi menționează: „În oraș erau 1.200 case mai mari sau mai mici, construite din lemn și pământ, acoperite cu șindrilă. Patru geamii, două școli elementare, trei hanuri, 400 bazine și prăvălii și patru băi frumoase... Străzile sînt toate podite cu scinduri..."².

Iată imaginea orașului în timpul ocupației otomane perioadă din care în afara unei mici plăci comemorative, din una din cele patru băi, în prezent fixată în dreapta porții de intrare în vechea primărie, nu a mai rămas aproape nimic.

Imediat după eliberarea provinciei și a orașului, începe și opera de reconstrucție, atît în interiorul zidurilor cetății — care se reface din zid după sistem Vauban — cît și a cartierelor periferice din afara zidurilor. Tendința guvernatorului militar al Banatului eliberat, contele Florimond de Mercy, era să facă din Timișoara, cel mai frumos oraș de provincie din întreg imperiul.

Întîlnim astfel în secolul XVIII, în noul oraș un amestec de stiluri naționale, reunite convențional sub numele de baroc.

Odată cu construcțiile de cult, capătă o dezvoltare largă și ansamblurile de clădiri cu caracter laic, palate administrative, piețe monumentale și clădiri rezidențiale.

Barocul ceh, prin vestiții sculptori de la Praga, influențează alături de barocul austriac, monumentele de arhitectură și artă din Timișoara.

Monumentele orașului care se ridică în această perioadă, reflectă particularitățile social-istorice ale provinciei. În majoritatea lor au un caracter religios, fiind construite în „stilul iezuit”³ a căror influență și activitate a fost mare în orașul abia eliberat de sub Turci. Acest stil s-a acomodat, cu timpul, gustului public, simplificat și oarecum degenerat; el ajunge să împodobească o serie de clopotnițe de biserici sătești ca și alte clădiri laice din Banat, recunoscînd barocul din el după cîteva elemente ornamentale.

Cel mai vechi monument despre a cărui dată exactă privind ridicarea, nu știm decît că se găsea încă din 1722 în Piața Primăriei (Paradeplatz)⁴, este monumentul Sfîntului Ioan Nepomuc, patronul Banatului, cel implorat pentru eliberarea provinciei de sub jugul otoman. Se crede că aceasta ar fi fost cea mai veche statuie sculptată din tot sudul Ungariei.

Datînd din primul pătrar al veacului XVIII, ridicat la numai cîțiva ani de la eliberarea orașului, monumentul a jucat un rol și în tim-

² Karacson I, *Evliâ Celebi Magyarország utazasai* vol. I. p. 12—14.

³ Preyer I, *Monographie der Koniglichen Freistadt Temesvar* p. 75 Timișoara 1853.

⁴ Preyer I, *Monographie der Koniglichen Freistadt Temesvar* p. 75, Timișoara 1853.

pul mării epidemiei de ciumă. Procesionile de mulțumire la monumentul patronului provinciei, care a ajutat populația să scape de asuprirea otomană, sînt înlocuite în timpul epidemiei, prin procesiuni implorînd divinitatea să scape orașul de necruțătorul flagel.

De amintit sînt două procesiuni mari din această perioadă: prima la 3 mai 1739, în semn de mulțumire că pe teritoriul orașului nu mai era nici un bolnav de ciumă, iar cea de a doua are loc la 15 mai același an, cu participarea întregii populații a orașului, plecînd de la biserica iezuiților din Cetate, spre biserica călugărilor franciscani din Palanca mare (cartierul Fabric de azi) unde se găseau deja adunați toți contumânții din carantina Palanca, cu care împreună cîntînd imnuri de slavă se întorc la statuia Sfîntului Nepomuc⁵.

O adunare de mare însemnătate are loc în fața acestei statui și la 31 mai 1739, cînd într-un cadru festiv, populația adunată aici ia act și aprobă hotărîrea consiliului orășănesc din 29 mai 1739 pentru: „...aducere de mulțumire lui Dumnezeu că ne-a scăpat de groaznică epidemie ca și de atacul dușman. Primarul orașului, ca și întreaga populație, în numele lor și al urmașilor lor, ca să mențină atît timp cît le va sta în putință, neschimbate următoarele angajamente:

1. Se obligă magistratul orașului ca împreună cu cetățenii să clădească și să întrețină Capela Rozalia, situată în afara Porții Belgradului.

2. Întrucît în apropierea capelei se afla o carantină din care contumânții au fost eliberați la 15 mai 1739, să se facă o procesiune anuală la data de 15 mai la capela Rozalia, în amintirea acelei date.

3. Primarul, împreună cu consilierii comunali se obligă să facă, pe seama bisericii parohiale din Cetate, un steag în amintirea groazniciei epidemiei”.

Actul cu aceste angajamente, datat 29 mai 1739 e semnat de Peter Solderer, primar al orașului, de consiliul comunal și un mare număr de cetățeni⁶.

Statuia e mutată în 1756 în curtea bisericii Sfînta Ecaterina, de unde — după demolarea acesteia în 1762 — se mută pe aleia care lega Cetatea cu Palanca mare, în Parcul Poporului de azi, pentru ca în prezent să fie în curtea bisericii catolice din Josefin (str. 13 Decembrie).

După cum rezultă din angajamentul amintit mai sus, al doilea vestigiu ca vechime, din timpul epidemiei, a fost modesta clădire a Capelei Rozalia, zidită încă în primăvara anului 1740, pe locul de lângă baza Academiei unde se găsea pînă la demolarea din toamna anului 1965.

⁵ Hammer A. v. Geschichte der Pest die von 1738 bis 1740 im Temeswarer Banate herrschte. Timișoara 1839, p. 56.

⁶ Preyer J. op. cit., p. 75.

Conform angajamentelor din 1739, prima procesiune la capela Rozalia are loc la 15 mai 1740, sub steagul donat de magistratul oraşului, din care în 1850 nu se mai păstra decât catargul.

Pe cei doi pereţi laterali din interiorul capelei, erau cronograme în limba latină, cu următorul conţinut :

— Cea din partea dreaptă : „Senatul şi poporul oraşului Timişoara, mulţumeşte prin această sărbătoare graţiei divine, din a cărei milă epidemia de ciumă s-a stins. Prin ajutorul Sfântului Ioan Nepomuc, patronul Banatului, ţara a scăpat de nenorociri. Oraşul a reclădit această capelă, inaugurînd-o prin serbări oficiale, a sfîntit-o în semn de recunoştinţă patronului ciumei” urmează semnăturile magistratului şi ale senatorilor .

— Inscriptia din partea stîngă cuprindea : „Sub excelenţa sa Adalbert Freiherr von Falkenstein, consilier al Majestăţii sale şi Episcop de Cenad ca amintire, locuitorii oraşului şi-au luat un angajament drept mulţumire şi laudă pentru păstoria în timpurile grele şi periculoase ...”.

În ambele cronograme latineşti apare anul 1740, de 13 ori anul reconstrucţiei capelei Rozalia⁷.

În anul 1787 se modifică angajamentul, în sensul că în fiecare duminică, urmînd ziua de 16 mai, locuitorii oraşului se vor aduna în catedrala din Piaţa Unirii, unde se oficiază un serviciu divin de la orele 6 dimineaţa pînă la 6 seara.

Procesiunile la Capela Rozalia se reintroduc în 1790 şi se menţin pînă în anul 1914.

În timpul asediului oraşului din 1849, capela Rozalia a fost aproape în întregime distrusă, refăcîndu-se apoi din contribuţii ale cetăţenilor şi subvenţii ale oraşului⁸.

Odată cu finea anului 1740, a dispărut şi ultima urmă a epidemiei de ciumă pe teritoriul oraşului, lăsînd să se întrevadă un viitor liniştit şi prosper. Numărul jertfelor omeneşti de pe urma acestei mari epidemii nu se cunoaşte exact, în tot cazul trebuie să fi fost însemnată, după cum rezultă din rapoarte privind sute de cazuri spitalizate, dar un număr mic de convalescenţi.

În amintirea celor 13 luni de groază, cît a durat epidemia, fostul director al Comisiei Sanitare pentru ciumă, deputatul cameral şi consilier provincial, Jean de Jean von Hansen ridică pe cheltuială proprie un monument numit al Sfintei Treimi, sau Coloana ciumei (Pest-săule). Piatra fundamentală se pune într-un cadru festiv la 21 noiembrie 1740, în lărga piaţă a Domnului, construită conform spiritului şi stilului timpului, în faţa bisericii catedrale şi a palatului administra-

⁷ Preyer J. o. c., p. 77.

⁸ *Ibidem*, p. 78.

ției provinciei Banatului-Timișan, care căuta să imite întrucitva reședința din Viena a eliberatorului provinciei, prințul Eugen de Savoia⁹.

În acest ansamblu al celui mai frumos stil baroc din orașul Timișoara, apare ca primul acest monument de artă, sculptat în piatră de către artistul bavarez Gustav Major, stabilit în Timișoara. Partea superioară a coloanei, ornată cu elementele stilului iezuit, reprezintă trinitatea, avînd la bază, în față pe sfîntul Nepomuc, la picioarele căruia statuia unei femei culcate, reprezentînd probabil Banatul. În spațele acestui ansamblu e sfîntul Ioan „de Deo” cel care a înființat ordinul Mizericordienilor, ordin al căror membri au desfășurat o activitate deosebită în timpul epidemiei de ciumă, conducînd spitalul orașului. Pe soclul de formă triunghiulară apar în mărime naturală cei trei sfînți protectori împotriva ciumei: sfîntul Sebastian cu corpul străpuns de săgeți, sfîntul Rocus cu plaga la picior, alături cu ciinele care îi aducea mîncare în timpul cît el însuși a fost bolnav de ciumă, după ce îngrijise populația ciumată din Piazenza (Italia) în secolul XIII, și sfîntul Carol Boromeus ca sfînt protector al împăratului Carol al VI. Sfînții Rocus și Sebastian apar foarte des împreună pe monumente și lucrări de artă în amintirea epidemiilor de ciumă¹⁰.

Cea mai valoroasă parte a monumentului o constituie cele trei basorelieuri, reprezentînd trei imagini simbolice ale perioadei de groază prin care a trecut orașul și provincia în acea epocă: războiul, ciuma și deznădejdea.

Nu insistăm în cele ce urmează decît asupra alegoriei ciumei. Ea reprezintă nori de furtună care se adună deasupra orașului, ale cărui turnuri se observă în planul doi. Din nori iese un înger cu sabia trasă, reprezentînd flagelul. În prim plan se vede arderea cadavrelor răpuse de boală. Un alt cadavru e dus pe scările rugului pentru a fi ars. În dreapta o familie, din care soțul răpus de ciumă zace la pămînt, din poala mamei cade copilul mort, iar femeia primește ultima împărtășanie din mina preotului. Acest basorelieu e o lucrare de artă de o mare valoare istorică pentru timpurile cele mai grele din istoria orașului Timișoara.

Ultimul monument al secolului al XVIII se ridică în 1756 de către Societatea Sfîntului Nepomuc, în semn de mulțumire, patronului provinciei, pentru că a scăpat-o de ciumă. Societății Sfîntului Nepomuc, i se datoresc o serie de opere cu caracter social, cultural și artistic în orașul Timișoara. Din punct de vedere medico-istoric, acestei societăți i se atribuie și lucrările de construire a unui spital, început în anul 1735, care se termină în 1737. Cu conducerea acestui spital, societatea încredințează ordinul mizericordienilor, al căror șase membri veniți din provincia germană, preiau la 1 noiembrie 1737, clă-

⁹ Schiff B., *Unser Alt Temeswar*, Timișoara, 1937, p. 43.

¹⁰ Rosenthal O., *Wunderheilungen und Arzliche Schutzpatrone in der bildenden Kunst*, Leipzig, 1925, p. 33.



Fig. 1. Statuia sfântului Nepomuc 1722.

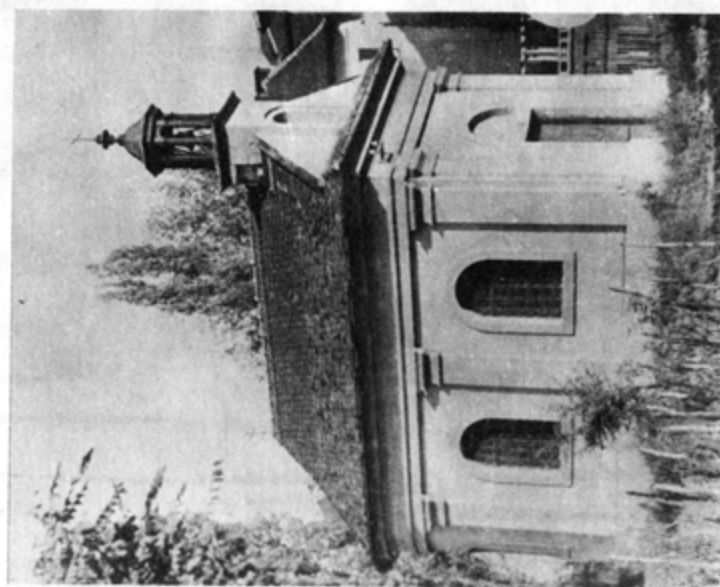


Fig. 2. Capela Rozalia.



Fig. 3. Monumentul „Sintei Treimi” 1740.



Fig. 4. Alegoria ciunei pe monumentul „St. Treimi”.



Fig. 5. Monumentul sfântului Nepomuc sau al Sintei Maria — 1756.

direa spitalului și îngrijirea bolnavilor. (Actualul local al clinicii oftalmologice).

Ca valoare artistică, acest din urmă monument e mai de preț decât celelalte două. Gruparea personajelor e următoarea: În vîrf se găsește în mărime naturală, statuia Sfintei Marii, motiv pentru care monumentul e cunoscut și sub denumirea de monumentul Sfintei Marii sau a Sfintului Nepomuc. Și aici baza monumentului e triumphiulară, avînd pe sfîntul Nepomuc ingenunchiat la baza elevației. În cele trei colțuri se află aceiași sfinți protectori contra ciumei: Rocus, Sebastian și Carol Boromeus. Trei basoreliefuri în marmoră, sînt fixate pe cele trei laturi, reprezentînd trei scene din viața sfîntului Nepomuc: spovedania reginei, Nepomuc în fața regelui Venceslav și aruncarea sfîntului Nepomuc în riul Vltava de pe podul mare din Praga¹¹.

Monumentul s-a executat la Viena de către sculptorii Wasserburger și Blim. Inițial a fost ridicat în fața Primăriei și s-a dezvelit la 23 mai 1756. În 1852, monumentul e mutat în parcul din dreptul cazarmei Transilvania, de unde a fost readus pe vechiul loc în 1910¹².

După cum s-a văzut, monumentele de artă ale secolului XVIII din orașul Timișoara, se confundă cu vestigiile privind marea epidemie de ciumă din 1738—1740. Nu e mirare că boala care a secerat mai bine de 1/6 din populația orașului, a făcut ca supraviețuitorii și urmașii lor, să ridice monumente de artă în spiritul și stilul vremii, în amintirea grelelor jertfe omenеști.

Dar, trebuie să recunoaștem și să accentuăm, că efectul pozitiv primordial al epidemiilor de ciumă nu au fost operele de artă, pentru care ciuma nu a constituit decît prilejul de a fi create. Manifestarea cea mai valoroasă a fost atitudinea umană și socială față de flagel, concretizată prin acele eforturi seculare, care tindeau să jăguieze epidemia, să preconizeze măsurile preventive, în vederea salvării vieții oamenilor.

Acțiunea socială a omului dusă împotriva ciumei, pe plan curativo-profilactic, are o valoare incomparabil mai mare decât toate capodoperele inspirate de ciumă, deoarece suma cunoștințelor despre ciumă, care au culminat cu dobîndirea mijloacelor științifice apte pentru a o stîrpi, sînt valori culturale, care servesc omenirii oricînd și în orice punct al globului.

MIRCEA TELEGUȚ

¹¹ Ilieșu N., Timișoara, *Monografie istorică*, vol. I, p. 342.

¹² Borovszky S., o. c., p. 242.

TRAIAN DRAGOSIN PARTICIPANT LA LUPTA PENTRU UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

de : prof. PETRU I. DAN

Printre românii transilvăneni și bănățeni care, în urmă cu peste șase decenii, au luat parte la revoluția din toamna anului 1918 și la înfăptuirea unirii Transilvaniei cu Patria-mamă, s-a numărat și Traian Dragosin. El s-a născut în 1908, în comuna Făget, județul Timiș, într-o modestă familie de țărani.

Cînd s-a declanșat revoluția, memorialistul Traian Dragosin era elev în clasa a patra primară. În acele zile, împreună cu tatăl său și alți consăteni, reîntorși de pe front cu arme și echipament militar, el a participat la acțiunea de înlăturare a vechilor autorități austro-ungare și la instaurarea noilor organe ale puterii — consiliul și garda națională română din Făget. Apoi, însoțindu-și părintele, a luat parte la adunarea celor peste o sută de mii de români, întruniți pe Cîmpul lui Horea, de lângă cetatea Albei Iulii, în ziua memorabilă de 1 decembrie 1918, adunare care a aprobat cu nespusă bucurie hotărîrea privind unirea Transilvaniei cu România.

Din consemnările sale făcute la scurt timp după Marea Unire, încredințăm tiparului fragmentul referitor la acțiunile desfășurate în scopul luptei pentru desăvîrșirea unității politice a României.

Sub faldurile tricolorului, la Alba Iulia.

Comuna Făget din județul Timiș, localitatea unde m-am născut, este udată de riul Bega, care trece prin mijlocul ei. În toamna anului 1918, așezarea noastră avea o populație de vreo 3.000 de oameni, dintre care marea majoritate erau români.

Pe măsură ce creșteam, datorită realităților locale și a educației primite în familie, am început să-mi dau seama de nedreptățile și arbitrarul la care erau supuși românii din comună. Autoritățile maghiare foloseau toate mijloacele în vederea maghiarizării forțate a noastre, a românilor. Între acestea un loc de seamă îl ocupa școala.

În vara anului 1914, după ce Austro-Ungaria a atacat Serbia, eveniment care a marcat începutul primului război mondial, printre cei mobilizați s-au aflat tatăl meu și învățătorii români. Ca urmare, școala

românească confesională, nemaiavind cadre didactice, a trebuit să-și închidă porțile, iar noi — să ne înscriem la școala primară cu limba de predare maghiară, ai cărei învățători au rămas mobilizați pe loc.

În toamna anului 1918 eram elev în clasa a patra. Îmi amintesc de numeroasele greutăți prin care trecea populația, în special datorită lipsei de alimente. Nemulțumirile sporeau de la o zi la alta. La 2 noiembrie s-a declanșat revoluția. Deși mama ne-a oprit de la școală, eu și fratele meu mai mare am trecut podul peste Bega, urmându-l pe tata, unde evenimentele revoluționare au luat o amploare deosebită.

Cei reînțorși de pe front cu armele și echipamentul militar, căroră li s-au alăturat un mare număr de locuitori, au alungat vechile autorități asupritoare maghiare, și au constituit consiliul național român și garda națională română, în care era angajat și tatăl meu. Concomitent s-au organizat și ungurii, alcătuind un consiliu și o gardă națională.

Pe la ora prinzului s-a auzit un bîzîit de avion dușman. Zgomotul s-a amplificat în momentul cînd biplanul a ajuns deasupra comunei. Mulțimea speriată fugea în dezordine, ascunzîndu-se prin case și grajduri. Tocmai atunci prin centrul localității, unde se devastau niște circiumi, trecea o căruță cu doi soldați români din fosta armată austro-ungară. Aceștia au oprit caii. Apoi, de sub finul aflat în căruță au scos un șaseu cu două roți, pe care au montat o mitralieră. De la marginea drumului, cei doi ostași urmăreau zborul avionului. Cînd biplanul a revenit peste așezare, mitraliorii au slobozit cîteva salve asupra acestuia, lovindu-l. La vreo cinci km. de comună, pe un cîmp, avionul a aterizat forțat.

Revoluția a durat trei zile la noi, între 2 și 4 noiembrie 1918, și a avut un puternic caracter național. Ea a avut drept urmare înlăturarea autorităților asupritoare străine și instaurarea unor noi organe de conducere: consiliul și garda națională română, care au activat în vederea înfăptuirii idealului național — unirea Transilvaniei cu România.

În ultima decadă a lunii noiembrie 1918, în comuna noastră s-a organizat o adunare generală, la care am fost și eu prezent, cu care prilej locuitorii au declarat că doresc din tot sufletul să se unească cu frații de dincolo de Carpați și au consemnat, prin semnăturile lor această dorință, pe documentul numit „Hotărîrea noastră”. Tot atunci s-a ales și o delegație dintre săteni, care să participe la adunarea de la Alba Iulia. Printre aceștia se afla și tata.

Înainte de plecarea spre Alba Iulia, mai multe zile la rînd l-am rugat pe tata să mă ia și pe mine. Pînă la urmă, sărmanul tata a acceptat, cu toată opoziția mamei. Așa se face că în 28 noiembrie, cînd delegația noastră a plecat spre orașul unirii, alături de dîșii mă afluam și eu. Ajunși la gara din Alba Iulia, cînd am coborît din tren, ne-a înțîmpinat muzica gărzii naționale, cîntînd cîntece patriotice. Acolo era lume nespus de multă, care venise să participe la marea sărbătoare a eliberării și unirii cu Țara.

La 1 decembrie 1918, ne-am dus pe Cîmpul lui Horea, alăturîndu-ne unor mulțimi nenumărate. Acolo am ascultat cuvîntul delegaților trimiși de către Marea Adunare Națională, întrunită în sala Cazinoului militar și unde a votat unirea, după cum și hotărîrea prin care s-a împlinit dorința noastră dintotdeauna, aceea de unire a Tarnsilvaniei cu România.

La întrebarea oratorului, dacă ne solidarizăm acestei hotărîri, cu toții într-un glas am strigat că unirea este dorința noastră cea mai scumpă și cea mai arzătoare.

Ziua de 1 decembrie 1918 mi-a rămas întipărită în memorie pentru totdeauna ca cea mai măreață sărbătoare din viața mea !

ZIUA REPUBLICII

Au trecut 34 ani de la 30 Decembrie 1947, ziua proclamării Republicii, una din cele mai scumpe sărbători ale poporului român. Ea evocă istoria luminoasă a aproape trei decenii și jumătate de când oamenii muncii au luat în mână destinul țării și, stăpîni pe viitorul lor, au zidit o patrie nouă, dînd noi dimensiuni și noi direcții în orientarea socială și economică unui popor dornic să construiască pe vechi și istorice temelii, orînduirea înfloritoare a socialismului.

În conștiința națiunii, ziua Republicii a intrat astfel nu numai ca moment terminus al luptei pentru cucerirea puterii, ci și momentul inaugural al unei epoci noi, epoca celor mai profunde transformări economice, sociale și culturale cunoscute de societatea noastră de-a lungul dezvoltării ei istorice pe pămîntul României, a celei mai înaintate și mai drepte orînduiri — orînduirea socialistă.

Semnificația a ceea ce a reprezentat instaurarea Republicii în viața poporului ne-o dă în întregul ei, desigur, mai bine decît orice, perspectiva istorică, evocarea, chiar și numai foarte succint, a ceea ce el a dobîndit în decursul celor 34 de ani. De la economia slab dezvoltată, predominant agrară a anului 1947, la economia înfloritoare de azi, clădită pe temelia solidă a industrializării și ferm angajată pe calea progresului tehnic, realizînd o producție industrială incomparabil mai mare decît în cel mai prosper an al perioadei antebelice; de la traiul din trecut al celor ce muncesc, dominat de exploatare, sărăcie și incultură, la viața de azi, liberă, demnă, tot mai prosperă și civilizată; de la societatea sfîșiată de antagonismele sociale ireductibile între un mînunchi de exploatare și imensa majoritate a maselor muncitoare, la societatea nouă, unită de azi prin comunitatea de interese și aspirații a tuturor categoriilor sociale — este o deosebire ca de la cer la pămînt.

Cine vine însă în patria noastră astăzi și vede noile și mărețele realizări înfăptuite, găsește nu numai fabrici și numeroase uzine noi, găsește nu numai o agricultură mecanizată și modernizată, nu numai sate și orașe cu case noi, ci găsește și mărturiile unei societăți noi cu o activitate dezvoltată multilateral. Constată că oamenii muncii și intelectualitatea participă neconținut la bunăstarea întregului popor și la ridicarea prestigiului nostru pe treptele cele mai înalte în lumea întreagă.

Prin politica ei externă apoi, întemeiată pe cele mai înalte și umanitare principii de viață și de etică — independența națională, suveranitatea și egalitatea în drepturi, avantajul reciproc și respectarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta sa, potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, colaborarea cu toate statele, indiferent de starea lor politică — România ocupă azi loc de frunte în opinia publică și în marile organizații mondiale care luptă pentru realizarea celor mai înalte năzuințe ale întregii omeniri: pacea, dezarmarea, ridicarea nivelului de trai, cultură și progresul în toate domeniile de activitate, care sînt legate de viitorul întregii omeniri, de civilizația fiecărui popor.

Bilanțul realizărilor de pînă acum, prevederile noului plan cincinal (1981—1985), constituie pentru patria noastră o temelie solidă pentru dezvoltarea continuă economico-socială, pentru dezvoltarea și modernizarea în ritm susținut a forțelor de producție, creșterea venitului național și a nivelului de trai al poporului.

Mărețele acțiuni și realizări ale poporului nostru în politica externă pusă în slujba păcii și colaborării internaționale arată că țara noastră participă la dezbaterile problemelor de interes vital ale omenirii și contribuie totdeauna cu inițiative constructive pentru soluționarea acestora în spiritul eticii și echității internaționale.

Prin solidaritatea activă cu țările socialiste și cu toate forțele pozitive iubitoare de pace din lume, țara și poporul nostru militează neconștient, pentru o nouă ordine politică și economică internațională și pentru făurirea unei lumi mai bune, mai drepte și mai înțelepte, prin profunzimea cu care sînt intuite stările contemporane și rezolvarea lor justă și din recunoașterea rațiunilor pentru care opinia publică mondială are dreptul să proclame că pacea și înarmarea nu pot sta împreună.

Aniversarea a 34 de ani de la proclamarea Republicii, constituie și pentru Biserica Ortodoxă Română un moment de bucurie, de evocare, de bilanț și de noi hotărîri. Aceasta pentru că Republica Socialistă România constituie pentru Biserica noastră climatul cel mai potrivit și creator, pentru orientarea pozitivă a clerului, pentru slujirea omului, pentru integrarea lui în efortul general pentru pace și progres.

Biserica Ortodoxă Română ca și celelalte culte din țara noastră s-a încadrat deplin în sprijinirea tuturor năzuințelor nobile ale poporului nostru, pentru aducerea lor la îndeplinire. Stăpîniți de sentimente de profund atașament pentru marile înfăptuiri ale poporului nostru, slujitorii și credincioșii cultelor își mărturisesc acordul deplin față de politica internă și externă a statului nostru — Republica Socialistă România — și încredințează, și cu acest prilej, Conducerea țării și personal pe Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele României, că împărtășesc cu hotărîre acțiunile îndreptate pentru statornicirea păcii în lume, pe calea dezarmării, colaborării și dezvoltării și că își vor închina toate eforturile lor pentru sprijinirea muncii avîntate a

poporului nostru, precum și pentru zidirea unei lumi mai bune și mai drepte pe pământ.

Astfel pentru întreg clerul și toți credincioșii aniversarea Republicii Socialiste România constituie nu numai evocarea unui important și măreț eveniment istoric pentru țara și poporul nostru, dar în același timp, constituie un omagiu adus tuturor oamenilor muncii, țăranilor, intelectualilor de la orașe și sate, făuritori și sprijinitori ai ei, care prin munca, lupta, entuziasmul și jertfa lor au făcut să crească și să înflorească strălucirea ei între națiunile lumii.

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

CINCINALUL CALITĂȚII ȘI EFICIENȚEI (1981—1985)

Supus discuției publice, îmbunătățit în urma dezbaterilor din cadrul Congresului consiliilor oamenilor muncii, Congresului consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărâni, noul plan cincinal a fost aprobat și a dobândit putere de lege prin hotărîrea Marii Adunări Naționale. Așa cum se prezintă, el este un cuprinzător și mobilizator program de lucru pentru progresul social neîntrerupt și atingerea obiectivului privind transformarea României într-o țară mediu dezvoltată din punct de vedere economic.

Cifrele cuprinse într-un plan de asemenea anvergură și importanță sînt numeroase și vom cita doar cîteva din ele. Astfel pornind de la necesitatea ca în acest cincinal venitul național să crească într-un ritm superior celui stabilit pentru produsul social, de 7,1 la sută în medie pe an față de 6,1 la sută, se prevede o valorificare superioară și gospodărire rațională a tuturor resurselor de muncă și materiale, în fiecare întreprindere, uzină, fabrică, secție, atelier, la fiecare loc de muncă, condiție hotărîtoare pentru realizarea unei noi calități în toate domeniile de activitate. Actualul plan cincinal prevede, de asemenea, dezvoltarea și modernizarea a 1.100 unități existente și realizarea a aproape 1.600 capacități noi importante în industrie și agricultură, — în directă legătură cu acestea, crearea a 530.000 noi locuri de muncă —, construirea altor obiective economice și sociale, printre care circa 900.000 de apartamente.

Statuind asemenea obiective insuflețitoare, planul cincinal orientează întreaga activitate în direcția lărgirii bazei de materii prime și energetice, dezvoltării intensive a agriculturii și industriei alimentare, realizării unor structuri industriale și de eficiență economică sporită, valorificării superioare a materiilor prime și energiei, ridicării nivelului tehnic și calitativ al producției materiale, concentrării investițiilor pentru grăbirea punerii în funcțiune a capacităților aflate în construcție, mai buna folosire a celor existente, dotarea corespunzătoare a acestora, ieftinirea costurilor lucrărilor, sporirea eficienței exportului și diminuarea importurilor, aplicarea fermă a noului mecanism economico-financiar, mobilizarea tuturor resurselor pentru îndeplinirea programului de creștere continuă a nivelului de trai al poporului.

Într-o viziune concretă, științifică, actualul plan cincinal detaliază toate problemele pe care le ridică dezvoltarea mai rapidă, la un nivel calitativ mai înalt a economiei naționale și, în strînsă legătură cu aceasta, căile de atragere tot mai activă a maselor muncitoare la conducerea vieții economico-sociale, de adîncire a democrației muncitorești și întărire a rolului conducător al clasei muncitoare în toate sferile de activitate.

PRIMUL ROMÂN ÎN COSMOS

Cutezătoarele expediții ale omului în spațiul extraterestru, începute în urmă cu două decenii, au înscris pe data de 14 mai 1981 un moment deosebit pentru astronautica românească: zborul în Cosmos al primului român, cosmonautul cercetător Dumitru Prunariu. Zborul său, cu o durată de o săptămînă, a fost efectuat la

bordul navei cosmice sovietice „Soiuz 40” și la bordul complexului științific orbital „Saliut 6” — „Soiuz T 4” — „Soiuz 40”. Nava „Soiuz 40”, având la bord pe pilotul cosmonaut Leonid Popov, comandantul navei, și pe Dumitru Prunariu, a fost lansată la 14 mai 1981 de pe cosmodromul Baikonur, situat în stepa Kazahstanului. Leonid Popov, în vîrstă de 36 de ani, a efectuat primul său zbor cosmic în 1980, în calitate de comandant al celei de a patra expediții de bază pe complexul orbital „Saliut 6 — Soiuz”. Zborul a durat 185 de zile, fiind cel mai lung din istoria cosmonauticii. Cu un asemenea coechipier, Dumitru Prunariu a conlucrat, încă din timpul pregătirilor, excelent. Dealtfel, pe parcursul zborului el a transmis că se simte foarte bine în compania cosmonauților sovietici Popov, Kovalionok și Savinih, ultimii doi membri ai echipajului complexului orbital „Saliut 6 — Soiuz T 4”, cu care nava „Soiuz 40” s-a cuplat. Joncțiunea a avut loc pe data de 15 mai. Cosmonauții Kovalionok și Savinih se aflau pe o orbită circumterestră de la 21 martie 1981.

Dumitru Prunariu s-a născut la 27 septembrie 1951, la Brașov. Tatăl său, Simion Prunariu, originar din satul Margina, județul Timiș, s-a stabilit la Brașov după al doilea război mondial. A urmat cursurile Liceului de matematică fizică nr. 1 din Brașov, apoi cursurile Facultății de aeronave din cadrul Institutului Politehnic București, devenind inginer constructor de aeronave. A lucrat ca inginer stagiar la Întreprinderea de construcții aeronautice din localitatea natală, la secția de prototipuri. În august 1977, a absolvit cursurile Școlii militare de aviație. Are gradul de locotenent major. Selecționat în grupul de candidați cosmonauți, și-a făcut pregătirea inițial în țară, după care a efectuat antrenamente speciale la Centrul de pregătire a cosmonauților „I. A. Gagarin” de lângă Moscova.

Zborul în spațiu extraterestru a lui Dumitru Prunariu s-a înscris în cadrul programului „Intercosmos”, program inițiat de Uniunea Sovietică, la care participă, în afară de România, și alte țări socialiste. Ținând seama de posibilitățile și interesele tehnico-științifice ale statelor participante, acest program de colaborare în domeniul folosirii spațiului extraatmosferic în scopuri pașnice prevede cercetări în telecomunicații, meteorologie, fizică, medicină-biologică, precum și investigarea de la distanță a resurselor naturale ale Terrei cu mijloace aerospațiale. În prima fază a colaborării la programul „Intercosmos”, specialiștii din țara noastră și-au adus contribuția prin observarea sateliților artificiali cu aparate aflate pe Pământ și cu cercetări științifice în laboratoarele de la sol. Ulterior ei și-au dezvoltat și extins, activitatea. Astfel, la bordul sateliților din seria „Intercosmos” și rachetelor pentru studierea atmosferei înalte, au început să fie instalate instrumente, aparate și dispozitive tot mai complexe, de concepție și construcție românească sau realizate în colaborare cu alte state. Comisia Română pentru Activități Spațiale, înființată în 1968, în cadrul Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, a elaborat, împreună cu ministerele economice, academiile de știință și institutele de învățămînt superior din țara noastră, programe speciale și de perspectivă privind cercetarea spațială. Semnificative în acest sens sînt și experimentele făcute în cadrul misiunii zborului lui Dumitru Prunariu. Astfel, experimentul „Astro” a urmărit identificarea unor noi forme de existență a materiei nucleare — atomi incomplet ionizați din radiația cosmică sau nuclee cu număr mare de neutroni. Blocul electronic al aparatului „Astro”, realizat de fizicienii și inginerii români, poate fi considerat ca reprezentînd o performanță tehnologică la nivel mondial. O premieră în istoria experimentelor cosmice a constituit-o programul „Capilar-1”, realizat de chimiști și fizicieni români, program prin care s-a urmărit determinarea posibilității de obținere în spațiul cosmic de monocristale cu profil determinant prin folosirea efectului de capilaritate în condițiile imponderabilității. Un alt experiment, intitulat „Miocard”, a fost inițiat în vederea completării cunoștințelor existente în domeniul modificărilor ce au loc în timpul zborului cosmic la nivelul aparatului cardiovascular. Experimentul a prevăzut măsurarea complexă a stării funcționale a inimii lui Dumitru Prunariu, înainte și după terminarea zborului, printr-o metodă extrem de sensibilă, perfecționată de cercetători români cu aparate elaborate în țara noastră, care captează, amplifică și decodifică semnalele primite. Sînt doar cîteva din experimentele științifice care au avut loc în timpul zborului primului român în Cosmos.

CONTRIBUȚII ROMÂNEȘTI LA CERCETAREA SPAȚIALĂ

Cercetarea spațială modernă în România — țară cu tradiție în tehnica aero-spațială și care a dat pionieri de seamă în acest domeniu, cum au fost Conrad Haas, Ion Valahul, Herman Oberth, Alexandru Ciurcu, Nicolae Vaideanu, Elie Carafoli ș. a. — a început odată cu lansarea primului satelit artificial al Pământului, prin urmărirea, înregistrarea și transmiterea parametrilor orbitali ai acestuia. Traducând în viață programul care consideră studierea spațiului cosmic drept un factor important al progresului științifico-tehnic contemporan, cercetătorii români s-au orientat către domenii prioritare.

În domeniul *telecomunicațiilor*, folosirea mijloacelor spațiale (sateliți de telecomunicații) permite țării noastre să aibă în prezent legături directe cu toate regiunile globului; în *meteorologie*, utilizarea datelor furnizate de sateliți specializați a intrat în practica curentă a alcătuirii prognozelor de timp. În *teledetecție* — tehnică modernă care, făcând apel la mijloace aerospațiale de înregistrare a radiației emise sau reflectate de suprafața planetei, s-a creat posibilitatea obținerii rapide de date globale asupra a diferite aspecte terestre, ușor prelucrabile pe calculator — cercetarea românească are de peste un deceniu frumoase rezultate. Astfel, de pildă, specialiștii de la Institutul de geologie și geofizică din Capitală au construit hărți geologice ale unor zone din Banat, Carpații Orientali și Munții Făgăraș, corelate cu activitatea metalogenetică; fotografiile de teledetecție i-au ajutat să descrieze tectonica și structura regională a lanțului vulcanic Oaș — Gutâi — Țibșeu precum și a munților Făgăraș unde, în prezent, se execută explorări.

În cadrul programelor de cercetări spațiale, țara noastră — prin Comisia română pentru activități spațiale și Comisia de astronautică a Academiei — acordă un loc important colaborărilor internaționale; încă în 1965, România și alte țări socialiste au luat parte la primele acțiuni privind stabilirea unei colaborări în scopul cercetării și utilizării Cosmosului în scopuri exclusiv pașnice.

Din șirul contribuțiilor românești, amintim că pe satelitul „Intercosmos”-12, lansat în 1974 (și, apoi, și pe alți sateliți și rachete de sondaj de tip „Vertical”), au fost montate spectrometre de masă de concepție proprie realizate la Institutul de tehnologie izotopică și moleculară din Cluj-Napoca; din 1978, când pe satelitul „Intercosmos”-18 a fost montat magnetometrul românesc SGR realizat de Institutul de fizică și inginerie nucleară în cooperare cu Izmiran Moscova, specialiștii noștri explorează fenomenele din magnetosfera Pământului. Fizicienii români erau prezenți în experiențele de cercetare a radiației cosmice încă din 1977, când pe „Intercosmos”-17 a fost plasat aparatul SEZ-10, conceput de specialiștii noștri pentru înregistrarea particulelor foarte energice care provin din spațiile necuprinse ale Universului și pot afecta, în anumite perioade și limite, organismele vii; principiu cu totul nou și concepția originală a acestui aparat au stat și la baza altor experimente, printre care unele îndeplinite pe orbită de cosmonautul Dumitru Prunariu, în perioada 14—21 mai 1981. Aceeași linie au urmat și experimentele denumite complexul „Biobloc” — bloc biologic de detectare a radiațiilor și a efectelor acestora asupra organismelor vii, vegetale și animale; instalat și verificat pe sateliții din seria Cosmos („Cosmos”-936, din 1977 ș.a.), acest aparat a utilizat în premieră detectorii plastici care și-au dovedit larga utilizare în aparatura „Astro” și „Biodoza” de la bordul complexului „Saliut-Soluz”, cu ocazia zborului comun româno-sovietic în Cosmos.

Cercetătorii români au adus în domeniul *medicinii și biologiei spațiale* un aport de seamă, atât prin evidențierea ulcerului de hipergravitație, a apariției unor modificări în secreția unor glande endocrine în condițiile specifice zborurilor cosmice, dar și prin experimente realizate cu ocazia zborului comun și anume „Miocard”, „Balisto”, „Reo”, „Homeostazia”, „Imunitatea”, „Pneumatic”, „Guler”. La aceste experimente au concurat specialiști de la Institutul de specialitate al aviației, Institutul medico-farmacologic din București, Centrul medical al aeronauticii, Institutul de fiziologie normală și patologică „D. Danielopolu”, Laboratorul de științe spațiale

din București, ICEFIZ ș. a., în coordonarea Comisiei române pentru activități spațiale.

Un interes deosebit îl prezintă experimentul românesc „Astro”-1 și 2 care, adus pe stația „Saliut” ar urma să permită identificarea unor noi forme de existență a materiei nucleare, atomi incomplet ionizați din radiația cosmică sau nuclee cu un număr mare de neutroni!

„Absența” gravitației — deși acest câmp de forțe este continuu prezent în spațiu, și doar efectele sale pot fi parțial sau integral compensate prin efecte ale altor câmpuri de forțe — creează cadrul unor importante utilizări în așa-numita micrometalurgie cosmică; în acest sens, la bordul stațiilor orbitale Saliut și Skylab au și fost efectuate asemenea experimente deschizând perspective pentru obținerea, în deceniul următor, de metale spongioase, aliaje de materiale complet nemiscibile în condițiile terestre, „creșterea” de cristale semiconducătoare, solidificări controlate de materiale total noi, pentru tehnica aerospațială etc. Pe această linie, o premieră în istoria experimentelor cosmice este constituită de ansamblul „Capilar”-1, realizat de fizicieni și chimiști români, pentru producerea de cristale în Cosmos, cu profile predeterminante prin efectul de capilaritate în starea de imponderabilitate.

Programul românesc de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică, prevede, în continuare, o participare activă și multilaterală a științei și tehnicii românești la eforturile derulate pe plan internațional pentru cercetarea Universului și utilizarea pașnică a spațiului extraterestru în beneficiul întregii umanități. Cercetările științifice în cadrul programului Intercosmos, dar și al altor programe spațiale pe care le desfășurăm, au în vedere o mai bună înțelegere a modalităților prin care Pământul interacționează cu Soarele și mediul furnizat de astrul central ca sursă fundamentală de energie în natură, studiul atmosferei înalte, al magnetosferei, al radiațiilor cosmice, al comportamentului organismului uman în condițiile proprii zborului spațial. Desigur, pe linia aplicațiilor tehnicilor spațiale, vor continua eforturile în domeniul teledetecției, al telecomunicațiilor prin satelit, al meteorologiei cosmice, al participării și prezenței aparatelor de construcție românească pe sateliți și stații orbitale care vor da ocol și pe mai departe „minunatei planete albastre”.

REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE ÎN DOMENIUL OCROTIRII SĂNĂTĂȚII

An de an se obțin noi realizări în domeniul ocrotirii sănătății. Ele conturează cu claritate o stare de fapt ce evoluează neîncetat, având drept premise pe de-o parte justa direcționare științifică, iar pe de altă parte asigurarea unei baze materiale corespunzătoare.

Din această perspectivă este edificatoare luarea în considerare a „stării de sănătate” a populației țării în anul 1980. Așa bunăoară, citind ocrotirea sănătății copiilor se cuvine relevat faptul că procentul mortalității infantile a avut anul trecut cea mai scăzută valoare, corolar al unei consecvente și intense preocupări pentru dezvoltarea substratului material, de organizare, de efort științific, care au susținut acțiunile pentru sănătatea și vigoarea copiilor. În susținerea acestei idei stau înseși datele realității, care ne arată că în ultimii 25 de ani, numărul medicilor pediatri s-a dublat, iar în asistența medicală acordată în spitale există în prezent 10.000 de paturi destinate exclusiv copiilor nou născuți.

Asistența medicală a acestei categorii de populație suscită însă, în continuare, perfecționări, în vederea reducerii indicelui de mortalitate, dar și pentru îmbunătățirea altor parametri, cum sînt creșterea natalității, reducerea numărului de copii născuți prematur, scăderea numărului de îmbolnăviri. Depistarea precoce spre exemplu a unor boli, atât ale viitoarelor mame, cât și ale sugarilor, acordarea la timp a unei asistențe de calitate în rețeaua sanitară ambulatorie și în spitale, educația sanitară a populației, în vederea unor deprinderi igienice în ceea ce privește în-

grijirea și creșterea copiilor constituie obiective majore ale activității din acest domeniu. Sub acest raport, în perioada următoare se preconizează continuarea acțiunilor de supraveghere medicală a femeilor gravide și a copiilor, în special a celor foarte mici și alte măsuri.

În acest sens, în scopul optimizării condițiilor de specializare atât pentru mamă, cât și pentru nou născut, va crește numărul de paturi și se vor îmbunătăți circuitele funcționale; apoi în toate secțiile județene de nou născuți se vor organiza secții sau compartimente de terapie intensivă, în vederea asigurării tratamentului complex în unele cazuri de urgență și secții sau compartimente de prematuri pe lângă maternitățile mari. Efortul de susținere și promovare a sănătății tinerei generații va fi completat, de asemenea, prin organizarea asistenței medicale curative și profilactice de înaltă calificare, în care scop, unele maternități din centrele universitare București, Cluj, Timișoara, Iași vor fi profilate ca unități zonale de referință, dotate cu servicii de oncologie infantilă și endocrinologie a adolescenței, cu laboratoare de genetică; în alte centre mari se vor organiza unități de asistență medicală pentru patologia cronică respiratorie, cardiovasculară, renală, gastroenterologică.

Evoluția morbidității în țara noastră se înscrie într-un profil asemănător țărilor dezvoltate, proliferarea bolilor cronice degenerative cunoscând cote continue de majorare. O paralelă între anii 1971 și 1979 a cauzelor de deces prin diferite boli arată modificări notabile: în bolile aparatului circulator în 1971 — 47 la mie, în 1979 — 53 la mie; în tumori în 1971 — 12,6 la mie, în 1979 — 13,5 la mie. La o analiză mai detaliată rezultă predominarea grupei de boli cerebro-vasculare, cordul pulmonar cronic, infarctul miocardic, boala hipertensivă, bolile cardiovasculare prezintă o frecvență de aproximativ 12 cazuri de îmbolnăvire la 100 de locuitori, situație comparabilă cu aceea din celelalte țări europene. Sînt în plină perioadă de aplicare măsurile privind prevenirea și combaterea bolilor cardiovasculare, care au în vedere obiective complexe, începînd cu depistarea factorilor de risc din mediul de viață și de muncă, cu evitarea sau combaterea lor, cu aplicarea unor tratamente complexe, moderne, cu înzestrarea materială a compartimentelor specializate și sfîrșind cu obiectivele cercetării științifice. Pentru asigurarea condițiilor organizatorice și tehnico-materiale din unitățile sanitare, urmează să se dezvolte asistența de urgență, prin înființarea unor nuclee de terapie intensivă în spitalele județene și în centrele urbane mari, precum și unități mobile, prevăzute cu echipamentul necesar; totodată, în toate spitalele județene se vor înființa secții de cardiologie, urmînd a fi pregătite cadrele de specialitate necesare și se va extinde dispensarizarea cazurilor de hipertensiune arterială, cardiopatie ischemică, cord pulmonar, cronic, boli congenitale ale inimii și vaselor, în scopul recuperării medicale a acestor bolnavi.

Îmbolnăvirile prin cancer înregistrează de asemenea o creștere, anual depășindu-se 30 000—40 000 de cazuri noi, cu localizări frecvente la nivelul aparatului digestiv, plămînului, uterului, sînului, pielii. În funcție de aceste elemente, programele de prevenire și combatere a bolii cuprind măsuri pentru extinderea supravegherii populației care prezintă un risc mărit de îmbolnăvire, paralel cu dezvoltarea unităților specializate de diagnostic și tratament complex. Întrucît elementul principal în lupta anticanceră il constituie descoperirea timpurie și instituirea neîntîrziată a tratamentului, s-au organizat la București, Iași, Timișoara și Cluj centre zonale de tratament complex. În plus, prin introducerea evidenței primare obligatorii pe Registrul național de cancer, se va ajunge la o cunoaștere mai bună a bolnavilor, iar prin intensificarea măsurilor de examinare oncologică a tuturor cazurilor internate în spitale, indiferent pentru ce afecțiune, precum și a unor categorii din rîndul personalului muncitor, se va asigura o depistare a bolii cît mai precoce.

Stabilirea unei corelații directe și logice între condițiile de viață și de muncă și fenomenele patologice, exercitată cu promptitudine și eficiență în ultimii ani, au adus compartimentul asistenței medicale a personalului muncitor într-un prim plan de preocupări, cu rezultate favorabile pentru sănătatea acestuia. Nu numai reducerea cazurilor noi de îmbolnăviri profesionale ci și scăderea numărului de zile cu incapacitate temporară de muncă, ca urmare a măsurilor complexe economice, sociale și sanitare și a îmbunătățirii condițiilor de muncă, reflectă o mai bună con-

diție a sănătății și care se va accentua și în perioada următoare; se vor extinde dispensarele medicale din întreprinderi și se vor organiza altele noi; în rândul muncitorilor de pe marile platforme industriale, din întreprinderile din ramura chimică, petrolieră, minieră, șantierelor de construcții se vor organiza acțiuni speciale de depistare activă a unor boli, în scopul aplicării precoce tratamentelor.

O analiză completă a tuturor factorilor ce concură la promovarea sănătății populației așează, nu în ultimul rând, resursele susceptibile a fi folosite imediat sau în perspectivă. În tabloul favorabil al stării de sănătate se regăsesc astfel investițiile materiale aflate într-o dinamică continuă. Cheltuielile bugetare pentru acțiunile de sănătate au crescut permanent. Numai în cincinalul trecut capacitatea spitalelor a crescut cu 38.000 de paturi și s-au dat în folosință un număr important de dispensare medicale, stații de salvare și creșe. Cele încă 15.000 de paturi de spital ce urmează a fi construite în actualul cincinal urmăresc să asigure o distribuție mai armonioasă a acestora pe teritoriu, permițând astfel organizarea în toate județele a unor secții specializate și creșterea calității actului medical.

Resursa de cadre de care dispune sectorul medical — peste 39.000 de medici, revenind un medic la 678 locuitori, constituie o altă premisă în menținerea unui tablou favorabil al stării de sănătate. În anul 1981 vor fi scoase la concurs 1.350 de posturi de medici secundari (cifra ce va fi menținută și în anii următori) scontându-se astfel o asigurare cu cadre la nivelul cerințelor populației și al patologiei moderne.

COMPLEX ȘCOLAR PENTRU COPIII HANDICAPAȚI

Nu demult a fost construit și dat în folosință în Capitală Complexul școlar nr. 11 destinat copiilor deficienți. Amplasat în cartierul Drumul Taberei, în vecinătatea unei unități similare, el se distinge printr-o concepție nouă, care are în vedere cuprinderea în sistem recuperator a cazurilor de deficiențe mentale, într-o instituție unică, pe întreaga perioadă a pregătirii școlare. Preluați din faza preșcolară de către cadre specializate, copiii termină cursurile acestei instituții după 12 ani, obținând o diplomă care le conferă dreptul de a ocupa un loc de muncă în domeniul în care s-au calificat.

Potrivit acestui scop, complexul școlar a fost conceput ca un ansamblu de construcții, compus din trei pavilioane principale, înconjurate de un larg spațiu destinat jocurilor și sportului, precum și de un teren agricol. Unul din localuri este destinat preșcolarilor; cel de-al doilea, afectat activităților didactice, dispune de săli specializate: săli de clasă, laboratoare, cabinete de consultații și observații, cabinete pentru acțiuni recuperative individualizate, ateliere și cabinete ergoterapeutice, sală pentru educație fizică, sală pentru educație psihomotrică, bazin cu apă caldă pentru gimnastică subacvatică etc. Cel de-al treilea local este rezervat cazării și activităților recreative.

Acest complex școlar este totodată, și un centru de instruire metodologică pentru cadrele didactice din sistemul de învățământ normal, în vederea desfășurării unor acțiuni individualizate pentru recuperarea cazurilor cu structuri mentale normale, care însă prezintă anumite anomalii în dezvoltare. Munca în acest complex urmează să se desfășoare într-un spirit de echipă, prin participarea interdisciplinară a pedagogilor, psihologilor, medicilor, biologilor, specialiștilor în tehnici recuperative.

SESIUNEA DE VARĂ A SFÎNTULUI SINOD

Sub președinția Prea Fericitului Patriarh Iustin s-au desfășurat între 25—26 iunie a. c. lucrările Sfîntului Sinod pe parcursul cărora au fost dezbătute probleme legate de viața internă și externă a Bisericii Ortodoxe Române din prima jumătate a anului 1981.

Punctele înscrise pe ordinea de zi s-au referit la activitatea pastorală misionară, învățămîntul teologic, situația bunurilor bisericești aparținînd Patrimoniului Cultural Național, rezultatul colectei pentru Fondul Central Misionar, etc. A fost analizată și aprobată cererea de retragere din activitate a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului pe motiv de boală.

De atenție deosebită s-au bucurat relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe, cu Biserica Romano-Catolică, cu Bisericile Vechi-Catolice și cu Biserica Anglicană, cu marile organizații creștine internaționale, participările unor delegați ai Bisericii Ortodoxe Române la diferite întruniri peste hotare, vizitele făcute Bisericii Ortodoxe Române și schimburile de profesori, situația comuni-tăților ortodoxe române din străinătate.

Au fost date informații cu privire la ecourile externe ale apelurilor Sfîntului Sinod din decembrie 1980 către credincioșii ortodocși români de peste hotare, către Bisericile creștine, religiile din întreaga lume și oamenii doritori de pace de pretu-tindeni.

Hotărârile adoptate au menirea să asigure normala desfășurare a vieții bisericești în întreaga Patriarhie Română, să ducă la obținerea de rezultate îmbunătățite în toate sectoarele de activitate. Ele urmăresc nu mai puțin să contribuie la promovarea năzuințelor de progres și pace ale poporului nostru, să continue și dezvolte tradiția conlucrării cu factorii de răspundere ai societății în scopul înfăptuirii mai binelui obștesc.

COMEMORAREA SOLEMNĂ A SINODULUI II ECUMENIC

Reprezentanți ai aproape tuturor Bisericilor Ortodoxe și ai Bisericilor cu care Ortodoxia se află în dialog teologic, înconjurați de oaspeți și credincioși au participat între 6—7 iunie la Istanbul la comemorarea solemnă a celui de al II-lea sinod ecumenic de la ținerea căruia s-au împlinit 1600 ani. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost de față Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor al Olteniei.

Întîmpinați de Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrie al Constantinopolului, invitații au vizitat biserica Sfînta Irina, unde s-au desfășurat lucrările sinodului de odinioară, la catedrala Sfînta Sofia și la biserica Khora.

Vecernia solemnă a asociat slujbei închinată în acea zi Sfinților Părinți ai sinodului I ecumenic (Niceea, 325), o rînduială în cinstea Sfinților Părinți ai celui de al II-lea sinod ecumenic, special întocmită cu această ocazie și care va rămîne în vigoare de acum înainte pentru duminica întîia din luna iunie a fiecărui an. Serviciul vecerniei s-a încheiat cu predica Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Hrisostom al

Mirei axată pe tema: „Temeiurile istorico-dogmatice ale ecumenicității la sinodul al II-lea”.

Sfânta liturghie de duminică 7 iunie a fost oficiată în catedrala patriarhală de Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrie al Constantinopolului împreună cu conducătorii delegațiilor reprezentând Bisericele Ortodoxe locale. După sf. evanghelie, s-a dat citire unei scrisori enciclice a Sanctității Sale, iar apoi s-au rostit cuvântări ocazionale de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Partenie al Cartaginei în numele Bisericilor ortodoxe surori, Eminența Sa Cardinalul Maximilian de Fürstenberg în numele Bisericilor ne-ortodoxe și Rev. dr. Philip Potter, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în numele organizațiilor bisericești internaționale.

În cursul dejunului oficial care a urmat s-au rostit de asemenea cuvântări festive. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a vorbit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor.

Festivitățile de la Istanbul au avut un corespondent în sărbătorirea aceluiași eveniment la Roma, duminică 7 iunie, când romano-catolicii sărbătoreau Rusaliile, cu participarea unei delegații a Patriarhiei Constantinopolului în frunte cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Damaskinos de Trănopolis. Vorbind în bazilica Sfântul Petru, Înalt Prea Sfinția Sa a lansat un vibrant apel la unitatea creștinilor.

„În mărturisirea de credință a sinodului al II-lea ecumenic, a spus ierarhul grec, articolul despre Sfântul Duh este inseparabil legat de credința în Biserica una, sfântă, sobornicească și apostolică, pentru că Sfântul Duh este acela care face să existe Biserica și o păstrează în unitatea frățească... Această Biserică nu există pentru ea însăși sau pentru a se afirma pe sine; ci ea există pentru lume... Sfântul Duh ne impune astăzi o mare sarcină: să restabilim unitatea creștinătății despărțite... Anul de acum ar trebui să fie pentru toate Bisericile și confesiunile anul unei invitații urgente la examinarea în comun a măsurilor în care ele sînt obligate, dacă sînt credincioase originilor și credinței lor, să restabilească ori nu unitatea”.

La rîndul său, Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea a trimis o scrisoare patriarhului ecumenic Dimitrie în care referindu-se la crezul niceo-constantinopolitan spunea: „Nu trec cu vederea faptul că de-a lungul veacurilor au apărut controverse între Bisericile noastre pe tema învățăturii despre Sfântul Duh, în special asupra relației veșnice a Fiului și a Duhului (scil. Filioque). Această problemă, ca de altfel toate care nu sînt încă complet lămurite între Bisericile noastre, vor trebui să facă obiectul dialogului atît de fericit început și de la care noi toți așteptăm să grăbească ziua, atît de mult dorită, cînd luminați și fără prejudecăți, să putem proclama împreună credința noastră conslujind Sfînta Euharistie”.

CONFERINȚA TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ DEDICATĂ SINODULUI ECUMENIC DE LA CONSTANTINOPOL (381)

În zilele de 10 și 11 iunie 1981 au avut loc, la Institutul teologic universitar din Sibiu lucrările celei de a XXXVII-a Conferințe teologice interconfesionale.

Au participat peste 100 de invitați, conducători ai unor eparhii, episcopi și arhieriei vicari din țară, profesori de la institutele teologice universitare de la București, Sibiu, Cluj-Napoca și Alba Iulia, vicari și consilieri, directorii seminariilor teologice, redactori ai unor reviste bisericești, doctoranzi și alți invitați.

Pe ordinea de zi au figurat următoarele referate:

a) „1600 de ani de la sinodul II ecumenic. Valoarea ecumenică a simbolului de credință niceo-constantinopolitan”, întocmit de lector Aurel Jivi de la Institutul teologic universitar din Sibiu.

b) „Simbolul niceo-constantinopolitan — sinteză a învățăturii dogmatice a Bisericii” întocmit de prof. dr. Juhász István, de al Institutul teologic protestant unic din Cluj-Napoca.

c) „Simbolul niceo-constantinopolitan în viața și spiritualitatea Bisericii”, în-tocmit de diacon asistent Ioan Caraza de la Institutul teologic universitar din București.

Au urmat discuții asupra celor trei referate.

În final, comisia rectorilor și prorectorilor a prezentat următoarele concluzii: „Cea de a XXXVII-a Conferință teologică interconfesională s-a întrunit în 10 —11 iunie 1981 la Institutul teologic universitar din Sibiu avînd ca temă: „1600 de ani de la sinodul II ecumenic. Valoarea ecumenică a simbolului de credință niceo-constantinopolitan”. După prezentarea celor trei referate și în urma discuțiilor care au avut loc în plenul conferinței, comisia rectorilor prezintă participanților următoarele concluzii:

1. „S-a constatat cu satisfacție că aniversarea a 1600 de ani de la convocarea sinodului II ecumenic, constituie un moment festiv pentru Bisericile noastre și un nou prilej de afirmare a unității noastre în punctele fundamentale ale credinței formulate în simbolul niceo-constantinopolitan.

2. „Acest simbol reprezintă pentru toți creștinii esența și norma permanentă a credinței Bisericii, cuprinzînd învățăturile dogmatice de bază ale Bisericii din primele patru veacuri, într-o formă completă și echilibrată.

3. Bisericile noastre recunosc în acest simbol chintesența întregii învățăături descoperite a Mîntuitorului Hristos și Sfinților Apostoli și a practicii liturgice de pînă atunci a Bisericii.

4. „Prin simbolul niceo-constantinopolitan se exprimă atît continuitatea în timp a mărturisirii de credință a Bisericii, cît și identitatea conținutului ei dogmatic cu cuvîntul lui Dumnezeu.

5. „Păstrarea și mărturisirea simbolului de credință cere și implică în același timp dezvoltarea și aprofundarea adevărurilor cuprinse concentrat în el, în conformitate cu întreaga credință și viață liturgică a Bisericii, dar și cu aspirațiile creștinilor din fiecare epocă.

6. „Pentru ca simbolul niceo-constantinopolitan să-și poată realiza rolul său în păstrarea și adîncirea unității dogmatice a Bisericii, el nu trebuie receptat doar formal, ci trebuie înțeles și valorificat în lumina întregii credințe și a vieții sacramentale a Bisericii. Integrat în viața liturgică a Bisericii, el a devenit și trebuie să rămînă ferment și dreptar al spiritualității creștine, unindu-ne pe toți într-un imens cor de preamărire a lui Dumnezeu cu o gură și cu o inimă.

7. „Prin angajarea noastră fermă în dialogul ecumenic, în baza simbolului niceo-constantinopolitan, vom ajunge la o lărgire a consensului teologic și la realizarea de noi pași pe calea slujirii unității creștine și a idealurilor de pace, concurență și frățietate a tuturor oamenilor”.

Toți participanții s-au declarat de acord cu aceste formulări dovedind hotărîrea lor de a folosi simbolul niceo-constantinopolitan ca bază a acțiunilor ecumenice în care sînt angajați, anticipare a unității mult dorite.

CINSTIREA UNUI TEOLOG ROMÂN

După ce anul trecut a fost premiat de Universitatea din Tübingen — R.F.G., P. C. Părinte prof. Dumitru Stăniloae i s-a decernat la 29 mai 1981 titlul de „doctor honoris causa” din partea Institutului de teologie ortodoxă Sf. Serghe — Paris.

Cu acest prilej prof. Olivier Clement a scos în evidență meritele teologului ortodox român. În răspunsul său acesta a evocat actualitatea teologiei și spiritualității ortodoxe subliniînd necesitatea unității Bisericii, a restabilirii unității lumii.

Cinstirea acordată P. C. Părinte prof. D. Stăniloae este pe deplin justificată căci, după cum arată pr. prof. dr. Ioan Bria, el „n-a produs doar cărți și studii de referință pentru cercetarea teologică viitoare, ci el distilează în fraza sa teologică pietatea seculară a Bisericii noastre, simțirea și cultura creștină a ortodocșilor români.

„Evenimentul este cu atît mai semnificativ cu cît se petrece tocmai în momentul în care Facultatea de Teologie din București serbează un secol de la înființarea sa (1881—1981). Istoricii vor interpreta Ortodoxia după criteriile lor, dar

ei sînt constrînși să concludă că la capătul acestei perioade stă ca piatră de hotar momentul Stăniloae, a cărui operă se impune cu o asemenea proeminență încît se poate spune că, după el, nimic nu va mai fi ca înainte în teologia română.

„Evenimentul pune în lumină mai multe realități:

„Cu sinteza dogmatică a Părintelui Stăniloae, Ortodoxia românească intră în sfera teologiei europene și universale într-un moment de răscruce. *Dogmatica* sa, în curs de traducere în mai multe limbi europene, a atras imediat interesul teologilor ortodocși, protestanți și catolici de pretutindeni. Teologia europeană îi face o „receptare” spontană, aceasta nu din interes bibliografic sau ecumenic, ci pentru că sinteza sa deschide orizonturi noi chiar pentru înțelegerea obiectului teologiei ca atare. Unei teologii dominate de curente și expresii contradictorii, Părintele Stăniloae îi dă un nou punct de plecare, din care își trage seva și integritatea ei. Teologia nu este o poartă de sosire, o expresie a credinței, ci o poartă de intrare a transcenței în istorie. Ea își recapătă astfel puterea ei revelatorie și forța ei mediativă. Teologul este un „mediator”, chemat să celebreze această restituire mediativă a revelației istorice. Natura ei, ca și cea a Bisericii, este paradoxală, ținînd împreună misterul întrupării lui Dumnezeu și misterul îndumnezeirii făpturii.

„Părintele Stăniloae urcă școala teologică românească la cumpăna existenței și istoriei ei, nu numai în ce privește modul de exprimare, adică limbajul teologic, ci și în ce privește problemele de fond ale doctrinei ortodoxe. Cei ce vor face istoria culturii teologice din România, vor trebui să spună lucrurilor pe nume: Părintele Stăniloae este cel mai mare teolog din epoca noastră, el încununează cinul marilor teologi ai Bisericii Ortodoxe Române: Irineu Mihăilescu, Teodor Popescu, Petre Vintilescu, Liviu Stan, Dumitru Belu, Ioan Coman.

„Teologii din generația mai tînără vor urma sau nu stilul și metoda teologică a Părintelui Stăniloae, dar ei nu pot să se dezintereseze de sinteza sa creatoare, deoarece ea mediază un element propriu identității noastre ortodoxe și române. El așează Ortodoxia românească pe locul ei propriu, între tendințe extreme: pe de o parte, dogmatizarea catehismului, iar pe de altă parte, spiritualism limitat la ritual și cult, fără etică și cultură. El percepe înîmă spiritualității ortodoxe române în acea simțire a transcendentului, în căldura, culorile și mireasma sfințeniei. Este o pietate regală care iradiază în toate sferile vieții: cult, etică, cultură.

„Pe de altă parte, el inaugurează un nou stil de a face teologie, în care rigurozitatea cunoașterii teologice, respectată cu gravitate și răspundere, este dublată de capacitatea de a atinge pragul misterului și mai ales de o autentică experiență spirituală. Pentru el teologia nu este o lucrare de argumentare și de sistematizare, ci un mod de cunoaștere, o formă de doxologie a iubirii divine, un act de mărturie și de măreție a spiritului.

„Sinteza Părintelui Stăniloae are deja și va avea repercusiuni de fond asupra spiritualității ortodoxe române. Ea poate să marcheze mai multe domenii ale vieții bisericești și culturale. De pildă, în raport cu instituțiile bisericești, teologia își recapătă acum vitalitatea și forța ei. Teologia precede instituția și o iluminează prin analizele ei. Biserica Ortodoxă Română este deci pusă în fața unei meditații teologice de care ar trebui să țină seama în orice program de înnoire bisericească. Se impune o nouă sinergie și coerență între instituție și teologie. Biserica ar trebui să fie preocupată acum de transferul și aplicarea acestei teologii în domeniile practice: misionar, catehetic, social. Trebuie să fie evitată o ruptură între teologia care este exprimată în *Dogmatică* și teologia care este difuzată în catehisme, în predici, în manuale, în pastorale și în texte și referate ecumenice...

„În fine, cu studiile Părintelui Stăniloae teologia românească este pusă în situația de a reflecta în mod serios asupra continuității și destinului ei. Viziunea sa creatoare este în același timp un punct de sosire și un punct de plecare. Se poate spune că viziunile de forță ale teologiei românești actuale sînt date de această viziune...” (pr. prof. Ion Bria, Cumpăna teologiei și culturii române, în rev. Comuniunea românească, Detroit, an VIII—IX, nr. 18—20, ianuarie 1980 — martie 1981, pp. 16 și 21).

ALTAR ORTODOX ROMÂN ÎN R. F. G.

După aproape trei ani de strădanii, credincioșii ortodocși români din Salzgitte — R. F. Germania, păstoriți de vrednicul preot Vasile Florea, au reușit să-și construiască un edificiu propriu în care s-a organizat o capelă și o sală de întruniri cu dependențele necesare. Obținerea terenului la care jertfelnicia binefăcătorului Friedrich Hermann a fost hotărâtoare, munca preotului, a familiei sale și a majorității credincioșilor, donațiile în bani ale enoriașilor, precum și a parohiilor celorlalte confesiuni din localitate, bunăvoința autorităților orașenești au fost factorii care au asigurat succesul dobândit. La acestea s-a adăugat sprijinul Bisericii mame, culminând cu trimiterea timpelui sculptată și pictată în atelierele Patriarhiei Române.

Frumos împodobită și dotată cu cele de trebuință cultului, capela a fost înnoșită duminică 3 mai a. c. de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, exarh al Patriarhiei Române pentru comunitățile de peste hotare, în absența Prea Sfințitului Episcop Adrian Hrițcu, conducătorul Arhiepiscopiei ortodoxe române pentru Europa centrală și occidentală, aflat în vizită la parohia ortodoxă română din capitala Angliei. La serviciul divin au slujit pe lângă preotul locului, preoții Mircea Basarab — München, Miron Dan — Hamburg și Alexandru Tudor — Offenbach. Au fost de față membrii parohiei, credincioși ortodocși români din localitățile învecinate, tineri ortodocși români care urmează studiile teologice în R. F. Germania. Au ținut să cinstească praznicul parohiei reprezentanții celorlalte culte religioase: Leo Busch din partea Episcopiei romano-catolice Hildesheim, pastorul evanghelic Ropohl din Salzgitte, doamna Hattenhauer din partea Episcopiei evanghelice de Brounschweig și preotul ortodox Alexei Makejew.

Încheindu-se ritualul înnoșării împreună cu sărutarea sfintei mese din altar de către toți participanții, s-a oficiat dumezeasca liturghie în cadrul căreia preotul Vasile Florea a cuvântat despre importanța momentului, a arătat condițiile în care s-a edificat noua capelă și a mulțumit celor cu ajutorul cărora a reușit să ducă la bun sfârșit lucrările de construcție. În chip special a exprimat recunoștința sa și a enoriașilor față de Prea Fericitul Patriarh Iustin și Sfințul Sinod al Bisericii mame pentru sprijinul moral și material acordat. Apoi, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a transmis binecuvântările Întistătorului Bisericii Ortodoxe Române și a asigurat pe toți cei prezenți de dragostea și purtarea de grijă a ierarhilor, preoților și credincioșilor din țara de băștină.

În continuare, consiliul parohial a invitat pe toți participanții la un dejun servit în sala de întruniri alăturată, pe parcursul căruia au rostit scurte cuvântări preoții slujitori, reprezentanții celorlalte culte religioase. Le-a răspuns P. C. Părinte Vasile Florea arătând cât de fericiti sînt el și credincioșii săi că de acum își au propriul lăcaș de rugăciune și mulțumind încă odată acelor care într-un fel sau altul i-au ajutat să-și vadă visul împlinit.

Ziua următoare Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. C. Părinte Vasile Florea, au făcut o vizită la primăria orașului unde au fost primiți de primarul general al Salzgitteului, Will: Blume, care a apreciat în cuvinte elogioase activitatea preotului ortodox român, vrednicia enoriașilor săi și satisfacția de a avea pe teritoriul orașului o comunitate ortodoxă de origine română. De asemenea au avut loc întîlniri cu familiile ortodoxe române din Salzgitte și împrejurimi.

Părăsind Salzgitteul, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a poposit pentru scurtă vreme la Hamburg, unde a vizitat parohia ortodoxă română de aici și pe preotul Miron Dan. Apoi, împreună cu Prea Sfințitul Episcop-vicar Adrian, sosit între timp de la Londra, au vizitat parohia din München, condusă de P. C. Părinte Mircea Basarab și parohia din Offenbach, condusă de P. C. Părinte Alexandru Tudor. Pretutindeni au avut întîlniri cu membri ai consiliilor parohiale și enoriași, cu conducători și reprezentanți ai forurilor bisericești romano-catolice și evanghelice. De o primire deosebit de călduroasă s-au împărtășit la Arhiepiscopia romano-catolică din München, unde au fost evocate bunele raporturi dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica romano-catolică din R. F. Germania, dorința reciprocă de a le continua și adînci.

La Offenbach, duminică 10 mai, cei doi ierarhi avînd alături pe P. C. Părinte Alexandru Tudor, au oficiat sf. liturghie în prezența unui mare număr de credincioși. Și aici au fost transmise binecuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, iar cei de față au exprimat sincerul lor atașament față de Biserica mamă și Întîistătătorul ei, hotărîrea de a cultiva cele mai curate tradiții ortodoxe și românești în care au crescut ei, moșii și strămoșii lor.

Sfîntirea capelei din Salzgitter, vizitele întreprinse la parohiile ortodoxe române din Hamburg, München și Offenbach au demonstrat încă o dată vitalitatea comunităților din cuprinsul Arhiepiscopiei ortodoxe române pentru Europa centrală și occidentală de sub jurisdicția Patriarhiei Române, trăinicia legăturilor dintre ortodocșii români aflați peste granițe pe de o parte, Biserica mamă și țara de baștină pe de altă parte.

PRINTRE CONFRAȚII DIN BANATUL IUGOSLAV

La invitația conducerii Vicariatului ortodox român din Virșet și pe temeiul încredințării primite din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, Înalt Prea Sfîntul Mitropolit Nicolae al Banatului a efectuat o vizită în Banatul iugoslav, Provincia Autonomă Voivodina, de la 19 la 21 iunie a.c.

Prima etapă a constituit-o Virșetul unde Înaltului ierarh i s-a rezervat o caldă primire în biserica ortodoxă română. Erau de față clerul din cuprinsul vicariatului și credincioșii. Lor li s-au alăturat reprezentanții celorlalte culte religioase din localitate. După serviciul doxologic, de-o parte și alta s-au rostit cuvinte adecvate momentului.

Apoi la sediul Vicariatului ortodox român Înalt Prea Sfîntia Sa s-a întîlnit cu protopopii și preoții prezenți, cărora le-a transmis binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Iustin, i-a asigurat de purtarea de grijă a Bisericii mame și a întretinut discuții asupra modului cum se desfășoară viața bisericească în parohiile ortodoxe române din Banatul iugoslav.

În continuare, împreună cu reprezentanții vicariatului, ierarhul ortodox român a fost primit de primarul Virșetului și alte autorități de stat.

Ziua următoare, 20 iunie, a înscris în program vizitarea parohiei Banatsko-Novo Selo (Satu Nou) unde a fost oficiată sfînta liturghie împreună cu hirotonirea întru diacon a absolventului de seminar teologic Traian Ghilezan. A urmat agapa servită în sala de întruniri a parohiei iar spre seară slujba vecerniei.

Duminică 21 iunie s-a săvîrșit tîrnosirea monumentalei biserici din Ovcea (Ofcea) urmată de sfînta liturghie în cadrul căreia a fost hirotonit preot duhovnic proaspătul diacon Traian Ghilezan pe seama parohiei Barițe (Sân-Ianăș). Și aici s-a organizat o masă comună onorată de reprezentanți ai autorităților de stat ai Republicii Serbia, capitalei Belgrad și comunei Ofcea.

Profitînd de prezența Înalt Prea Sfîntului Mitropolit Nicolae în Iugoslavia, Prea Sfîntul Episcop Sava al Șumadiiei, locțiitor de episcop al Virșetului, a oferit vineri 19 iunie un dejun oficial la sediul Episcopiei Virșetului. Totodată l-a poftit să viziteze biserici, mănăstiri și parohii din cuprinsul eparhiilor Virșetului și Șumadiiei. Luni 22 iunie l-a avut oaspete la Kraguevat, de față fiind și Prea Sfîntul Episcop Ștefan al Jiciei.

Înalt Prea Sfîntul Mitropolit Nicolae a fost primit la 22 iunie de Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman care l-a reținut apoi la dejun. Cu acest prilej s-a dat expresie bunelor legături dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Sîrbă, dintre poporul român și popoarele Iugoslaviei.

Vizita făcută de Înalt Prea Sfîntul Mitropolit Nicolae în Banatul iugoslav a prilejuit preoților și credincioșilor Vicariatului ortodox român cu sediul la Virșet manifestarea atașamentului lor față de Biserica mamă, dorinței de a contribui la dezvoltarea continuă a tradiționalei prietenii dintre Republica Socialistă Federativă Iugoslavia și Republica Socialistă România. Nu mai puțin contactele cu re-

prezentanții Bisericii Ortodoxe Sîrbe. În chip special întîlnirea cu Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman și Prea Sfințitul Episcop Sava reprezintă o contribuție la adîncirea relațiilor dintre Patriarhia Română și Patriarhia Sîrbă.

CONTINUAREA DIALOGULUI TEOLOGIC DINTRE BISERICILE ORTODOXE ȘI BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

Inițiat în 1980 prin convocarea pentru prima dată a unei comisii mixte teologice, dialogul dintre Bisericele Ortodoxe și Biserica Romano-Catolică a fost continuat de trei sub-comisii care au aprofundat tema „Taina Bisericii și Euharistiei în lumina tainei Sfintei Treimi” sub următoarele aspecte:

a) Cum trebuie înțeleasă natura sacramentală a Bisericii și Euharistiei în raport cu Hristos și cu Sfîntul Duh? Care este relația între taine, mai ales Euharistia și Hristologia, pnevmatologia și triadologia.

b) Care este relația între Euharistia oficiată în jurul episcopului de către Biserica locală și taina Dumnezeuului Unul în comuniunea celor trei Persoane?

c) Care este relația între această oficiere euharistică a Bisericii locale și comuniunea tuturor Bisericilor locale în unica sfință Biserică a Dumnezeuului Unul în trei Persoane?

Concluziile celor trei sub-comisii au fost supuse Comitetului de coordonare care s-a întrunit la Veneția — Italia între 25 — 30 mai 1981, sub președinția arhiepiscopului Stylianos al Australiei din partea Bisericilor Ortodoxe și a episcopului Ramon Torella, vicepreședintele Secretariatului pentru Unitate al Vaticanului din partea Bisericii Romano-Catolice. Biserica Română a fost reprezentată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului.

Comitetul de coordonare a analizat încheierile sub-comisiilor, după care a întocmit un document-sinteză ce va fi supus proximei întruniri plenare a Comisiei mixte de dialog teologic proiectată pentru mijlocul anului 1982 în München — R. F. G., la invitația cardinalului Joseph Ratzinger.

Totodată s-a căzut de acord asupra temei ce va fi propusă spre aprobare Comisiei mixte în scopul studierii ulterioare și anume: „Tainele de inițiere (Botezul, Mirungerea și Euharistia) și unitatea Bisericii”.

Au fost expediate telegrame omagiale Sanctității Sale Patriarhului Dimitrie I-ul al Constantinopolului și Sanctității Sale Papei Ioan Paul al II-lea. La sfîrșit s-a adoptat textul unui comunicat de presă.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și-a adus contribuția la discuțiile asupra punctelor înscrise pe ordinea de zi, exprimînd poziția ortodoxă și manifestînd hotărîrea Bisericii Ortodoxe Române de a promova dialogul cu Biserica Romano-Catolică în spirit de respect reciproc și bună înțelegere.

Cu ocazia sesiunii Comitetului de coordonare, în bazilica Sfîntului Marcu s-a oficiat la 28 mai un serviciu religios ecumenic. S-au rostit rugăciuni pentru ca Dumnezeu să binecuvînteze strădanile ce se depun în scopul refacerii unității Bisericii, iar Eminența Sa Cardinalul Marco Cè, Patriarhul Veneției, a predicat despre necesitatea înlăturării disensiunilor dintre Biserici și despre utilitatea dialogului ecumenic. Credincioșii aflați în împunătoarea bazilică au întîmpinat cu dragoste pe reprezentanții Bisericilor Ortodoxe și Romano-Catolică, nu mai puțin cu nădejdea că dialogul teologic în care s-au angajat va da roade pozitive.

Pe parcursul șederii în Veneția, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Excelența Sa Episcopul Ramon Torella au avut o întîlnire cu membrii „Fraternității Sfîntul Nicolae și Sfîntul Serghie”, care militează pentru apropierea de Bisericile Ortodoxe. În cadrul acestei întîlniri, Înalt Prea Sfinția Sa a vorbit despre activitatea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române, despre poporul român și dorința sa de colaborare cu celelalte popoare, în special cu poporul italian, de care se simte legat atît prin trecutul istoric cît și prin aspirațiile comune de pace și progres.

Lucrările Comitetului de coordonare desfășurate la Veneția marchează o nouă etapă pe calea promovării dialogului dintre ortodocși și romano-catolici și justifică nădejdea continuării lui cu succes.

BISERICILE ORTODOXE ȘI CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR

Beneficiind de ospitalitatea Patriarhiei Bulgare, la Sofia s-au întrunit între 23—31 mai reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și responsabili ai respectivului Consiliu, Rev. dr. Philip Potter, secretar, prof. Todor Sabev, secretar general adjunct, Rev. W. Lazareth, directorul Comisiei „Credință și Constituție”, însoțiți de membrii grupului ortodox special al Consiliului (prof. V. Borovoi, prof. N. A. Zabolotski și prof. Ion Bria).

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au fost de față Prea Sfințitul Episcop Antonie al Buzăului și P. C. Părinte prof. Ioan Coman.

În cursul dezbaterilor Bisericile Ortodoxe au exprimat dorința, fiind „una din cele două mari tradiții creștine reprezentate în sinul Consiliului Ecumenic al Bisericilor” ca punctele lor de vedere teologice și felul lor de a gândi să fie în viitor mai mult luate în considerare iar delegații ortodocși să fie prezenți la toate nivelurile de decizie și execuție ale C. E. B.

Apreciind critic posibilitățile ce li se oferă de a activa în cadrul Consiliului, deși multe din ele sînt membre fondatoare ale acestuia, Bisericile Ortodoxe au arătat că nu se țin suficient seama de problemele pe care le consideră prioritare și că dimpotrivă se acordă atenție unor opinii potrivnice. Mai ales în legătură cu documentele teologice pe care le adoptă Consiliul, s-a cerut ca să reflecte în mai mare măsură optica ortodoxă.

Intrunirea de la Sofia considerată fructuoasă de-o parte și de alta, a formulat mai multe propuneri menite să asigure o îmbunătățită prezență și participare a Bisericilor Ortodoxe. S-a cerut, între altele, creșterea numărului delegațiilor ortodocși în toate organele de decizie ale C. E. B., reprezentarea în Comitetul central a tuturor Bisericilor Ortodoxe membre, proporțional cu numărul credincioșilor și importanța lor istorică, schimbarea procedurii de votare a textelor cu conținut teologic, etc.

A fost apoi larg abordată participarea ortodoxă la pregătirea viitoarei adunări generale de la Vancouver în 1983, închiderea pe ordine de zi a priorităților ortodoxe, implicațiile teologice ale temei Adunării: „Iisus Hristos: viața lumii”. Astfel Bisericile Ortodoxe au întreprins deja, s-a precizat, studiul acestei teme. Delegații ortodocși, în fine, au luat cu plăcere la cunoștință inițiativa C. E. B. de a organiza un simpozion al teologilor ortodocși pe această temă.

CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR ȘI PROBLEMELE INTERNAȚIONALE ACTUALE

Intrunită la „Academia socială evanghelică” Friedewald de lângă Bonn — R. F. Germania, între 11—15 mai, Comisia pentru afacerile bisericești internaționale din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor a luat în dezbateri pe lângă activitățile proprii, unele din cele mai arzătoare probleme ale lumii contemporane. Astfel, după ce s-a trecut în revistă situația politică din diferitele continente și zone geografice ale globului, au fost analizate „programele” Consiliului Ecumenic al Bisericilor privind dezarmarea, mai ales dezarmarea nucleară și militarismul, precum și drepturile omului. De atenție deosebită s-au împărtășit pregătirile în vederea convocării celei de a VI-a Adunări a Consiliului Ecumenic al Bisericilor

care se va ține la Vancouver — Canada în anul 1983, pe tema „Iisus Hristos — viața lumii”.

Lucrările comisiei pentru afacerile bisericești internaționale au fost conduse de președintele Olle Dahlen — Suedia și au constat din ședințe plenare și în grupe. Alături de cei aproape 60 de membri, înlocuitori, observatori, invitați, personal administrativ, interpreți și tehnicieni, a luat parte înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului. Reprezentând Biserica Ortodoxă Română, el a expus punctele de vedere ale acesteia cu privire la problemele înscrise pe ordinea de zi și a insistat asupra necesității destinderii în raporturile dintre state, soluționării pe calea tratativelor a tuturor divergențelor, înfăptuirii dezarmării, în special a renunțării la fabricarea, stocarea și amplasarea de arme nucleare, asupra înfăptuirii unei reale securități europene și mondiale, dreptului tuturor popoarelor de a trăi în pace, libertate și deplină autodeterminare...

Spre sfârșitul întrunirii, episcopul Hermann Kunst din Bonn, care patronează Academia socială evanghelică Friedewald, a oferit o recepție în cinstea participanților. Cu acest prilej a fost omagiat directorul Comisiei Leopoldo Niilus, al cărui mandat încetează, urmînd să fie înlocuit de Ninan Koshy — India.

Funcționînd încă de la începuturile Mișcării ecumenice, Comisia pentru afacerile internaționale bisericești și-a reafirmat vocația ei pentru problemele politice ale contemporaneității, parte integrantă a misiunii Bisericilor în lume.

BISERICILE ȘI CAUZA PROGRESULUI

Pornind de la principiile învățăturii evanghelice, Bisericile creștine consideră că este de datoria lor să sprijine eforturile ce se depun în lume pentru lichidarea exploatarei și nedreptăților acolo unde mai dăinuie, pentru înlăturarea înăpoyerii, conflictelor și oricăror prejudecii aduse cauzei păcii și progresului. Dovadă în această privință stă, printre altele, consultația organizată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor la Budapesta între 1—5 iunie a. c. cu participarea delegaților Bisericilor din țările socialiste ale Europei. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul.

Consultația avînd ca temă „Economia socialistă, capitalul transnațional și responsabilitatea creștină” a înscris pe ordinea de zi referate și dezbateri în plen și pe grupe.

Referenții principali au fost: Marcos Arruda, responsabilul Programului pentru corporațiile transnaționale de pe lângă Comisia pentru participarea Bisericilor la dezvoltare din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, prof. dr. Tibor Palankai — Ungaria, prof. Lev Karpov — U. R. S. S., episcopul metodist Emilio de Carvalho — Angola, prof. Karoly Pröhle — Ungaria, și pastorul Christi Rosa din partea Conferinței Creștine pentru Pace. Au mai prezentat referate Rob von Drimmelen — Olanda și dr. Dieter Mancke — R. F. G. Expunerile acestora și discuțiile pe marginea lor au subliniat necesitatea statornicirii unei noi ordini ecumenice internaționale, care să asigure dezvoltarea tuturor țărilor și colaborarea dintre popoare.

Consultația s-a bucurat de găzduirea Bisericii Reformate din Ungaria. În numele acesteia, episcopul Tibor Bartha a făcut deschiderea oficială printr-un serviciu religios, ținînd și o cuvîntare legată de preocupările întrunirii. La fel încheierea lucrărilor a fost marcată de un serviciu ecumenic, cu o cuvîntare a profesorului Bucsay. Sesiunea și-a adus prin concluziile ei o contribuție în plus la punerea în aplicare a programului pentru corporațiile transnaționale al Consiliului Ecumenic al Bisericilor în contextul sprijinirii eforturilor care vizează instaurarea unei noi ordini ecumenice internaționale.

CURSURI ECUMENICE

În preocupările privind stringerea continuă a legăturilor dintre creștini, Biserica Evanghelică Luterană din Bavaria a întemeiat în frumoasa localitate Josefstal din apropierea Münchenului un centru de studii ecumenice, care în toamna acestui an împlinește două decenii de existență. De mai multă vreme, contactele permanente pe care Biserica Evanghelică Luterană din R. F. Germania le are cu Biserica Ortodoxă Română au dus la invitarea de slujitori ai altarelor noastre la cursurile periodice inițiate aici. Astfel, dacă în anul trecut, ortodocșii români au fost reprezentați de P. C. Părinte Aurel Miculescu, inspector bisericesc la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, în anul curent au participat Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugoianul, P. C. Părinte dr. Mircea Basarab, preotul parohiei ortodoxe române din München și doctorandul Livius Jebelean, care își completează studiile la Regensburg.

Printre ceilalți 28 participanți s-au numărat preoți ai Bisericii Ortodoxe Sîrbe, pastori și laici din Biserica Anglicană, Bisericile luterane din R. F. Germania și R. D. Germană, R. P. Polonă, R. S. Cehoslovacă, de asemenea din Biserica Huită și a Fraților Moravi din R. S. Cehoslovacă, precum și din Biserica Menonită din R. F. Germania. Programul cursurilor a cuprins între 18—27 mai tratarea temei generale: „Speranța trăită împreună și exigențele vremii noastre”, cu referire specială la răspunderea față de creație, stilul de viață în societate și problema ecologică. Referatele de specialitate au fost urmate de discuții în plen și pe grupe, de lecturi biblice legate de temă, servicii și meditații, consultații, vizite sau alte manifestări cu caracter ecumenic. Contribuția românească s-a concretizat între altele prin susținerea de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugoianul a referatului despre „Locul naturii în spiritualitatea ortodoxă”. Participanții au arătat constant un viu interes pentru Ortodoxie.

La încheierea „cursurilor” organizatorii și participanții au făcut o vizită la sediul din München al Consiliului Bisericii Evanghelice Luterane, unde s-au întreținut cu personalul din conducere. O bună parte dintre cei prezenți au făcut apoi vizite de cunoaștere la comunități bisericești din R. F. Germania, cu speranța unor cât mai rodnice contacte ecumenice pe viitor.

ECUMENISMUL PUS LA ÎNCERCARE

Pentru 3 iunie a fost organizată o întrunire ecumenică în biserica „Saint Nicolas des Champs” din Paris cu participarea mitropolitului grec Meletios, pastorului anglican Livingstone, luteranului René Blanc și pastorului reformat Rigand.

Încă de la începutul întrunirii, informa la vremea respectivă publicația „Réforme” (nr. 1880, sîmbătă 13 iunie 1981, p. 3.), un grup de tineri „Integriști” au invadat biserica, au ocupat amvonul și au acoperit cu urletele lor pe cei ce se rugau. Ca un comădo bine organizat, ei s-au postat în locurile strategice și au izolat pe participanți, circa 600 persoane, de celebranți. Apoi, cu glas ridicat au început să rostească rugăciuni pentru papă și pentru convertirea protestanților. Mgr. Lustiger, arhiepiscopul romano-catolic al Parisului, de față și el la ceremonie, a cerut organistului care încerca să acopere glasurile lor cu sunetele orgii, să se oprească, iar pe mai mulți preoți i-a trimis printre credincioși îndemnându-i ori să se adune împrejurul altarelor laterale și să se roage între ei, ori să rămină pe loc și să se roage în tăcere. La capătul unui ceas de așteptare zadarnică, a invitat credincioșii să se retragă. Cînd grupul de comădo a evacuat și el capela după „victoria” contra catolicilor trădători și a ereticilor protestanți, arhiepiscopul Lustiger a declarat: „Întruniți pentru a invoca darurile Duhului care adună pe fiii risipiți, am văzut oglinda despărțirii creștinilor, spectrul lui Babel printre noi. Veniți pentru împăcare, noi am trăit despărțirea. Totuși acești tineri au fost bine intenționați și s-au rugat. Noi le-am primit rugăciunea ca o agresiune și ea s-a voit ca atare. Prima dată ne-am înfrînat, apoi ne-a cuprins minia,

sentiment insuportabil pentru noi care ne-am dedicat păcii... N-am calculat în-deajuns prețul pe care trebuie să-l plătim pentru unitate..."

Mîhnit de cele întîmplate directorul publicației citate, Bertrand de Luze, se întreba: „ecumenismul mai este posibil?” Și tot el a răspuns că dacă se întîmplă acte ca cele de la biserica pariziană „Saint-Nicolas-des-Champs”, ele nu caracterizează pe credincioșii diferitelor confesiuni creștine care sînt animați de cele mai sincere sentimente de pace și bunăvoință.

SESIUNE PASTORALĂ PENTRU CLERUL DIN EPARHIA BELGRADULUI

La sediul Patriarhiei, între 17—19 februarie 1981 a avut loc o sesiune pastorală pentru clerul din eparhia Belgradului prezidată de Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman al Serbiei și condusă efectiv de Prea Sfințitul Episcop Daniel, vicar patriarhal, în prezența mai multor episcopi din alte eparhii, a corpului profesoral de la Facultatea de Teologie și de la Seminar, ca și a studenților din ultimul an al facultății. Continuuind o primă sesiune care a avut loc în 1979, sesiunea din anul acesta a avut ca temă: „Sfintele Taine și viața din parohie”. Numeroase întrebări de ordin pastoral au fost puse, pornind de la următoarele șase expuneri: „Invățătura apostolică și patristică despre Sfintele Taine” (Atanase Jevtici), „Botezul și viața parohiei” (Pribislav Simici), „Semnificația catehezei în predica liturgică” (Bojidar Mirtici), „Spovedania: semnificația pedagogică și teologică” (Milan Radovalovici), „Semnificația mistagogică a euharistiei” (episcopul Daniel), „Forme și structuri ale slujbei” (Mihail Arnaut). Schimbările de păreri au avut loc mai ales în legătură cu posibilitatea unei evoluții a formelor liturgice, asupra modalităților unei cateheze adaptată epocii noastre, asupra problemei limbii liturgice (treccrea de la slavă la sîrbă în liturghie), asupra naturii raportului dintre spovedanie și împărtășanie.

CENTENAR TEILHARD DE CHARDIN

Inscris în calendarul de aniversări al UNESCO, centenarul nașterii savantului și gînditorului francez Pierre Teilhard de Chardin (1881—1955) a fost marcat prin multiple manifestări, în Franța și în restul lumii. Primul care, în secolul XX, s-a străduit să concilieze, în planul teoriei, religia și științele naturii, Teilhard de Chardin, preot și savant biolog, s-a bucurat, în sfera ideilor, de o audiență care reflectă vastitatea cîmpului de preocupări abordat de el. Cu toate acestea, opera sa, contestată în interiorul romano-catolicismului, este puțin cunoscută în cercurile laice, Franța însăși nefăcînd excepție. Născut în Auvergne, Teilhard de Chardin a făcut studii teologice și antropologice, specializîndu-se, la Muzeul de istorie naturală din Paris, în studiul mamiferelor din era terțiară. Apoi a întreprins o călătorie în China, unde a lucrat mai mulți ani în șir, la Chou Kou Tien, în faimosul zăcămint al Sinotropului, la a cărui descoperire a contribuit. A rămas apoi la Beiging pînă în 1946, cînd a fost chemat să ocupe un post de director la Centrul Național de Cercetări Științifice (C. N. R. S.) din Paris. După cîteva luni, superiorii ordinului lezuit l-au incitat să refuze catedra de profesor de paleontologie la Collège de France și să amîne apariția lucrării sale, „Le Phénomène Humain”. Indurerat de neînțelegerea și de presiunile la care era supus, a plecat în Statele Unite, unde a murit într-o atmosferă de cvasiindiferență, în 1955. Caracterul contradictoriu al gîndirii sale s-a manifestat în faptul că după ce a atras atenția credincioșilor asupra învățămintelor evoluționiste ale științelor naturii, Teilhard de Chardin a refuzat, în calitatea sa de lezuit, implicațiile lor. Influența exercitată între timp de știință asupra gîndirii oamenilor, inclusiv a ce-

lor religioși, și chiar asupra unor teologi care, întocmai lui Teilhard de Chardin, s-au adăpat serios la izvoarele cunoașterii moderne, a precipitat efecte spectaculoase, oglindite în faptul că, de unde în 1965, la zece ani după moartea sa, nu i-a omagiat memoria, revista „Etudes”, publicată de ordinul iezuiților, i-a consacrat numărul său din mai a.c., evocându-i personalitatea, viața și ideile fundamentale. În cadrul aniversării oficiale a centenarului nașterii sale, posta franceză a emis un timbru cu efigia gânditorului. În septembrie, la UNESCO a avut loc un colocviu internațional, iar la Muzeul de istorie naturală din Paris a fost deschisă o expoziție.

ORTODOXIA ESTE CREDINŢA BISERICII UNIVERSALE

Implinirea a 1600 de ani de la întrunirea celui de-al doilea sinod ecumenic (Constantinopol, 381) a prilejuit nu numai organizarea unor festivităţi bisericeşti, ci totodată aprofundarea semnificaţiei pe care acest eveniment din istoria creştinismului antic o are pentru credincioşii de astăzi. Astfel au fost rostite gânduri şi s-au publicat comentarii deosebit de profunde, fiecare avind valoare teoretică şi practică în acelaşi timp. Din mulţimea acestora ne-a atras atenţia articolul „*Ortodoxia, pentru ce să o păstrăm?*” semnat de P. C. Părinte dr. Ion Bria, profesor al Institutului teologic universitar din Bucureşti (rev. Biserica românească, Milano, an. VI, nr. 18, ianuarie-martie 1981, pp. 5—7). Teza pe care o susţine şi argumentează autorul este, că, prin simbolul credinţei sau „crezul” stabilit la al doilea sinod ecumenic, „Ortodoxia a fost proclamată ca fiind credinţa Bisericii Universale”, de unde rezultă că „Bisericile pot recompune unitatea lor văzută pe această bază solidă”.

Pentru a cunoaşte mai deaproape modul cum sînt prezentate lucrurile de articolul citat, îl vom reda aproape în întregime. Iată conţinutul lui:

„În anul 1981 Biserica Ortodoxă de pretutindeni, împreună cu celelalte Biserici creştine, a sărbătorit 1600 de ani de la ţinerea celui de al doilea sinod ecumenic de la Constantinopol din anul 381. Importanţa capitală a acestui sinod constă în aceea că a stabilit în formă definitivă şi ecumenică *simbolul credinţei ortodoxe*, completînd *crezul* acceptat de cel dintîi sinod ecumenic de la Nicea (325). În simbolul niceo-constantinopolitan, adoptat în 381, prin efortul şi sub responsabilitatea Bisericii soborniceşti, din Orient şi din Occident, se cristalizează în-treaga tradiţie apostolică, devenind astfel criteriu al *Ortodoxiei*. Crezul ortodox a fost confirmat de sinoadele ecumenice recunoscute de Biserica Răsăriteană şi Apuseană (Efes. 431; Calcedon, 451; Constantinopol, 680; Nicea, 787), fiind considerat şi astăzi ca un rezumat al doctrinei Bisericii de totdeauna şi de pretutindeni.

„Evocarea sinodului ecumenic din anul 381 ne aduce în faţă o anumită imagine a Bisericii universale care contrastează cu portretul ei istoric actual, marcat de separări confesionale. Este imaginea unei Biserici care se vrea, în confruntarea cu ereziile şi inovaţiile doctrinare ale timpului, o comunitate de credinţă în succesunea apostolică, prin acordul ei cu învăţătura garantată de Evanghelie şi de obştea credincioşilor. Tocmai de aceea, în contextul ecumenic pluriconfesional de azi, această aniversare poate fi un prilej de a ne întreba: pentru ce Ortodoxia? Poate fi restaurată Biserica Universală ca o comunitate de credinţă unică? Are nevoie Biserica Universală de azi de această formă tradiţională a credinţei creştine? Unde este localizată Ortodoxia? În ce constă caracterul ei de neînlocuibil, unde sînt accentele ei specifice şi vocaţia ei proprie?

„Fără pretenţia de a răspunde acestor întrebări, vom nota totuşi felul în care Biserica Ortodoxă înţelege valoarea şi rolul simbolului de credinţă în viaţa şi mărturia ei.

„Credinţa, în dublul ei sens de act personal de a primi harul lui Dumnezeu şi de mărturisire a revelaţiei dîvine despre mîntuire, ţine de însăşi identitatea creştinului, fiind condiţia esenţială de a fi ucenic al lui Hristos şi membru al

Bisericii. Afirmarea explicită a condiției în numele și faptele lui Iisus Hristos este indispensabilă apartenenței la comunitatea creștină și împărtășirii cu Sfintele Taine: „În aceasta să cunoști duhul lui Dumnezeu: orice duh care mărturisește pe Hristos, venit în trup, este de la Dumnezeu. Și orice duh care nu mărturisește pe Iisus nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist, despre care ați auzit că vine și acum este chiar în lume” (1 Ioan 4, 2—3). Iar Evanghelistul Ioan continuă: „Cine mărturisește că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu rămâne în el și el în Dumnezeu” (4, 15). Biserica este constituită acolo unde este mărturisit în mod clar numele lui Hristos, întruparea, moartea și învierea Sa. Biserica este adunarea celor ce cred, comunitatea credincioșilor, a celor ce primesc adevărul lui Dumnezeu, cunosc cu inima ce este Dumnezeu și știu ce se petrece în Dumnezeu și în lume...

„Crezul ortodox este unul dintre criteriile succesiunii apostolice și deci și ale Sfintei Tradiții. Căci Biserica nu inventează învățătura sa, ci restituie în fiecare loc și timp credința care a fost dată sfinților odată pentru totdeauna” (Iuda 3). Doctrina Bisericii depinde în mod exclusiv de descoperirea lui Iisus Hristos. „Cuvîntul lui Dumnezeu ieșit din tăcere” (Sf. Ignatie, Către magnezieni 8, 2). În El Dumnezeu s-a descoperit în formă definitivă și eshatologică: „Nimeni nu cunoaște deplin pe Tatăl, afară de Fiul” (Matei 11, 27). Apostolul Pavel spune că propovăduirea sa nu este altceva decît un cuvînt de la Hristos și despre Hristos, „căei noi nu ne propovăduim pe noi înșine, ci pe Domnul Iisus” (2 Corinteni 4, 5). El se bucură că obște creștinilor din Roma se află în succesiunea Apostolilor, deoarece au ascultat din inimă regula învățăturii pe care ați primit-o” (Romani 6, 7). Biserica se află în succesiune apostolică prin acordul ei cu dogmele Apostolilor în care se cuprinde integritatea Evangheliei lui Hristos. Biserica de azi este legată de comunitatea Apostolilor și de comunitatea viitoare a sfinților prin credința ei neclintită, încălzită de Duhul Sfînt, mîngietorul și păzitorul Bisericii pînă la a doua venire a Domnului ei. Sfînta Tradiție este căldura pe care o iradiază credința sfinților și credincioșilor.

„Simbolul ortodox din anul 381 este o mărturie a Bisericii Universale, din Orient și din Occident. El face parte din aceeași tradiție comună garantată nu numai de autoritatea unui sinod ecumenic, ci și de consensul Bisericii neîmpărțite de pretutindeni. Căci, după cuvîntul Sf. Ignatie, „unde se află episcopul, acolo se găsește și mulțimea credincioșilor, acolo este și Biserica Universală” (Către smirneni 8, 2). Apostolul însuși nu vestește o învățătură particulară, ci o revelație care aparține tuturor și este confirmată de toți: „Sîntem înconjurați cu un nor așa de mare de martori” (Evrei 12, 1). Biserica neîmpărțită, unită în mărturisirea aceluiași credințe apostolice, nu este, așadar o utopie istorică sau un idealism teologic. Există un timp cînd Biserica Universală se prezenta lumii ca un trup unit în deplinătatea credinței lui Hristos, transmisă de către Apostoli. Mișcarea ecumenică de azi, în efortul ei de refacere a unității creștine, are deci un model istoric posibil.

„Fie că se rostește la Botez, fie că se proclamă în mod public la liturghie, crezul ortodox este introdus prin „credem” și „mărturisim”. Aceasta înseamnă că Ortodoxia nu este o credință rezervată unui grup, unei națiuni sau unei regiuni. Simbolul de credință este cartea de identitate a ortodocșilor, dar Ortodoxia nu este stăpînirea lor exclusivă, deoarece este destinată tuturor, celor din Est și Vest, celor din Nord și Sud. A crede și a mărturisi, a fi credincioși și a fi mărturisitori sînt acțiuni simultane și complementare, la care sînt chemați toți ortodocșii. Creștinul trebuie să fie, după expresia aceluiași episcop și martir al Bisericii din Antiohia, Sf. Ignatie, „curier al lui Dumnezeu” (Către Policarp 7, 2—3), care „are timp liber pentru Dumnezeu”, ca să vestească altora mărirea și harul lui Dumnezeu.

„Ce concluzii pot fi trase la aniversarea sinodului ecumenic de la Constantinopol din 381, acum, după 16 secole?

„Ortodoxia nu mai trebuie să fie confundată cu creștinismul de rit bizantin, cu tradiția specifică a unei provincii a imperiului roman de Răsărit. Este adevărat că ea își are originea în Răsărit și că s-a modelat în perioada sinoadelor ecume-

nice care s-au ținut în Orient și care au folosit o terminologie teologică proprie patrișticeii orientale. Cu toate acestea, ea a fost proclamată ca fiind credința Bisericii Universale, confirmată de sinoadele ecumenice. În perioada acestora (325—787), Orient și Occident sînt mai degrabă noțiuni geografice, indicînd jurisdicții bisericești autonome și spații culturale specifice, dar nu noțiuni teologice diferite sau contradictorii. Între cele două mari provincii bisericești există un pact dogmatic ecumenic, ce poartă sigiliul instituției conciliare supreme (vezi îndeosebi canonul 8 al sinodului al III-lea ecumenic și canonul 1 al sinodului al VI-lea ecumenic). Desigur, în cursul istoriei, datorită dezbinărilor și schismelor, unele Biserici locale au pierdut ceva esențial din elementele care le ținneau împreună în primul mileniu. Ortodoxia și-a păstrat însă integritatea ei unică; de aceea ea nu poate fi descrisă ca o formă confesională intermediară, un fel de catolicism fără autoritatea unui păstor universal, sau un protestantism cu tradiție. Cu toate acestea, și faptul este foarte important pentru educația ecumenică a credincioșilor ortodocși, toate Bisericile creștine au în comun un punct de referință dogmatică: simbolul niceoconstantinopolitan. Nu este oare aceasta autoritatea tradiției comune acceptate de Biserica neîmpărțită, nu numai o ipoteză de lucru, ci și un punct de plecare istoric comun, în conversațiile ecumenice și în mărturia creștină de azi?

„Bisericile pot recompune unitatea lor văzută pe această bază solidă, spunînd împreună: „Cred în una sfință, sobornicească și apostolică Biserică“. Pentru educația pastorală a credincioșilor, ar trebui subliniat faptul că păstrarea Ortodoxiei nu înseamnă numai perpetuarea unei instituții tradiționale, simpla continuare a unei culturi istorice, din respect față de credința părinților și strămoșilor. Nu este vorba doar de transmiterea unei moșteniri valoroase din necesitate nostalgică sau din venerație față de trecutul Bisericii. Ci este vorba de mărturisirea istoriei mîntuirii, trecută și viitoare... căci nu trebuie să se uite niciodată că Biserica ia ființă, există și dăinuiește numai ca răspuns la credința în Hristos“.

Pînă aici textul articolului semnat de P. C. Părinte prof. Ion Brîa. Potrivit afirmațiilor sale deci, Ortodoxia deține credința corectă, adevărată și de totdeauna a Bisericii Universale. Păstrarea și reactualizarea ei constituie temeiul unanim acceptat al eforturilor ecumenice de refacere a unității bisericești. Dacă este așa, înseamnă că mărturisitorii credinței ortodoxe, ortodocșii, au sfința datorie de a veghea cu scumpătate asupra vîstieriei legii lor străbune și nu mai puțin, de a-i face și pe alții părtași bogățiilor ei, prin aceasta aducînd o contribuție hotărîtoare la apropierea momentului cînd nu va mai fi decît „un Domn, o credință, un botez“.

ATENTAT CARE A INDIGNAT ÎNTREAGA LUME

Tentativa de asasinare, miercuri 13 mai 1981, a Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea a suscitat în întreaga lume o vie emoție și indignare. Opinia publică internațională, conducători bisericești, șefi de stat și guvern, presa mondială, credincioși aparținînd diferitelor religii, persoane particulare au trimis mesaje exprimîndu-și oprobiul față de acest act terorist.

În telegrama trimisă suveranului pontif, președintele României Nicolae Ceaușescu arăta: „Am aflat cu mare indignare de atentatul condamnat și săvîrșit împotriva Dumneavoastră. Vă rog să primiți urările mele de deplină însănătoșire“. În răspunsul transmis de secretarul de stat al Vaticanului, Eminența Sa Agostino Cardinal Casaroli, se spune: „În numele Sfîntului Părinte, Vă exprim aprecierea sa plină de recunoștință pentru sentimentele de solidaritate pe care Excelența Voastră i le-a adresat în împrejurarea în care el, mesager neobosit al păcii universale, a fost lovit de un deplorabil act de violență. Vă transmit urările Sanctității Sale pentru progresul spiritual și material al țării Dumneavoastră“.

Indată ce a aflat despre tragicul eveniment, Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrie al Constantinopolului a trimis la Roma pe I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului spre a transmite regretele Patriarhiei ecumenice în legătură cu cele întâmplate, spre a se ruga alături de toți credincioșii pentru însănătoșirea capului Bisericii Romano-Catolice și a-i adresa bune urări.

O telegramă purtătoare a simțămintelor ortodocșilor români a transmis Prea Fericitul Patriarh Iustin: „Profund mișcat de tristul incident care a amenințat viața Sanctității Voastre, ne rugăm Bunului Dumnezeu de a Vă restabili cât mai curînd posibil, cu noi puteri de muncă pentru ca în deplină sănătate să continuați misiunea Sanctității Voastre în slujba Bisericii Romano-Catolice și pentru bunăînțelegere între oamenii din lumea întreagă”. Răspunsul dat de cardinalul Casaroli arată: „Profund mișcat de afecțiunea Prea Fericirii Voastre, Sanctitatea Sa Ioan Paul al II-lea Vă mulțumește din toată inima pentru rugăciunile pe care le-ați înălțat în sănătatea Sa”.

Atentatul s-a produs în timpul audienței acordată de Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea în Piazza San Pietro. Atunci doar cîțiva din cei prezenți au realizat imediat, potrivit unui comentator (Rodica Dumitrescu, După atentatul asupra papei Ioan Paul al II-lea, în rev. Lumea, nr. 21 (916), 21 mai 1981, p. 13), că papa a fost victima unui atentat. Iată ce relatează unul dintre aceștia: „Papa efectua, în automobilul său, un al doilea tur al Pieței San Pietro, într-un culoar format din cei prezenți. Mulțimea îl aclama. Am auzit, deodată, două sau trei împușcături. L-am văzut pe papă înclinîndu-se și căzînd pe canapeaua mașinii. Și-a privit minile pline de sînge. Două persoane l-au luat în brațe. Mașina a demarat brusc spre Vatican, în direcția opusă locului de unde fuseseră trase focurile de armă...”.

Transportat de urgență la spitalul clinic „Gemelli” din Roma, suveranul pontif a fost supus unei intervenții chirurgicale ce a durat 5 ore și 50 minute.

În răstimpul în care la spital medicii îl operau pe papă, la Tribunalul Vaticanului, judecătorul Giuseppe Spinelli lua contact cu magistrații italieni însărcinați cu anchetarea atentatului. El a întocmit dosarul, acordurile de la Laihan stipulînd numai că poliția italiană are dreptul să intervină pe teritoriul Vaticanului. În schimb, Tribunalul Sfîntului Oficiu nu se va pronunța asupra autorului atentatului — Mehmet Ali Agca, în vîrstă de 23 de ani, terorist turc de extremă dreaptă, simpatizant al Partidului Acțiunea Naționalistă, condus de Alpasan Turkes, aflat în prezent în închisoare. Codul canonic prevede excomunicarea automată a celui ce atentează la persoana suveranului pontif, dar, de această dată, atentatorul nu făcea parte din comunitatea romano-catolică. Împotriva sa a fost emis un mandat de arestare cuprinzînd șapte capete de acuzare. Teroristul turc a fost acuzat de: tentativă de asasinare a unui președinte al republicii, cu care este asimilat papa în Italia, în baza articolului 8 al Concordatului; tentativă de crimă împotriva a doi turiști (două femei au fost rănite, între care una foarte grav — Ann Odre, americană); port de armă; falsificare și tănuire de documente; substituie de persoană. Mandatul a fost emis cu titlul de „participare” la crimă, anchetatorii avînd în vedere eventualitatea unei conspirații, la care a participat Mehmet Ali Agca.

Ipoteza unei organizații de extremă dreapta, foarte structurată, căreia îi aparține teroristul turc, a fost avansată dintru început de poliție și autoritățile turcești care, dealtfel, au avertizat autoritățile italiene asupra posibilității ca Mehmet Ali Agca să încerce o evadare din închisoare, așa cum a făcut-o la 25 noiembrie 1979, cînd „a reușit să evadeze din închisoarea militară Kartal-Maltepe, datorită complicității unei organizații care, astăzi, și-a extins implantarea în întreaga Europă occidentală” — se preciza în mesajul trimis la Roma de Ministerul turc de interne. La Ankara presa turcă a susținut, și ea, teza existenței unei rețele internaționale de extremă dreaptă. „Iată asasinul — scria ziarul „Hurriyet”. Cunoașteți-l bine. L-a ucis pe unul din colegii noștri (redactorul șef al cotidianului „Milliyet”) în urmă cu doi ani; acum, minile sale însîngerate l-au lovit pe papă. Teroristul — continua ziarul — nu are naționalitate. De aceea, este timpul

să declarăm război comun împotriva terorismului, fie el european, asiatic sau african".

În zilele imediat următoare atentatului, activitatea la Vatican a fost consacrată, în special, contactelor cu reprezentanți diplomatici și personalități din lumea întreagă care, în flux continuu, au adresat papei Ioan Paul II mesaje în care au condamnat ferm acest act dement. Șeful statului turc, generalul Kenan Evren, a declarat că tentativa de asasinare a papei Ioan Paul II este „un eveniment rușinos”. El s-a declarat „profund întristat că autorul atentatului este un cetățean turc”. Ali Agca este „un dușman al națiunii turce — arăta Sukru Elek-dag, ambasadorul Turciei la Washington, adresînd tuturor țărilor lumii un apel la cooperare” pentru a stîrpi flagelul terorismului internațional. „Nu sînt în măsură să arăt ce interese sumbre servește agresorul prezumtiv al papei”, a mai declarat ambasadorul. Se amintea în context, că guvernul turc a cerut, la 14 mai, extrădarea teroristului Ali Agca. Ankara a trimis, de asemenea, la Roma, doi reprezentanți ai INTERPOL-ului pentru a sprijini poliția italiană în desfășurarea anchetei. În telegrama sa, Kurt Waldheim, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, arăta că „odiosul atentat împotriva persoanei Sanctității Sale Papa Ioan Paul II, este un nou exemplu de recurgere arbitrară la violență și terorism care este, prea adesea, flagelul societății noastre moderne. Atacul de azi ilustrează, în mod dramatic, necesitatea absolută pentru omenire de a-și proclama indignarea în fața tuturor acestor acte de violență și de a cere să li se pună capăt”.

Așa cum sublinia Eugenio Scalfari, directorul cotidianului italian „La Repubblica”, „atentatul împotriva papei nu poate avea decît un răspuns, oricare ar fi motivul și oricare ar fi obiectivul său, dacă există un obiectiv; trebuie ca viața normală să-și continue cursul. Dacă e vorba de inițiativa unui nebun, să nu i se permită să modifice cursul vieții colective. Dacă e un proiect organizat, să nu i se permită să atingă obiectivul de destabilizare care, fără îndoială, l-a inspirat”...

Tentativa de asasinare a conducătorului Bisericii Romano-Catolice a readus în prim-planul opiniei publice internaționale realitatea incontestabilă, în lumea occidentală, a terorismului și a recrudescenței neofasciste, în special. E un nou semnal de alarmă ce-și găsește ecou în conștiința tuturor celor cărora le sînt scumpe idealurile de pace, democrație și progres. Grupările neonaziste, de extremă dreaptă, chiar dacă au o audiență limitată, generează amenințări ce nu trebuie tratate cu indiferență. Lecția tragică a unei prea recente istorii nu trebuie uitată.

PRIMEJDIA HOLOCAUSTULUI NUCLEAR

Sînt ani de cînd oamenii conștienți de pretutindeni avertizează asupra primejdiei decurgînd din fabricarea și stocarea armamentului nuclear. În ultima vreme ei își ridică glasul mai energic deoarece căutătorii de profituri și ahtiații de putere au inventat noi tipuri de arme atomice, adaugă stocuri în plus la cele deja existente, recurg la cele mai variate provocări. Protestului general se raliază credincioșii marilor religii, Bisericile creștine în unanimitatea lor. Se cunoaște astfel ferma luare de poziție a Consiliului Ecumenic al Bisericilor din care fac parte și majoritatea cultelor religioase din țara noastră.

În acest context dorim să cităm opiniile exprimate de dr. Leopoldo J. Nilus, pînă de curînd directorul Comisiei pentru afacerile internaționale din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cuprinse într-un articol intitulat semnificativ: „*Umanitatea este expusă celui mai grav pericol din istoria sa: holocaustul nuclear*” (rev. Nouvelles perspectives, Helsinki, an. XI, nr. 2/1981, p. 8).

„În fiecare minut un milion de dolari este cheltuit în lume pentru acumularea de armamente, pentru dezvoltarea și cercetarea militară, observă autorul articolului.

„Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericii a subliniat într-o declarație asupra dezarmării nucleare că cea mai mare primejdie care apăsă astăzi asupra umanității este aceea a unui holocaust nuclear. Respectiva declarație, fără îndoială, era dominată de o mare îngrijorare.

„Evenimentele din ultima vreme au apropiat lumea cu încă un pas de abisul nuclear și dacă această tendință nu va fi întorsă înapoi sau oprită cu hotărâre, posibilitatea unui conflict nuclear va crește mai mult. Sînt numeroși specialiști care apreciază că în anul trecut arătătoarele ceasului s-au mișcat spre fatalul miez al nopții.

Tensiunea internațională crește. Ea proliferază mereu noi și din ce în ce mai distrugătoare arme nucleare. Primejdia de a le vedea înmulțindu-se în Europa s-a agravat prin hotărîrea NATO de a plasa pe continent noi misile dotate cu forță și precizie excepționale.

„În august 1980 S.U.A. și-au formulat deschis noua politică care preconizează înainte de orice posibilitatea de a duce și a câștiga un război nuclear limitat. Aceasta a sporit neliniștea unui holocaust militar. Pe drept cuvînt se poate spune că dacă marile puteri nu întrerup imediat programul lor de înarmare, se va putea ușor declanșa un teribil masacru nuclear. Dezvoltarea a ceea ce se numește „capacitatea de luptă nucleară”, va mări sensibil pericolul de a vedea una sau alta din marile puteri apăsînd pe butonul nuclear și aceasta într-un moment cînd tensiunile politice se agravează pretutindeni în lume.

„Acum cîțiva ani mai multe țări au convenit să încheie un tratat de interzicere a tuturor armelor nucleare. Din nenorocire pînă acum nici un proiect n-a fost prezentat iar unele țări n-au arătat măcar bunăvoința necesară pentru încheierea unui astfel de tratat.

Dezbaterile celei de a doua conferințe pentru revizuirea tratatului asupra neproliferării care a avut în 1980 la Geneva au pus în evidență refuzul statelor nucleare semnatare ale „Tratatului pentru neproliferarea armelor atomice” de a-și onora obligațiile și de a proceda la dezarmarea nucleară. Aceasta a zdruncinat serios credibilitatea regimului neproliferării.

„În declarația la care ne-am referit deja, Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericii cere tuturor puterilor nucleare:

— să înceteze imediat experiențele, producerea și dezvoltarea armelor și rachetelor nucleare;

— să înceapă cît mai repede negocieri în scopul încheierii de acorduri asupra limitării potențialului nuclear existent și reducerii progresive a numărului total de arme nucleare, spre a se ajunge la semnarea unui acord general asupra interzicerii oricăror experiențe nucleare.

„Comitetul central s-a pronunțat de asemenea pentru ratificarea rapidă a tratatului SOLT 2. Neliniștit de posibilitatea unui război nuclear, Comitetul central și-a sfîrșit declarația invitînd țările participante la Conferința de la Madrid asupra securității și cooperării în Europa să treacă fără întîrziere la discuții asupra dezarmării nucleare.

„Unii însă s-au întrebat, mai constată dr. Leopoldo Nilus: Ce este nou, în toate acestea? N-am preconizat și noi pacea, asemenea vouă; n-am făcut și noi altfel declarații corecte în această privință? Și ce am obținut? Nimic!

„Eu cred că la acest punct trebuie să reasezăm declarația Consiliului Ecumenic al Bisericii în contextul ei real, actual. Astăzi sîntem expuși la primejdii calitativ diferite care reclamă acțiuni și remedii noi. La dreptul vorbind ce este nou?

„După al doilea război mondial și timp de 30 sau 40 de ani unii au alimentat iluzia că Europa, spațiul european, va beneficia de unicul privilegiu de a fi o zonă de pace permanentă sau cel puțin o zonă permanentă de încetare a focului.

„Aceasta s-a datorat însăși existenței unei panoplii nucleare, adică doctrinei despre „distrugerea mutuală asigurată”... doctrină irațională, inumană, imorală și mai ales ilegală potrivit dreptului internațional în vigoare.

„Atare zonă de permanentă încetare a focului ar fi fost posibilă grație „războaielor locale” care infurie însă popoarele lumii a treia. De fapt pentru unii este normal ca o parte a lumii, în cazul dat spațiul european, să trăiască permanent în situația de „lipsă a războiului” și ca restul planetei să fie lipsită de minimumul de dreptate. Spun „lipsită” căci e vorba de un gest activ, ca în cazul războaielor locale alimentate de manevrele imperialiste și neocolonialiste.

„Dar atunci ce a răs credința în această zonă de absență permanentă a războiului? Astăzi nu se mai pune întrebarea dacă această credință era întemeiată pe argumente realiste, până într-atia a devenit o deziluzie în fața declarațiilor asupra armamentelor — unele oficiale —, asupra „posibilității”, adică „ispitei unui război nuclear limitat”. Prostituația limbajului pe care o implică aceste declarații ar fi trebuit să fie suficientă spre a ne determina la acțiune. Căci a vorbi, adică a admite posibilitatea unui război nuclear limitat, înseamnă a vorbi cu egală „legitimitate” de „genocid limitat”, de „asasinat limitat”, de „sinucidere universală și de omucidere limitată”, de „distrugere limitată prin focul copiilor noștri”.

Teatrul acestui război nuclear limitat ar putea fi cel mai posibil Europa și Orientul Mijlociu. Doar că orice conflict într-una din aceste două părți ale lumii poate antrena o conflagrație generală. În alți termeni, spațiul european a devenit un cimp de război limitat care va fi purtat potrivit unui model nuclear limitat.

Aș fi bucuros, continuă dr. Leopoldo Nilus, dacă cineva mi-ar explica rațional ce este un război nuclear limitat. Un lucru nu-l va putea totuși nimeni respinge, anume că dacă un război se va limita la Europa și la spațiul european, pentru totalitatea locuitorilor acestei zone problema de a ști cine va câștiga ori va pierde războiul nu ar mai avea sens, deoarece n-ar mai rămâne nimeni în viață spre a judeca . . .

Noi și alții care cerem încetarea imediată a cursei înarmărilor și acumulării militare, noi știm despre ce este vorba. Noi nu sintem romantici și nici fumători de opium. Noi sintem treji și, încă mai mult, sintem îngrijorați. Romantici și drogați sint aceia care visează un război nuclear, limitat sau nu. Acești fumători de opium „nuclear” sint cei mai primejdioși, căci ei propovăduiesc moartea și distrugerea totală a umanității.

Pe de altă parte, faptul însăși că primejdia a dobândit atita ascutime, ne îngăduie să nădăjduim paradoxal o oarecare reînviore a optimismului în măsura în care opinia publică va fi chemată mai mult ca înainte să lupte contra mașinii morții care își urmează drumul aparent ireversibil. A venit deci timpul să-l oprim mobilizându-ne glasurele, condeiele, trupurile dacă e necesar. În sfârșit nu mai este loc pentru „jocurile sinuciderii”. Zărurile au fost aruncate. Ceea ce avem azi în mână este o rachetă nucleară încărcată”.

Trebuie să recunoaștem că dr. Leopoldo Nilus spune lucrurilor pe nume, fără ocolișuri și fără menajamente. Ce alt limbaj ar fi putut însă folosi cind primejdia care pîneste azi omenirea este atît de mare? Și apoi cum ar putea vorbi într-alt fel un creștin pentru care mărturisirea adevărului nu este obiect de tranșacții și diplomație?

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

OASPEȚI STRĂINI LA CENTRUL EPARHIAL

Rev. Douglas Dargaville, pastor anglican și secretar al Consiliului Bisericii din Victoria — Australia, însoțit de P. C. Părinte Dumitru Găină, parohul comunității ortodoxe române din Melbourne — Australia s-au aflat la Timișoara în zilele de 13—14 iulie. Ei au vizitat Centrul eparhial, catedrala mitropolitană și Colecția muzeală din incinta acesteia, bisericile din oraș. Deplasându-se la Caransebeș au vizitat reședința eparhială de aici și Seminarul teologic unde au fost întâmpinați de P. On. Părinte prof. Sorin Cosma.

Pe timpul sederii la Timișoara oaspeții au fost primiți de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și de Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul când s-au purtat discuții privind relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană, activitatea parohiilor ortodoxe române din Australia și perspectivele Mișcării ecumenice în cadrul căreia își aduc contribuția majoritatea Bisericilor creștine.

Între 18—22 iulie apoi au vizitat eparhia Rev. Jacques Galtier, pastorul parohiei „Batignolles” din Paris — Franța, împreună cu soția. Oaspeții au fost însoțiți de P. C. Arhidiacon Vasile Axinia din cadrul Serviciului pentru relațiile externe bisericești al Patriarhiei Române. La Timișoara oaspeții s-au întâlnit cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și cu Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul. Împreună au participat la sf. liturghie duminicală la catedrala mitropolitană. De praznicul Sf. Prooroc Ilie au însoțit pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae la hramul schitului de pe Muntele Mic de lângă Caransebeș.

Întâlnirea cu pastorul J. Galtier care oferă ospitalitate parohiei ortodoxe române din Paris să-și desfășoare serviciile religioase și celelalte activități în biserica parohiei reformate „Batignolles” din capitala Franței, a constituit un bun prilej de exprimare a excelentelor relații dintre ortodocșii români și reformații francezi, a hotărârii lor de a contribui la promovarea tradiționalei prietenii dintre poporul român și poporul francez.

EVENIMENT INTERCONFESIONAL

Culte religioase din Timișoara s-au alăturat duminică 21 iunie a.c. sărbătoririi unuiu din distinși slujitori ai altarului, prim-rabinul dr. Ernest Neumann, care a împlinit 40 ani de activitate în fruntea comunității mozaice locale. La ceremonie desfășurată în sinagoga din Timișoara II Fabric a participat Eminența Sa dr. Moses Rosen, șef-rabin al Cultului mozaic din R. S. România însoțit de doamna Amalia Rosen și domnul Emil Șechter, secretar general al Federației Comunităților Evreiești.

Reprezentând pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, a fost de față Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul care a transmis caldele urări ale obștii ortodoxe române precum și ale credincioșilor celorlalte culte religioase.

Numeroșilor vorbitori care i-au adus cuvenitul omagiu a răspuns sărbătoritul. La mulțumirile pentru bunele simțăminte împărtășite, el le-a adăugat făgăduința de a continua cu sporită sîrguință misiunea spirituală ce-i revine, asigurarea

că va promova pe mai departe frățeștile legături cu toate cultele religioase. În mod special s-a referit la strînsele contacte pe care le întreține cu reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române și pe care a promis că le va cultiva permanent.

În seara aceleiași zile familia sărbătoritului a fost gazdă primitoare pentru toți cei care au ținut să-i aducă cuvenita cinstire. La recepția oferită a participat și Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul.

Aniversarea festivă a prim-rabinului timișorean s-a constituit într-o manifestare a frățietății interculturale care caracterizează viața religioasă din R. S. România, a împreună lucrării naționalităților conlocuitoare tinzînd la mersul înainte al patriei noastre comune.

HRAMUL UNOR AȘEZĂMINTE MĂNĂSTIREȘTI

Hramul schitului „*Piatra Scrisă*” din apropierea comunei Armeniș, protopopiatul Caransebeș, a fost sărbătorit și în acest an la duminica Tuturor Sfinților (21 iunie) într-o atmosferă de multă pietate. Un sobor de preoți în frunte cu protopopul locului, Dimitrie Grama, au săvîrșit sf. liturghie la care răspunsurile au fost date de credincioșii prezenți și de o formație de elevi aparținînd Seminarului teologic din Caransebeș. Numeroși au fost aceia care s-au împărtășit; alții au participat la sf. maslu de obște ori au solicitat diferite servicii religioase individuale.

Tot în protopopiatul Caransebeș s-a prăznuit la 29 iunie, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, hramul schitului de la Boglîtin. Protopopului Dimitrie Grama, preotului Ioan Pălean-Boglîtin și altor clerici s-au alăturat enoriașii precum și credincioșii veniți din parohiile învecinate într-o atmosferă de profundă reculegere duhovnicească. Și aici au fost numeroși aceia cărora după ce s-au spovedit, li s-a dat sf. împărtășanie.

Praznicul Sf. Prooroc Ilie (20 iulie), în fine, a ocazionat sărbătorirea hramului mănăstirilor „*Izvorul Miron*” — Românești, protopopiatul Făget și „*Sf. Ilie de la Izvor*” — Vasiova, protopopiatul Reșița, precum și a schiturilor de pe muntele Mic și muntele Semenici. Sf. liturghie la schitul de pe muntele Mic a fost pontificată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, iar cea de la mănăstirea „*Izvorul Miron*” de Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul. Serviciile religioase de la celelalte așezăminte monahale au fost conduse ca delegați chiriarhali: de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ („*Sf. Ilie de la Izvor*” — Vasiova) și P. C. Părinte Vasile Sechereș (schitul de pe muntele Semenici).

NOUĂ PROMOȚIE SEMINARIALĂ

La sfîrșitul anului școlar 1980/1981 Seminarul teologic din Caransebeș a dat o nouă serie de absolvenți. 52 tineri aparținînd Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, Arhiepiscopiei Craiovei, Episcopiei Aradului, Episcopiei Oradiei, Vicariatului ortodox român din Vîrșeț și Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara s-au prezentat la examenul de diplomă prezidat de P. C. Părinte prof. dr. Alexandru Moisiu de la Institutul teologic din Sibiu. Probele orale s-au desfășurat în prezența Prea Sfințitului Episcop-vicar Timotei Lugojanul din partea Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, a Prea Sfințitului Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul din partea Episcopiei Aradului și a P. G. Arhidiacon dr. Teodor Savu din partea Episcopiei Oradiei. Dovedind pregătire corespunzătoare, toți candidații au obținut medii de promovare.

Odată cu terminarea examenului de diplomă, duminică 28 iunie a avut loc serbarea de încheiere a anului școlar. După oficierea îndătinatului serviciu reli-

gios, în sala de festivități s-a desfășurat un program artistic prezentat de elevi care a constat din bucăți corale și orchestrale, recitări, etc.

Înlocuind pe directorul școlii, P. C. Părinte prof. Sorin Cosma a prezentat succint activitatea desfășurată pe parcursul întregului an. Pe lângă evidențierea strădanilor corpului didactic pe de-o parte, a elevilor pe de altă parte, vorbitorul s-a referit la sprijinul acordat școlii de eparhiile care își pregătesc aici viitorii slujitori ai altarelor, în mod special la purtarea de grijă a Prea Fericitului Patriarh Iustin și autorităților superioare bisericești. De asemenea a fost menționată sollicitudinea manifestată de On. Departament al Cultelor și autorităților locale de stat.

Din partea noii promoții de seminariști a vorbit absolventul Mircea Oală care a mulțumit pentru condițiile bune de formare ce le-a oferit școala, pentru cunoștințele și educația primite de la profesori, făgăduind să slujească cu credincioșie Biserica și patria.

Apoi profesorii diriginți au împărțit numeroase premii și mențiuni celor mai buni elevi la învățătură și purtare.

Festivitatea a fost urmărită cu viu interes de asistența formată din reprezentanții locali ai cultelor religioase din părinți, rudeni și cunoscuți ai elevilor, din credincioși. Erau prezenți Prea Sfințitul Timotei Lugojanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și P. C. Părinte Flor Teodorescu, vicar-administrativ al Episcopiei Aradului.

Luind cuvântul în numele ierarhilor oblăduitori ai școlii, Prea Sfinția Sa a făcut bilanțul activității de un an al școlii definindu-l ca satisfăcător și mai ales promițător pentru viitor.

REVEDERE COLEGIALĂ

Urmind o frumoasă tradiție, absolvenții de acum două decenii ai Seminarului teologic din Caransebeș s-au întrunit duminică 12 iulie la școala în care s-au format odinioară. Din foștii 24 elevi au venit la întâlnire aproape majoritatea împreună cu soțiile lor. Erau de asemenea prezenți fostul director, P. On. Părinte prof. dr. Zeno Muntean, fostul diriginte P. On. Părinte Gheorghe Neda, azi protopop la Oravița și fostul spiritual P. Cuv. Arhim. Timotei Iftimie, acum starețul mănăstirii Hodoș-Bodrog.

Festivitatea a început prin oficierea sf. liturghii în biserica școlii, în cadrul căreia P. Cuv. Arhim. Timotei Iftimie a predicat despre demnitatea slujirii preoțești. Apoi s-a oficiat un parastas pentru adormiții în Domnul ierarhi care au patronat seminarul și foștii profesori decedați.

Trecându-se la clasă, dirigintele de altă dată a făcut apelul, fiecare din „elevi” însoțind răspunsul „prezent” cu relatarea activității din anii care au urmat absolvirii.

Din partea promoției 1961 a vorbit P. C. Părinte Roman Medrea — Orăștie, evocând strădaniile de odinioară și împlinirile de astăzi. Totodată el și-a exprimat recunoștința pentru sprijinul primit din partea Bisericii, țării și poporului ca să devină buni slujitori ai altarului și patriei.

În continuare P. On. Părinte prof. dr. Zeno Muntean a rostit prelegerea despre episcopul Iosif Bădescu, unul din vrednicii ierarhi ai locului.

La sfârșit, în numele conducerii eparhiale, Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul, el însuși fost profesor al seminarului, a cuvântat despre munca pe care elevii de odinioară au depus-o atât în perioada școlarizării, cât și după absolvire, ea reprezentând un exemplu vrednic de urmat pentru următoarele serii.

O masă comună a încheiat emoționanta întâlnire colegială a absolvenților de acum 20 ani ai Seminarului teologic din Caransebeș din care majoritatea sînt preoți la parohii din cuprinsul Mitropoliei Banatului.

CONCURS DE PREDICI ȘI CATEHEZE

În scopul impulsivării activității omiletice și catehetice a preoților, Consiliul Eparhial a hotărât organizarea unui concurs la care au participat toți clericii. Ei au prezentat în scris predica rostită în fața enoriașilor la Duminica Floriilor și cateheza pe tema „Persoană și personalitate morală” din ciclul dedicat problemelor de morală creștină care a fost programat pentru anul curent în întreaga eparhie.

Comisiile instituite la protopopiate și comisia de la Centrul eparhial aflată sub președinția Prea Sfințitului Episcop-vicar Timotei au citit, analizat și clasificat predicile și catehezele întocmite de preoți, selecționând pe cele mai bune. Pentru o apreciere cât mai corectă, s-a ținut seama de vechimea în serviciu a fiecăruia stabilindu-se astfel trei categorii: preoți cu activitate de la 1—10 ani, de la 10—20 ani și peste 20 de ani.

Rezultatele, în funcție de acest criteriu, sînt următoarele:

a) pentru predici

1. preoți cu vechime între 1—10 ani: *Nicolae Morar* — Budinț și Ictar, *Ioan Megheleş* — Moldova Nouă și *Ioan Cădariu* — Delinești;
2. preoți cu vechime între 10—20 ani: *Trăilă Gherga* — Bocșa I, *Cornel Mezinca* — Zăgăjeni și *Bujor Damșa* — V. V. Delamarina;
3. preoți cu vechime peste 20 de ani: *Traian Mihailovici* — Ciuchici, *Ieremia Ghita* — Băile Herculane și *Ioan Drăgoi* — Timișoara Vii I;

b) pentru cateheze

1. preoți cu o vechime între 1—10 ani: *Vasile V. Muntean* — Lugoj, *Victor Vodă* — Răchita și *Ioan Badea* — Globurău;
2. preoți cu vechime între 10—20 ani: *Ioan Carebia* — Buzias, *Ioan Nicola* — Băutarul Inferior și *Trăilă Gherga* — Bocșa I;
3. preoți cu vechime peste 20 de ani: *Ioan Racoveanu* — Oțelul Roșu, *Gheorghe Tunea* — Reșița și *Cornel Lugojan* — Jebel.

Rezultatele obținute, în general textele predicilor și catehezele prezentate de preoți, demonstrează efortul ce-l depun pentru a-și ridica propovăduirea la nivelul exigenței credincioșilor, dar în același timp indică necesitatea continuării strădaniilor în direcția neîntreruptei îmbunătățiri a activității omiletice și catehetice.

PREOTUL ȘI FAMILIA SA

Precum se știe, preoții ortodocși sînt în mod obișnuit căsătoriti. Familia lor are îndatoriri ce depășesc cadrul căminului propriu și este chemată să-i sprijine în activitatea pastorală prin exemplul oferit celorlalte familii ale credincioșilor, prin contribuția directă la desfășurarea vieții bisericești din parohie.

Putem spune că familiile preoțești își împlinesc obligațiile care le revin. Totuși în ultima vreme au apărut destule cazuri de preoți care și-au distrămat familia, împrejurare de natură să le influențeze negativ activitatea și să le creze dificultăți de ordin canonic. De fiecare dată conducerea eparhială a intervenit prompt stăruind pentru refacerea armoniei și aplanarea disensiunilor. Rezultatele obținute nu pot însă elimina amărăciunea cauzată de puținii preoți care stăruie în despărțirea de soțiile lor cum sînt, spre exemplu: *Bogdan Berdaci* — Cerna, protopopiatul Deta, *Iustin Rațiu* — Sudriaș și *Grigorie Pușcaș* — Temerești, protopopiatul Făget, *Ioan Vinchici* — Paniova și *Gheorghe Berceanu* — Scăius, protopopiatul Lugoj, *Rusalin Bona* — Cîrnecea, *Dan Papic* — Vrani, *Păuniță Secula* — Nicolint și *Gheorghe Vlasie* — Borloveni Vechi, protopopiatul Oravița, *Eugen Bota* — Șandra, protopopiatul Timișoara...

Stăruințele deosebite au fost depuse pe lângă preotul Pavel Iovănescu de la parohia Prilipeț, protopopiatul Oravița, mergindu-se până la intervenția Consistoriului eparhial, dar în parte din pricini care îl depășesc, în mai mare parte din cauza sa, refacerea căminului familial nu s-a putut realiza.

Cu totul ieșită din comun este apoi situația candidatului la preotie Ioan Pașca din Duleu, repartizat la parohia Ohaba Română, protopopiatul Făget, care s-a despărțit de soție la numai câteva săptămâni după contractarea căsătoriei. Rătindându-și în felul acesta hirotonirea, el nu va mai putea deveni preot decât dacă își reface căminul familial.

Regretabilă în fine este graba cu care unii elevi seminariști și studenți teologi se căsătoresc încă din perioada școlarizării pentru ca ulterior să aibe dificultăți familiale ori să-și destrame căminul ceea ce creează impedimente la hirotonie. Menționăm astfel pe studentul Sorin Laurențiu Ghilezan din Chișoda, jud. Timiș, care s-a despărțit de soție fiind în anul III, la Institutul teologic din Sibiu.

Consemnăm atari cazuri nu cu altă intenție decât a-i determina pe cei vizați și pe această cale să-și revizuiască comportarea și să-și normalizeze situația pentru a nu suporta rigurile prevederilor canonice.

REPARĂRI ȘI PICTĂRI DE BISERICI

Dorind ca bisericile lor să se prezinte cât mai pe măsura scopului ce-l împlinesc, numeroși preoți și credincioși au întreprins recent lucrări ample de reparații și pictare. Amintim câteva exemple ilustrative.

Astfel enoriașii din parohia Berzovia protopopiatul Reșița, conduși de preotul Coriolan Bota, au reconstruit în întregime sfântul lăcaș care apoi a fost pictat în tehnica frescă de Constantin Savin. Trei icoane în mozaic împodobesc frontispiciul iar împrejurul bisericii au fost dispuse sfinți în bust.

Iconostasului reînnoit și el, i se adaugă mobilier și uși sculptate.

Potrivit informațiilor ce deținem, nu există familie de enoriași care să nu fi contribuit bănește sau cu munca la terminarea lucrărilor care au durat cîteva ani.

Reparații generale s-au efectuat și la biserica parohiei Zorile, protopopiatul Caransebeș păstorită de tînărul preot Gheorghe Albiciuc. Concomitent s-a executat pictarea în tehnica frescă de maestrul Grigorie Popescu și s-a montat un iconostas sculptat în atelierele Patriarhiei. Lucrările acestea foarte costisitoare au fost plătite din daniile credincioșilor care încă odată, ca de atîtea ori în decursul vremii, și-au dovedit jertfelnicia și atașamentul față de Legea străbună.

Tot în protopopiatul Caransebeș s-au reparat și pictat bisericile din Zlagna (preot Dimitrie Negrei) și Zervești (preot Andrei Adam) prin pictorii Dan-Decebal Caceu, respectiv Ioan Minulescu. Pe deasupra la biserica din Zervești s-a montat un iconostas nou sculptat în atelierele Patriarhiei.

Mențione aparte se cuvine a face cu privire la biserica paraclisului mănăstiresc „Izvorul Miron” de lângă Făget, județul Timiș, ctitorie a fericitului întru adormire patriarh Miron, pe cînd era episcopul Caransebeșului. Cu purtarea de grijă și cheltuiala Centrului eparhial s-au întreprins lucrări de reparație după care prof. Ion Sulea a executat pictura în frescă. La exterior a fost inclusă o frîză cu scene din viața Sfîntului Prooroc Ilie, hramul bisericii.

RESTAURARE DE PICTURĂ

Deteriorată din cauza trecerii timpului și a unor factori accidentali, pictura bisericii cu hramul Sf. Prooroc Ilie din Timișoara II datorată cunoscutilor minuitori ai penelului Ioan Zaicu și mai tîrziu Ioachim Miloia, a fost de curînd restaurată prin pictorul — restaurator Irina Ignat Mardare.

Operația care necesita pricepere și măiestrie a constat din consolidarea peliculei de culoare, curățire, decaparea repictărilor necorespunzătoare intervenite pe parcurs și porțiunilor îmbătrânite, vernisarea suprafețelor pictate... A fost totodată completată ornamentația de pe unele porțiuni de perete.

Tratament aparte s-a aplicat iconostasului, aici restaurarea picturii fiind însoțită de recondiționarea sculpturii și tratarea ei cu șlagmetal.

Întreaga lucrare a fost acoperită din bugetul parohiei, credincioșii împreună cu preoții lor Mircea Savulov și Sorin Rațiu depunând lăudabile stăruințe pentru ducerea ei la bun sfârșit.

LUCRĂRI GOSPODĂREȘTI

La toate parohiile preoții împreună cu credincioșii sînt angajați în lucrări permanente de întreținere a bisericilor și capelelor, caselor parohiale, cimitirelor și morgilor aflate în dotația lor. Din multe cazuri ce s-ar putea cita ne referim aici la strădaniile preotului Nicolae Morar de la parohia Ictar-Budini, protopopiatul Lugoj care, susținut de enoriași, a introdus încălzirea centrală în casa parohială pe bază de cărbuni. Pentru uzul casnic, același a confecționat instalația necesară folosirii biogazului la soba bucătăriei, realizînd astfel importante economii de combustibil.

Sînt acestea înfăptuite: ce merită să fie date ca exemplu vrednic de urmat.

COLECȚIA MUZEALĂ A PROTOPOPIATULUI REȘITA

De curînd s-a inaugurat colecția muzeală a protopopiatului Reșița amplasată în incinta bisericii din partea de sus a municipiului, capitală de județ. Organizată prin purtarea de grijă a Centrului eparhial și cu asistența forurilor Patrimoniului Cultural Național, ea se înscrie printre obiectivele culturale importante ale județului Caraș-Severin. Piese expuse reprezintă icoane, cărți vechi și alte obiecte bisericești de valoare istorică.

Colecția este dotată cu mobilier corespunzător (panouri, vitrine, etc...) și deține personal de specialitate care stă la dispoziția vizitatorilor pentru ghidajul de rigoare.

CENTENARUL MORȚII MITROPOLITULUI PROCOPIU IVACICOVICI

La 11 mai a.c. s-au împlinit o sută de ani de la trecerea la cele veșnice a unuia dintre vrednicii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, Procopiu Ivacicovici: fost episcop al Aradului (1850—1873) și mitropolit al Ardealului (1873—1874), ajuns apoi patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe (1874—1879). Originar din Gornea, județul Caraș-Severin și născut dintr-o distinsă familie de preoți ortodocși români, el a păstorit într-o vreme de mari frământări cu o înțelepciune ce l-a făcut mult prețuit, reprezentînd totodată prin întreaga sa lucrare un factor important în tradiționala prietenie româno-sîrbă.

Ținînd mereu trează amintirea sa, cele două eparhii ale Mitropoliei Banatului, Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului și Episcopia Aradului, au subliniat popasul aniversar într-un mod corespunzător prin parastasele oficiate duminică 10 mai, la bisericile catedrale din Timișoara și Arad. Cuvîntările de evocare a personalității renumitului ierarh au pus în lumină trecutul bisericesc și național din latura de apus a pămîntului românesc, exemplul unui ilustru înaintaș.

DEPOZITUL EPARHIAL DE OBIECTE BISERICEȘTI

Una din activitățile importante ale Centrului eparhial este aceea de colportaj. Beneficiind de o foarte variată gamă de sortimente puse la dispoziție de atelierele Patriarhiei, prin depozitul eparhial se distribuie anual mari cantități de colportaj constând din cărți de ritual, literatură teologică și religioasă, pliante și ilustrate, obiecte bisericești și de cult, icoane, veșminte liturgice și îmbrăcăminte preotească, etc....

Bună parte din cărțile, ilustratele și pliantele aflate în vânzare sînt produsul editurii Mitropoliei Banatului.

Depozitul eparhial de obiecte bisericești care funcționa pînă acum în incinta catedralei mitropolitane din Timișoara, și-a dobîndit recent un nou local în imobilul proprietatea eparhiei din piața Unirii nr. 11. Mult mai spațios și cu posibilități funcționale optime, dotat cu personal priceput (responsabil este diaconul Vladimir Marușceac), depozitul actual stă la dispoziția doritorilor oferindu-le colportajul și obiectele bisericești de care au trebuință parohiile, preoții și credincioșii lor.

DECESE

La 16 mai 1981 a încetat din viață, în vîrstă de 93 ani, preotul pensionar *Timotei Agarici* din Zorlencior, județul Caraș-Severin.

S-a născut la 1 august 1888 și în urma studiilor teologice a primit darul preoției în anul 1918.

Sosit în Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului a funcționat din 1957 pînă în 1972 la parohiile Zorile, protopopiatul Caransebeș și Zorlencior, protopopiatul Reșița, dovedind rîvnă, conștiinciozitate și dăruire.

În ziua de 19 mai a.c. a fost prohodit de un sobor de preoți în frunte cu P. On. Părinte Vasile Petrica, protopopul Reșiței, care a rostit și necrologul.

La locul de veșnică odihnă a fost condus de soborul preoților slujitori și de credincioșii din Zorlencior și Zorile pe care i-a păstorit.

Retras din activitate datorită bolii, preotul *Ioan Vasii* care a funcționat la parohia Duboz-Cadăr, județul Timiș, s-a stins din viață în 18 iunie 1981.

Născut la 22 iunie 1912, a urmat cursurile liceale în Timișoara și apoi fosta Academie teologică din Caransebeș pe care a terminat-o în 1936.

A fost hirotonit pe seama parohiei Duboz la 18 decembrie 1938 unde a funcționat neîntreput pînă s-a pensionat în 1 aprilie 1981.

S-a distins prin conștiinciozitate, rîvnă și dăruire de sine. Pe lângă îndrumarea atentă și prevenitoare a enoriașilor, de-a lungul merituasei sale activități a executat reparații capitale la biserica din Duboz și a pictat biserica din Cadăr pentru care forurile superioare i-au acordat îndreptățite distincții.

Prohodul și înmormîntarea au avut loc în Timișoara V Mehala slujind un sobor de preoți și diaconi printre care protopopul Ioan Țigriș din Lugoj care a și rostit panegericul. La ceremonia funebră, pe lângă membrii familiei și cunoscuți, a participat un grup de credincioși din Duboz-Cadăr.

EPISCOPIA ARADULUI ȘI HUNEDOAREI

SLUJIRI ARHIEREȘTI

Din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Visarion și prin părinteasca purtare de grijă pentru buna desfășurare a activității pastorale a preoților și pentru mângăierea credincioșilor, Prea Sfințitul Arhiepiscop Gherasim Hunedoreanul a cercetat în continuare mai multe parohii din diferite colțuri ale eparhiei.

Astfel, duminică 3 mai 1981, Prea Sfinția Sa a răspuns cu înaltă bunăvoință invitației făcute de credincioșii parohiei Felnac protopopiatul Arad, de a oficia sfința liturghie în biserica lor.

Din soborul care a înconjurat pe Ierarh au făcut parte P. C. Pr. Victor Bilboacă de la Centrul eparhial care a predicat, P. C. Pr. Teodor Șuteu, parohul locului și C. Diacon Gheorghe Contraș.

La sfârșitul serviciului religios, Prea Sfinția Sa a împărtășit celor prezenți învățăături din tezaurul de credință și viață al sfintei noastre Biserici.

Duminică 10 mai credincioșii din parohia Lipova, au avut deosebita bucurie și cinste de a primi pe Prea Sfințitul Arhiepiscop Gherasim Hunedoreanul în mijlocul lor, cuvântul de bun venit fiind rostit de P. C. Părinte Vitalie Pereteatcu, protopopul Lipovei.

Sfinta liturghie a fost săvârșită în monumentală biserică parohială cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” (sec. XV), din soborul slujitor făcând parte P. C. Pr. Vitalie Pereteatcu, P. C. Pr. Victor Bilboacă, P. C. Pr. Aurel Popescu, parohul locului și C. Diacon Gheorghe Contraș.

În timpul slujbei, biserica a devenit și mai frumoasă, fiind încălzită și luminată de dragostea credincioșilor și de cîntarea lor în comun.

A predicat preotul Aurel Popescu pe marginea pericopei evanghelice, iar la sfârșit Prea Sfințitul Arhiepiscop Gherasim Hunedoreanul a rostit un cuvînt de învățătură privind cinstirea sfinților în Biserica Ortodoxă și importanța rugăciunilor pe care le înălțăm către Părintele Ceresc, solicitînd și ajutorul sfinților.

Parohia Hunedoara III, protopopiatul Deva, la 21 mai, ziua hramului bisericii, a înscris în cronică sa un eveniment plin de însuflețire și bucurie duhovnicească: prezența Prea Sfințitului Arhiepiscop Gherasim Hunedoreanul la sfința liturghie, alături de care au slujit: P. C. Părinte Alexandru Hotăran, protopopul Devei, PP. CC. Preoți Mircea Farca, Miron Stăncoane, Ștefan Simulescu, Ioan Gherman, Aurel Vasîu și C. Diacon Petru Ștef.

La priceasnă, P. C. Preot Alexandru Hotăran a rostit un frumos cuvînt de învățătură, iar după terminarea slujbei, P. C. Pr. Miron Stăncoane a ales — ca într-un buchet — cele mai alese simțăminte de recunoștință și prețuire din partea preoților și credincioșilor parohiei, oferindu-le respectuos Prea Sfințitului Arhiepiscop-vicar deodată cu mulțumirile călduroase pentru prezența la hramul bisericii lor, oferind astfel tuturor momente de adevărată înălțare sufletească.

În încheierea serviciului divin, Prea Sfinția Sa a ținut să evidențieze în cuvîntul său de învățătură cîteva aspecte din viața și faptele pilduitoare ale Sfinților Împărați Constantin și Elena. Totodată a adresat un stăruitor îndemn celor prezenți de a munci cu cinste și dăruire, fiecare la locul său de activitate, pentru înflorirea și prosperitatea scumpei noastre patrii.

Ziua de 21 iunie nu va fi uitată multă vreme de credincioșii parohiei Păuliș, protopopiatul Lipova. În această duminică dăruită de Dumnezeu cu multă lumină

și căldură, Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul s-a deplasat în această parohie unde a oficiat sfânta liturghie împreună cu P. C. Părinte Teodor Greucean, consilier eparhial, P. C. Pr. Victor Biliboacă, P. C. Pr. Gheorghe Rusu, P. C. Pr. Gheorghe Barbă și P. C. Protodiacon Iov Orădan.

Credincioșii au dat în comun răspunsurile liturgice. Predica a fost rostită de P. C. Pr. Teodor Greucean, iar preotul paroh Gheorghe Rusu a prezentat cîteva date istorice legate de parohie precum și aspecte ale vieții religios-morale din parohie.

Pornind de la pericopa apostolică a zilei, Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a vorbit despre statornicia în credință a sfinților, făcîndu-se astfel pildă pentru toți creștinii.

După terminarea slujbei, s-a oficiat un parastas pentru ctitorii bisericii și pentru alți credincioși adormiți întru Domnul, la sfîrșitul căruia Prea Sfinția Sa a rostit un nou cuvînt de învățătură și îndemn.

În prima duminică a lunii iulie, Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul, însoțit de P. C. Pr. Teodor Colțeu și P. C. Arhidiacon Teodor Babuția de la Centrul eparhial, s-a deplasat în parohia Șoimoș, protopopiatul Lipova, fiind întîmpinat cu multă bucurie de obștea credincioșilor și de preoți, în numele cărora P. C. Părinte Vitalie Pereteatcu, protopopul Lipovei a rostit cuvîntul de bun venit.

S-a oficiat sfînta liturghie într-o atmosferă de adîncă reculegere sufletească și simțire creștinească, predica fiind rostită de P. C. Pr. Teodor Colțeu.

Înceindu-se slujba, preotul paroh Ioan Chenez a mulțumit Ierarhului pentru clipele de desfătare duhovnicească trăite în timpul sfîntei liturghii. A vorbit apoi Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul despre credința Bisericii noastre, credință pe care au propovăduit-o Sfinții Apostoli și întreaga ierarhie a Bisericii de-a lungul veacurilor, ea fiind moștenirea cea mai de preț lăsată de strămoșii și părinții noștri și pe care avem datoria să o păstrăm curată ca pe un izvor de lumină și înțelepciune.

La ieșirea din biserică, Prea Sfinția Sa a stat multă vreme de vorbă cu credincioșii parohiei, îndemnîndu-i din nou să fie mereu atașați Legii străbune, iar în calitate de cetățeni să muncească cu rivă pentru o viață pașnică și mereu prosperă.

MISIUNI ARHIEREȘTI

Din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Visarion și la chemarea stăruitoare a credincioșilor din parohia Boholt, protopopiatul Deva, Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a purces cu părintească dragoste în duminica din 17 mai ca să sfințească biserica parohială, înveșmintată recent cu o frumoasă pictură în frescă.

S-a procedat mai întîi la săvîrșirea ritualului stabilit pentru acest eveniment, după care s-a oficiat sfînta liturghie într-un sobor de preoți și diaconi.

În timpul slujbei credincioșii și-au contopit profundezele lor sentimente de bucurie duhovnicească unindu-și glasurile pentru a executa la unison cîntările liturgice. La priceasnă a predicat P. C. Pr. Dionisie Munteanu de la parohia Bîrsău. După datină, la terminarea serviciului divin, preotul paroh Petru Căta a expus o succintă dare de seamă asupra modului cum s-au desfășurat lucrările de pictură. A scos în evidență spiritul de jertfelnicie al bunilor creștini ai parohiei, mulțumind Prea Sfințitului Episcop Visarion pentru ajutorul material și moral acordat în toată perioada efectuării lucrărilor, precum și Prea Sfințitului Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul pentru bunăvoința arătată prin prezența la această bucurie a întregii obști parohiale.

După cuvîntul de învățătură rostit de P. C. Părinte Alexandru Hotăran, protopopul Devei, a urmat instructiva cateheză a Ierarhului care a avut ca temă biserica ca locaș de închinare și îndatoririle credincioșilor.

Duminică 7 iulie, Prea Sfințitul Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul a poposit în mijlocul credincioșilor din parohia Arad-Gai, protopopiatul Arad, fiind primit cu multă dragoste de credincioși, în frunte cu vrednicul lor paroh P. C. Pr. Viorel Dumitru Sasu.

După săvîrșirea ritualului îndătinat pentru îmbrăcarea Ierarhului, s-a început sfînta liturghie, în soborul slujitor aflîndu-se P. C. Pr. Teodor Colțeu de la Centrul eparhial P. C. Pr. Cornel Vădășan, P. C. Pr. Viorel Dumitru Sasu și F. C. Arhidiacon Teodor Babuția. La slujbă a participat și preotul ortodox sîrb Naidan Svetozar.

A predicat P. C. Pr. Teodor Colțeu, iar după otpust, Prea Sfințitul Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul a vorbit despre sensul spiritual și comunitar al Bisericii, încheind cu un îndemn la păstrarea credinței strămoșești.

La sfîrșit, Prea Sfinția Sa, înconjurat de același sobor de preoți și de credincioși, s-a deplasat la noua casă parohială pentru a săvîrși slujba sfințirii ei. Cu acest prilej a felicitat călduros pe paroh și pe credincioși pentru hărnicia și stăruința lor în tot lucrul bun.

A urmat o agapă frățească oferită la casa parohială.

TRINOSIRI DE BISERICI

În duminica din 10 mai 1981, Prea Sfințitul Episcop Visanțon a descins în parohia Zlaști, protopopiatul Deva, în vederea trinosirii bisericii din *filia Govejdia*.

În dimineața zilei respective, Prea Sfinția Sa a fost primit de soborul preoților și de obștea credincioșilor cu cele mai alese simțăminte de iubire și prețuire. Răspunzînd cuvîntului de întîmpinare rostit de P. C. Părinte Alexandru Hotăran, protopopul locului, Ierarhul a mulțumit tuturor pentru primirea atîi de impresionantă și a lăudat credința, râvna și jertfelnicia credincioșilor față de locașul lor de închinare.

După îndeplinirea rînduieilor tipiconale privind trinosierea bisericii, s-a oficiat sfînta liturghie. În soborul slujitor care a înconjurat pe Întîistătătorul eparhiei s-au aflat: P. C. Prot. Alexandru Hotăran, preoții Ioan Mărchitan, Anton Rudeanu, Miron Stăncoane, Ioan Iederan și Nicu Pascu, P. C. Arhidiacon Teodor Babuția, diaconii Viorel Roja și Petru Ștef.

Răspunsurile liturgice au fost date — într-o atmosferă de adîncă trăire duhovnicească — de corul bisericii „Sf. Împărați Constantin și Elena” din Hune-doaia.

La vremea predicii din cadrul sfîntei liturghii, Prea Sfințitul Părinte Episcop a tilcuit pericopa evanghelică a zilei încheind cuvîntul de învățătură cu un stăruitor îndemn părintesc la păstrarea credinței creștine și la muncă cinstită în slujba prosperității și înfloririi scumpei noastre patrii.

După otpust a urmat un cuvînt de învățătură rostit de P. C. Prot. Alexandru Hotăran, iar P. C. Pr. paroh Ioan Mărchitan a prezentat o succintă dare de seamă asupra tuturor lucrărilor efectuate la biserică, arătînd că, așa cum se vede ea acum, reprezintă oglinda credinței și jertfelniciei credincioșilor parohiei. A mulțumit, de asemenea, Prea Sfinției Sale pentru înălțătoarea slujbă arhierească și pentru cuvîntul de învățătură ascultat cu toată atenția de credincioși.

HRAMUL MĂNĂSTIRII PRISLOP

În ziua de 8 mai, cînd Biserica Ortodoxă face pomenirea Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan, mănăstirea Prislop își prăznuiește hramul bisericii. În anul

acesta obștea maicilor și credincioșii din localitățile vecine au trăit clipe alese în această zi de bucurie duhovnicească. Pentru toți hramul mănăstirii a constituit un minunat prilej de a-și îmbogăți simțămintele de evlavie creștinească și de a cinsti pe ctitorii care au ridicat și înfrumusețat acest locaș de rugăciune în pătoreasca Țară a Hațegului.

Dumnezeiasca liturghie a fost săvârșită de Prea Sfințitul Episcop Visarion fiind înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. Răspunsurile au fost date în comun de corul maicilor și de credincioși.

La momentul cuvenit Întîistătătorul eparhiei a rostit cuvîntul de învățătură, indemnînd la îndeplinirea îndatoririlor creștinești și cetățenești, fiecare credincios făcîndu-se pildă de credință, de slujire a Bisericii și de slujire a patriei.

În numele celor prezenți, P. C. Părinte Octavian Pătrașcu, protopopul Petroșanilor, a mulțumit Prea Sfințitului Episcop Visarion pentru participarea la marea bucurie a tuturor și pentru părinteștile îndrumări împărtășite prin cuvîntul arhieresc.

La sfîrșitul prăznuirii, Prea Sfinția Sa a luat parte la agapa frățească oferită de obștea mănăstirii.

CONFERINȚA PREOTEASCĂ

Cea de a doua conferință de orientare a clerului s-a desfășurat în eparhia noastră între 19 și 26 mai 1981, avînd ca temă una din problemele majore care frămîntă lumea contemporană și căreia Biserica Ortodoxă Română îi acordă cea mai mare atenție, constituînd un punct primordial pe agenda ei de lucru pe plan extern: „Acțiuni și poziții ale Bisericii Ortodoxe Române în cadrul organizațiilor creștine mondiale pentru apărarea păcii și soluționarea problemelor litigioase din lume pe cale pașnică”.

În conformitate cu programul stabilit de Centrul eparhial, conferințele au fost prezidate de Prea Sfințitul Episcop Visarion la protopopiatul Arad, de Prea Sfințitul Arhieru-vicar Gherasim Hunedoreanul la protopopiatul Deva, Orăștie și Brad și de P. C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ la protopopiatul Lipova, Ineu și Petroșani.

După săvîrșirea slujbei doxologiei, s-a trecut în sala de ședințe unde protopopii au rostit cuvîntul de deschidere.

Referatele au fost alcătuite cu conștiinciozitate și susținute de preoții: Liviu Suciu — Arad, Mircea Crișan — Ineu, Teodor Poneavă — Lipova, Artemie Moga — Brad, Gavrilă Costan — Deva, Ioan Gașpar — Orăștie și Mirică Tetileanu — Petroșani.

Atît referatele cît și preoții care au luat cuvîntul au precizat că Biserica Ortodoxă Română consideră sprijinirea și apărarea păcii în lume ca o acțiune izvorîtă din convingerea că pacea reprezintă un bun suprem al oameailor, o bună-vestire adusă de Mîntuitorul Iisus Hristos, un mesaj de totdeauna al creștinismului. Au fost evidențiate nenumăratele participări și aportul deosebit adus de delegații Bisericii noastre în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace, al Consiliului Ecumenic al Bisericii, al Conferinței Bisericilor Europene, al Consiliului Mondial al Păcii, intervențiile reprezentanților noștri în aceste înalte foruri, precum și la conferințele intercreștine și interreligioase, au binevestit și binevestesc cu consecvență pacea „celor de departe și celor de aproape” (Efeseni 2, 17).

De asemenea majoritatea participanților la discuții s-a referit la strădaniile pe care le depun personal pentru întărirea unității de credință din parohii, pentru stabilirea unor relații frățești între credincioși, fiind ei înșiși exemple de viață creștinească și de muncă, cultivînd mereu raporturi loiale cu colaboratorii apropiați, cu păstoriții, cu membrii celorlalte culte din parohie.

La încheierea lucrărilor, Prea Sfințitul Episcop Visarion și ceilalți delegați chiriarhali au subliniat că Biserica noastră și-a îndeplinit întotdeauna cu deose-

bită grijă lucrarea de slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor. Relevând noi aspecte edificatoare din activitatea ei pe plan extern, au formulat concluziile de rigoare, arătând că Biserica Ortodoxă Română a desfășurat și desfășoară o bogată activitate ecumenică, urmărind statornic păstrarea și propovăduirea dreptei credințe, cultivarea bunelor relații cu celelalte Biserici și organizații intercrestine mondiale și sprijinirea aspirațiilor lumii contemporane de apropiere, colaborare și pace între oameni și popoare.

Pornind de la îndemnul paulin: „Căutați pacea cu toți...” (Evrei 12, 14) Prea Sfinția Sa a făcut un călduros apel la preoții eparhiei de a sluji cu responsabilitate frățietatea și bunăînțelegerea dintre credincioși, bineștiind că pacea este izvorul propășirii întregului popor și al patriei, este expresia împărăției lui Dumnezeu care nu este altceva decât „dreptate și pace și bucurie întru Duhul Sfinț” (Romani 14, 17).

INTRUNIRE COLEGIALĂ

Orice întâlnire colegială, după ani de zile de despărțire, își are atmosfera ei sărbătorească și semnificația proprie determinate de evocarea lungilor drumuri ale vieții. Un asemenea moment l-au trăit absolvenții din 1931 ai fostei Academii teologice din Arad, când s-au întâlnit în ziua de 7 iulie după o jumătate de secol de la terminarea școlii.

S-a făcut mai întâi un Te-Deum în catedrala din Arad, urmat de un paras-tas pentru profesorii și absolvenții adormiți în Domnul.

După serviciul divin, cei prezenți s-au întrunit în fosta sală de curs, unde P. C. Pr. prof. dr. Simion Șiclovan a făcut apelul nominal, rostind apoi un emoționant cuvânt ocazional. Din partea absolvenților de acum 50 de ani a răspuns P. C. Părinte Ioan Poleacu.

La terminarea orei de curs, în timpul căreia s-au reaprins în inimi umini tinerești și s-au depănat amintiri și împliniri, participanții la această colegială întrunire au fost primiți în audiență de Prea Sfințitul Episcop Visarion, fiid de față și Prea Sfințitul Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul. Întilistătătorul eparhiei a felicitat pe cei prezenți pentru anii îndelungați de viață și pentru frumoa-sele realizări în activitatea lor de slujitori ai sfințelor altare.

O agapă frățască a încheiat întâlnirea emoționantă a fostilor absolvenți ai Academiei teologice din Arad.

PLECAT DINTRE NOI

În ziua de 27 mai 1981 s-a stins din viață preotul pensionar iconom savro-for Adam Borșeliu, în vîrstă de 72 ani.

S-a născut la 4 aprilie 1909 în localitatea Totia din județul Hunedoara. După terminarea școlii primare și a liceului, s-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuți în 1932, remarcîndu-se ca un student eminent. La 13 martie 1937 fiind proaspăt licențiat, a fost hirotonit întru preot pe seama parohiei Răcăștia unde a desfășurat pînă în 1950 o rodnică activitate pastorală și gospodărească. Transferat la biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena” din Hunedoara, părintele Adam Borșeliu a continuat cu aceeași vigoare sufletească munca de zidire sufletească a credincioșilor și de împodobire a bisericii. A funcționat timp de opt ani ca protopop al Hunedoarei, dînd dovadă de reale calități de îndrumător al preoților. După 40 de ani de slujire, la 1 noiembrie 1978 a cerut pensionarea. Boala necruțătoare care i-a măcinat puterile fizice de mai multă vreme l-a strănutat în ziua de 27 mai în lumea celor adormiți.

Slujba prohodului a fost săvîrșită de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Părinte Teodor Greucean, consilier eparhial.

În ziua înmormântării, preoți din Hunedoara și împrejurimi și credincioși au venit lângă sicriul lui pentru a deplînge pierderea unui vrednic slujitor al Bisericii.

Despre viața și activitatea decedatului au vorbit P. C. Părinte consilier Teodor Greucean, care a transmis familiei îndoliate cuvintele de mîngiere și compasiune ale Prea Sfințitului Episcop Visarion; P. C. Părinte Alexandru Hotăran, protopopul Devei și preoții Ioan Hămăruș — Nădăștia de Sus, Ioan Săbău — Bobilna, Florea Nerva — Ghelar și Miron Stâncoane — Hunedoara.

Purtat pe brațe de preoți, sicriul cu trupul neînsuflețit al părintelui Adam Borșeu a fost depus în cavoul familiei.

LIVIU SMEU, *Almăjul grăniceresc* (1773 — 1872), Editura Litera, București, 1980, 158 pp.

Bănățenii, și în special almăjenii, au primit cu bucurie și viu interes noi informații prin intermediul celei de a doua cărți a profesorului Liviu Smeu, despre trecutul istoric, glorios, dar și dureros al grănicerilor almăjeni. Această nouă carte continuă și întregeste o altă lucrare a sa, apărută în 1977, intitulată modest: „Contribuții la istoria Almăjului”.

Cercetător metodic și pasionat al nenumăratelor registre și protocoale, al multor acte dispărute în diferite locuri, profesorul Liviu Smeu le adună cu răbdare, înmănunchindu-le în această carte, împlinind astfel o dorință mai veche: „de a salva prețioasele informații istorice privind țara Almăjului, de implacabila distrugere a timpului” (p. 7).

Lucrarea de față, cuprinsă în șapte capitole, abordează una din temele majore ale trecutului revoluționar, tratând succint istoricul companiilor grănicerești din Almăj de-a lungul unui secol de stăpânire străină (1773—1872).

În capitolul I ni se prezintă „Almăjul premilitarizat”, rolul „plășilor de hotar și de sat” atestați documentar încă din 1430 și reactivați de Curtea din Viena (pp. 11—18).

Militarizarea satelor din Almăj este tratată în capitolul II. Se analizează poziția social-militară a grănicerilor almăjeni, numiți și „țărani militari”, pe baza Constituției confiniere din 1807 și 1850. Grănicerii almăjeni erau recrutați și pentru lucrările de interes civil și militar efectuate în timp de pace. Se dă spre exemplificare ordinul regimentului din Caransebeș pentru terminarea lucrărilor la drumul național Bozovici — Anina, lucrări desfășurate în condiții extrem de grele. Răsfoind documentele, autorul găsește însemnările făcute de preotul catolic din Bozovici din acea vreme, care arată că „în acel timp, populația a avut mult de suferit; pe de o parte anii răi, foametea, iar pe de altă

parte maltratarea muncitorilor cu bătăi aspre și aruncarea lor în plină iarnă în stradă, unde petreceau noaptea friguroasă. Fiindcă lucrarea mergea încet din cauza foamei muncitorilor, la ordinul maiorului Sarici ei erau biciuiți. La despicarea stincilor erau accidente dese, multe mortale, căci oamenii erau nepricepuți și minuiiau dinamita la despicarea stincilor fără nici o instrucțiune și fără să știe cum să se protejeze” (p. 30).

Capitolul III ne vorbește despre mijloacele de „informare asupra evenimentelor vremii” în Almăj, făcute de către curtea vieneză prin intermediul școlii, prin circularele pe care le citeau preoții duminică în biserici despre știrile din imperiu și din afara lui. Ordinele împărătești erau afișate pe ușa bisericii. Militarii grăniceri erau informați în perioada de instrucție militară, cind era programată și „ora de informare a armatei”. Pe lângă aspectele urmărite de Curtea din Viena (printre care și insuflarea în rindul grănicerilor a atașamentului față de imperiu), prin aceste informații s-a păstrat și unitatea românilor prin limbă și cultură comună.

O importanță deosebită o are capitolul IV, în care sînt prezentate în trei subcapitole acțiunile militarilor almăjeni, atît în zona confiniară — apărarea împotriva turcilor între anii 1748 și 1788—1791, — cit și în afara acestei zone, în luptele contra Franței (1793—1814), iar mai tîrziu cu Prusia (1866—1867). Grănicerii almăjeni luptă împotriva armatei franceze condusă de generalul Napoleon Bonaparte. Autorul menționează și cîțiva ofițeri almăjeni participanți la lupta de la Leipzig (1813), între care au fost și Simu Murgu (tatăl lui Eftimie Murgu), și Doda — tatăl generalului Traian Doda (p. 48). În continuare vorbește despre cele trei companii existente în 1838 în Almăj (la Dalboșet, Bozovici și Prigor) la care sînt încadrați ofițeri localnici (pp. 52—54). În renumărate războaie purtate de Austria la care a participat și regimentul grăniceresc din Caransebeș, s-au afirmat în domeniul militar mulți almăjeni, dintre care un nu-

măr de 7 ofițeri superiori au fost avansați generali (p. 56).

Capitolul V, consacrat în întregime „cordonului militar-grăniceresc” redă importanța pe care o avea posturile principale fixe, grănicerești, în număr de trei (în est, Borloveni Noi; în vest — în fosta cazarmă turcească din Stăncilova — Șopotul Nou, în nord Gura Golimbului) împreună cu cele 7 posturi secundare mobile neamănând nici modul de asigurare permanentă a controlului și pazei și remarcând totodată timp de un secol, „acest cordon militar-grăniceresc al Almăjului a supravegheat și împiedicat pătrunderea în această zonă confinară a elementelor străine, dăunătoare vieții pașnice a localnicilor, păstrându-se și în acest fel milenara unitate națională” (p. 69).

În capitolul VI, autorul tratează sistematic problema reformelor, ce au fost întreprinse în epocă în imperiul habsburgic, reforme pe care le împarte în: administrative, funciare (domeniul silvic) și juridice (de drept civil), dar ține să sublinieze că, în tot acest timp almăjenii și-au păstrat intactă credința lor ortodoxă împreună cu datinile lor străvechi, unele din ele ca, de pildă, bocetul morților, colindele și plugușorul etc. având obârșie dacoromană.

Ultimul capitol — al VII-lea, al acestei prețioase lucrări de istorie, este consacrat problemelor legate de școală pe care le analizează și expune pe o întindere de peste 40 de pagini, probleme pe care cercetătorul le cunoaște bine, el însuși „fiind vreme de patru decenii „slujitorul școlii” — așa cum mărturisește în prefața lucrării.

Vorbind despre școala națională a grănicerilor din Almăj, Liviu Smeu subliniază faptul că, „deși prima mențiune despre școală este făcută în 1765, totuși „cu mult înainte copiii silabiseau literele din Ceaslov sub îndrumarea preoților...” și astfel „sub această formă a licărit lumina cărții: la copiii din Almăj, cu mult înainte de organizarea școlilor” (p. 98).

Toate subcapitolele referitoare atât la școlile naționale grănicerești din Almăj, cât și cele referitoare la „școala trivială” din Bozovici, sunt tratate în mod sistematic, din informații bine documentate despre baza materială a lor, despre cadrele didactice și remunerarea învățătorilor, repartitia orelor, structura anului școlar, etc.

Bazându-se pe un valoros material documentar, consultând deopotrivă autori români și străini competenți în materie, și adunând răzlețele însemnări împrăștiate în diferite arhive, documentează științific și această a doua lucrare despre oamenii Almăjului cu bucuriile și necazurile lor. Lucrarea de față aduce un plus de cunoștințe și de lumină în trecutul istoric, adesea zbruciat al frumoaselor locuri almăjene.

Profesorul Liviu Smeu, om de aleasă cultură și iubitor al meleagurilor almăjene al căror fiu este, aduce și de data aceasta în istoriografia bănățeană, cu modestia-i caracteristică, noi și prețioase date despre acești minunați grăniceri almăjeni, pe întinderea unui secol de transformări radicale, adesea presărat cu jertfe din partea fiilor acestor meleaguri, care erau deopotrivă și țărani și ostași, și care rămân pururea vii în amintirea generațiilor de azi din Almăj.

Preot prof. VIOREL RÂNCU

VALERIU BRANIȘTE, *Oameni, lapte, întâmplări*, ediție îngrijită de Valeria Căliman și Șerban Polverejan, prefața de D. Vatamaniuc, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.

Un tânăr, iubitor de carte bună, frunzărea, într-o librărie, volumul „Oameni, lapte, întâmplări” de Valeriu Braniște. Aflându-mă, întâmplător, alături, mă întrebă: „Cine-i Valeriu Braniște?” „Ia cartea și-o citește”, i-am răspuns cu îngăduință. „Ai să vezi cine-a fost Valeriu Braniște”.

După câteva zile, reîntîlnesc pe tânărul din librărie. „Mi-e rușine, îmi zise, că n-am știut cine-i Valeriu Braniște. Auzisem de acest nume, dar...”

Comentariile sînt de prisos. Tânărul meu interlocutor nu este un caz unic. Ca el sînt mulți dornici să cunoască apriga luptă a străbunilor, dar... ziarele și revistele vechi sînt prăfuite. Se consultă mai greu în arhive și biblioteci. În volum circular mai ușor...

Dar să revenim la cartea pe care o prezentăm și altor cititori: prin intermediul acestei cronici. Este bine să se știe că Valeriu Braniște „este una din figurile cele mai luminoase din publicistica transilvăneană de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru. Din activitatea sa, desfășurată pe întinderea a pa-

tru decenii, se desprinde figura cărturarului cu orizont larg, preocupat să pună în lumină valorile culturii naționale, a profesorului, deschis progresului în procesul de învățămînt și educație, a scriitorului cu spirit de observație și resurse umoristice, a ziaristului însușit de idealurile luptei poporului român. Valeriu Braniste lasă culturii românești un mare număr de proze, studii pe diferite teme și peste două mii de articole, fiind printre intelectualii transilvăneni cu cea mai extinsă activitate publicistică. Valeriu Braniste este însă și memorialistul primei generații tribuniste și amintirile sale se înscriu printre operele de seamă din acest gen în literatura română" (D. Vatamaniuc, Prefață, pp. 19—20).

Format în viguroasele idei progresiste profesate de „Tribuna” sibiană și de Partidul Național Român, în ultimele două decenii ale veacului al XIX-lea, Valeriu Braniste, la vîrsta de 15 ani, ca elev de liceu, debutează cu o culegere de folclor, care i se publică în numitul ziar politic, în toamna anului 1884.

După strălucite studii de filosofie la Universitatea din Budapesta, cu o bursă a fundației Gojdu, Valeriu Braniste are șanse să rămînă în cadrul Universității, dar dragostea de neam îl readuce între al săi, ca profesor secundar la liceul din Brașov. Apoi susține examenul de doctorat, la aceeași Universitate, cu teza „Andrei Mureșianu”.

În cadrul Societății „Petru Maior” desfășoară o remarcabilă activitate. Colaborează la redactarea faimoasei „Replici” (1892).

Din toate acestea, prea sumar amintite, se vede calea pe care avea s-o parcurgă Valeriu Braniste, luptînd pentru drepturile națiunii sale „cu paragrafele legii în mină și cu temnița în spate”, cum zicea Baritiu.

„Valeriu Braniste se impune ca cel mai de seamă luptător cu condeiul al generației sale, prin cele cinci publicații pe care le conduce: „Dreptatea” (1894—1895), „Foaia de Duminică” (1894—1895), „Patria” (1897—1900), „Drapelul” (1901—1919), „Banatul” (1905), din care face o tribună a luptei pentru libertate și unitate națională. Activitatea la aceste publicații formează, în cea mai mare parte, materia amintirilor și evocărilor sale” (Idem, p. 12). „Dreptatea” este cel dintîi cotidian românesc din Banat și apare la Timișoa-

ra între 1894—1898 sub conducerea lui Valeriu Braniste și Corneliu Diaconović și are la bază, ca orientare generală, programul Partidului Național Român, dar „intemeietorii cotidianului timișorean mențin numai în parte „Programul”... din 1881 și faptul acesta merită să rețină neapărat atenția. Înlătură punctul privind încrederea în monarhia habsburgică și în Curtea din Viena, și-l înlocuiesc cu alianța poporului român cu celelalte popoare oprite de sub stăpînirea austro-ungară. Stăruie pentru o acțiune comună și unitară în vederea păstrării „individualității lor naționale”. (Idem p. 13). Pentru ținuta sa neînfrîcătă, a cunoscut răcoarea temnițelor din Vaș și Seghedin. Amintirile din temniță reprezintă o altă sursă de inspirație scriitoricească.

Volumul, care ne-a prilejuit aceste rînduri, cuprinde „o parte din opera publicistică cu caracter literar a lui Valeriu Braniste, evocînd figuri, fapte și întîmplări din răstimpul anilor 1893—1926” (Notă asupra ediției, p. 21). „Operațiunea de antologare” este realizată de Valeria Căliman și Șerban Polverejan.

Textele reproduse în volum sînt însoțite de prețioase și documentate „note și comentarii” (pp. 272—315). Notele, foarte succinte, după rostul lor, se ridică uneori, nu prin extindere, ci prin „densitate”, la valoarea unor temeinice studii, conferind volumului o valoare aparte. Destinate să lămurească textele, ele reflectă zburciunile acestei perioade manifestările multiple ale popoarelor din fostul imperiu habsburgic. Util este și „glosarul” alcătuit de îngrijitorii ediției (pp. 316—318).

„Seghedinul”, capitol de esență nemo-ralistică, reprodus din „Tribuna” (Sibiu), deschide volumul și redă impresii din prima detenție (de opt zile) a militentului Valeriu Braniste în „cavalereasca” temniță, cunoscută de atîta luptători români din aceea vreme. Groaza și tristețea închisorii nu pot coplesi spiritul lucid și ironia fină a scriitorului. Intrarea, cu solemnitatea lugubră, pe porțile închisorii, primul contact cu specificul ei, sugerează caracterul acestei „instituții” retrograde. Remarcabile sînt „portretele”, realizate cu talent, ale deținuților și călăilor, cum este cel al slovacului Svetozar Hurban-Vajanski, luptător vajnic pentru libertatea poporului său, iubit deopotrivă de prieteni și adversari pentru sufletul său de poet. Peste toate mizeriile și sa-

crificiile planează speranța în libertatea care trebuie să răsară din lacrimi și suferință. Pînă atunci, scrie Valeriu Braniște, „am căutat să privesc cu ochi veseli necazurile noastre”.

În Ardeal, în Banat sau în Bucovina, Valeriu Braniște este același neînfricat militant. În reportaje, în schițe umoristice sau în portretele unor luptători, în toate răbufnește revolta împotriva asupririi. În schițele și reportajele sale aflăm profunde analize și temerare prevestiri privind „arta de guvernămînt” a nobilimii („un nesfîrșit lanț de trageri pe sfoară”) sau „minciunile” tronului habsburgic.

Bine informat, coborînd adînc în esența lucrurilor, cu patos și talent, Valeriu Braniște restabilește, în multe probleme, ordinea gîndirii istorice, bîntuită de șoapte diversioniste și contradicții.

Remarcabile sînt „portretele” contemporanilor săi sau ale unor personalități care au lăsat urme adînci în istorie, oameni de seamă români, maghiari, sirbi, croați, slovaci, cehi, ș.a. a căror evocare nu reprezintă numai biografia ilustrativă. Evocarea reconstituie o lungă, zbuciumată și eroică perioadă istorică, configurînd un mod de existență.

Selectînd articole din presa vremii, autorii izbutesc a reliefa coordonatele pe care a evoluat gîndirea și atitudinea lui Valeriu Braniște la incidența cu problemele politice, sociale, culturale ale vremii. Proeminent în toate este patosul iubirii de neam, care le conectează și le conferă unitate tematică.

Selectul volum se adresează mai ales tineretului, căci, desigur, și azi sînt mulți care doresc să „se adape la acele comori ale redeșteptării noastre”, cum scria Valeriu Braniște în 1907.

MARCU BĂNESCU

DORU POPOVICI, *Preste deal... Viața compozitorului Ion Vidu*. Editura Facla, Timișoara, 1980, 172 pp.

Lucrarea de față, scrisă de cunoscutul compozitor și muzicolog D. Popovici, bănățean de origine, împreună cu celelalte două volume semnate de Viorel Cosma (*Un maestru al muzicii corale: Ion Vidu*, București, 1965) și Ioan Stratan (*Corul Ion Vidu din Lugoj*, Timișoara, 1970) formează un autentic „triptic”, înfățișînd într-o nouă lumină, viața și creația „doînilor

Banatului”. Apărută în pragul comemorării a 50 ani de la moartea lui Vidu, prezenta carte constituie încă un omagiu bine-meritat de „omul celor mai dulci cîntări: românești”.

Și de data aceasta, opera „moșului”, care a devenit un simbol al artistului-patriot, cunoaște o prezentare emoționantă. În 20 de capitole, ca în niște secvențe video-sonore, se desfășoară momentele cele mai semnificative din activitatea celui ce a fost în aceeași măsură îndrăgostit de muza Euterpe și de glia străbună. Un drum — urcuș care începe în satul Mînerău (din părțile Aradului, aflat — în 1863 cînd s-a născut marele muzician — sub stăpînire străină) și care sfîrșește, după numeroase împliniri, în „Necropola Banatului” din Lugoj, în Patria întregită. Ascensiunea maestrului Vidu este urmărită cu atenție, pe bază de documente: se reproduc epistole și alte acte ce ilustrează convingător comentariile biografului nostru, domnia sa reușind să cîntureze totodată „un tablou viu al luptei aprige duse de românii din Banat, din Transilvania și de pe întreg cuprinsul României împotriva nedreptăților pricinuite de o lume în agonie...” (p. 171).

Ne îngăduim, în încheiere, unele mici observații care nu scad, firește, valoarea remarcabilă a lucrării ce o recenzăm.

Relativ la anul 1840 cînd corul lugojan se organizează în adevăratul sens al cuvîntului, trebuie precizat că nu „președintele adunării generale a societății culturale” (p. 31), ci *protopopul* Ștefan Atanasievici (Atanasie) a propus trimiterea unui grup de tineri talentați să se perfecționeze în cele muzicale la Timișoara. Apoi, în 5 septembrie 1848 nu Constantin Udrea (pp. 31—32), ci *protopopul* Ioan Marcu a preconizat înființarea unei Societăți române de lectură (idee reluată în discuție în sedința consiliului parohial din 4/16 septembrie 1849; cu mai mulți sorti de izbindă, societatea în cauză va obține aprobarea statutelor în 1863). După aceea, capodopera lui I. Vidu nu se cheamă *Lugojana*, ci *Logojana* (cum citim, spre pildă la p. 71; a se vedea și I. Pătruț, *Onomastică românească*, București, 1980, p. 113). Iar Virgil Simonescu (nu Simionescu; p. 42), un amic al dirijorului Vidu, nu este de obîrșie din Lugoj, ci din Gladna Română (cf. N. Someșan, G. Blaga, *Virgil Simonescu, 1881—1941*, Timișoara, 1971, p. 9).

În ansamblu, cartea „Preste deal...” se impune prin bogăția de informații, prin finețea interpretării și expresivitatea stilului, printr-un înalt mesaj. Personalitate marcantă, Vidu a înțeles semnul vremii sale, s-a identificat cu năzuințele celor mulți, lăsându-ne o operă perenă; izvorul ei — melosul popular. Pe bună dreptate — conchide D. Popovici — „Ion Vidu s-a născut în țara corurilor, fiindu-i sortit să nu moară niciodată!”.

Preot V. MUNTEAN

CORNELIU MIRCEA, *Inter-comunicare*, colecția Psyché, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, 155 pp.

Printre multele și variatele studii apărute, în ultimii ani, în țara noastră, se înscriu și câteva încercări care privesc, din unghiuri diferite, problematica psihologiei umane.

Încercarea de pătrundere în universul uman, fascinant prin complexitatea și... nemărginirea lui, apare oricând temerară și riscantă. Temerară prin însăși condiția de investigare și riscantă prin rezultatele puse totdeauna sub semnul incertitudinii.

Dacă este grea munca cioplitorului în fibra lemnului sau în duritatea pietrei pentru a-i da căldură umană, explorarea aceluia univers, ale cărui limite nu se pot preciza, dimensiunile sporind mereu după fiecare aprofundare, este incomparabil mai grea.

Eminent medic psihiatru, observator format, filosof și scriitor de vocație, Corneliu Mircea nu se sperie de acele mărimi. El coboară, cu pasiune de cercetător și finețe de artist, în adâncimi labirintice, păstrând cu abilitate „ghemul” Ariadnei.

Programatic, autorul eseului de antropologie psihologică, pretextul acestor note, limitează domeniul de investigație, abordând doar „fenomenul comunicării dintre oameni” (ființa umană — în general și dimensiunea ei psihologică — în special —). Metodologic sfera de cercetare se îngustează. Practic operația (de îngustare) este aproape inefficientă. Fiecare formulare necesită noi formulări, fiecare fenomen decelat sugerează existența altor posibile fenomene... De aici aparența unor repetări, reluări în economia expunerii, care, de fapt, sînt nuanțări stilistice, folosite pentru a conferi textului explici-

tate, exactitate. Și astfel eseu transcende confiniile psihologiei îndreptîndu-se către filosofie și artă.

Așadar, intențional, eseu este axat pe o latură limitată a fenomenului psihologic. Urmărind însă pătrunderile autorului în variatele aspecte ale tematicii surprindem o gamă largă de probleme și implicații psiho-sociale, ingenios focalizate într-un sistem unitar de gândire proprie. Evident, gândirea autorului se sprijină pe bogate și selecte lecturi din literatura de specialitate, dar cărămizile de bază în structura lucrării le reprezintă observațiile personale. Apropiind o diversitate de opinii, de interpretări psihologice și sisteme filosofice, eludînd însă identificarea cu vreunul din acestea, Corneliu Mircea le valorifică în punctele care-i susțin propria construcție.

La o superficială privire, construcția eseului pare abstractă, tinzînd spre rigorism savant și teoretizant. La o mai atentă cercetare însă, apare intenția autorului de a antrena judecări și sentimente pentru o cunoaștere cît mai profundă a psihologiei umane. Astfel lucrarea se adresează specialiștilor și nespecialiștilor. Cercul beneficiarilor este foarte larg. Sigur, prin tematica ei, lucrarea este menită să răspundă, în primul rînd, trebuințelor specialiștilor (medicilor psihiatri). Aceștia sînt cei dinții beneficiari. În intenția și maniera autorului însă, nu sînt neglijați nespecialiștii. Se pare chiar că acestora li se acordă o atenție deosebită, preferențială. (Cf. nota de la pagina 77, etc.). „Nespecialiștii” pot să fie specialiști în alte domenii, reprezentanți ai altor discipline moderne, care abordează din unghiuri și perspective diferite problematica omului, ființa și relațiile interumane și alte aspecte relaționale, ca „om-mașină” și altele. Autorul însuși evidențiază caracterul interdisciplinar al studiului.

În rîndul beneficiarilor se pot înscrie și alte categorii de cititori, avizați la cunoașterea problemelor de psihologie și antropologie generală, psihologi, sociologi, factori educaționali, juriști și (de ce nu?) teologi. Vastă și fascinantă, această problematică preocupă intens gândirea contemporană, implicînd în procesul de investigație o sumă de discipline mai noi, unele nedeplin conturate, vizînd progresul tehnic și optimizarea comportamentului uman.

Fără a desconsidera specificitatea domeniilor, o atare carte își poate afla loc și în biblioteca preotului (duhovnic, predicator...).

Sigur, conceptele filosofice ale autorului nu sînt de factură teologică, dar apropierea în dialectica raționamentelor există. Și apoi, acele categorii care reflectă trăsăturile esențiale ale structurii și manifestării ființei (omului) și relațiile interumane sînt general valabile.

De ce este sufletul atras „dincolo de sine”? De ce-l caută pe un altul? De ce această nevoie fundamentală a lui de un altul atunci cînd el e prezent și realizat ca „sine”? Sînt întrebări incitante, întrebări pe care le dezbate antropologia psihologică, pe care le urmărește, cu același interes, antropologia creștină și caută răspunsuri pe măsura sistemului în care ne găsim și ne re-găsim în ceilalți, prin ceilalți, singurătatea însemnînd vidul, neantul” (p. 23) „Nu există suflet care să nu supraviețuiască prin compania și înțelegerea altuia” (p. 26). Se poate constata și testa că „în urma întâlnirilor comunicante asperitățile și tenebrele suferinței psihice se diluează și se topește uneori pînă la atingerea celui echilibrat interior ce reintegrează practic individul în grup și-n existență”. Se știe, din cele cîteva cazuri în jurul cărora s-a făcut multă publicitate, că acei copii crescute de animale, lipsiți deci de atmosfera intercomunicării, au rămas la un stadiu „animal” de existență, n-au mai putut deveni oameni, nu și-au mai putut însuși limbajul decît rudimentar) și nu au mai putut viețui printre oameni, murind la scurtă vreme după încercarea (eșuată) de inserție socială (p. 27).

În contextul unui uriaș efort pentru netezirea căilor de acces la concilierea universală un preambul de mare acuitate îl reprezintă modalitatea de comunicare interumană și interreligioasă, deschiderea spre om, spre alte credințe și popoare, posibilitatea unor dialoguri pentru stabilirea unor noi relații demne de veacul nostru. „Comunicarea” unifică ființele asemănătoare și complementare, mai mult, le restructurează și estompează diferențele, convertind lent și progresiv neasemnarea în asemănare...

O carte care oferă astfel de judecăți, lărgind cadrul strict profesional, este in-

dispensabilă omului contemporan, antrenat în lupta pentru idealurile umanității.

MARCU BĂNESCU

RODICA VÎRTACIU — MEDELET, *Pictorul Ion Zaicu*, Editura Facia, Timișoara, 1979, 99 p.

Despre pictorii și pictura din Banat s-a scris relativ puțin. În lucrarea pe care o prezentăm, Rodica Medelet, profundă cunoaștoare a creațiilor artistice în general, dar mai ales a picturii românești ca și a celei bisericești din Banat, ne înfățișează pe unul dintre marii pictori academici ai Banatului, Ioan Zaicu.

Autoarea începe prin a se referi la jumătatea a doua a secolului al XIX-lea, arătînd că pictura românească din Banatul acestei epoci se modifică structural datorită între altele faptului că dezvoltarea industrială continuă într-un ritm susținut. Nu mai puțin suferă mutații conținutul și sensurile artei bisericești legate pînă în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea de tradițiile școlilor din sud-estul Europei concomitent apar și școli locale de pictură bisericească care dobîndesc un caracter „popular” eludînd treptat numeroase canoane de tehnică și compoziție proprii artei de tradiție bizantină. Pictura promovată de ele devine treptat tot mai rudimentară. Această tendință coincide cu înmulțirea bisericilor nou construite și dorința de a le picta. În situația creată atît de dezvoltarea economică cît și din alte considerente, pictorii români își încep educația artistică în cadrul acestor școli de pictură bisericească, care acționează asupra lor de la începutul formării personalității lor artistice și le determină în bună măsură „zodia artistică” sub care își vor desfășura în continuare întreaga activitate.

După incursiunea făcută de Rodica Medelet asupra situației din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ajunge la concluzia că prin impulsivitatea și evoluția economică a Banatului acelei vremi, se dezvoltă o artă națională românească nouă care reflectă noua structură economică a țării.

Acest teren este deosebit de propice pentru crearea unor școli academice din orașe cu îndelungate tradiții artistice între care și cele în care trăiau pictorii români din Banatul secolului al XIX-lea.

De la pictorul meșteșugar Dimitrie Turcu, care prin iscusința și abilitatea sa își însușește multe cunoștințe ale academismului, de la Mihail Velceleanu cu studii müncheneze, de la Constantin Daniel și Nicolae Popescu trecuți prin școala academică vieneză, dar cu înclinații spre romantismul italian, până la Ioan Zaicu, se poate constata preferința pentru portret și străduința de a folosi procedeele desprinse în aceste școli la reliefarea mai pregnantă a unor personalități umane.

Viața și opera pictorului Ion Zaicu, măritușește autoarea, sînt integrate atmosferei din acest Banat de sfîrșit de secol al XIX-lea și început de secol XX. Născut în localitatea Fișez, județul Caraș-Severin, la 2/14 septembrie 1868, ca fiu de țăran, se sfîrșește în luna martie a anului 1914, fiind înmormîntat în cimitirul ortodox din Timișoara-Elisabetin.

De mic s-a remarcat printr-un talent deosebit, prin pasiunea lui pentru desen și modelaj. Se spune că l-au atras culorile de pe pereții bisericii din sat stîrnindu-i imaginația. Pînă la urmă este trimis ca ucenic la zugravul de biserică Filip Matei din Bocșa (1880—1881). Ucenicia lui Zaicu în atelierul zugravului Matei nu se deosebește cu nimic de cea a multor ucenici zugravi din vremea aceea. Zugravul și pictorul Filip Matei a fost un om de cultură întinsă cu multiple vocații și manifestări în diverse domenii de creație. În continuare, Rodica Medeleț menționează, că cei zece ani pe care Zaicu i-a petrecut în preajma acestui maestru al penelului a avut o mare importanță în formarea structurii artistice intime a pictorului de mai tîrziu.

Lucrările tînărului pictor din această perioadă, dintre care ni s-au păstrat foarte puține ca de exemplu *Maica Domnului cu pruncul* de la Fișez, trădează cîte ceva din universul lui interior zbuciumat. Acum pictorul adună bani în vederea continuării studiilor, lucrînd la pictarea de prapori, ripide, prăznicare și alte obiecte preluate din comenzile primite de meșterul său. În aceeași vreme Zaicu își ajută meșterul la pictarea bisericii de la Comlosul Mare. Apoi se desparte de Filip Matei în anul 1891 se adresează pictorului Marașescu pentru a picta biserica din Reșița.

Ajutat de comitetul parohial din Lugoj, în urma unei scrisori ce i-a adresat și la care a ținut să anexeze tabloul intitulat

Judecata lui Solomon și beneficiînd de asemenea de alte ajutoare, Ion Zaicu își începe studiile de pictură la Viena. După cum menționează în lucrarea sa autoarea, tabloul *Judecata lui Solomon* care a fost trimis inițial Sinodului Eparhial din Caransebeș, cu aceeași rugăminte de a primi ajutor bănesc, a fost adus la Lugoj și a rămas în colecția protopopiatului unde se află și astăzi. În octombrie 1892 Ion Zaicu s-a înscris la Academia de arte frumoase din Viena unde a urmat vreme de doi ani cursurile ca auditor și doi ani ca elev. Se presupune că preocuparea majoră a anilor vienez ai lui Zaicu a constituit-o dorința de a acumula cît mai mult, de a pătrunde tainele picturii. Atmosfera artistică a Vienei în anii cînd Zaicu se afla aici la studii, îi dau posibilitatea pictorului bănățean să poată cerceta în muzeele austriece tablourile ce purtau semnăturile prestigioase ale unui Brueghel, Cranach, Tizian, Rubens, Rembrandt, Veronese, Zurbarán și mulți alții. La Viena, Zaicu învață să deprindă cerințele academismului vienez care pune accentul în primul rînd pe desen, pe corectitudinea grafică și pe modelajul plastic, înlăturînd tendințele picturale și urmărind redarea corectă a figurii prezentate. Zaicu învață această lecție cu seriozitatea omului matur și cu conștiința necesității ei.

Lucrările care ni s-au păstrat din vremea petrecută la Viena dovedesc progrese uimitoare atît în domeniul desenului cît și al picturii, demonstrînd că artistul a izbutit să asimileze perfect toate tainele acestui academism întîrziat care reprezenta totuși pentru el, cel deprins cu zugrăvirea unor chipuri bizantine pe zidurile bisericilor de țară, o mare nouă. Desenele sale sînt în mare majoritate studii cu un relief care ne relevă cîtele preocupări de modelaj plastic și înclinația spre sculpturalitate.

Nesfîrșitele griji materiale din anii petrecuți la Viena pentru desăvîrșirea pregătirii sale, întîrzierile cu care îi sosea mica bursă a fundației Gojdu, îl determină pînă la urmă pe Ion Zaicu să ia o hotărîre care îi va schimba în întregime cursul vieții. Se decide astfel să se întoarcă acasă, în țară, pentru a cîștiga bani prin executarea unor comenzi. Întoarcerea aceasta el nu o gîndește definitiv, ci provizorie. Pînă la urmă ea a devenit definitivă. Întors acasă, la invitația unui prieten pe care și-l făcuse la Viena,

doctorul Iuliu Chicin din Nădlac, Zaicu se înscrie la concursul pentru pictarea bisericii din această localitate. Câștigând concursul și acceptând un preț avantajos, începe pictarea bisericii.

În afară de numeroasele compoziții și portrete, Ion Zaicu pictează acum bisericile din Cerneteaz, Checia Română, Sinnicolaul Mare, Borlova, Ilidia, Doclin, Fazeș-Wărșand, Siclău, Pocioveliste, jud. Bihor, Cenadul Unguresc și altele. În anul 1911 pictorul este angajat să picteze biserica cu hramul „Sf. Ilie” din Timișoara Fabric. Îndată după aceasta în primăvară anului 1914 se stinge din viață.

Prin frescele din bisericile pe care le-a pictat, prin multitudinea de stiluri și maniere utilizate, încheiate armonios într-un adevărat caleidoscop de imagini, ca într-un fel de cronică pictată care cuprinde tot ce a impresionat imaginația artistului în cei patru ani de studii la Viena, având contact direct și nemijlocit cu valorile culturale și artistice ale Europei, Ion Zaicu s-a impus ca un artist de mare marcă. În lucrarea sa Rodica Medeleț prezintă mo-

mente din activitatea pictorului în timpul cât a stat la Viena, atît în ce privește arta picturală cît și relațiile sale cu oamenii de cultură și artă. De asemenea, scoate în evidență frămîntările și strădaniile sale de a se putea pregăti cît mai bine pentru a deveni un desăvîrșit creator de artă românească și bisericească, dorind totodată să facă onoare neamului căruia aparținea. În încheiere, autoarea bazează pe studiile și cunoașterea în profunzime a activității pictorului, arată cît de valoroasă și importantă a fost activitatea sa, fiind un factor de seamă în cadrul picturii bănățene din secolul al XIX-lea. Rămăs alături de alți pictori români de seamă, ca unul dintre reprezentanții de frunte ai picturii românești din secolul trecut, opera lui Ion Zaicu și în special portretistica sa își va găsi adevărata valoare în decursul vremii. Creația sa a rezistat scurgerii timpului, înscriindu-se între acele coordonate între care poate fi concepută o istorie obiectivă a artei românești.

LONGIN I. OPRÎȘA

POȘTA REDACȚIEI

Clarificări la unele observații. Lucrările „Monografia Mitropoliei Banatului” de I. D. Suciu și „Catedrala Mitropoliei Banatului” de I. D. Suciu, Dăna Niculescu și Viorel Tigău au fost întâmpinate cu interes atât de specialiști cât și de cititorii obișnuiți. Destui le folosesc și se referă la ele, alții au ținut să-și facă propriile observații pe marginea lor. Așa bunăoară în chiar revista noastră (nr. 4—6/1980, p. 349 nota 1) dl. prof. Theodor N. Trăpcea vorbind despre mănăstirea Sfântul Gheorghe din județul Timiș socotește posibilă întemeierea ei de Ioan Brancovici, opinie ce și-o întemeiază — între altele — pe „Monografia Mitropoliei Banatului” de I. D. Suciu (pp. 72 și 102); același apoi citind tot „Monografia” lui I. D. Suciu (p. 155) susține (pp. 350—351) că mănăstirea Sfântul Gheorghe a fost cerută de „Congresul ilir” din 1790 pentru a se forma aici viitorii episcopi români, în care scop egumenii și călugării mănăstirii trebuiau să fie de asenenea români.

Pe lângă atari referințe, citiva cititori au încercat să completeze ori să îndrepte unele date cuprinse în „Monografie” și în volumul despre catedrală (vezi același număr al revistei 4—6/1980, pp. 413—414).

Simțindu-se vizat, dl. I. D. Suciu ca autor al „Monografiei” și coautor al „Catedralei Mitropoliei Banatului” ne-a adresat o lungă scrisoare prin care doarește să clarifice sensul datelor preluate de dl. Theodor Trăpcea și să răsundă observațiilor semnate de arhidiaconul Valeriu T. Perian și dl. Ilie Batcu.

Privitor la mănăstirea Sfântul Gheorghe, dl. I. D. Suciu susține baza potrivit căreia începerea construirii ei s-a făcut în a doua jumătate a sec. XV și epetă cele afirmate în „Monografie” (p. 72).

„Congresul ilir” apoi, precizează dl. Suciu, n-a revendicat mănăstirea „La pag. 155 din Monografie eu vorbesc despre o petiție către împăratul din Viena, găsită între hîrțile rămase de la Dimitrie Stoichescu, în care la punctul 3 se cerea ca fiecărei eparhii să se repartizeze câte o mănăstire în care alt călugării cit și egumenul să fie români. Pentru eparhia Timișoarei se revendică mănăstirea Sfântul Gheorghe”.

În plus dl. I. D. Suciu consideră că însăși existența „școlii de sloveni” de la mănăstirea Sfântul Gheorghe susținută de prof. Th. Trăpcea ar necesita mai multe dovezi decît descoperirea unui „Tropar” de 16 pagini și a unui aubr de însemnare intitulat „geac”!

Dl. I. D. Suciu se referă în continuare la observațiile arhidiaconului V. T. Perian care în esență ar fi dorit ca istoricul catedralei mitropolitane din Timișoara să fi inclus mai multe precizări despre legăturile Banatului cu Bizanțul despre generalul Petru Duca și despre cei care au contribuit la construirea bisericii, despre corurile care au cîntat la tîrnosirea catedralei, etc.

„Am adus pentru prima oară în istoriografia română — afirmă corespondentul nostru — dovezi mult mai importante în ce privește legăturile Timișoarei cu Bizanțul, ca: existența castrului episcopal Timiș la 1018—19, mnedee bizantine descoperite pe vatra orașului și în jur, decît drumul Irinei din Friug care, dealtfel nu are nici o legătură cu Timișoara. În plus Irina e un nume răspîndit în onomastica bănățeană și nu avem nici o dovadă că se referea la împărăteasa bizantină”.

Asupra generalului Petru Duca, explică mai departe dl. I. D. Suciu, nu a găsit potrivit să se oprească deoarece „atît din articolele părinelui Perian cit și din relatările lui Nicolae Stoica de Hațeg pe care îl citează și din cercetă-

rile noastre nu rezultă că generalul Petru Duca ar fi avut legături cu Ortodoxia din Timișoara. (Redacția își permite aici să remarce că, în ciuda lipsei unor informații adevărate, totuși Petru Duca a fost prezent în viața bisericească din vremea sa ca toți membrii familiei cărei aparținea, în care sens se poate consulta materialul publicat de „Calendarul românului”, vol. XXVII, Caransebeș, 1914, pp. 144—150).

Despre toți cei care au contribuit într-un fel sau altul la construirea catedralei, se justifică dl. I. D. Suciu, n-a putut scrie căci ar fi lungit peste măsură partea ce i s-a rezervat într-o lucrare colectivă. Pe deasupra, arată el, ceea ce n-a ajuns să spună în volumul despre catedrală, se găsește în „Monografie” și n-a voit să se repete.

Informația despre „Corala Banatului” care a cîntat la tîrnosirea catedralei, mai lămurește dl. I. D. Suciu, este întemeiată pe reportajul oficial apărut în revista „Biserica Bănățeană”, an. VII, nr. 41—42, 13 octombrie 1946, p. 2: „Răspunsurile liturgice au fost date de corul catedral sub conducerea d-lui prof. dr. N. Ursu și de Corala Banatului dirijată de maestrul Sabin Drăgoi”.

În fine e vorba de construcția bisericii din Zăvoi: menționată în „Monografie” (p. 163) privitor la care, răspunzînd d-lui Ilie Bateu, dl. I. D. Suciu atrage atenția asupra notei 83 de la aceeași pagină unde citează acte din Arhivele Statului, Filiale Timișoara (fondul Comandamentului general bănățean, pachet 233, nr. 19, ff. 156—9): „... Aceste acte arată că la 1824 se raporta Comandamentului general bănățean că întrucît cele două localități grănicerești, Cireșa și Zăvoi, nu au încă o biserică proprie, aparținătoare aceleiași parohii, locuitorii din cele două sate doresc să-și construiască o biserică proprie, propunînd ca materialul de construcție să-l facă cu mina lor proprie. Că la 1934 sau 1936 se construia biserica în Zăvoi, asta e o altă chestiune”.

Am recitat părțile esențiale ale corespondenței primite de la dl. I. D. Suciu — mult prea extinsă spre a o fi reprodus în întregime — și credem că n-a scăpat nimic din interesantul ei cuprîns pentru care îi mulțumim.

Omagierea corului parohiei Radna. Dl. Teodor Vigi din Radna, județul Arad, ne cere să publicăm cîteva rînduri de cîntare a corului parohiei Radna care va împlini curînd opt decenii de existență. O facem cu plăcere reținînd din scrisoarea ce ne-a adresat următoarele date întemeiate pe „cronica” redactată de dirijorul Vasile Vigi:

Repetițiile s-au făcut la început mai mult pe la casele creștinilor, lucru pe care aceștia l-au primit cu plăcere și bucurie. În anul 1908, coriștii au dat primul lor concert de Sfîntă Maria Mare. Pe lîngă cîntările bisericești, s-au jucat și piesele „Baba Anghelușa” și „Lipitorile satelor” de Vasile Alecsandri, care au stîrnit mare entuziasm. Tot atunci s-au cîntat compozițiile „Cucule cu pană sură”, „Pribeagul”, „Dulce soare al țării mele”, iar neîntrecutul tenor și solist al corului Ioan Anghelini cu Iuliana Dirlea au cîntat duetul „Fă, Marito un-te duci?”. Piesele muzicale au avut un asemenea succes între țărani din Radna încît aceștia le cîntau în timpul muncii lor de la holde și de pe dealurile încărcate cu viile pe care le-au iubit atît de mult.

În 1919 cînd armata română a trecut Carpații eliberînd Ardealul, tocmai în prima zi de Paști, o unitate s-a oprit la Radna. Populația de aici, în frunte cu cei doi preoți în odăjdii și cu crucea în mină, cu copii îmbrăcați cu stihare și ripizi, au întîmpinat ostașii iar corul bisericesc cu un elan de nedescrîs a intonat cîntece patriotice ca „Treceți batalioane române Carpații”, „Deșteaptă-te române”, „Pe-al nostru steag”, „Sosit-a ceasul libertății”, etc.

După ce femeile și fetele au împărțit soldaților tradiționalele ouă roșii, s-a început hora în curtea bisericii în care s-au prins ostași și ofițeri, fete și tineret, cîntînd pentru prima oară în această comună „Hora Unirii”.

În fine, după luptele eroice din 1944 ale elevilor de la Școala de subofițeri: Radna, căzuți la datorie pe cîmpia Păulișului, apărîndu-și glia strămoșească, corul va întreține vie amintirea lor ridicînd o troiță din lemn împodobit cu în crustații populare.

„Toate aceste scurte evocări, precizează în încheiere dl. Teodor Vigi, vor să elogizeze, atât cât se poate, faptele înalte ale tradiției din aceste locuri ale tăriei, fapte care s-au încălzit permanent la flacăra credinței străbunilor. Fie ca aceste rinduri omagiale să întărească pașii bravilor coriști rădmăni și să le dea tăria să nu lase ceea ce s-a început și s-a făcut din sacrificiu și dragostea moșilor lor”.



A n u n ț

INVITAȚIE LA ODIHNĂ ȘI TRATAMENT ÎN STAȚIUNEA BALNEO-CLIMATERICĂ BUZIAȘ

Pe data de 1 mai 1981 a fost dată în folosință casa de odihnă a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului din stațiunea balneo-climaterică Buziaș, jud. Timiș. Stațiunea este profilată pentru tratamentul afecțiunilor cardiovasculare și pentru cele ale sistemului nervos central. Ca boli asociate se mai pot trata aici: boli ale tubului digestiv, boli hepato-biliare, nevroză astenică, boli profesionale, boli de nutriție și metabolism, precum și boli reumatismale.

Casa de odihnă a eparhiei aflată în plin centrul stațiunii (str. Principală nr. 34), asigură cazarea în serii de tratament și odihnă de câte 20 zile în tot cursul anului, cu excepția lunilor decembrie, ianuarie și februarie, potrivit următorului tarif calculat la 24 ore (una zi):

	pe durata sezonului	în afara sezonului
cameră confort I	28 lei	31 lei
cameră confort II	22 lei	24 lei
cameră confort III	17 lei	19 lei

Masa și tratamentul pentru fiecare serie vor fi asigurate în cadrul stațiunii.

Pentru obținerea locurilor și orice alte informații doritorii se pot adresa Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, secția economică (Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7, telefon (961) 1 31 10).

Cititorii din străinătate pot abona revista „Mitropolia Banatului” adresându-se la ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P. O. Box 136—137; Telex: 11226; București, strada 13 Decembrie, nr. 3.

52419